

ZAKONY MĘSKIE I ŻEŃSKIE W POLSCE

ZAKONY MĘSKIE W POLSCE

WSTĘP

WYKAZ SKRÓTÓW

BIBLIOGRAFIA

A B C D F H I J K M N O P R S T
U W Z

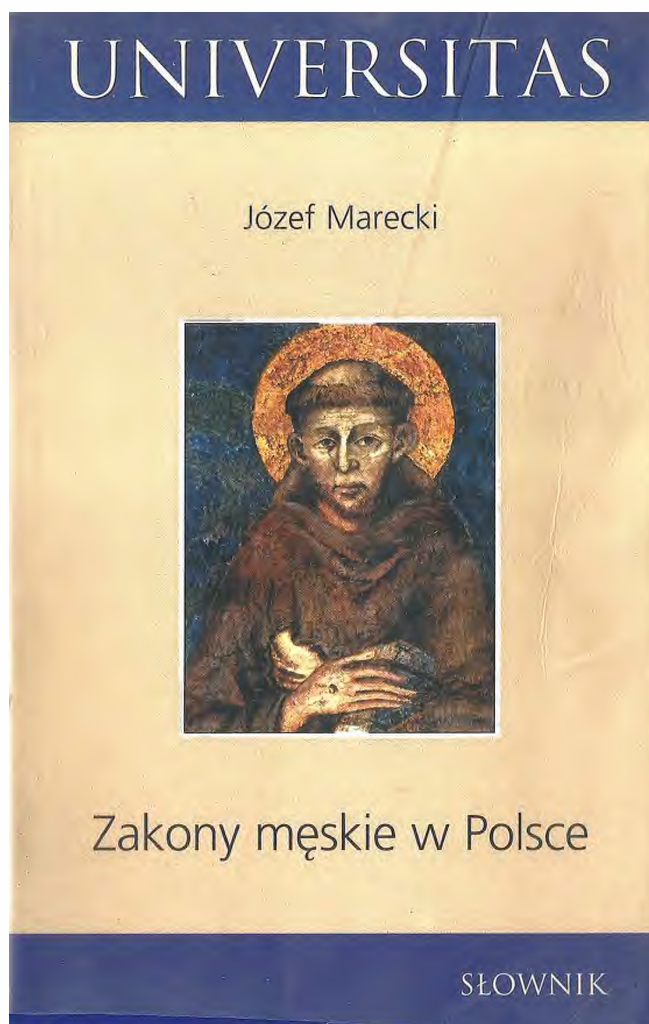
ZAKONY ŻEŃSKIE W POLSCE

A B C D E F H I J K L M N O P R
S Ś T U W Z

Józef Marecki OFMCap.

ZAKONY MĘSKIE W POLSCE

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO
INSTYTUTY I ZGROMADZENIA ZAKONNE
INSTYTUTY ŚWIECKIE
WSPÓLNOTY ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

KRAKÓW

© Copyright by Józef Marecki
and Towarzystwo Autorów i Wydawców
Prac Naukowych UNIVERSITAS,
Kraków 1997, wyd. I

ISBN 83-7052-923-2
TAIWPN UNIVERSITAS

Projekt okładki i stron tytułowych
Robert Guzik

Na okładce
Fragment fresku Giovanni Cimabue,
Św. Franciszek w sanktuarium
św. Franciszka w Asyżu

Imprimatur:

Kuria Metropolitalna w Krakowie
† Kazimierz Nycz, wikariusz generalny
Ks. Jan Dyduch, kanclerz
L. 1869/97, dnia 2 VII 1997 r.

WSTĘP

Jesteśmy przyzwyczajeni do osób w zakonnych habitach. Są nieodłącznym elementem wielu miejscowości. Spotkać je można nie tylko w kościołach, ale także na ulicy, w szkole, w domach opieki społecznej, wśród dzieci, młodzieży i dorosłych. Różnią się nazwą, kolorem i krojem zakonnego stroju, ale przede wszystkim sposobem życia, zadaniami wyznaczonymi przez Kościół, przez swoich założycieli i przez potrzeby swych czasów. Każdy klasztor ma swoje zwyczaje, własne obrzędy, tradycje.

Niektóre ze wspólnot zakonnych pojawiły się na naszych ziemiach już w zaraniu polskiego chrześcijaństwa, inne dopiero w ostatnich latach. Nad Wisłę wędrowali zakonnicy i siostry zakonne z Burgundii, Lotaryngii, Czech, później z Hiszpanii, Włoch i innych ziem. Wiele prezentowanych poniżej wspólnot zakonnych zrodziło się na polskiej ziemi. Po niektórych pozostały jedynie nazwy, inne rozrosły się i zadomowiły nie tylko w Polsce, ale i w innych krajach.

Podstawą codziennego życia zakonnego jest zbiór przepisów normujących życie zakonne zwanych Regułą — od łac. *regula*, co oznacza przepis, prawidło, normę. Za najstarszą uważa się **Regułę Pachomiusza** (+346). Normuje ona zasady życia cenobickiego* i zwraca szczególną uwagę na dążenie mnichów do doskonałości poprzez indywidualną formację ascetyczną. Podkreśla obowiązek pracy, która ma być dla pustelnika źródłem utrzymania, oraz zaleca życie w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. Cechuje ją łagodność, umiar i humanitaryzm.

Nieco późniejszą, zredagowaną ok. 540 r., jest **Reguła św. Benedykta**. Cel i założenia Zakonu określa hasło *ut in omnibus glorificetur Deus* (aby we wszystkim był uwielbiony Bóg) oraz *ora et labora* (módl się i pracuj), a także *pax* (pokój). Dewizy te były realizowane przez wieki w działalności duszpasterskiej, misyjnej, poprzez rozwijanie kultury duchowej i materialnej, sztuki i liturgii kościelnej oraz w pracy fizycznej. Życie każdego mnicha ma wypełniać kontemplacja: modlitwa liturgiczna,

* Cenobityzm — połączenie zasad życia pustelników-anachoretów z warunkami życia wspólnotowego. Cenobityzm reprezentują np. kameduli.

lektura — zwłaszcza Pisma św. — i praca fizyczna. W ten sposób każdy z benedyktynów ma wielbić nieustannie Boga. Św. Benedykt kładł nacisk na posłuszeństwo, pokorę i ufność. W umartwieniach zalecał umiar i roztropność. W klasztorach obowiązuje zasada *stabilitas loci* — czyli pozostawania w jednym domu przez całe życie. Klasztor ma przypominać rodzinę, na czele której stoi opat — ojciec. Życiu wspólnemu sprzyja indywidualne traktowanie każdego mnicha oraz wyznaczony czas na modlitwę, pracę, odpoczynek i wspólną rekreację.

W 363 r. została zatwierdzona przez papieża Liberiusza tzw. **Reguła św. Bazylego**. Jest to zbiór zasad opracowany wcześniej na podstawie dzieł i wskazań św. Bazylego Wielkiego (+379) i św. Grzegorza z Nazjanzu (+390). Reguła ta stanowi podstawę życia mniszego w Kościele wschodnim. Jej istotą jest życie według Ewangelii ze szczególnym uwzględnieniem zasad ubóstwa i posłuszeństwa. Mnisi powinni żyć w małych grupach, w których łatwo ćwiczyć się w miłości bliźniego. Reguła zachęca do praktykowania działalności charytatywnej i apostołskiej. Asceza bazylikańska nie wymaga surowych umartwień, lecz zaleca ćwiczenia pokutne stosowne do wieku i zdrowia oraz pracę fizyczną dla zdobycia środków do życia.

Popularna w Kościele zachodnim jest **Reguła Augustiańska**, na wskazaniach której kształtują swe życie m.in. augustianie, bożogrobcy, bonifratrzy, dominikanie, duchacy, kongregacje kanoników regularnych i trynitarze oraz — spośród działających w Polsce zgromadzeń żeńskich — augustianki i wspólnoty dominikanek. Myślą przewodnią Reguły św. Augustyna jest wezwanie do miłości, braterskiej jedności i życia wspólnego na wzór pierwszych chrześcijan. Zaleca ubóstwo, pokorę, usługowość i trwanie w Bożej obecności. Regułę cechuje umiarkowany ascezyzm oraz praktyczne nastawienie do życia i działań duszpasterskich. Innymi wskazaniem jest miłość Boga i bliźniego, praktykowanie pokory, indywidualna i wspólna modlitwa, wstrzemięźliwość w pokarmach i napojach, wspólnota dóbr i posłuszeństwo wobec przełożonego. Należy zaznaczyć, że przepisy te — pochodząc w swych założeniach od św. Augustyna — są zawarte w wielu pismach świętego. Podstawą jest *Praeceptum* zawierające wskazania dla codziennego życia mnichów.

Mało znany, a często występujący pod określeniem **Reguła Studycka** (lub „ustaw studyjski”), jest zbiór zasad życia prze-

znaczony dla mnichów z klasztoru akojmetów. Jego fundatorem, a także autorem „ustaw” był konsul Studius. Zbiór powstał ok. 463 r. Akojmeci (od gr. *akoimetoj* — czuwający, nie śpiący), podzieleni na trzy chóry, prowadzili nieustanną modlitwę chórową. Od imienia autora „ustaw” klasztor zaczęto nazywać Studion, a mnichów „studytami”. Z czasem przepisy konsula Studiusa zostały wzbogacone dodatkami i poprawkami, szczególnie przez św. Teodora Studytę (759-826).

W 1128 r., na prośbę Hugona z Payens, członkowie synodu w Troyes zredagowali dla domu templariuszy w Jerozolimie zbiór zasad, które nazwano **Regułą Templariuszy**. Opierała się na założeniach Reguł św. Benedykta i św. Augustyna, dodając obowiązek obrony Ziemi Świętej, kościołów, ubogich, wdów i sierot oraz niesienia pomocy walczącym o słuszną sprawę. Reguła normowała życie religijne rycerzy i duchownych oraz ustrój i zwyczaje zakonne. Uzupełnieniem Reguły były późniejsze statuty, które precyzowały niektóre przepisy i wprowadzały nowe zasady odnoszące się do struktur wewnętrznych oraz kar i nagród. Na tej Regule opierali się m.in. krzyżacy i joannici.

Od swego twórcy, patriarchy jerozolimskiego św. Alberta Avogadro (+1214) wzięty nazwę normy przeznaczone dla eremitów przebywających na górze Karmel. **Reguła Alberta** jest połączeniem stylu życia eremitów (pustelników) i cenobitów (żyjących we wspólnotach). Patriarcha Albert podkreślał znaczenie nieustannej modlitwy i zjednoczenia z Bogiem. Istotą życia zakonnego jest posłuszeństwo przełożonemu i indywidualne ubóstwo, obowiązek pracy, milczenie, posty. W późniejszym okresie Reguła przeszła kilka modyfikacji. Na jej wskazaniach opierają się wspólnoty karmelitów i karmelitanek.

Reguła św. Franciszka, zwana zatwierdzoną, została ostatecznie zatwierdzona w 1223 r. Składa się z 12 rozdziałów. Jej autorem jest św. Franciszek z Asyżu. Treść Reguły za cel stawia życie według Ewangelii oraz zachowanie rad ewangelicznych w duchu miłości i naśladowania Chrystusa ubogiego, cierpiącego i modlącego się. Reguła zaleca ubóstwo wspólnotowe i indywidualne, pracę własnymi rękami na utrzymanie, a w przypadku koniecznej potrzeby zezwala korzystać z jałmużny. Bracia mogą oddawać się apostołstwu, zwłaszcza przepowiadaniu Słowa Bożego, oraz „udawać się do Saracenów i innych niewiernych”. Prace duszpasterskie franciszkanie podejmują za zgodą przełożonych i

władz kościelnych. Innym rysem Reguły jest zasada braterstwa wobec wszelkiego stworzenia — *fraternitas* oraz postawa małości, niższości i zaufania do innych — *minoritas*. Reguła ta jest podstawą życia dla członków I Zakonu (bracia mniejsi, franciszkanie i kapucyni). Innym dokumentem, na wskazaniu którego opierają swoją duchowość liczne zgromadzenia franciszkańskie, jest **Reguła Świeckiej Rodziny Franciszkańskiej**, zwana często Regułą Tercjarską lub dawniej Regułą Trzeciego Zakonu św. Franciszka.

Zbliżona do franciszkańskiej jest Reguła, której autorką była św. Klara. **Regułę Klarysek** zatwierdził papież Urban IV w 1263 r. W 12 rozdziałach Reguła ta zaleca zachowanie zasad ewangelicznych, posłuszeństwo przełożonym Kościoła i życie według duchowości franciszkańskiej. Klaryski zobowiązane są do indywidualnego i wspólnotowego ubóstwa, pracy i modlitwy, wspólnego odmawiania brewiarza oraz klauzury. Pozostałe przepisy odnoszą się do wewnętrznego ustroju i funkcjonowania zakonu.

W ostatniej ćwierci XIV wieku zredagowano ostatecznie **Regułę Zbawiciela** — szczegółowe zasady życia zakonnego podyktowane przez św. Brygidę Szwedzką (+1373) — noszącą często nazwę Reguły św. Brygidy. Szczególny nacisk kładła na przeżywanie Męki Chrystusa oraz pamięć o rzeczach ostatecznych. Normą życia jest doskonalenie się w prostocie i pokorze oraz zachowanie ubóstwa, posłuszeństwa i czystości. W ujęciu św. Brygidy klasztory miały być wspólnotą 85 osób na pamiątkę 72 uczniów Chrystusa, 12 apostołów i św. Pawła. Wszyscy przebywali w podwójnych konwentach zamieszkałych przez wspólnotę 60 sióstr i 25 braci (4 diakonów, 13 kapłanów i 8 konwersów). Siostry zachowywały klauzurę (nie opuszczały swego konwentu). Nad całością czuwała ksieni.

Reguła św. Ignacego Loyoli (1491-1556) została opracowana dla Towarzystwa Jezusowego, zwanego jezuitami, i zatwierdzona przez papieża Pawła III w 1540 r. Założyciel podał w niej ogólne zasady życia zakonnego, dotyczące m.in. działalności duszpasterskiej i aktywności apostolskiej (zwłaszcza takich form, po których można spodziewać się obfitszych i trwalszych owoców), życia wewnętrznego — kontemplacji oraz bezwzględного posłuszeństwa Stolicy Apostolskiej i przełożonym. W następnych latach, celem uwypuklenia duchowości

oraz omówienia struktur wewnętrznych Zakonu, dołączono do Reguły Konstytucje.

Oprócz omówionych wyżej znane są ponadto: **Reguła dla Dziewic i Reguła dla Mnichów** — obie autorstwa św. Cezarego z Arles (470-543), **Reguła Donata z Besançon** (+660), **Reguła św. Izydora z Sewilli** (554-636), **Reguła św. Fruktuoza z Bragi** (+665), **Reguła św. Kolumbana** (540-615), **Reguła Leandra** (+600), **Reguła Mistrza z VI wieku**, **Reguła opatów Pawła i Stefana z V/VI wieku**.

Dla wyjaśnienia należy podać znaczenie trzech terminów, które najczęściej występują na łamach niniejszej publikacji: zakon, zgromadzenie i instytut świecki. Według dawniejszego rozróżnienia, zawartego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r., **zakon** to stowarzyszenie wiernych zatwierdzone przez władze kościelne, którego członkowie składają śluby tzw. uroczyste, zobowiązując się nimi najczęściej do zachowywania posłuszeństwa, ubóstwa i czystości. Uroczyste śluby zakonne — termin ten został wprowadzony w XII wieku — pociągały za sobą określone skutki prawne, np. nieważność zawartego w czasie ich obowiązywania związku małżeńskiego, utratę praw własności oraz zdolności nabywania majątku. Zaś **zgromadzenia zakonne** to wspólnoty, których członkowie składali tzw. śluby proste, które nie pociągały za sobą wyżej wymienionych skutków prawnych. Rozróżnienie to zniósł Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., nazywając zakony i zgromadzenia zakonne **instytutami zakonnymi**. Dawne rozróżnienie ma znaczenie wyłącznie historyczne i pozostało praktycznie tylko w nazwach.

Instytuty świeckie — są to wspólnoty, których członkowie (osoby świeckie jak i duchowni) zasadniczo nie mieszkają wspólnie, oddają się pracy zawodowej i biorą czynny udział w życiu społeczności świeckiej. Składają śluby na wzór zakonnych, przysięgę lub przyrzeczenie. Apostołują w swych środowiskach i miejscach pracy.

Stowarzyszenia życia apostołskiego to instytuty zarówno męskie jak i żeńskie, których członkowie nie składają ślubów zakonnych (ubóstwa, posłuszeństwa i czystości), lecz prowadzą życie wspólne i poświęcają się określonym pracom duszpasterskim lub charytatywnym. W miejsce ślubów składają np. zobowiązania lub przyrzeczenia.

Główny cel życia zakonnego to działalność religijna na płaszczyźnie duchowej. Zakonne wspólnoty są przede wszystkim miejscem uświęcania swych członków, dążących do doskonałości. Są ponadto terenem działalności duszpasterskiej, apostolskiej i misyjnej. Każda wspólnota zakonna ma oddawać Bogu cześć, służyć Kościołowi i prowadzić swych członków do doskonałości. Można więc mówić o celu ogólnym. Każda wspólnota (i tym się one różnią) ma także swój cel szczegółowy, zwany niekiedy charyzmatem, który to cel wpływa na jej organizację wewnętrzną, sposób pracy, dobór środków i metod działalności.

Monastyczne wspólnoty odegrały znaczącą rolę w wielu dziedzinach życia — zwłaszcza na polu kultury, szkolnictwa, sztuki oraz — w przeszłości — rolnictwa. W naszym kraju wspólnoty zakonne znalazły ponadto swoje miejsce w działalności społecznej, narodowej i patriotycznej. Znamy z historii wielu wybitnych, a z kręgów zakonnych pochodzących działaczy patriotycznych i niepodległościowych, charytatywnych oraz społeczników.

Często spotykamy się z terminami, których do końca nie rozumiemy. Przy wielu nazwiskach pojawia się określenie: benedyktyn, franciszkanin, jezuita, marianin albo też cysterka, norbertanka, sercanka. Podobnie funkcjonują nazwy: ulica Karmelicka, Reformacka, Felicjanek, Kapucyńska, plac Bernardyński albo też dom urszulanek, szkoła prezentek, kościół wizytek, przedszkole serafitek, klasztor redemptorystów. Terminy te są zrozumiałe dla wtajemniczonych. Niniejsza publikacja ma przybliżyć nazewnictwo wspólnot zakonnych, podać w wielkim skrócie charakterystyczne rysy ich działalności, czas powstania i pojawienia się na ziemiach polskich. Ma też zapoznać nas z ich założycielami oraz — gdzie było to możliwe — z aktualnym stanem liczebnym. Samo omówienie genezy i powstawania rodzin zakonnych wymaga jeszcze wielu badań i oddzielnego studium. Tutaj ograniczono się jedynie do encyklopedycznego podania najbardziej istotnych wiadomości. Niniejsza książka nie rości sobie prawa do miana publikacji naukowej i nie takie były zamiary autora. Jest to opracowanie popularne, mające na celu przybliżenie szerokiemu ogółowi problematyki życia zakonnego i konsekrowanego (poświęconego Bogu).

Autor korzystał z ogólnie dostępnych opracowań, z których najważniejsze zostały podane niżej w Bibliografii. Ponadto oparł się, zwłaszcza w ustalaniu nazw i stanu personalnego, na kwestionariuszu, który rozesłano (1992/93) do wszystkich instytutów zakonnych podczas opracowywania *Leksykonu gdańskich zakonnych*. Przygotowane biogramy zostały przesłane do przełożonych generalnych lub prowincjalnych z prośbą o przejrzenie tekstu oraz merytoryczne poprawki i adiustację. W tym miejscu autor wyraża podziękowanie tym wszystkim, którzy te same korekty dokonali oraz wnieśli nowe dane statystyczne.

Dla sprawniejszego odszukania informacji o danej wspólnotie zestawiono indeks nazw popularnych i oficjalnych w języku polskim oraz zamieszczono indeks miejscowości.

W części końcowej każdego hasła podano, jeśli poszczególne wspólnoty udostępniają i publikują te dane, stan liczbowy oraz ilości domów i prowincji na ziemiach polskich. Zrezygnowano natomiast z podawania szczegółowych adresów. Zainteresowani mogą je znaleźć w *Informatorze katolickim*.

Leksykon obejmuje 92 instytuty męskie i 187 instytutów żeńskich działających w ponad tysiącletniej historii chrześcijaństwa na ziemiach polskich. Pominięto te wspólnoty zakonne, których członkowie przez krótki okres przebywali w naszym kraju, i te, które są w stadium organizacji. Wiele z omawianych wspólnot już nie istnieje, lecz ich nazwy pojawiają się w literaturze i historii, stąd znalazły równe miejsce ze współczesnymi. Wszystkie wspólnoty ułożono w dwóch grupach (męskie i żeńskie) w porządku alfabetycznym według nazw popularnych. Należy tutaj dodać, że obecnie — za *Annuario Pontificio* 1996 (Citta del Vaticano 1996, s. 1395, 1481) — wspólnoty zakonne nazywane „Instytutami życia konsekrowanego i wspólnotami apostołskimi” dzieli się według schematu:

Instytuty męskie:

A) Instytuty życia konsekrowanego

a) Instytuty zakonne

I. Zakony

1. Kanonicy regularni (np. augustianie, kanonicy laterańscy, krzyżacy, norbertanie)
2. Mnisi (np. bazylianie, benedyktyni, cystersi, paulini)

- 3. Zakony żebracze (np. augustianie, bonifratrzy, bracia mniejsi, dominikanie)
- 4. Klerycy regularni (np. barnabici, jezuici, kamilianie, pijarzy, teatyni)
- II. Zgromadzenia zakonne kleryckie (np. chrystusowcy, klaretyni, michalici, orioniści, redemptoryści, werbiści, zmartwychwstańcy)
- III. Zgromadzenia zakonne niekleryckie (np. albertyni, doloryści, hlondowcy)
- b) Instytuty świeckie (np. instytut „Voluntas Dei”, ojcowie szensztaccy)
- B) Wspólnoty życia apostołskiego (np. filipini, misjonarze, pallotyni).

Instytuty żeńskie:

- A) Instytuty życia konsekrowanego
 - a) Instytuty zakonne
 - I. Zakony i zgromadzenia z domami autonomicznymi (np. benedyktynki, kapucynki, karmelitanki bose, klaryski, norbertanki)
 - II. Zgromadzenia o strukturze scentralizowanej (np. augustianki, duchaczki, felicjanki, honoratki, klawerianki, prezentki, tereski, terezjanki, urszulanki czarne)
 - b) Instytuty świeckie (np. apostołskie pomocnice, Instytut Niepokalanej Matki Kościoła, Instytut Przemienienia)
 - c) Inne instytuty życia konsekrowanego
- B) Wspólnoty życia apostołskiego (np. szarytki).

WYKAZ SKRÓTÓW

abp	—	arcybiskup
bl.	—	błogosławiony, błogosławiona
bp	—	biskup
br.	—	brat
kard.	—	kardynał
ks.	—	ksiądz
m.	—	matka
o.	—	ojciec
p.w.	—	pod wezwaniem
s.	—	siostra
sl.	—	sluga, służebnica
św.	—	święta, święty

BIBLIOGRAFIA

- Annuario Pontificio* 1996, Citta del Vaticano 1996
- J. Bar, *Polskie zakony*, „Prawo kanoniczne”, R. 4: 1961, nr 1-4, s. 421-592
- J. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985
- J. Chełmicki, *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 1-44, Warszawa 1904-1916
- M. Daniluk, K. Klauza, *Podręczna encyklopedia instytutów życia konsekrowanego*, Lublin 1994
- Dizionario degli Istituti di Perfezione*, red. G. Pellicia i G. Rocca, t. 1-8, Roma 1947-1988
- Dla Boga i świata. Świeccy konsekrowani*, Kielce 1993
- Encyklopedia katolicka*, t. 1-6, Lublin 1989-1993
- J. Kłoczowski, *Zakony męskie w Polsce XVI-XVIII wieku*, (w:) *Kościół w Polsce*, t. 2, Kraków 1966, s. 485-730
- J. Kłoczowski, *Zakony na ziemiach polskich w wiekach średnich*, (w:) *Kościół w Polsce*, t. 2, Kraków 1966, s. 357-582
- W. Kolak, J. Marecki, *Leksykon godeł zakonnych*, Łódź 1994
- Ordini e Congregazioni Religiose*, red. M. Escobar, t. 1-2, Torino-Milano 1951-1953
- Panie wskaż mi drogę. Zakony i zgromadzenia żeńskie*, red. R. Kaczmarek, Poznań 1992
- M. Pirożyński, *Rocznik statystyczny Kościoła katolickiego w Polsce*, Lublin 1938
- M. Pirożyński, *Zakony męskie w Polsce*, Lublin 1937
- M. Pirożyński, *Zakony żeńskie w Polsce*, Lublin 1935
- E. Potkowski, *Rycerze w habitach*, Warszawa 1978
- J.K. Wietz, P. Bohmann, *Rys historyczny zgromadzeń zakonnych obojej płci wraz z rycerskimi zakonami i orderami państw wydany w języku niemieckim przez... w Pradze Czeskiej z rycinami kolorowanymi roku 1821 przełożony na język polski i pomnożony opisami nowo-powstałych zakonów wraz z objaśnieniami ogólnymi i rycinami nowymi dzieło zebrane i ułożone przez księdza Beniamina Zgromadzenia OO. Kapucynów Polskich prowincyała*, t. 1-3, Warszawa 1848-1849
- W sercu świata. Świeccy konsekrowani*, Kraków 1994

H. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska 1989, s. 64-147 (wykaz zakonów i literatury)

Zakony w Polsce (katalog), oprac. J. Kozak, (w:) *Duchowość zakonna*, szkice, red. J. Kłoczowski, Kraków 1994

A

ALBERTYNI

Zgromadzenie Braci Albertynów Trzeciego Zakonu Świętego Franciszka Posługujących Ubogim (Congregatio Fratrum III Ordinis Sancti Francisci Pauperibus Servientium — Alb)

Zgromadzenie powstało z inicjatywy św. Brata Alberta — Adama Chmielowskiego (1845-1916). Za datę powstania uważa się 25 VIII 1888 r. Dokładnie rok wcześniej artysta-malarz i były powstaniec przyjął habit tercjarza franciszkańskiego w Domku Loretańskim przy kościele kapucynów w Krakowie. Zgromadzenie, potwierdzone kanonicznie w 1928 r. przez metropolitę krakowskiego abpa Adama Stefana Sapiehę, istnieje na prawie diecezjalnym. Nazwa „albertyni” pochodzi od zakonnego imienia założyciela. Bracia noszą szare tuniki (wzorowane na kapucyńskim habicie bez kaptura), przepasane białym sznurem.

Duchowość albertyńska właściwie jest duchowością franciszkańską, z mocnym wyakcentowaniem miłości bliźniego. Albertyni, tak jak ich założyciel, poświęcają się najuboższym, bezdomnym, starcom i upośledzonym. Środki na utrzymanie pozyskują własną pracą i dzięki jałmużnie, żyjąc w ubóstwie i pokucie. Prowadzą domy opieki, schroniska, noclegownie, pracują w zakładach opieki społecznej. Na czele Zgromadzenia stoi Brat Starszy, który rezyduje w Krakowie. Członkowie wspólnoty albertyńskiej nie przyjmują święceń kapłańskich.

Najwyższy stan liczbowy albertyni osiągnęli w 1936 r. (77 zakonników w 15 domach). Posiadali także własną drukarnię i wydawali „Naszą Myśl” — miesięcznik byłych wychowanków. W 1996 r. Zgromadzenie liczyło w Polsce 46 braci (1 kapłan, 38 braci zakonnych i 7 nowicjuszy) w 9 domach. Dom generalny znajduje się w Krakowie.

Albertyni działają tylko na terenie Polski.

APOSTOŁOWIE MIŁOSIERDZIA BOŻEGO

Zgromadzenie Apostołów Miłosierdzia Bożego (Congregatio Apostolorum Divinae Misericordiae — CADM)

Założycielami Zgromadzenia są Mirosław Salwowski (ur. 1961) i br. Sławomir Dudzik (ur. 1961). Najmłodsza, obok braci samarytan, męska wspólnota zakonna na ziemiach polskich powstała w 1986 r. Pierwszy klasztor powstał w Brynicy.

Życie i działalność Zgromadzenia oparte są na duchowości bł. Faustyny Kowalskiej (1905-1938) i na objawieniach Bożego Miłosierdzia. Zgromadzenie ma charakter kontemplacyjno-czynny.

Apostołowie Miłosierdzia Bożego oddają się głoszeniu Słowa Bożego poprzez misje ludowe i rekolekcje, pielęgnują modlitwę wspólną i indywidualną oraz podejmują czyny miłosierdzia poprzez służbę chorym w szpitalach. Szerzą kult Bożego Miłosierdzia.

Zgromadzenie w połowie 1993 r. liczyło 13 członków w 2 domach.

AUGUSTIANIE

Zakon Braci Świętego Augustyna (Ordo Fratrum Sancti Augustini — OSA)

Wspólnota augustiańska bierze swój początek od wspólnot eremickich opartych na Regule św. Augustyna (354-430), które zostały zjednoczone w 1256 r. przez papieża Aleksandra IV. W 1303 r. papież Bonifacy VIII zaliczył augustianów do zakonów żebrzących. Jak wiele dawnych wspólnot zakonnych, tak i augustianie swoją nazwę przyjęli od imienia założyciela.

Do Polski zostali sprowadzeni z Pragi przez króla Kazimierza Wielkiego w 1342 r. i osadzeni na Kazimierzu k. Krakowa, gdzie w 1363 r. król ufundował dla nich kościół p.w. św. Katarzyny i św. Małgorzaty. Na Pomorzu osiedlili się już wcześniej, bo ok. 1266, a ok. 1294 na Śląsku. Największy okres rozwoju Zakonu na ziemiach polskich przypada na I połowę XVII wieku. W 1625 r. polska prowincja liczyła 119 zakonników w 25 domach, pod koniec XVII wieku w 23 klasztorach przebywało 260 augustianów. W późniejszym czasie wojny, zarazy, obniżenie poziomu życia religijnego społeczeństwa i obserwancji zakonnej doprowadziły do upadku Zakonu. Okres zaborów przypieczętował ostatecznie

kasatę polskiej prowincji, z której pozostał tylko konwent krakowski. Klasztor ten został kanonicznie zniesiony w 1950 r. i reaktywowany po prawie 40. latach.

Augustianie oddają się szeroko pojętemu duszpasterstwu (a więc prowadzeniu rekolekcji, katechizacji, sprawowaniu sakramentów świętych), w tym także parafialnemu, działalności kaznodziejskiej, misjonarskiej, pracy naukowej i wydawniczej. W zależności od lokalnych potrzeb podejmują także inne prace wyznaczone przez Kościół. Swoją duchowość i dążenie do doskonałości opierają na wskazaniach ojca założyciela. Mają być znakiem oraz wzorem jedności i miłości chrześcijańskiej. Ubio-rem zakonnym augustianów jest czarny habit z kapturem i skórzanym pasem.

W 1995 r. Zakon liczył 2906 członków, w tym 2282 kapłanów. Prowincja polska w rok później liczyła 20 zakonników (7 kapłanów, 9 kleryków i 4 braci) w dawnym konwencie krakowskim i w Łomiankach k. Warszawy. Władze generalne Zakonu rezydują w Rzymie.

B

BARNABICI

Zgromadzenie Księży Świętego Pawła — Barnabitów (Congregatio Clericorum Regularium Sancti Pauli — Barnabitarum B, CRSP)

W 1530 r. w Mediolanie przy kościele p.w. św. Augustyna, potem przy kościele p.w. św. Barnaby — skąd wzięła się popularna nazwa „barnabici” — św. Antoni Maria Zaccarra (1502-1539), Jakub Morigia (1497-1546) i Bartłomiej Ferrari (1499-1544) zawiązali wspólnotę zakonną, która miała pracować nad odnową obyczajów społeczeństwa lombardzkiego. Zatwierdził ją w 1533 r. papież Klemens VII (1523-1534). W Polsce osiedlili się w 1989 r. w Warszawie.

Barnabici oddają się działalności kaznodziejskiej i rekolekcyjnej, szerzą kult Chrystusa Ukrzyżowanego — w duchu swego patrona św. Pawła — oraz Najśw. Sakramentu, propagują

czterdziestogodzinne nabożeństwa, pracują nad moralnym odrodzeniem społeczeństwa i naprawą obyczajów. Podstawą działalności i wszelkich prac duszpasterskich jest życie pokutne i modlitewne każdego z zakonników. Z czasem poszerzyli swój zakonny charyzmat o prowadzenie oratoriów dla młodzieży i szkół katolickich, akcję wydawniczą i charytatywną, działalność misyjną poza granicami Włoch. Barnabici noszą czarne habity przepasane skórzanym pasem.

W 1995 r. Zakon liczył 410 członków w 74 domach zakonnych. W Polsce w 1996 r. w warszawskim domu pracowało 4 kapłanów, 5 kleryków, 2 braci zakonnych oraz jeden nowicjusz. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

BARTOLOMICI

Zgromadzenie Kleryckie Księży Życia Wspólnego (Institutum Clericorum Saecularium in Communi Viventium)

Kanonik salzburski ks. Bartłomiej Hozhauzer (1613-1658) dał początek Zgromadzeniu, które od imienia założyciela (łac. *Bartholomeus*) nazwano bartolomitami. Zgromadzenie powstało w 1640 r. w Salzburgu. Zatwierdził je papież Innocenty XI w 1680 r. Pierwszy dom na ziemiach polskich powstał w 1683 r. z fundacji bpa poznańskiego Stefana Wierzbowskiego w Górze Kalwarii, gdzie bartolomici założyli i obsługiwali seminarium duchowne. Było to jedno z pierwszych seminariów przygotowujących kandydatów do kapłaństwa na ziemiach polskich. Bartolomitów nazywano dawniej „bartoszkami” albo „komunistami” (łac. *communis*, wspólny), gdyż mieszkali we wspólnotach. Około 1850 r. kończy się oficjalna działalność bartolomitów w Polsce.

Bartolomici oddawali się działalności duszpasterskiej w miastach i wioskach, szczególnie pracy kaznodziejskiej i spowiedniczej. Prowadzili seminaria duchowne (m.in. we Włocławku od 1691 r., Brzeżanach, Pińsku, Węgrowie, Kielcach, Sandomierzu i Płocku). Ich strojem zakonnym była sutanna używana przez duchowieństwo diecezjalne.

BAZYLIANIE

Zakon Ojców Bazylianów Świętego Jozafata (Ordo Basilianus Sancti Iosaphati; Ordo Sancti Basilii Magni — OSBM).

Św. Bazyli zwany Wielkim (ok. 331-379) — twórca zasad życia monastycznego (Reguła Większa i Reguła Mniejsza) w Kościele Wschodnim — dał początek różnym wspólnotom monastycznym. Najstarsze z nich znane są na ziemiach polskich już w X wieku.

Pod koniec XVI wieku, wraz z zawarciem unii brzeskiej (1596), rozpoczął się ruch odnowy bazylianów i wtedy to ukształtowały się w Zakonie niezależne kongregacje mocno związane z Rzymem. W Polsce znani są bazylianie z kongregacji św. Jozefata, wywodzący się z powstałej na początku XVII wieku w Wilnie kongregacji św. Trójcy. Znaczny wpływ na jej powstanie wywarł bp J. Welamin Rutski (1574-1637) i św. Jozafat (1580-1623). Decyzją Stolicy Apostolskiej kongregacja św. Trójcy otrzymała w 1743 r. nową nazwę Zakon Ruski św. Bazylego Wielkiego, którą w 1932 r. zamieniono na Zakon Bazylianów św. Jozafata. Okres zaborów przetrwali jedynie w Galicji. Po II wojnie światowej rozproszyli się po krajach Europy Środkowo-Wschodniej zakładając tzw. delegatury, a z emigrantami dotarli na kontynent amerykański, zakładając prowincje brazylijską, argentyńską i amerykańsko-kanadyjską. W 1954 r. otrzymali odnowione Konstytucje zakonne.

W początkowym okresie bazylianie dążyli do własnego uświęcenia przez życie w modlitwie i umiarkowanym umartwieniu. Podstawą życia były wskazania ewangeliczne zmierzające do doskonalenia wewnętrznego i zrozumienia istoty życia w posłuszeństwie i ubóstwie każdego mnicha. Bazylianie z Kongregacji św. Jozafata pracowali nad przywróceniem jedności w Kościele, prowadzili szkoły, konwikty i kolegia, propagowali wydawnictwa o tematyce unijnej. Obecnie — tak jak dawniej — prowadzą działalność duszpasterską i rekolekcyjną wśród wiernych obrządku bizantyjsko-ukraińskiego (nazywanego dawniej grecko-katolickim) w kraju i na emigracji. Strojem bazylianów jest czarny habit. Na czele Zakonu stoi przełożony zwany protoarchimandrytą, który rezyduje w Rzymie.

W 1995 r. Zakon liczył 305 kapłanów i 229 braci zakonnych, z których w rok później na ziemiach polskich przebywało 13 kapłanów, 3 braci zakonnych oraz 43 kleryków i 6 nowicjuszy.

Władze generalne rezydują w Rzymie, a prowincji polskiej w Warszawie.

BEGARDZI

Trudno jednoznacznie określić, czy begardzi byli zakonnikami w naszym dzisiejszym rozumieniu. Wielu z nich składało śluby zakonne, żyło we wspólnotach i nosiło habity.

W drugiej połowie XIII wieku pojawiły się bractwa o charakterze religijnym, które skupiały mężczyzn z niższych warstw społecznych lub z niektórych zawodów. Begardzi, zwani niekiedy beginami (najprawdopodobniej od anglosaskiego *beggen* — modlić się), organizowali się w konwenty, na czele których stał mistrz. Utrzymywali się z pracy rąk, praktykowali ubóstwo. Znaczną uwagę zwracali na systematyczny udział we Mszy św., kilkakrotnie w ciągu roku przystępowali do spowiedzi i Komunii św., do której przygotowywali się przez siedmiodniowy post. Regularnie, zamiast modlitwy brewiarzowej, odmawiali 7 Ojcie nasz i 7 Zdrowaś Maryjo. Oddawali się działalności charytatywnej. Pod koniec XIII wieku wiele wspólnot przyjęło Regułę III Zakonu Regularnego św. Franciszka. Begardzi składali niekiedy śluby (ubóstwa, posłuszeństwa i czystości), nosili także jednakowe stroje z niefarbowanego materiału, krojem przypominające zakonne habity. Niektóre konwenty łączyły się w kongregacje ze wspólnymi kapitułami generalnymi i przełożonym nazywanym mistrzem. Wspólnoty begardów zostały potępione przez sobór w Vienne (1311) z powodu przejścia wielu ich członków w herezję.

Na ziemiach polskich powstał pod koniec XIII wieku konwent begardów w Złotoryi k. Torunia z fundacji bpa kujawskiego Wiśława (+1300). Został on jednak skasowany w 1321 r. Na Śląsku i Pomorzu przebywali także begardzi wędrowni.

BENEDYKTYNI

Zakon Świętego Benedykta (Ordo Sancti Benedicti — OSB)

Wspólnotę założył ok. 529 r. św. Benedykt z Nursji (ok. 480-547), twórca reguły monastycznej. Pierwsze opactwo powstało na Monte Cassino. Pierwszymi klasztorami benedyktyńskimi na ziemiach polskich były powstałe w XI wieku fundacje w

Tyńcu, Mogilnie i na Łysej Górze. Z czasem założone zostały inne opactwa. Ok. 1390 r. powstał w Krakowie klasztor, który w liturgii używał języka cerkiewno-słowiańskiego. Kasaty wszystkich opactw polskich dokonano w XVIII i XIX wieku. Na nowo życie mnisze odrodziło się w Lubiniu i Tyńcu w okresie międzywojennym. Mnisi benedyktyńscy pracujący na ziemiach polskich dali się poznać jako duszpasterze i misjonarze, krzewiciele kultury i szkolnictwa, propagatorzy rozwoju rolnictwa. Każde opactwo jest autonomiczne. Dlatego, aby ułatwić wzajemne związki, w ostatnim dziesiątku lat XIX wieku poszczególne klasztory benedyktyńskie zorganizowały się w kongregacje, których obecnie jest 21.

Każdy z mnichów składa cztery śluby: ubóstwa, posłuszeństwa i czystości oraz *stabilitas loci* — czyli stałości miejsca zamieszkania. Życie benedyktynów oparte jest na regule św. Benedykta, której główne założenia podano we wstępie. Przy wielu opactwach — zwłaszcza na terenie Europy zachodniej — funkcjonują szkoły, ośrodki kultury i sztuki religijnej oraz domy rekolekcyjne. Współcześni polscy benedyktyni poświęcają się pracy naukowej i rekolekcyjno-duszpasterskiej. Warto wspomnieć o polskim przekładzie Pisma św. — Biblii Tysiąclecia, którego dokonano pod kierunkiem benedyktynów tyńskich.

Ubiozem zakonnym benedyktynów jest czarny habit ze szkaplerzem, z kapturem i pasem skórzanym.

W 1995 r. Zakon liczył 8678 kapłanów i braci w 355 opactwach i klasztorach. W Polsce w należącym do Kongregacji NMPanny opactwie tyńskim oraz w klasztorach w Lubiniu i Mogilnie żyło 58 benedyktynów (31 kapłanów, 13 braci zakonnych, 8 kleryków i 6 nowicjuszy).

BERNARDYNI

ZOB.: BRACIA MNIEJSI

BIALI OJCOWIE

Zgromadzenie Misjonarzy Afryki — Ojcowie Biali (Missionarii Africae — Patres Albi — Mafr; PA)

Nazwa „biali ojcowie” wywodzi się zarówno od koloru skóry przybyłych z Europy na Czarny Ląd misjonarzy, jak i od

białego przewiewnego habitu. W słowie „ojciec” dostrzec można sympatię kierowaną ku misjonarzom przez Afrykańczyków, dla których każdy biały, oprócz misjonarza oczywiście, był kolonizatorem i wyzyskiwaczem. Zgromadzenie założył bp Charles Lavigerie (1825-1892), późniejszy kardynał, w 1868 r. w miejscowości Maison Carr w Algierii. W 1908 r. Zgromadzenie otrzymało papieską aprobatę. Do Polski biali ojcowie przybyli w 1985 r. i założyli dom w Lublinie.

Jest to zgromadzenie misyjne, którego podstawowym celem jest ewangelizacja i praca charytatywno-wychowawcza wśród mieszkańców Afryki, a także — dawniej i obecnie — zwalczanie niewolnictwa. W swej działalności ojcowie wykorzystują środki duszpasterskie oraz współczesne zdobycze techniczne i naukowe. Podstawą wszelkiej działalności jest jednak osobista modlitwa i przykład życia chrześcijańskiego. Dla propagowania imienia Chrystusowego mają poświęcić wszystko; ideę tę przedstawia godło Zgromadzenia, wyobrażające pelikana rozszarpującego swą pierś, by własną krwią karmić pisklęta.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 2404 członków, z czego w Polsce w jednym domu było 4 kapłanów i 3 kleryków. Siedzibą władz generalnych białych ojców jest Rzym.

BONIFRATRY

Zakon Szpitalny Świętego Jana Bożego (Ordo Hospitalarius Sancti Joannis de Deo — OHSJdD; OH)

Twórcą bonifratrów (łac. *bonus* — dobry, *frater* — brat), nazywanych niekiedy braćmi miłosierdzia Bożego, był św. Jan Boży, Juan Ciudad (1495-1550).

Przyjmuje się, że Zakon powstał w 1540 r. w Granadzie, gdzie założyciel prowadził działalność charytatywną wśród chorych, biednych i bezdomnych. Zatwierdzony w 1571 r. przez Piusa V, który nadał bonifratrom regułę św. Augustyna. W 1586 r. papież Sykstus V uznał bonifratrów za Zakon. Na ziemię polskie bonifratrzy przybyli w 1609 r. i pierwszy klasztor założyli z fundacji królewskiego poczmistrza Waleriana Montelupiego w jego kamienicy w Krakowie przy ul. św. Jana. W 1812 r. osiedlili się na podkrakowskim Kazimierzu, gdzie założyli najpierw przytułek, a w 1820 r. zorganizowali salę chorych z 12 łózkami. Szpital ten, w późniejszym okresie rozbudowany, został po II wojnie świato-

wej upaństwowiony. Dawni właściciele odzyskali go w 1997 r. Poza Krakowem posiadali bonifratrzy na ziemiach polskich 17 klasztorów.

Bonifratrzy — dobrzy bracia — zajmują się prowadzeniem aptek, szpitali i domów opieki, niesieniem pomocy medycznej, fizycznej i duchowej chorym, ubogim oraz opuszczonym. Swą troską obejmują zarówno sprawy ciała jak i ducha. Zakonnicy składają czwarty ślub zobowiązujący do troski o chorych nawet z narażeniem życia. W znacznej większości Zakon składa się z niekapłanów. Kapłani pracują jako kapelani i rektorzy w zakonnych kaplicach. Duchowość bonifratrów opiera się na Regule św. Augustyna. Ubiozem zakonnym bonifratrów jest czarny habit z kapturem, długim szkaplerzem i skórzanym pasem.

W 1995 r. Zakon liczył 1351 braci i 140 kapłanów w 27 prowincjach. W Polsce w 1996 r. w dwóch prowincjach (warszawskiej i wrocławskiej) pracowało 73 bonifratrów (9 kapłanów, 57 braci zakonnych, jeden kleryk i 6 nowicjuszy). Dom generalny Zakonu znajduje się w Rzymie.

BOŻOGROBCY

Bracia Krzyżowi Pańskiego Grobu Jerozolimskiego (Fratres Cruciferi Dominici Sepulchri Hierosolymitani; Fratres Canonici Regulares Custodes Sanctissimi Sepulchri Hierosolymitani)

Początki Zakonu sięgają 1099 r., kiedy to Gotfryd de Bouillon utworzył przy Świętym Grobie w Jerozolimie kapitułę, której zadaniem była opieka nad tym świętym miejscem. Wspólnota składała się z rycerzy i duchownych. W 1114 r. patriarcha jerozolimski Arnold zorganizował kanoników w zakon i nadał im Regulę św. Augustyna. Często byli nazywani stróżami Św. Grobu Jerozolimskiego.

Do Polski bożogrobowców sprowadził w 1163 r. Jaksza z rodu Gryfitów i osadził ich w Miechowie, stąd używana w Polsce nazwa miechowici. W późniejszych latach powstały następne konwenty, przy których organizowano parafie i szpitale: w Grodzisku, Chełmie, Skaryszewie, Gnieźnie (1243), Bytomiu (1300), Rembowie i Wyszogrodzie (1300), Krakowie (1351), Chodowie (1381), Przeworsku (1394), Leżajsku (1400), Urzejowicach (1411), Łęgonicach (1412), Sieradzu (1417), Giedlarowej (1439), Rudołowicach (1446) oraz w Pyzdrach, Kole, Wrocimo-

rowicach i Rawie. W latach 1483-1489 Zakon w większości krajów europejskich został zniesiony, a dobra przejęli kawalerowie maltańscy. Na ziemiach polskich bożogrobcy rozwijali się nadal. Klasztor miechowski stał się centralnym konwentem Zakonu; tutaj rezydował jego przełożony nazywany proboszczem generalnym. W 1819 r. nastąpiła kasata Zakonu pod zaborem rosyjskim. W Galicji bożogrobcy przetrwali do połowy XIX wieku w Przeworsku. Brak władz centralnych sprawił, że Zakon upadł.

Pierwotnym celem Zakonu była opieka nad Świętym Grobem w Jerozolimie oraz troska o chorych pielgrzymów. Po opuszczeniu Ziemi Świętej szerzyli kult Grobu Pańskiego i nabożeństwa pasyjne. Oddawali się prowadzeniu szkół i działalności charytatywnej — m.in. prowadzili szpitale w Gnieźnie, Krakowie i Bytomiu. Od bożogrobców pochodzi m.in. zwyczaj urządzania Grobu w Wielki Piątek. Z czasem szczególnym miejscem stał się Miechów, gdzie w bazylice p.w. Grobu Bożego przechowywano kamień z Grobu Chrystusa. Sanktuarium miechowskie do XIX wieku znane było w całej Europie. Bożogrobcy w Polsce używali jako stroju zakonnego czarnych sutann z czerwonym krzyżem o podwójnej belce poziomej.

Na terenie Belgii przetrwała gałąź żeńska Zakonu. Istnieje przy niej grupa rycerska (o strukturze podobnej do joannitów — kawalerów maltańskich — zob.) licząca ok. 19 000 kawalerów i dam; należy do niej kilkunastu Polaków.

BRACIA DOBRZYŃSCY

Fratres Milites Christi de Dobrzyń, Fratres Milites Christi de Prussia

Zakon, zwany również Kawalerami Jezusa Chrystusa, zorganizował bp pruski Chrystian przed 1228 r. Książę Konrad I Mazowiecki nadał im w posiadanie część ziemi dobrzyńskiej. Zakon zatwierdził papież Grzegorz IX w 1228 r. W siedem lat później, z powodu małej liczby, połączyli się z krzyżakami, na co zezwalał dokument papieski. Część braci dobrzyńskich osiedliła się w 1237 roku w Drohiczyźnie, gdzie przetrwali tylko kilka lat. W okresie największego rozwoju Zakon liczył 35 rycerzy. Był to jedyny zakon rycerski, który powstał i ukształtował się na ziemiach polskich.

Celem braci dobrzyńskich było zbrojne wsparcie misji cysterskiej prowadzonej w Prusach w pierwszej połowie XIII wieku oraz obrona ziemi dobrzyńskiej i granic Mazowsza przed napadami pogańskich Prusów. Ideę tę wyrażał ich znak noszony na białych płaszczach narzuconych na zbroję: wzniesiony ku górze czerwony miecz i tego samego koloru gwiazda symbolizująca objawienie Jezusa poganom. Przepisy zakonne braci dobrzyńskich były opracowane na podstawie przepisów kawalerów mieczowych oraz Reguły templariuszy.

BRACIA MNIEJSI

Zakon Braci Mniejszych (Ordo Fratrum Minorum — OFM)

Tą nazwą określa się zakonników, którzy na ziemiach polskich nazywani są potocznie bernardynami, reformatami lub franciszkanami.

Zakonodawcą wszystkich rodzin franciszkańskich jest św. Franciszek Bernardone (1181/82-1226). Proces powstawania Zakonu był bardzo długi. Po śmierci św. Franciszka nastąpił podział na dwie gałęzie: konwentualnych i obserwantów. Ostateczne odłączenie się obserwantów — zwolenników surowszej interpretacji Reguły — jako samodzielnego Zakonu z własnymi władzami generalnymi nastąpiło w 1517 r. Pierwszy klasztor obserwantów powstał w Polsce w 1453 r. w Krakowie przy kościele p.w. św. Bernardyna Albizzeschi ze Sieny (1380-1444) podczas pobytu w tym mieście św. Jana Kapistrana. Jego fundatorem był kard. Zbigniew Oleśnicki. Rok wcześniej powstał konwent obserwantów we Wrocławiu. Od imienia twórcy reformy i wezwania kościoła zaczęto nazywać obserwantów polskich bernardynami. W połowie XVIII wieku na ziemiach polskich istniało 120 klasztorów bernardyńskich, w których przebywało około 2000 zakonników.

Z Zakonu bernardynów wyłoniła się w latach 1598-1605, pod wpływem Gabriela z Gródka (+1619), grupa zakonników ściślejszej obserwacji zakonnej nazywanych reformatami. Pierwszy swój klasztor założyli w Pińczowie w 1606 r. z fundacji marszałka koronnego Zygmunta Myszkowskiego. W 1770 r. w 62 reformackich klasztorach na ziemiach polskich przebywało około 1230 zakonników. Mimo polecenia papieża Leona XIII, nakazującego używania nazwy „bracia mniejsi”, na zie-

miach polskich zachowano dawne określenia. Trudno zresztą wykreślić z polskiej literatury bernardyna ks. Robaka, wielu reformackich czy bernardyńskich kwestarzy albo też zmienić nazwy placów i ulic „Bernardyńska” czy „Reformacka”. Należy dodać, że od XV wieku w łonie Zakonu powstało kilkanaście gałęzi reformujących się, które pod koniec XIX wieku Leon XIII połączył w jedną wspólnotę. Znaczny rozgłos zdobyli m.in. alkantaryści, amadeiści, celestyni, cezaryni, klareni, koletyści i rekolektyści.

Bracia mniejsi, opierając się na Regule ułożonej przez św. Franciszka, propagują życie według ideałów ewangelicznych, pracują nad własnym uświęceniem, szerzą pobożność ludową, prowadzą działalność kaznodziejską, rekolekcyjną, pełnią posługę konfesjonatu i pracują jako kierownicy duchowi. Obecnie także oddają się duszpasterstwu parafialnemu. W okresie międzywojennym bernardyni prowadzili misję na Sachalinie. Do najbardziej znanych miejsc pielgrzymkowych obsługiwanych przez braci mniejszych należy sanktuarium maryjne w Kalwarii Zebrzydowskiej, a także Leżajsk, Alwernia, Osieczna, Panewniki, Wejherowo oraz Dukla — miejscowość i pobliska pustelnia związane z kultem św. Jana z Dukli.

Ubiozem zakonnym braci mniejszych jest habit brązowy przepasany białym sznurem i oddzielnie długi kaptur.

W 1995 r. Zakon liczył na całym świecie 18 067 zakonników, w tym 12 109 kapłanów. W 1996 r. pięć polskich prowincji Zakonu Braci Mniejszych (z siedzibami w Krakowie — dawni reformaci i bernardyni, Katowicach-Panewnikach, Wrocławiu i Poznaniu — w których to prowincjach braci mniejszych nazywa się franciszkanami) liczyło 1078 zakonników (w tym 619 kapłanów, 229 kleryków, 151 braci zakonnych i 79 nowicjuszy) w kraju i 241 przebywających poza Polską.

Zob. również: franciszkanie konwentualni; kapucyni.

BRACIA SAMARYTANIE

Zgromadzenie Zakonne Braci Samarytan Płomienia Miłości Niepokalanego Serca Maryi — PMNSM

Założycielem wspólnoty jest ks. Andrzej Michałek (ur. 1939), aktualny przełożony generalny. Zgromadzenie ukonstytuowało się oficjalnie w Uroczystość Bożego Ciała w 1992 r., a pierwszy

dom zakonny powstał w 1994 r. w miejscowości Grabie (woj. krakowskie). Obecnie bracia samarytanie apostołują w Niemczech i w Polsce. Obok pracy nad własnym uświęceniem zabiegają o świętość rodzin chrześcijańskich propagując codzienną wspólną modlitwę i rozważanie Słowa Bożego. Ich zadaniem jest także, jako charyzmat szczególny, rozwijanie miłości do Jezusa — Słowa Bożego oraz posługa bezinteresownej, samarytańskiej miłości bliźniego. Ubiorem zakonnym jest czarna sutanna przepasana zielonym sznurem.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 6 kapłanów i 2 braci zakonnych. W polskim domu pracowało 4 członków.

BRACIA SZKOLNI

Zgromadzenie Braci Szkół Chrześcijańskich (Institutum Fratrum Scholarum Christianarum — FSC)

Wspólnotę braci szkolnych, nazywanych często — od nazwiska założyciela — lasalianami, założył w 1680 r. św. Jan Chrzyciel de la Salle (1651-1719). Zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej otrzymała w 1725 r. Na zaproszenie abpa J. Bilczewskiego bracia szkolni przybyli w 1903 r. do Lwowa, gdzie założyli klasztor oraz szkołę przy ul. Lelewela.

Wszędzie, gdzie przebywają i pracują bracia szkolni, mają być — w myśl założyciela — „znakiem wiary”. Jest to ich zakonna dewiza. Bracia nie przyjmują święceń kapłańskich. Ich głównym charyzmatem jest oddziaływanie za pomocą apostołatu pedagogicznego i ewangelizacja przez prowadzenie szkół różnych typów, zakładów wychowawczych, sierocińców i placówek kulturalnych. Znane jest wielkie zaangażowanie Zgromadzenia w szkolnictwo w krajach misyjnych. Wielu polskich braci szkolnych zajmuje się katechizacją. Strojem braci jest czarny habit ozdobiony charakterystycznymi białymi rabatkami na szyi.

W 1995 r. zgromadzenie liczyło na całym świecie 7560 członków w 1047 domach zorganizowanych w 80 prowincji. W polskiej prowincji (siedziba jej władz znajduje się w Częstochowie) pracowało w 1996 r. 72 braci oraz 3 nowicjuszy na terenie kraju i 11 braci poza jego granicami. Przełożony generalny braci szkolnych rezyduje w Rzymie.

BRACIA ŚW. JÓZEFA

Zgromadzenie Braci Opieki Św. Józefa III Zakonu Regularnego Św. Franciszka (Congregatio Fratrum Patrocinii S. Joseph III Ordinis Regularis S.P. Francisci)

W 1928 r. zawiązała się z inicjatywy Czesława Antoniego Boniakowskiego (1897-1945) nowa wspólnota zakonna o duchowości franciszkańskiej. W 10 lat później, 9 III 1938 r., bp Kazimierz Bukraba erygował kanonicznie w Kobryniu w diec. wileńskiej pierwszy dom wspólnoty. Drugi dom zorganizowano w Brześciu nad Bugiem. Po wojnie repatriowani bracia założyli dom w Niewachlowie (woj. kieleckie). Zgromadzenie z powodu trudności zewnętrznych nie rozwinęło większej działalności. Przetrwało do 1980 r., kiedy to włączono ostatnich kilku braci do Zgromadzenia Oblatów Świętego Józefa (zob. józefici).

Według założyciela bracia św. Józefa mieli oddawać się pracy wychowawczej, edukacyjnej i przygotowującej do samodzielnego życia osieroconych i opuszczonych chłopców. W tym celu przy pierwszym klasztorze założono zakład wychowawczo-rzemieślniczy, który upadł podczas II wojny światowej. W planach mieli ponadto zakładanie i prowadzenie zakładów dla osób w podeszłym wieku. Bracia pomagali także w pracy parafialnej. Konstytucje zakonne braci św. Józefa były dziełem kapucyna o. Cyryla Fermonta (1888-1963). Strój braci podobny był do kapucyńskiego habitu (zob.) wzbogaconego o szkaplerz.

BRACIA UBODZY OD DZIECIĄTKA JEZUS

Wspólnota powstała przed 1925 r. w Częstochowie po ustnej zgodzie wyrażonej przez ówczesnego sufragana kujawsko-kaliskiego bpa Władysława Krynickiego. W 1926 r. bracia włączyli się do Zgromadzenia Braci Misjonarzy Kresowych III Zakonu św. Franciszka (zob. misjonarze kresowi). Wspólnota liczyła wówczas 4 braci.

BRYGITANIE

Zakon Najświętszego Zbawiciela (Ordo Sanctissimi Salvatoris — OSSalv)

Początek ich działalności dała św. Brygida w 1346 r. — stąd często używana nazwa Zakon św. Brygidy. Pierwotnie istniały obok jednej świątyni wspólnoty żeńskie i męskie. W klasztorze przylegającym do żeńskiego (60 sióstr) mieszkało 13 kapłanów (na pamiątkę 12 apostołów i św. Pawła), 4 diakonów (przypominających czterech doktorów Kościoła: św. Ambrożego, św. Augustyna, św. Grzegorza Wlk. i św. Hieronima) i 8 konwersów. Siostry wraz z diakonami i konwersami (razem 72 osoby) miały przypominać 72 uczniów Chrystusa. W połowie XV wieku brygitanie przekształcili się we wspólnoty kanoników regularnych. Na ziemiach polskich brygitanie osiedlili się w Gdańsku w 1440 r. przy istniejącym od 1396 r. klasztorze żeńskim. Drugi klasztor męski powstał w Lublinie ok. 1426 r. Zostały skasowane w 1596 r.

Brygitanie szerzyli kult Eucharystii i Męki Chrystusowej, w życiu ascetycznym duże znaczenie przywiązywali do rozpamiętywania rzeczy ostatecznych oraz roztaczali opiekę duchową nad brygidkami. Strojem zakonnym omawianych zakonników był popielaty habit z płaszczem i kapturem tego samego koloru. Kapłani na lewym boku nosili wyszyty czerwony krzyż równoramienny z białą hostią na przecięciu ramion. Bracia zakonni nosili na płaszczu biały krzyż z pięcioma znakami ran Chrystusa.

Życie zakonne opierali na wytycznych zawartych w tzw. Regule św. Brygidy.

C

CHRYSTUSOWCY

Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej — TChr (Societas Christi pro Emigrantibus Poloniae — SChr)

Za swych założycieli chrystusowcy uważają kard. Augusta Hlonda (1881-1947) i ks. Ignacego Posadzego (1898-1984), któ-

rzy powołali do istnienia ich Zgromadzenie w 1932 r. w Poznaniu. Tam też znajdują się władze generalne Towarzystwa. Pierwszy dom założono, z fundacji hrabiny Anieli Potulickiej, w Potulicach w 1932 r. Początkowo chrystusowcy określali się jako kanonicy Grobu Świętego, następnie jako Towarzystwo Chrystusowe dla Wychodźców Polskich (1933-1968). Od 1964 r. Towarzystwo działa na prawie papieskim.

Główny cel chrystusowców to działalność apostolska, społeczna i kulturalna wśród Polonii. Należy jednak zaznaczyć, że Zgromadzenie prowadzi także duszpasterstwo w kraju. Dopełnieniem chrystusowców jest działalność rekolekcyjna, katechetyczna, pastoralna, naukowa. W okresie międzywojennym Towarzystwo rozwinęło działalność wydawniczą, m.in. we własnej drukarni wydawano przeznaczony dla skupisk emigracyjnych dwumiesięcznik „Głos Seminarium Zagranicznego”, którego nakład przekraczał 20 000 egzemplarzy.

W 1996 r. Towarzystwo liczyło 494 członków (w tym 381 kapłanów) w 6 prowincjach i 84 domach, z czego w Polsce pracowało 250 chrystusowców (143 kapłanów, 62 kleryków, 35 braci i 10 nowicjuszy) w 44 domach. Władze generalne Towarzystwa mają swoją siedzibę w Poznaniu.

CYSTERSI

Zakon Ojców Cystersów (Ordo Cisterciensis — OCist)

Cystersi, zwani dawniej „białymi mnichami” — od koloru habitu, w przeciwieństwie do benedyktynów noszących czarny strój — powstał w 1097/98 r. w Cîteaux (łac. *Cistercium*) k. Dijon w Burgundii (stąd wzięta się nazwa zakonu). Pierwszych cystersów zorganizował św. Robert (ok. 1028-1110), opat klasztoru benedyktynów w Molesmes. Nowa wspólnota cysterska przyjęła pierwotną regułę benedyktyńską. Obecną strukturę cystersi przyjęli po reorganizacji przeprowadzonej przez św. Albertyka (+1109) i św. Stefana Hardinga (ok. 1060-1134), a aprobatę papieską nastąpiła w 1119 r. Wielkie znaczenie dla rozwoju Zakonu miał św. Bernard z Clairvaux (+1153) — zwany drugim fundatorem. Do Polski cystersi przybyli w pierwszej połowie XII w. i założyli ok. 1140 r. klasztor w Brzeżnicy, nazwanej później Jędrzejowem. Fundatorem opactwa jędrzejowskiego był bp wrocławski Jan. Do końca XIII wieku

powstało na ziemiach polskich ok. 25 wspólnot cysterskich, które utworzyły Kongregację NMPanny Królowej Świata. Opactwa i klasztory cysterskie odegrały znaczącą rolę w rozwoju architektury oraz rolnictwa. Każde opactwo było ośrodkiem nauczania, kultury, szpitalnictwa i przemysłu. Zakon podupadł w dobie rozbiorów, kiedy to dokonano kasaty wszystkich jego opactw i klasztorów, oprócz położonych w Mogile i Szczyrzycu.

Pierwotnym celem Zakonu był powrót do ścisłego zachowywania Reguły św. Benedykta i modlitwa oraz uświęcenie przez ubóstwo i umartwienia. Pierwsi cystersi utrzymywali się z pracy rąk własnych. *Carta caritatis* — czyli konstytucje oparte na benedyktyńskiej regule, wprowadzały centralizację zarządzania Zakonem, ścisłą współpracę opactw oraz były powrotem do pierwotnej gorliwości benedyktyńskiej. Pobożność cysterska, o rysach kontemplacyjnych, nacechowana jest kultem maryjnym. Zakon wydał ok. 850 świętych i beatyfikowanych. Współczesne opactwa są ośrodkami duszpasterskimi i rekolekcyjnymi. Jednym z najbardziej znanych opactw cysterskich, będących równocześnie sanktuarium Chrystusa Ukrzyżowanego, jest Mogiła (obecnie w granicach administracyjnych Krakowa). Codziennym strojem cystersów jest biały habit z czarnym szkaplerzem przepasany czarnym płóciennym pasem.

W 1995 r. Zakon liczył na całym świecie 1292 członków w 13 kongregacjach. W Polsce było 128 zakonników, w tym 102 kapłanów, 6 kleryków, 15 braci zakonnych i 5 nowicjuszy w 4 opactwach (Kraków-Mogiła, Jędrzejów, Szczyrzyc i Wąchock) i 7 innych domach.

D

DOLORYŚCI

Zgromadzenie Synów Matki Boskiej Bolesnej (Congregatio Filiorum Matris Dei Dolorosae — CFD, FMDD)

Jest to wspólnota założona przez bł. Honorata Koźmińskiego (1829-1916) i o. Antoniego Marię, Izydora Kajetana Wysłoucha

(1869-1937) w 1894 r. w Nowym Mieście. Wyłoniło się ze Zgromadzenia Braci Sług Maryi (zob.). Pierwszymi członkami byli Michał Kapuściński i Józef Sobótka. Zgromadzenie zostało definitywnie zatwierdzone w 1934 r.

Jest to zgromadzenie niehabitowe, którego duchowość oparta jest na Regule św. Franciszka dla III Zakonu. Każdy z zakonników szczególną czcią otacza Najśw. Sakrament i Matkę Bożą Bolesną — Patronkę Zgromadzenia. Z modlitwy i kontemplacji Słowa Bożego, na wzór Świętej Rodziny, bracia czerpią siłę do codziennej działalności. Zgodnie ze wskazaniem założycieli podstawowym celem dolorystów jest praca wśród młodzieży, troska o jej wychowanie i wykształcenie zawodowe. Do II wojny światowej prowadzili gimnazjum, własną sieć sklepów i zakładów przemysłowych. Obecnie doloryści pomagają w utrzymywaniu świątyń, katechizują dzieci i młodzież oraz prowadzą działalność charytatywną.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 5 kapłanów, 8 braci zakonnych i 3 nowicjuszy mieszkających w 4 domach na terenie Polski. Władze generalne zgromadzenia rezydują w Warszawie.

Doloryści działają tylko w Polsce.

DOMINIKANIE

Zakon Braci Kaznodziejów (Ordo Fratrum Praedicatorum — OP)

Św. Dominik de Guzman (ok. 1172-1221) dał początek nowej formie życia zakonnego przyjmując za normę Regułę augustiańską. Zakon założony w 1206 r. w Montpellier (Francja) już w 1216 r. otrzymał aprobatę papieską. Założyciel Zakonu, który od jego imienia nazywano dominikańskim, dostrzegał słabe przygotowanie teologiczne współczesnego sobie kleru. Nieznajomość prawd wiary i Pisma św. oraz niski poziom moralny duchowieństwa uniemożliwiały przeciwstawienie się heretyckim poglądom głoszonym przez waldensów i katarów. Św. Dominik, wówczas kanonik katedralny w Osma, dostrzegał, że jedynym środkiem do zwalczania herezji i błędnych poglądów jest głoszenie autentycznego słowa Bożego przez wykształconego kaznodzieję, poparte osobistym przykładem życia. Synowie św. Dominika jako zasadę życia zakonnego przyjęli, że każda działalność powinna opierać się na kontemplacji, studium teologii i pracy nad wewnętrznym doskonaleniem. Pomocą jest uroczyste przeżywanie liturgii i indywidualne stu-

dium, czyli rozważanie problemów teologicznych, biblijnych i filozoficznych. Tylko tak przygotowany dominikanin może prowadzić działalność apostołską i głosić słowo Boże. Zakon kaznodziejski wydał wielu wybitnych teologów i myślicieli. W pierwszym rzędzie należy wymienić św. Tomasza z Akwinu (1225-1274), św. Alberta Wielkiego (ok. 1200-1280), św. Rajmunda z Penafort (1175/80-1275).

Pierwsi dominikanie, ze św. Jackiem (ok. 1183-1257) na czele, przybyli do Krakowa w 1220 r. W trzy lata później powstał w Krakowie przy kościele p.w. Św. Trójcy klasztor dominikański z fundacji bpa Iwona Odrowąża. Do końca XVII wieku założono na ziemiach Rzeczypospolitej 45 klasztorów dominikańskich. Polscy dominikanie dali się poznać jako kaznodzieje, misjonarze ludowi i teolodzy. Rozwinęli duszpasterstwo specjalistyczne — zwłaszcza wśród studentów i inteligencji, działalność rekolekcyjną, naukową i wydawniczą. Strojem zakonnym dominikanów jest biały habit ze szkaplerzem i kaptur oraz długi czarny płaszcz.

W 1994 r. Zakon liczył na całym świecie 6375 członków, w tym 4801 kapłanów. W 18 klasztorach polskich w 1996 r. przebywało 299 zakonników (189 kapłanów, 55 kleryków, 27 braci zakonnych i 28 nowicjuszy), a poza krajem pracowało 52 polskich dominikanów. Władze Zakonu mają swoją siedzibę w Rzymie, a prowincji polskiej w Warszawie.

DUCHACY, DUCHACY DE SAXIA

Zakon Świętego Ducha (Ordo Fratrum Canonorum Regulium Sancti Spiritus de Saxia)

W 1175 r. bł. Gwidon z Montpellier wybudował w rodzinnej miejscowości szpital, w którym razem ze swymi współtowarzyszami gromadził porzucone dzieci i biednych, a za patrona swojego dzieła obrał Świętego Ducha. Opiekunowie szpitala żyli według Reguły św. Augustyna. W 1204 r. papież Innocenty III przekazał dla Zakonu rzymski szpital p.w. Matki Bożej Skalnej (S. Maria de Saxia), któremu nadano nazwę Świętego Ducha. Od szpitala wspólnota zakonników przyjęła nazwę duchaków de Saxia.

Do Polski duchaków sprowadził bp Iwo Odrowąż w 1220 r. powierzając im prowadzenie szpitala w Prądniku pod Krakowem. Bp Prandota przeniósł ich do miasta i oddał im kościół

p.w. Świętego Krzyża i pobliski szpital. Kolejnymi fundacjami były klasztory w Sandomierzu (1220), Kaliszu (1283), Stawiszynie (1590) i Wiślicy (poł. XVII w.). Kasata prowincji polskiej nastąpiła w 1783 r.

Duchacy, oprócz własnego uświęcenia, opiekowali się chorymi, prowadzili szpitale i troszczyli się o ubogich. Przyczynili się w znacznej mierze do rozwoju szpitalnictwa polskiego. Znakiem charakterystycznym duchaków był krzyż z dwoma poziomymi belkami. Zakończenie wszystkich ramion było podwójne — symbolizuje to 12 owoców Ducha św. (por. Gal 5, 22; 1 Tm 6, 11). Często nad krzyżem umieszczano gołębicę — symbol Ducha św. Biały krzyż z podwójną belką poziomą nosili duchacy na lewej piersi wyszyty na czarnych habitach.

DUCHACZE

Zgromadzenie Ducha Świętego pod opieką Niepokalanego Serca Maryi (Congregatio Sancti Spiritus sub tutela Immaculati Cordis Beatissimae Virginis Mariae — CSSp)

Zgromadzenie to powstało po połączeniu się w 1848 r. Zgromadzenia Ducha Świętego, założonego w 1703 r. przez Klaudivsza Franciszka Poullard des Places, i Zgromadzenia Misjonarzy Niepokalanego Serca Maryi, założonego w 1841 r. przez Franciszka Marię Pawła Jakuba Libermanna. Pierwszy dom na ziemiach polskich założyli duchacze w 1921 r. w Bydgoszczy. Tam też znajduje się siedziba władz prowincji polskiej oraz wyższe seminarium duchowne polskiej prowincji Zgromadzenia. Władze generalne rezydują w Rzymie.

Zadaniem duchaczy, nazywanych niekiedy „misjonarzami Ducha Świętego”, jest praca duszpasterska i społeczna wśród najbardziej opuszczonych oraz w środowiskach emigracyjnych. Początkowo szczególną uwagę zwracano na tereny kolonialne w Afryce. Obecnie Zgromadzenie, nawiązując do dawnych tradycji misjonarskich, przygotowuje młodych misjonarzy oraz świeckich animatorów do pracy w duszpasterstwie, szkolnictwie i w szpitalnictwie w krajach Trzeciego Świata. Misjonarze prowadzą wiele ośrodków kulturalnych oraz szkół średnich i zawodowych w krajach misyjnych. Pierwszeństwo ma jednak działalność duszpasterska. W krajach europejskich oddają

się działalności rekolekcyjnej, pracy w szpitalach i hospicjach oraz wśród osób specjalnej troski.

Zakonnicy pracują w 70 krajach. W 1995 r. było 3112 duchaczy w 850 domach. Całe Zgromadzenie podzielone jest na 72 prowincje. Polska prowincja liczyła w 1996 r. 45 zakonników w 6 domach w kraju (28 kapłanów, 7 kleryków, 2 braci i 8 nowicjuszy) oraz 34 poza granicami.

F

FILIPINI

ORATORIANIE

Kongregacja Oratorium Świętego Filipa Neri (Confoederatio Oratorii Sancti Philippi Neri — CO, COr)

W 1548 r. późniejszy święty, Filip Neri, jeszcze jako człowiek świecki założył bractwo dla pielęgnowania chorych pielgrzymów i wygłaszania publicznych katechez. W kilkanaście lat później, już jako kapłan, założył w 1565 r. w Rzymie stowarzyszenie księży, z którego wyłoniło się pierwsze oratorium. Członkowie tej wspólnoty stosowali w duszpasterstwie różnorodne i nowoczesne środki: koncerty, przedstawienia, teatr, pielgrzymki, ćwiczenia duchowne. Dzięki temu zyskali rozgłos i przyjaźń wiernych. W 1612 r. Paweł V zaaprobował konstytucje filipinów, a tym samym potwierdził kanonicznie Kongregację. Do Polski oratorianie przybyli w jesieni 1668 r. i założyli dom w Gostyniu na Świętej Górze, a później osiedlili się w Poznaniu, Studziannie i Zdzeszu. Nie rozwinęli jednak większej działalności, gdyż oratoria te zostały skasowane w okresie zaborów. W 1878 r. powstał dom w Tarnowie. Na nowo rozkwit oratoriów nastąpił w okresie międzywojennym. Filipini powrócili do Gostynia (1919), Studzianny (1928), założono jeszcze kilka pomniejszych placówek.

Kongregacja składa się z kapłanów diecezjalnych, którzy nie składają ślubów zakonnych. Każdy dom jest samodzielny i podlega miejscowemu ordynariuszowi (biskupowi). Domem

kieruje przełożony, wybierany co trzy lata przez całą wspólnotę. Domy na terenie danego kraju tworzą federacje krajowe, które tworzą konfederację. Na czele konfederacji stoją delegat i prokurator generalny, rezydujący w Rzymie. Ubiorem zakonnym jest czarna sutanna.

Filipini, nazywani niekiedy oratorianami, zgodnie ze swym charyzmatem zajmują się duszpasterstwem młodzieży i grup specjalistycznych, posługą konfesjonału i pomocą w pracy parafialnej kapłanom diecezjalnym.

W 1995 r. Oratorium liczyło 519 członków w 67 samoistnych domach. Federacja polska zrzesza 69 kapłanów, 14 kleryków i 6 braci w 10 domach (1996). Poza Polską pracuje 19 filipinów.

FRANCISZKANIE KONWENTUALNI

Zakon Braci Mniejszych Konwentalnych (Ordo Fratrum Minorum Conventualium — OFMConv)

Jest to obok braci mniejszych i kapucynów kolejna rodzina franciszkańska biorąca swój początek od św. Franciszka Bernardone. Pierwsi towarzysze dołączyli do św. Franciszka ok. 1207 r. „Sposób ich życia” czyli Regułę zatwierdził papież Honoriusz III w 1223 r. Do Krakowa franciszkanie przybyli w 1232 r. Powszechnie używana nazwa „konwentalni” wywodzi się od miejskich klasztorów nazywanych konwentami (łac. *conventus*). Do końca XVII wieku założyli franciszkanie na ziemiach polskich 34 konwenty.

Celem każdego franciszkanina było i jest życie według zasad ewangelicznych (w posłuszeństwie, ubóstwie i czystości), działalność duszpasterska, naśladowanie Chrystusa pokornego i ubogiego. Jak członkowie innych zakonów biorących początek od św. Franciszka, tak i franciszkanie konwentalni oddają się szeroko rozumianemu duszpasterstwu, działalności misyjnej i rekolekcyjnej oraz pracy naukowej. Strojem zakonnym franciszkanów konwentalnych jest czarny habit z oddzielnym kapturem przepasany białym sznurem z trzema węzłami.

Współcześnie najbardziej znanym klasztorem franciszkańskim na ziemiach polskich jest Niepokalanów założony w latach międzywojennych przez św. Maksymiliana Marię Kolbe (1894-1941).

W 1995 r. Zakon liczył 2718 kapłanów i 1783 braci zakonnych w 672 domach. W trzech prowincjach polskich z siedzibami w Krakowie, Warszawie i Gdańsku przebywało w 1996 r. 872 zakonników (376 kapłanów, 187 kleryków, 238 braci zakonnych i 71 nowicjuszy). Poza granicami Polski pracowało 263 franciszkanów. Władze generalne, podobnie jak pozostałych zakonów franciszkańskich, rezydują w Rzymie.

Zob. również: bracia mniejsi.

H

HLONDOWCY

Zgromadzenie Braci Serca Jezusowego (Congregatio Fratrum Cordis Iesu — CFCI)

Andrzej Stanisław Kubiak (1877-1928) przy współpracy ks. Kazimierza Malińskiego rozpoczął w 1920 r. organizowanie w Poznaniu wspólnoty zakonnej, która z czasem przyjęła nazwę: Zgromadzenie Braci Serca Jezusowego. Zatwierdzenie kanoniczne na prawie diecezjalnym nastąpiło w 1923 r. Reformę Zgromadzenia przeprowadził kard. August Hlond, od nazwiska którego zamiast popularnej nazwy „bracia Serca Jezusowego” zaczęto używać określenie „hlondowcy”.

Zgromadzenie składa się wyłącznie z nie-kapłanów. Bracia służą pomocą w pracy parafialnej i w instytucjach kościelnych: pracują jako organiści i zakrystianie, zajmują się kolportażem prasy katolickiej, pełnią funkcje pomocnicze w seminariach duchownych i kuriach biskupich. W okresie międzywojennym hlondowcy pracowali m.in. we lwowskiej katedrze ormiańskiej. Wyróżniają się strojem, gdyż na czarnych sutannach noszą zielone szerokie pasy.

W 1993 r. Zgromadzenie liczyło 60 braci w 17 domach w kraju oraz 7 braci poza Polską. Na czele Zgromadzenia stoi Przełożony Naczelny, który rezyduje w Puszczykowie.

I

INSTYTUT „MARIANUM”

Towarzystwo Maryi Niepokalanej Królowej Polski (Societas Mariae Immaculatae Reginae Poloniae)

Towarzystwo to zostało założone w 1928 r. w Jodłówce (diec. przemyska) przez ks. Aleksandra Pawłowskiego i Tadeusza Bireckiego. W dwa lata później członkowie Towarzystwa przenieśli się do Wilna, gdzie w 1939 r. nastąpił podział na gałąź męską — używającą nazwy oficjalnej podanej powyżej i żeńską — Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Maryi Panny Zwycięskiej.

Instytut miał zajmować się wypełnieniem ślubów króla Jana Kazimierza przez krzewienie kultu maryjnego i świętych polskich, tworzeniem ośrodków katolicko-społecznych i pracą duszpasterską, rekolekcyjną oraz charytatywną. Działalność swą opierał na gruncie Akcji Katolickiej. Podstawą była duchowość oparta na Regule św. Franciszka. Członkowie Instytutu starali się łączyć działalność czynną z kontemplacją.

W 1935 r. istniał jeden dom w Wilnie z 6 członkami. Instytut posiadał własną drukarnię oraz wydawnictwo, które publikowało miesięcznik „Marianum” w nakładzie 10 000 egzemplarzy oraz „Anioł Pański”. Wspólnota upadła w okresie II wojny światowej.

INSTYTUT ŚWIECKI CHRYSTUSA KRÓLA

Powstał z Pobożnego Związku Rycerzy Chrystusa — aktywnej grupy młodych katolików lombardzkich, na czele której stał prof. Giuseppe Lazzati. Związek ten, jako instytut świecki, został zatwierdzony w 1952 r. na terenie archidiecezji mediolańskiej. W 1963 r. Instytut otrzymał od Świętej Kongregacji dekret pochwalny, który wraz z aprobatą Pawła VI uczynił go Instytutem na prawie papieskim. Przed 1977 r. Instytut przyjął obecną nazwę.

Członkowie Instytutu mają za zadanie zgodnie z wolą Bożą pełnić wszelkie funkcje życia świeckiego, aby służyć Bogu i lu-

dziom, a przez to rozwijać i umacniać Kościół. Czynią to w życiu rodzinnym, w pracy, w szkole, w działalności społecznej i politycznej. Członkowie Instytutu żyją we własnych rodzinach, naśladując życie Jezusa w Nazarecie. Śluby ubóstwa, posłuszeństwa i czystości ponawiają co roku, albo też mogą składać śluby wieczyste.

W Polsce Instytut zainicjował działalność w 1994 r.

INSTYTUT ŚWIECKI KAPŁANÓW MISJONARZY KRÓLEWSKOŚCI CHRYSTUSA

Został założony przez włoskiego franciszkanina o. Agostino Gemelli (lekarza, psychologa i filozofa) w 1953 r. w Asyżu. W 1971 r. otrzymał zatwierdzenie na prawie diecezjalnym, a w 1978 r. potwierdzenie kanoniczne Stolicy Apostolskiej.

Instytut stanowi wspólnotę kapłanów diecezjalnych, których celem jest doskonalenie posłannictwa kapłańskiego. Jest poświęcony Chrystusowi oraz Niepokalanej Dziewicy Maryi. Głównym patronem i wzorem jest Chrystus Król — Najwyższy Kapłan, a ideał poświęcenia siebie innym członkowie Instytutu budują na przykładzie św. Franciszka z Asyżu. Celem Instytutu jest także formowanie siebie na gorliwszych naśladowców Chrystusa. Kapłani Instytutu pragną być animatorami ducha jedności kapłańskiej i duszpasterskiej na terenie własnej diecezji. Na mocy ślubów zobowiązują się nie tylko do celibatu i posłuszeństwa biskupowi, lecz również do ubóstwa i czynnego apostołatu.

W 1993 r. Instytut liczył ponad 400 członków. W Polsce Instytut istnieje od 1974 r. w pięciu diecezjach i liczy obecnie 25 członków.

INSTYTUT „VOLUNTAS DEI”

Założony w 1958 r. przez o. Louis-Marie Parenta w Kanadzie.

Jego członkowie, zarówno kapłani jak i osoby świeckie, kierują się w swoim postępowaniu troską o uświęcanie i poznanie woli Bożej w swoim życiu. Na co dzień kierują się dobrocią i wyrozumiałością. Powstrzymują się od wszelkiej destruktywnej krytyki i starają się odkrywać tkwiące w ludziach

wartości. U podstawy ich działalności leży szerzenie pokoju. Szczególnym wzorem na drodze doskonałości każdego z członków Instytutu jest Maryja, a życie wewnętrzne rozwijają w oparciu o Eucharystię, modlitwę myślną i rozważanie Pisma świętego.

Instytut stopniowo rozszerza zasięg swojej działalności. Jest obecny w Laosie, Indiach, na Haiti, w Ekwadorze, Tajlandii, Stanach Zjednoczonych, Gujanie Francuskiej, Dominikanie i Polsce. W łączności z Instytutem powstało stowarzyszenie grupujące osoby o różnych zawodach.

J

JEZUICI

Towarzystwo Jezusowe — TJ (Societas Iesu — SI)

Jako datę powstania Towarzystwa przyjmuje się 27 IX 1540 r. Wówczas to św. Ignacy Loyola wraz z przyjaciółmi złożył w Rzymie śluby zakonne. W 1773 r. Zakon został skasowany decyzją papieża Klemensa XIV, a w 1814 r. został na nowo powołany do istnienia przez Piusa VII.

Pierwszy dom zakonny jezuitów w Polsce powstał w 1564 r. w Lidzbarku Warmińskim, a w 1565 r. w Braniewie. Do przybycia jezuitów na ziemie polskie przyczynił się szczególnie kard. Stanisław Hozjusz.

Zadaniem jezuitów była początkowo obrona i szerzenie katolicyzmu oraz przeciwstawianie się obcym doktrynom teologicznym w czasach reformacji. Jednym ze środków był i jest nadal ślub posłuszeństwa Stolicy Apostolskiej. Z czasem Towarzystwo rozwinęło szeroką działalność duszpasterską, rekolekcyjną, kaznodziejską, misyjną, wychowawczą, pedagogiczną, naukową i wydawniczą. Wszelkie działania jezuitów zamykają się w dewizie *ad maiorem Dei gloriam* (na większą chwałę Bożą). Konstytucje jezuitów mówią, że celem Towarzystwa „jest nie tylko sprawie zbawienia i doskonałości własnej przy łasce Bożej się oddawać, lecz także do zbawienia i udoskonalenia bliźnich usilnie z pomocą tejże ła-

ski się przykładać". Wspólnota jezuicka wydała wielu świętych, wśród których, zwłaszcza na ziemiach polskich, wielką cześć odbiera św. Stanisław Kostka (+1568) i św. Andrzej Bobola (+1657). Dla kultury polskiej szczególnie zasłużyli się m.in.: Piotr Skarga (1536-1612), Jakub Wujek (1540-1594), Franciszek Bohomolec (1720-1784), Grzegorz Piramowicz (1735-1801). Jezuici jako stroju zakonnego używają czarnego habitu przepasanego czarnym płóciennym pasem.

W 1995 r. Zakon liczył 22 885 członków (w tym 16 043 kapłanów) w 1953 domach zorganizowanych w 81 prowincji w ponad 100 krajach. W Polsce istnieją dwie prowincje zakonne (Polski południowej i wielkopolsko-mazowiecka) z 350 kapłanami, 143 klerykami, 74 braćmi zakonnymi i 39 nowicjuszami (1996).

JOANNICI

KAWALEROWIE MALTAŃSCY

Zakon Rycerski Świętego Jana Chrzciciela Szpitala Jerozolimskiego (Ordo Militiae Sancti Johannis Baptistae Hospitalis Hierosolimitani — OMil)

Joannici są najstarszym zakonem rycerskim. W 1070 r. kupcy z Amalfi wybudowali w Jerozolimie szpital p.w. św. Jana dla pielgrzymów. Obsługujący go od 1083 r. rycerze zostali nazwani joannitami od łac. *Ioannes* — Jan. W 1113 r. joannici otrzymali od papieża Paschalisa II własną Regułę. Od 1310 znani jako kawalerowie rodyjscy — od wyspy Rodos, na której się osiedlili. W 1530 r. przenieśli się na Malte — stąd nazwa: kawalerowie maltańscy — дарowanej im przez cesarza Karola V. Do Polski sprowadził ich książę Henryk Sandomierski w 1166 roku i osadził w Zagościu. W 1817 r. joannici w Królestwie Kongresowym zostali rozwiązani decyzją cara Aleksandra I.

Początkowo celem joannitów była obsługa szpitali w Jerozolimie i domów dla pątników z Europy, a także obrona Ziemi Świętej przed „niewiernymi”. W późniejszym okresie poświęcili się pracy charytatywnej i duszpasterstwu. Oznaką członków Zakonu (rycerzy, kawalerów, dam i duchownych) jest biały krzyż z rozdwojonymi ramionami (zwany maltańskim) noszony na czarnym płaszczu. Używają także specjalnych galowych mundurów.

Zakon na całym świecie liczył w 1993 r. ok. 10 000 kawalerów.

JÓZEFICI

Zgromadzenie Oblatów Świętego Józefa (Congregatio Oblatorum Sancti Ioseph — OSI)

W 1878 r. ks. Józef Marello dał początek Zgromadzeniu, które ukonstytuowało się w Asti k. Turynu. Działalność w Polsce rozpoczęli józefici w 1980 r. Wówczas to nastąpiło kanoniczne połączenie braci św. Józefa (Zgromadzenia Braci Opieki św. Józefa — zob.) — założonego w 1928 r. w Kobryniu przez Czesława Boniakowskiego i Zgromadzenia Oblatów Świętego Józefa.

Józefici służą Bogu przez naśladowanie św. Józefa i szerzenie jego kultu. Prowadzą szkoły, internaty i pracują wśród młodzieży. Ponadto prowadzą duszpasterstwo parafialne, emigracyjne i rekolekcyjne. Podejmują wszelkie zadania duszpasterskie w zależności od aktualnych potrzeb środowiska.

W 1995 r. całe Zgromadzenie liczyło 476 braci, w tym w Polsce 36 w 4 domach (1996) zorganizowanych w prowincję. Władze generalne józefitów mają swoją siedzibę w Rzymie, a prowincji polskiej w Warszawie.

K

KAMEDULI

Zakon Eremitów Kamedulskich Kongregacji Góry Koronnej (Congregatio Eremitarum Camaldulensium Montis Coronae — ECMC; ErCam)

Zakon swój początek bierze od św. Romualda (ok. 952-1027), który przewodził pierwszej wspólnocie eremitów, powstałej ok. 1012 r. w Campo Maldoli (Camaldoli) w okolicy Rawenny. W 1072 r. papież Aleksander II zatwierdził Zakon, który od nazwy miejscowości, gdzie założono pierwszy erem, przyjął popularną nazwę — kameduli. Kongregacja Góry Koronnej utworzona została w 1520 r. przez bł. Pawła Justiniani. Pierwszy erem tej Kongregacji w Polsce powstał w latach 1602-1605 na Srebrnej Górze pod Krakowem (Bielany) z inicjatywy marszałka wielkiego koronnego Mikołaja Wolskiego. Następne ere-

my powstały w Rytwianach (1621), Bielanach k. Warszawy (1641), Pożajściu (1662), Bieniszewie (1663), Wigrach (1667) i Szańcu (1772). Wszystkie eremy, oprócz krakowskiego, zostały zniesione w XIX wieku.

Kameduli żyli zjednoczeni z Bogiem przez życie ściśle kontemplacyjne z wyłączeniem wszelkiej działalności duszpasterskiej. Poprzez pracę, modlitwę w ciągu dnia i nocy, pokutę oraz życie pustelnicze dążą do pogłębienia swej duchowości w intencji zbawienia własnego oraz wszystkich ludzi. Wyrazem szczególnego umartwienia kamedułów jest powstrzymywanie się od spożywania pokarmów mięsnych i zachowywanie milczenia. Każdy mnich żyje we własnym domku, wchodzącym w skład kompleksu zabudowań klasztornych. Wspólnie spotykają się jedynie podczas modlitw i kilku w ciągu roku posiłków spożywanych wspólnie w refektarzu. Strojem zakonnym kamedułów jest biały habit, szkaplerz i płócienny pas koloru białego.

W 1995 r. cała Kongregacja liczyła 81 mnichów, w tym 33 kapłanów, w 8 samodzielnych klasztorach. W Polsce było 32 kamedułów, a 6 mnichów przebywało poza granicami kraju. W eremach bielańskim i bieniszewskim (reaktywowanym po II wojnie światowej) żyje 8 kapłanów, 2 kleryków, 11 braci zakonnych i 11 nowicjuszy. Dom generalny znajduje się we Frascati k. Rzymu.

KAMILIANIE

Zakon Kleryków Regularnych Posługujących Chorym (Ordo Clericorum Regularium Ministrantium Infirmis — CRMinInf; MI; MinInf; OSCam)

W 1584 r. z inicjatywy św. Kamila de Lellis (1550-1614) związało się stowarzyszenie dla pielęgnowania chorych, którego członkowie zaczęli z czasem prowadzić życie na wzór zakonny. W 1591 r. Zakon otrzymał zatwierdzenie papieskie. Na ziemiach polskich pierwszy klasztor i szpital, p.w. św. Jana, założono w 1906 r. w Tarnowskich Górach, gdzie kamilianie prowadzili początkowo działalność leczniczą dla alkoholików. Tam też obecnie mają swoją siedzibę władze prowincjalne.

Zadaniem każdego kamilianina jest pielęgnowanie chorych w szpitalach i domach prywatnych, niesienie im duchowej i materialnej pomocy oraz asystencja przy umierających. Zakon prowadzi także działalność charytatywną. Zakonnicy składają ślub stu-

żenia chorym nawet z narażeniem życia. Symbolem całkowitego poświęcenia się dla Boga i ludzi jest czerwony krzyż wyszyty na habitach. Polscy kamilianie pracują wśród trędowatych na Madagaskarze.

W 1995 r. Zakon liczył 1023 członków w 14 prowincjach zakonnych, z czego do prowincji polskiej (10 domów) należało 36 kapłanów, 10 kleryków, 11 braci zakonnych i 3 nowicjuszy. Na czele Zakonu stoi generał, który rezyduje w Rzymie.

KANONICY LATERAŃSCY

Zakon Księży Kanoników Regularnych Laterańskich Najświętszego Zbawiciela (Sacer et Apostolicus Ordo Canonico-rum Regularium Sancti Augustini; Congregationis Sanctissimi Salvatoris Canonico-rum Regularis Lateranensis — CRL)

Początki Zakonu sięgają XI wieku, kiedy to wspólnoty kapłanów żyjących według Reguły św. Augustyna, zwanych kanonikami, zostały zreformowane przez papieża Grzegorza VII. W 1118 r. powstała pierwsza kanonia przy bazylice laterańskiej. Z czasem powstawały nowe wspólnoty kanonickie, które organizowały się w kongregacje. Obecnie istnieje 8 kongregacji. Klasztory polskie należą do Kongregacji Najświętszego Zbawiciela założonej w 1408 r., a zatwierdzonej kanonicznie w 10 lat później. Do Polski przybyli w XI wieku i osiedlili się w Trzemesznie, Czerwińsku i na górze Sobótce, a w 1340 r. w Kazimierzu pod Krakowem przy kościele Bożego Ciała. W późniejszych wiekach powstały nowe fundacje, m.in. w Kłobucku (1454), Kraśniku (1468), Lubrańcu (1518), Krzemienicy na Litwie (1617), Wilnie (1625), Słonimie (1650).

Zachowując wskazania ewangeliczne we wspólnym życiu kanonicy regularni spełniają posługi duszpasterskie: głoszą Słowo Boże, prowadzą parafie, nauczają młodzież oraz przepowiadają Ewangelię w krajach misyjnych. Przy wielu klasztorach istnieją młodzieżowe ośrodki religijne i grupy specjalistyczne. Kanonicy prowadzą także szeroką akcję charytatywną, a poza granicami Polski prowadzą szpitale. Na ziemiach polskich kanonicy budowali podwaliny życia parafialnego i tworzyli wzorcowe ośrodki liturgiczne. Tradycyjnym ubiorem zakonnym jest biała sutanna z krótką pelerynką, na co dzień czarna sutanna.

W 1995 r. cały Zakon liczył 843 kanoników w 99 klasztorach. Kongregacja Najświętszego Zbawiciela jest najliczniejsza. Zrzesza 59 klasztorów z 297 zakonnikami pracującymi w pięciu prowincjach. W 1996 r. Zakon w Polsce liczył 57 kapłanów, 6 kleryków, 3 braci i 3 nowicjuszków. Władze prowincji polskiej, obejmującej 12 domów, rezydują w Krakowie, a władze generalne w Rzymie.

KAPŁANI MARIANŚCY

Stowarzyszenie Marianańskie Świeckich Kapłanów (Congregatio Mariana Sacerdotum Secularium)

Inicjatorami Stowarzyszenia byli biskupi z terenu tzw. Królestwa Polskiego, a statuty napisał bł. Honorat Koźmiński (1829-1916).

Stowarzyszenie, skupiające w swych szeregach kapłanów diecezjalnych, powstało ok. 1886 r. Po 20 latach działalności upadło. Pod koniec XIX wieku Stowarzyszenie liczyło 20 kapłanów pochodzących z 4 diecezji.

Członkowie Stowarzyszenia dążyli do osobistego uświęcenia i życia według rad ewangelicznych (ubóstwa, czystości i posłuszeństwa), ze szczególnym wyakcentowaniem ubóstwa.

KAPUCYNI

Zakon Braci Mniejszych Kapucynów (Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum — OFM Cap)

Kapucyni należą do wielkiej rodziny franciszkańskiej, której początek dał św. Franciszek Bernardone. Wyrośli jako reformatorska gałąź braci mniejszych, nawiązując do tradycji życia pierwszych franciszkanów. Mateusz z Bascio (1495-1552) za pozwoleniem Stolicy Apostolskiej, otrzymanym w 1525 r., zgromadził wokół siebie naśladowców, którzy kontynuowali reformę franciszkańską w duchu surowej ascezy i duszpasterstwa wśród najuboższych. W 1528 r. wyodrębnili się w niezależną wspólnotę, a w 1619 r. zostali zatwierdzeni przez Stolicę Apostolską jako Zakon i uniezależnili się od braci mniejszych.

Popularna nazwa przyjęła się od włoskiego określenia spiczastego kaptura (*cappuccio*), który wyróżniał kapucynów od

pozostałych franciszkanów i miał być nawiązaniem do ubioru używanego przez św. Franciszka.

Pierwsi kapucyni przybyli do Polski w 1681 r. po otrzymaniu bulli papieża Innocentego XI, który zezwalał na założenie dwóch klasztorów: *unum quidem in civitate Cracoviensi alterum vero in oppido Varsoviae posnaniensis dioecesis erigi*. Pierwszy konwent kapucyni wybudowali w Warszawie z fundacji króla Jana III Sobieskiego w 1694 r., a kolejne w Krakowie (1695), Lwowie (1708), Lublinie (1724), Olesku (1734) i w innych miejscowościach. Do końca XVIII wieku wybudowano, poza wymienionymi, jeszcze 23 klasztory na ziemiach polskich.

Zakonnicy opierają się na Regule św. Franciszka, szczególny nacisk kładą na życie w ubóstwie, osobiste uświęcenie i działalność duszpasterską, zwłaszcza misyjno-rekolekcyjną. Znani są jako spowiednicy i kaznodzieje. W ponad trzystuletniej działalności na polskiej ziemi dali poznać się jako działacze charytatywni, społeczni i niepodległościowi. Wśród wielu form apostolatu prowadzą domy rekolekcyjne oraz Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakroczymiu. Strojem zakonnym jest habit z długim kapturem koloru brązowego lub kasztanowego, przepasany sznurem. Zgodnie z zakonną tradycją kapucyni noszą brody — symbol ascezy i surowości.

W 1995 r. Zakon liczył 11 538 członków, w tym 7564 kapłanów w 88 prowincjach i kustodiach. W Polsce w 1996 r. były dwie prowincje: krakowska (108 kapłanów, 114 kleryków, 45 braci i 34 nowicjuszy) i warszawska (98 kapłanów, 42 kleryków, 32 braci i 20 nowicjuszy); 126 zakonników pracuje w Austrii, Białorusi, Bułgarii, Czechach, Gwatemali, Łotwie, Republice Centralnej Afryki, Szwecji, Ukrainie i Włoszech. Na czele Zakonu stoi minister generalny, zwany popularnie generałem, rezydujący w Rzymie.

Zob. również: bracia mniejsi.

KARMELICI

Zakon Braci Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel (Ordo Fratrum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo — OC; OCarm)

Karmelitów bardzo często nazywa się — w odróżnieniu od karmelitów bosych — trzewiczkowymi. Początki życia karmelic-

kiego sięgają pustelników żyjących na górze Karmel w Palestynie pod przewodnictwem św. Brokarda, których zorganizował patriarcha jerozolimski św. Albert z Avogadro (1149/50-1214). On też opracował w latach 1206-1214 wskazania co do życia pustelniczego (*vitae formula*), które nazwano później Regułą Alberta. Tradycja zakonna każe doszukiwać się początków karmelitów w 1155 r., kiedy to krzyżowiec św. Bertold z Malifay ze swymi 10 towarzyszami przybył na górę Karmel i rozpoczął życie eremickie wśród dawnych pustelników, aby w ten sposób spełnić ślub złożony podczas zdobywania Antiochii. Inni wywodzą Zakon z pustelników, którym na górze Karmel miał dać początek prorok Eliasza. Regułę zatwierdził w 1226 r. papież Honoriusz III. W okresie wypraw krzyżowych karmelici osiedlili się w Europie. W 1247 r. papież Innocenty IV zmodyfikował Regułę, nadając jej cechy cenobickie, a w 1274 r. sobór lyoński II zaliczył karmelitów do zakonów żebraczych. Pierwszy klasztor karmelitów w Polsce, sprowadzonych z Pragi, powstał w 1397 r. w Krakowie na Piasku. Jego fundatorami byli król Władysław Jagiełło i bł. królowa Jadwiga. W okresie przedrozbiorowym na ziemiach polskich istniało 5 prowincji karmelitów z 70 klasztorami. Prawie wszystkie zostały skasowane przez zaborców.

Pierwotnym założeniem karmelitów była, podobnie jak innych zakonów żebraczych, praca duszpasterska w miastach i szerzenie kultu maryjnego poprzez bractwa szkaplerzne. Członkowie tych bractw nosili szkaplerze — symbol opieki Matki Bożej. Karmelita św. Szymon Stock w 1251 r. otrzymać miał podczas jednego z objawień wzór szkaplerza od Matki Bożej i zapewnienie, iż każdy, kto podobny szkaplerz przywdzieje, będzie się cieszył Jej szczególną opieką. Najważniejszym celem, wyprzedzającym działalność duszpasterską, było własne uświęcenie i doskonalenie. Obecnie karmelici oddają się pracy parafialnej, posłudze konfesjonału, działalności rekolekcyjnej oraz propagowaniu kultu Matki Bożej. Strojem zakonnym karmelitów jest brązowy habit, przepasany skórzanym pasem, z kapturem i szkaplerzem.

W 1995 r. Zakon liczył 2141 członków w 23 prowincjach. W Polsce w 1996 r. było 63 karmelitów (41 kapłanów, 8 kleryków, 12 braci i 2 nowicjuszy) w 10 domach. Siedzibą władz prowincjalnych w Polsce jest klasztor krakowski, a władz generalnych Rzym.

KARMELICI BOSI

Zakon Karmelitów Bosych Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel (Ordo Fratrum Carmelitarum Discalceatorum B. Mariae Virginis de Monte Carmelo — OCD)

Św. Teresa Wielka (1515-1585) i jej spowiednik św. Jan od Krzyża (1542-1591) przeprowadzili po 1568 r. reformę w części klasztorów karmelitańskich, zaprowadzając surowsze praktyki pokutne i życie kontemplacyjne. Dało to podstawę do powstania sieci klasztorów, których zakonników zwano „karmelitami bosymi”. W 1580 r. papież Grzegorz XII wydzielił karmelitów bosych z dawnego Zakonu. Ostateczny podział karmelitów na gałąź reformowaną (karmelitów bosych) i tzw. karmelitów dawnej obserwacji (trzewickowych) nastąpił w 1593 r. Do Polski karmelici bosy przybyli w 1605 r. i osiedlili się przy kościele p.w. Niepokalanego Poczęcia NMPanny na przedmieściu Krakowa (obecnie szpital św. Łazarza przy ul. Kopernika). Na krótko przed rozbiorami prowincja polska liczyła 16, a litewska 11 klasztorów. Wszystkie, oprócz klasztoru w Czernej, zostały zniesione przez zaborców. Karmelici bosy opiekowali się sanktuariami w Berdyczowie i wileńskiej Ostrej Bramie.

Karmelici bosy odznaczają się surowością życia i pogłębioną duchowością opierającą się na kontemplacji (modlitwa, post, milczenie). Domeną karmelitów bosych jest działalność religijna w ośrodkach miejskich, pomoc w duszpasterstwie i ewangelizacja szerokich mas, propagowanie kultu maryjnego i bractw, organizowanie zamkniętych rekolekcji i dni skupienia, praca nad własnym uświęceniem. Polscy karmelici wnieśli znaczny wkład w kształtowanie pobożności poprzez własne wydawnictwo, udostępniające w języku polskim klasyków mistyki i duchowości chrześcijańskiej. Jako stroju zakonnego karmelici bosy używają habitu podobnego do stroju karmelitów trzewickowych, różniącego się nieco mniejszym kapturem. Znanym polskim karmelitą jest wyniesiony na ołtarze przez Jana Pawła II św. Rafał Kalinowski (1835-1907).

W 1995 r. Zakon liczył 3768 zakonników w 522 domach zrzeszonych w 31 prowincjach. W Polsce było 268 karmelitów bosych (124 kapłanów, 84 kleryków, 34 braci i 26 nowicjuszy) w 13 domach należących do prowincji krakowskiej i warszawskiej. Poza krajem pracowało 62 polskich karmelitów bosych. Władze generalne Zakonu mają swoją siedzibę w Karmelu rzymskim.

KARTUZI

Zakon Kartuzów (Ordo Cartusiensis — OrtKart, OC)

W 1084 r. powstała pierwsza osada eremicka zwana La Grande Chartreuse w pobliżu Grenoble, na terenie ofiarowanym przełożonemu tejże wspólnoty św. Brunonowi (ok. 1030-1101) przez biskupa Grenoble Hugona. Od nazwy miejscowości przyjęto określenie „kartuzi”. Zakon zatwierdził papież Aleksander III w 1176 r. Pierwszą kartuzję na ziemiach polskich założono w 1319 r. w Pieninach (Czerwony Klasztor), a kolejną ufundował koło Gdańska (Kartuzy) w latach 1360-1380 Jan z Rusocina. Otrzymała ona łacińską nazwę *Paradisi Mariae* (Raj Maryi). Z czasem powstały na ziemiach polskich kartuzje w Gidlach (1641) i Berezie (1648). Zakon na ziemiach polskich zniesiono w pierwszej połowie XIX w.

Głównym zadaniem Zakonu, o wyraźnych założeniach eremicznych, jest uświęcanie swych członków poprzez kontemplację, surowe umartwienia, modlitwę i życie w odosobnieniu. Eremy kartuzów są miejscami milczenia i postów. Każdy kartuz posiada własny domek, w którym znajduje się kapliczka, pomieszczenie do odpoczynku i do pracy. Wspólnie spotykają się w chórze zakonnym i świątyni oraz w refektarzu kilka razy do roku. W inne dni posiłki spożywają indywidualnie. Noszą białe habity z szerokim szkaplerzem przepasane skórzanym lub płóciennym pasem.

W 1994 r. Zakon liczył 18 kartuzji z 187 kapłanami i 179 braćmi zakonnymi. Na czele Zakonu stoi minister generalny (generał), który rezyduje w Grande Chartreuse we Francji.

KAWALEROWIE MIECZOWI

Zakon Kawalerów Mieczowych (Fratres Milites Christi)

Założycielem tego rycerskiego Zakonu byli bp ryski Albert von Buxhövdén (+1224) i opat cystersów Teodoryk, którzy nadali kawalerom mieczowym Regułę templariuszy. Pierwsza wspólnota powstała w 1202 r. na terenie późniejszych Inflant. W 1237 r., po klęsce poniesionej w walce z Litwinami, kawalerowie mieczowi zostali wcieleni do Zakonu Krzyżackiego, co potwierdził papież Grzegorz IX. Z czasem kawalerowie w Inflantach uniezależnili się od krzyżaków. Ostatecznie sekularyzowali się w 1561 r.

Głównym celem członków Kawalerów Mieczowych była obrona Inflant przed „niewiernymi” i nawracanie pogan. Symbolizowało to godło wyobrażające krzyż z umieszczonym poniżej mieczem lub godło przedstawiające dwa skrzyżowane miecze. Zakon dzielił się na kapłanów i rycerzy. Zakonne przepisy przyjęli prawie w całości od templariuszy.

Bracia kapłani na białej sukni nosili czerwony krzyż, a bracia rycerze na białym płaszczu.

KLARETYNI

Zgromadzenie Misjonarzy Synów Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Missionariorum Filiorum Immaculati Cordis Beatae Mariae Virginis — CMF)

Nazwa „klaretyni” pochodzi od nazwiska założyciela św. Antoniego Marii Claret (1807-1870). Zgromadzenie powstało w Vich k. Barcelony w 1849 r. Ostateczne uformowanie się Zgromadzenia nastąpiło w 1870 r., kiedy to zostało zatwierdzone na prawie papieskim. Na ziemię polską pierwsi klaretyni przybyli w 1932 r. i założyli dom w Niedarach na Dolnym Śląsku.

Celem życia klaretynów jest poszukiwanie we wszystkim chwały Boga, dążenie do osobistego uświęcenia i do zbawienia ludzi na całym świecie zgodnie z misyjnym charyzmatem Kościoła. Cel ten realizują poprzez działalność parafialną, rekolekcyjną i misyjną, działalność wydawniczą i apostołał w środkach masowego przekazu.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 1986 kapłanów i 966 braci zakonnych w 22 prowincjach. W 1996 r. polska prowincja klaretynów liczyła 102 zakonników, z których w kraju pracowało 78 (42 kapłanów, 20 kleryków, 9 braci i 7 nowicjuszy) w 6 domach. Zarząd generalny klaretynów ma swoją siedzibę w Rzymie, a władze polskiej prowincji w Warszawie.

KOMBONIANIE

Misjonarze Kombonianie Serca Jezusowego (Misionarii Comboniani Cordis Iesu — MCCI)

W 1867 r. pod kierunkiem bpa Daniela Comboni (1831-1881) powstał w Weronie Instytut Misji Afrykańskich, który w 1871

przekształcił się w kongregację pod nazwą Zgromadzenie Synów Najświętszego Serca Jezusowego. Aprobata władz kościelnych zyskało to Zgromadzenie w 1910 r. Po połączeniu się w 1979 r. ze Zgromadzeniem Misjonarzy Synów Najświętszego Serca Jezusa (istniejącym od 1923), powstało nowe Zgromadzenie, od nazwiska założyciela Instytutu nazwane kombonianami. Na ziemi polskie kombonianie dotarli w drugiej połowie lat osiemdziesiątych i osiedli w Warszawie.

Ich zadaniem było prowadzenie misji wśród narodów afrykańskich, kształcenie i katechizacja młodzieży. Dawny program walki z niewolnictwem został obecnie zastąpiony przez pracę nad uchronieniem młodzieży od uzależnień.

W 1995 r. Zgromadzenie, którego dom generalny znajdował się w Rzymie, liczyło 1961 członków w 352 domach. W Polsce w 1996 r. w warszawskim domu kombonianów przebywało 5 kapłanów i 6 kleryków.

KRZYŻACY

Bracia Zakonu Niemieckiego Najświętszej Maryi Panny w Jerozolimie (Fratres Hospitalis Sanctae Mariae Theutonicorum Hierosolimitanae; Fratres Ordinis Teutonici Sanctae Mariae in Jerusalem — OT, OTeut)

Początki Zakonu sięgają 1190 r. Wówczas to z bractwa obsługującego niemiecki szpital w Jerozolimie wyłoniła się grupa kapłanów i rycerzy, którzy podjęli życie wspólne. W 1199 r. zostali przez ówczesne władze kościelne uznani jako zakonnicy. Regułę krzyżaków opracowano na podstawie reguł joannitów i templariuszy. W latach 1226-1230 krzyżacy sprowadzeni przez księcia Konrada Mazowieckiego osiedlili się w ziemi chełmińskiej. Droga podbojów szybko stworzyli potężne państwo militarno-zakonne, obejmujące Warmię, Pomorze Zach. i dzisiejsze Mazury. Przez cały czas swego istnienia prowadziło ono agresywne wojny z pogańskimi ludami bałtyckimi (które szybko wytępiono) i jednocześnie z Litwą i Polską. Około 1235 r. krzyżacy wchłonęli braci dobrzyńskich (zob.), a w 1237 r. połączyli się z kawalerami mieczowymi z Inflant. W 1525 r. Zakon w Prusach sekularyzował się, wielki mistrz złożył hołd lenny królowi polskiemu i przyjął protestantyzm. Inflancka gałąź krzyżaków sekularyzowała się w 1561 r. Wier-

na Kościołowi katolickiemu pozostała część zakonników zamieszkała na terenie dzisiejszych Niemiec i Austrii. Radykalną reformę struktur wewnętrznych przeprowadzono w Zakonie w 1929 r.

Początkowo krzyżacy opiekowali się niemieckimi pielgrzymami i chorymi w Ziemi Świętej oraz prowadzili walkę z „niewiernymi”. Rycerze krzyżaccy znani byli z męstwa, ale i z okrucieństwa względem pokonanych. Obecnie Zakon zajmuje się działalnością charytatywną wśród chorych, emigrantów i biednych oraz prowadzeniem szpitali.

Strojem zakonnym jest nadal historyczny biały płaszcz z czarnym krzyżem.

W 1995 r. Zakon liczył 49 kapłanów i 35 braci zakonnych zamieszkujących w 37 klasztorach. Do Zakonu przynależy wielka grupa osób świeckich — tzw. *familiars* (łac. domownicy, mający pełny udział). Obecnie wielki mistrz Zakonu rezyduje w Wiedniu.

KRZYŻACY Z CZERWONĄ GWIAZDĄ

Bracia Szpitalni Najświętszej Panny (Canonici Regulares Sanctissimae Crucis a Stella Rubea — CRSCr)

Krzyżacy z czerwoną gwiazdą, zwani też braćmi szpitalnymi lub krzyżowcami gwiaździstymi, swoje habity oznaczali czerwonym krzyżem równoramiennym i gwiazdą. Wyodrębnili się w początku XIII wieku ze wspólnot laickich działających od 1130 r. przy jerozolimskich szpitalach. W 1237 r. osiedlili się w Pradze i tam założyli pierwszy szpital przy kościele p.w. św. Franciszka.

Do Wrocławia sprowadziła ich księżna Anna w 1253 r. i ufundowała im szpital pod wezwaniem św. Mateusza przy kościele św. Macieja. Kasata klasztorów położonych na Dolnym Śląsku nastąpiła na początku XIX wieku.

Pierwotnie celem Zakonu była opieka nad chorymi i starcami w szpitalach, później także praca duszpasterska w parafiach.

Do dziś Zakon przetrwał jedynie w Czechach, gdzie w 1995 r. liczył 12 kapłanów i 8 braci zakonnych w dwóch klasztorach.

KRZYŻOWCY

Zgromadzenie Świętego Krzyża (Congregatio Sanctae Crucis — CSC)

W 1837 r. we Francji ks. Bazyli Antoni Maria Moreau (1799-1873) połączył założone wcześniej przez siebie w 1834 r. Stowarzyszenie Księży Augyliariuszy z Kongregacją Świętego Józefa zorganizowaną w 1820 r. przez ks. Jacques Francas Dujaire (1767-1838). Do Polski pierwsi krzyżowcy (dwóch kapłanów i jeden brat) przybyli w 1935 r. dzięki zabiegom ks. Hilarego Paszka i objęli opuszczony kościół podominikański w Czarторыsku (Wołyń). Zorganizowali także ośrodek parafialny. Polskę opuścili w czasie II wojny światowej.

Krzyżowcy zajmują się prowadzeniem misji ludowych i zagranicznych, duszpasterstwem parafialnym, wychowaniem młodzieży i pełnieniem dzieł miłosierdzia. Prowadzą szkoły wszystkich stopni oraz różne dzieła i akcje socjalne na rzecz najbiedniejszych, a także oddają się apostołatowi poprzez środki masowego przekazu. Ponadto prowadzą własne wydawnictwo.

W 1995 r. Zakon liczył 1797 członków, w tym 835 kapłanów. Siedzibą przełożonego generalnego jest Rzym.

M

MALI BRACIA

Instytut Małych Braci Jezusa (Institutum Parvulorum Fratrum Iesu)

Na podstawie pozostawionych przez sł. bożego Karola de Foucauld (1858-1916) przepisów i zasad powstała w 1933 r. w północnej Afryce pierwsza wspólnota pod kierunkiem ks. R. Voillaume. Mali bracia nazywani są często „braćmi Karola de Foucauld”. Kanoniczne potwierdzenie ze strony władz kościelnych Instytut otrzymał w 1968 r. Do Polski przybyli w 1977 r. i zamieszkali w Przegorzałach pod Krakowem, a pierwszy dom założyli we wsi Truskaw k. Warszawy.

Zgromadzenie ma charakter kontemplacyjny, realizowany przez adorację Najśw. Sakramentu, modlitwę wspólnotową i indywidualną, pracę fizyczną na własne utrzymanie i dzielenie warunków życia ludzi ubogich. Zakonnicy nie przyjmują święceń kapłańskich, nie noszą habitów i żyją w małych wspólnotach. Ideałem dla każdego brata ma być upodobnienie się do Jezusa żyjącego w Nazarecie, do Ukrzyżowanego i promieniującego miłością.

W 1995 r. Instytut liczył 187 braci i 75 kapłanów. W 1996 r. w dwóch domach w Polsce (Truskaw i Izabelin) przebywało 10 braci. Przełożony generalny Instytutu rezyduje w Londynie.

MARIANIE

Zgromadzenie Księży Marianów pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Clericorum Regularium Marianorum sub titulo Immaculatae Conceptionis Be-atissimae Virginis Mariae — MIC)

Żołęczytciem marianów był pierwszy polski pijar sŁ. boży o. Stanisław od Jezusa Maryi Jan Papczyński (1631-1701). Sam napisał Konstytucje i w 1671 r. jako pierwszy przywdział biały habit mariański. Pierwszy klasztor Zgromadzenia powstał — za zgodą biskupa poznańskiego Stefana Wierzbowskiego — w Puszczy Korabiewskiej (obecnie Mariańskiej) koŁo Skierniewic w 1673 r. Zatwierdzenie na prawie diecezjalnym zyskaŁo Zgromadzenie w 1679 r., a przez Stolicę Apostolską w 1699. Na nowo zorganizowaŁ je bŁ. Jerzy Matulewicz (1871-1927) — późniejszy bp wileński i wizytator apostolski na Litwie z tytuŁem arcybiskupa — który w 1909 r. zŁożyŁ śluby zakonne. W rok później uŁożyŁ dla marianów nowe Konstytucje, które zyskały aprobatę Stolicy Apostolskiej. ZorganizowaŁ z czasem nowicjat i dom studiów.

Celem Zgromadzenia jest szerzenie kultu maryjnego, modlitwa za dusze w czyścŁu cierpiące, za polegŁych w wojnach i za ofiary epidemii. Marianie pracują w duszpasterstwie parafialnym, szczególnie poświęcając się działalności wśród ludzi samotnych i zaniedbanych moralnie. Sprawują sakramenty święte, prowadzą misje i rekolekcje. Zajmują się wychowaniem młodzieży, prowadzeniem szkół i działalnością wydawniczą.

Podstawą prawną działalności Zgromadzenia są przepisy prawne opracowane na podstawie konstytucji o. Papczyńskiego i zatwierdzone przez władzę kościelną, noszące tytuł „Reguła Dziesięciu Cnót Najświętszej Maryi Panny”. Początkowo marianie nosili białe habity, obecnie używają czarnych sutann.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 522 członków w 6 prowincjach i 3 wikariatach. W Polsce, w 1996 r., w jednej prowincji było 290 zakonników, z których 226 (129 kapłanów, 51 kleryków, 30 braci i 16 nowicjuszy) pracowało w 21 domach na terenie Polski. Siedzibą władz generalnych marianów jest Rzym, a prowincji polskiej Warszawa.

MARIANIŚCI

Towarzystwo Maryi (Societas Mariae — SM; Marianistarum)

Towarzystwo powstało w 1817 r. w Bordeaux (Francja) z inicjatywy o. Wilhelma Józefa Chaminade (1761-1850). Marianiści szerzą kult Maryi, która jest patronką wspólnoty, zajmują się chrześcijańskim wychowaniem i kształceniem młodzieży męskiej oraz utwierdzaniem religijności osób dorosłych. Prowadzą szkoły wszystkich stopni i uniwersytety, a także ośrodki rekolekcyjne. Organizują szkolnictwo na terenach misyjnych. W 1984 r. trzech francuskich marianistów założyło wspólnotę w Częstochowie, gdzie w jesieni 1996 zorganizowali bursę dla młodzieży ze szkół średnich.

W 1996 r. Towarzystwo liczyło na całym świecie 1638 kapłanów (z których trzech pracowało w Częstochowie) oraz ok. 300 braci zakonnych. Dom generalny Towarzystwa znajduje się w Rzymie.

MARKI

Zakon Kanoników Regularnych od Pokuty Błogosławionych Męczenników (Ordo Canoniorum Regularium Mendicantium Sanctae Mariae de Metro de Poenitentia Sanctorum [Beatorum] Martyrum)

Zakon powstał na podstawie Reguły św. Augustyna ok. 1250 r. w Rzymie przy kościele Santa Maria de Metro. W dobie wypraw krzyżowych poległych w obronie Ziemi Świętej rycerzy uznawa-

no za męczenników — stąd w nazwie Zakonu „błogosławieni męczennicy”. Do Krakowa kanonicy zostali sprowadzeni przez księcia Bolesława Wstydliwego w 1257 r. i osadzeni przy kościele p.w. św. Marka — stąd ich popularna polska nazwa. Ponadto posiadali klasztory na Litwie, gdzie najważniejsze było opactwo w Widzieniskach k. Wilna. Likwidacja prowincji polskiej, ostatniej w Europie, nastąpiła w 1832 r.

Kanonicy roztaczali opiekę duchową nad rycerstwem biorącym udział w wyprawach krzyżowych, grzebali poległych rycerzy chrześcijańskich, a w wiekach późniejszych prowadzili ogólną działalność duszpasterską (szczególnie oddając się kaznodziejstwu i spowiadaniu) we własnych kościołach. Strojem zakonnym marków był biały habit ze szkaplerzem, na który nakładano mucet (pelerynkę) z kapturem. Na szkaplerzu i mucecie noszono wyszyte czerwone serce z zaćwieczonym wien krzyżem.

MĘŻOWIE EWANGELICZNI

Stowarzyszenie Służących Świętej Rodziny (Servi Sanctae Familiae)

Powstało w 1894 r. na terenie Królestwa Polskiego. Jego inicjatorem był bł. Honorat Koźmiński (1829-1916). W 1889 r. liczyło 57 członków. Upadło w pierwszej dekadzie XX wieku.

Członkowie stowarzyszenia, żonaci i owdowiali mężczyźni, żyli według zasad ewangelicznych w grupach środowiskowych. Składali śluby zakonne jako tercjarze. Szczególnym patronem stowarzyszenia był św. Józef jako przykład pokory, zawierzenia, posłuszeństwa i oddania się Bogu w towarzystwie Jezusa i Maryi.

MICHALICI

Zgromadzenie Świętego Michała Archaniola (Congregatio Sancti Michaelis Archangeli — CSMA)

Twórcą życia michalickiego był salezjanin sł. boży ks. Bronisław Bonawentura Markiewicz (1842-1912), który swą wspólnotę wzorował na oratoriach salezjańskich ks. Jana Bosko (1815-1888). W 1898 r. powstało w Miejscu Piastowym, gdzie ks. Markiewicz był proboszczem, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, z któ-

rego rozwinęła się wspólnota zakonna. Zgromadzone wokół ks. Markiewicza pomocnice (późniejsze michalitki) i pomocnicy założyli dom wychowawczy dla sierot i dzieci zaniedbanych. Z czasem powstał ośrodek szkolno-wychowawczy, a z niego rozwinęła się szkoła zawodowa na wysokim poziomie. W 1921 r. abp krakowski Adam Stefan Sapieha erygował Zgromadzenie na terenie diecezji krakowskiej. W 1966 r. michalicy decyzją najwyższych władz kościelnych zostali zaliczeni do zakonnych zgromadzeń kleryckich.

Celem Zgromadzenia — jak głosi art. 3 konstytucji — „jest uwielbienie Boga, dobro Kościoła i uświęcenie własne przez stosowanie w swoim życiu zasady powściągliwości i pracy jako skutecznego środka w rozwiązywaniu ludzkich konfliktów i opamiętywaniu niepokojów”. Zgromadzenie prowadzi różne posługi apostolskie: wychowanie dzieci i młodzieży — zwłaszcza biednej i osieroconej, duszpasterstwo ludzi opuszczonych i zaniedbanych, rekolekcje i misje ludowe oraz zagraniczne, działalność wydawniczą i różnorodne dzieła miłosierdzia chrześcijańskiego. Ubiorem michalitów jest czarna sutanna przepasana czarnym pasem.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 322 braci i kapłanów w 5 delegaturach. Delegatura polska liczyła 318 michalitów, z których 225 przebywało w kraju (139 kapłanów, 47 kleryków, 19 braci i 20 nowicjuszy). Władze generalne Zgromadzenia mają swoją siedzibę w miejscowości Marki-Struga k. Warszawy. Najbardziej znane domy Zgromadzenia to Miejsce Piastowe (niższe seminarium duchowne, ośrodek kultu Matki Bożej Fatimskiej i św. Michała Archanioła) i Kraków — ul. Kazimierza Wielkiego (wyższe seminarium duchowne).

MISJONARZE

Zgromadzenie Księżów Misjonarzy Świętego Wincentego à Paulo (Congregatio Missionis — CM)

Zgromadzenie powstało w Paryżu, z inicjatywy św. Wincentego à Paulo (1581-1660), a pierwszy dom p.w. św. Łazarza (stąd często używana popularna nazwa lazaryści) założono w 1625 r. W siedem lat później Zgromadzenie otrzymało zatwierdzenie papieskie. Do Polski misjonarze przybyli w 1651 r. sprowadzeni przez królową Marię Ludwikę Gonzagę i osiedlili się w Warszawie przy kościele św. Krzyża. Z czasem założyli szereg domów

i objęli kierownictwo w seminariach duchownych w diec.: chełmińskiej (1740), przemyskiej (1747), lwowskiej (1747), łuckiej (1751), inflanckiej (1755), żytomierskiej (1757), wileńskiej (1765), mohylowskiej (1783), kamieniecko-podolskiej (1827) i włodawskiej. Prowadzili także domy misyjne i szkoły parafialne. W II Rzeczypospolitej misjonarze prowadzili 20 seminariów duchownych oraz kilka zakładów wychowawczych. Do jednego z najbardziej znanych i cenionych należał Zakład Wychowawczy ks. Kazimierza Siemaszki w Krakowie. Warto też wspomnieć o Instytucie Teologicznym Księży Misjonarzy w Krakowie przy ul. Stradom, który to zakład naukowy w okresie międzywojennym posiadał prawa państwowe uniwersyteckiego wydziału teologicznego.

Początkowo misjonarze oddawali się wychowaniu kleru i prowadzeniu seminariów duchownych. Obecnie prowadzą rekolekcje i misje ludowe oraz szeroko rozumianą działalność duszpasterską, zwłaszcza kaznodziejską i posługę konfesjonau. W ten sposób wspierają duchowieństwo diecezjalne i pomagają głosić Ewangelię. Głoszenie Słowa Bożego — Dobrej Nowiny na wzór Chrystusa jest dewizą oplatającą godło Zgromadzenia: *Ewangeliizare pauperibus misit me* ([Pan] posłał mnie głosić ubogim Ewangelię, Łk. 4, 18). Każdy z misjonarzy, zanim rozpocznie działalność duszpasterską, musi sam w sobie ukształtować typ wzorowego i doskonałego zakonnika oddanego tylko Bogu. Taką postawę można zdobyć poprzez pracę nad sobą, modlitwę i lekturę Pisma św. Ubiozem misjonarzy jest czarna sutanna.

W 1995 r. Zgromadzenie, z władzami centralnymi w Rzymie, liczyło 4147 członków w 48 prowincjach. W prowincji polskiej, której władze znajdują się w Krakowie, było w 1996 r. 288 misjonarzy w 25 wspólnotach krajowych (227 kapłanów, 46 kleryków, 5 braci zakonnych i 10 nowicjuszy) oraz 35 misjonarzy poza krajem.

MISJONARZE KRESOWI

Zgromadzenie Braci Misjonarzy Kresowych III Zakonu św. Franciszka

Zgromadzenie powstało w 1922 r. na terenie diec. lubelskiej. W połowie lat trzydziestych liczyło około 40 braci w 3 domach w kraju (Lublin, Dubno, Lubartów) i jednym w USA w miejsco-

wości Eureka. W 1926 r. misjonarze kresowi połączyli się z braćmi ubogich od Dzieciątka Jezus (zob.).

Misjonarze kresowi, nazywani także braćmi Trzeciego Zakonu, kongregacją wschodnich granic lub braćmi misjonarzami św. Franciszka, swoje życie opierali na zasadach Reguły św. Franciszka przeznaczonej dla tercjarzy. Terenem ich działalności miały być — jak zaznaczono to w nazwie — ziemie wschodnie II Rzeczypospolitej, gdzie dostrzegano duże potrzeby religijne i społeczne. Dlatego zamierzali apostołować przez prowadzenie zakładów dobroczynnych i wychowawczych oraz rozpowszechnianie prasy katolickiej.

Misjonarze nie rozwinęli w okresie międzywojennym większej działalności. Decyzją władz kościelnych zostali zlikwidowani w 1938 r., ale wspólnota w Chicago przetrwała do lat sześćdziesiątych.

MISJONARZE KRÓLESTWA CHRYSZTUSOWEGO

Instytut ten założył Agostino Gemelli w latach trzydziestych obecnego wieku w Mediolanie. Kanonicznie zatwierdzony został przez Stolicę Apostolską w 1951 r. Nazwa przypomina członkom wspólnoty, że Chrystus jest Panem świata i „centrum historii, która jedynie w nim znajduje swój sens”.

Członkowie pozostają we własnych środowiskach i zawodach i tam realizują swoje powołanie. Duchowość Instytutu jest franciszkańska, formułą konsekracji jest zmodyfikowana Reguła św. Franciszka z Asyżu. Dla swoich członków, którzy żyją w różnych środowiskach, instytut organizuje dni studiów, rekolekcje, miesięczne spotkania grup, kontakty z przełożonymi i innymi braćmi, publikuje również miesięcznik „Collegamento”.

Podstawowym elementem realizacji powołania jest służba dla wspólnego dobra oraz życie w dobrowolnym ubóstwie, rozumiane jako ograniczanie swoich potrzeb materialnych do minimum. Instytut ma na celu pomoc słabym, pokrzywdzonym, uciskanym i osamotnionym. W ten sposób misjonarze Królestwa Chrystusowego solidaryzują się z „ubogimi tego świata”.

Brak bliższych danych o ich działalności w Polsce.

MISJONARZE KRWI CHRYSYTA

Zgromadzenie Misjonarzy Przenajdroższej Krwi Chrystusa (Congregatio Missionariorum Pretiosissimi Sanguinis — CPPS, MPPS)

Zgromadzenie ukonstytuowało się w 1815 r. w San Felice w Umbrii, a jego twórcą był św. Kasper del Bufalo (1786-1837). Aprobata Stolicy Apostolskiej nowa wspólnota otrzymała w 1841 r. Pierwszy dom w Polsce otwarto w 1983 w Częstochowie.

Zadaniem misjonarzy jest praca nad odnową Kościoła przez prowadzenie parafii, misje parafialne i rekolekcje, działalność na rzecz doskonalenia duchowieństwa oraz przygotowywanie świeckich animatorów życia religijnego. Wielu misjonarzy pracuje w ośrodkach religijnej edukacji młodzieży. Zgromadzenie prowadzi także apostołat przez własne wydawnictwo i jest zaangażowane w działalność misjonarską. Misjonarze w swej apostołskiej działalności mają przypominać wiernym wartość Męki Jezusa Chrystusa i Krwi przelanej dla zbawienia świata. Sami zaś mają stawać się kielichem — naczyniem wybranym i narzędziem zbawienia napotkanych na swej drodze. Ubiorem misjonarzy jest czarna sutanna.

W 1995 r. Kongregacja, z władzami generalnymi w Rzymie, liczyła 642 członków w 7 prowincjach. W 1996 r. w Polsce (delegatura prowincji niemieckiej) przebywało 5 kapłanów, 15 kleryków, jeden brat i 4 nowicjuszy w 4 domach. Poza krajem pracowało dwóch misjonarzy z polskiej delegatury.

MISJONARZE ŚWIĘTEJ RODZINY

Zgromadzenie Księży Misjonarzy Świętej Rodziny (Congregatio Missionariorum a Sacra Familia — MSF)

Wspólnotę tę założył w 1895 r. saletyn ks. Jan Chrzyciel Berthier (1840-1908) w Grave (Holandia). Potwierdzenie władz kościelnych otrzymało Zgromadzenie w 1911 r. Do Polski pierwsi misjonarze przybyli w 1921 r. i założyli klasztor w Wieluniu, a w siedem lat później erygowano polską prowincję Zgromadzenia.

Zadaniem misjonarzy Świętej Rodziny jest formacja powołań misyjnych, z uwzględnieniem powołań spóźnionych. Ponadto prowadzą działalność misyjną, organizują pomoc materialną i

duchową dla misjonarzy i oddają się duszpasterstwu rodzin. Konstytucje zakonne ukazują, że na duchowości Zgromadzenia swoje piętno wycisnął wzór Świętej Rodziny — patrona Zgromadzenia: „Święta Rodzina przez swoje wspólne wsłuchiwanie się w wolę Bożą i przekazywanie Jego darów określa nasz misjonarski sposób życia i działania. Jej jedność w Bogu jest dla naszej wspólnoty zakonnej wezwaniem do braterskiej jedności, ludzkiej otwartości i gościnności, a zarazem także zleceniem, by wszystkich ludzi doprowadzić do jednej rodziny Ojca”.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 954 członków w 15 prowincjach. Prowincja polska w 1996 r. liczyła 103 kapłanów, 21 kleryków, 11 braci i 9 nowicjuszy w 11 domach. Poza krajem przebywało 53 misjonarzy. Przełożony generalny Zgromadzenia ma swoją siedzibę w Rzymie. Siedziba władz prowincji polskiej znajduje się w Poznaniu.

N

NORBERTANIE

Zakon Premonstratensów (Candidus et Canonicus Ordo Praemonstratensis — OPraem)

W 1121 r. w dolinie Prémontré we Francji osiedlił się wraz z towarzyszami św. Norbert (ok. 1082-1134) — późniejszy abp Magdeburga. Dali oni początek zakonnej wspólnotcie, żyjącej początkowo na wzór kanoników katedralnych i oddającej się kaznodziejstwu. Od nazwy tej doliny duchowych synów św. Norberta często nazywa się premonstratensami. W latach 1617-1624 Zakon odnowił swoje wewnętrzne ustawy, dokonał reorganizacji i na nowo otrzymał aprobatę Stolicy Apostolskiej. Stopniowo przekształcił się we wspólnotę opartą na Regule św. Augustyna. Do Polski norbertanie przybyli w latach 1126-1139 i osiedlili się w Kościelnej Wsi pod Kaliszem (opactwo św. Wawrzyńca). Na przełomie XVIII i XIX wieku zostały kolejno zniesione wszystkie klasztory premonstratensów na zie-

miach polskich: w Nowym Sączu (1782), Krakowie (1803), Hebdowie, Busku i Witowie (1819).

Norbertanie oddają się szerzeniu, za przykładem założyciela, nabożeństwa do Najśw. Sakramentu. Prowadzą życie wspólnotowe i modlitewne wg zasad podanych w Regule św. Augustyna. Obecnie zajmują się pielęgnowaniem i popularyzacją liturgii, prowadzeniem młodzieżowych ośrodków edukacyjnych i wychowawczych, duszpasterstwem parafialnym i misyjnym. Norbertanie noszą białe habity z narzuconymi nań białymi płaszczami.

W 1995 r. Zakon liczył 968 kapłanów i 366 braci zakonnych.

O

OBLACI

Zgromadzenie Misjonarzy Oblatów Najświętszej i Niepokalanej Panny Maryi (Congregatio Missionariorum Oblatorum Beatae Mariae Virginis Immaculatae — OMI)

Zgromadzenie założył bł. Eugeniusz Karol Józef de Mazenod (1782-1861). Pierwsza wspólnota oblatów (nazwa pochodzi od łac. *oblatio* — ofiara, dar ofiarny) powstała w 1816 r. w Aix we Francji. W 10 lat później zgromadzenie otrzymało aprobatę papieską. Pierwsze klasztory na ziemiach polskich założono w 1919 r. w Piekarach Śląskich i w 1920 r. w Krotoszynie. Jednak już wcześniej wielu Polaków wstąpiło do Zgromadzenia i wyjechało do pracy wśród Polonii amerykańskiej.

Celem oblatów jest przepowiadanie Chrystusa cierpiącego i ukrzyżowanego najbardziej opuszczonym, praca w krajach misyjnych, praca wśród młodzieży, głoszenie rekolekcji i misji ludowych oraz sprawowanie sakramentów świętych. Każdy oblat ma na wzór Chrystusa całkowicie poświęcić się dziełu ewangelizacji w myśl dewizy: *Evangelizare pauperibus misit me* — *Pauperes evangelizantur* ([Pan] posłał mnie głosić Dobrą Nowinę — Ubogim będzie głoszona Ewangelia — por. Łk 4,18; 7,22). Ubiozem oblatów jest czarna sutanna.

W 1995 r. w 45 prowincjach zakonnych było na świecie około 5112 oblatów, w tym 3790 kapłanów. W Polsce istnieje jedna prowincja zakonna z 23 domami i 451 zakonnikami, z których 110 pracuje poza krajem. Na terenie kraju przebywało 181 kapłanów, 93 kleryków, 43 braci, 25 nowicjuszy. Siedziba władz polskiej prowincji znajduje się w Poznaniu, zaś władz generalnych w Rzymie.

OJCOWIE MISJI AFRYKAŃSKICH

Stowarzyszenie Misji Afrykańskich (Societas Missionarium ad Afros — SMA)

Stowarzyszenie zawiązało się w 1856 r. na terenie Dahomeju nad Zatoką Gwinejską. Jego twórcą był bp Melchior Maria Józef de Marion-Bresillac (1813-1859). Stopniowo rozwijające się Stowarzyszenie zostało zatwierdzone przez Stolicę Apostolską w 1900 r. Pierwsi członkowie Stowarzyszenia przybyli do Polski w 1931 r. W roku następnym założyli niższe seminarium duchowne w Nininie k. Ryczywołu, lecz podczas II wojny światowej opuścili nasz kraj. Po raz drugi osiedlili się w Polsce w 1985 w Borzęcinie Dużym k. Błonia w archidiec. warszawskiej.

Głównym zadaniem Stowarzyszenia jest szeroko pojęta ewangelizacja Afryki oraz praca duszpasterska na terenie misyjnym, a więc katechizacja, szafowanie sakramentów i działalność charytatywna. Innym kierunkiem działalności jest praca wychowawcza i dydaktyczna realizowana poprzez prowadzenie szkół wszystkich szczebli. Członkowie Stowarzyszenia nie składają ślubów zakonnych, lecz przyrzeczenie, iż będą wykonywać prace zgodne ze swymi Statutami i poleceniem przełożonych.

W 1995 r. Stowarzyszenie liczyło 1039 kapłanów i braci, a w Polsce w 1996 r. przebywał jeden kapłan i 11 kleryków. Na terenach misyjnych pracowało w tym czasie 18 zakonników polskiego pochodzenia.

ORATORIANIE

ZOB.: FILIPINI

ORIONIŚCI

Małe Dzieło Boskiej Opatrzności (Parvum Opus Divinae Providentiae — FDP)

Zgromadzenie powstało w 1892 r. we Włoszech z inicjatywy bł. Jana Alojzego Orione (1872-1940). Ostateczne zatwierdzenie na prawie papieskim nastąpiło w 1954 r. Do Polski sprowadził ich ks. Aleksander Chwiłowicz (1880-1967). W latach 1923-1924 powstał w Zduńskiej Woli klasztor orionistów zwany „domem misyjnym”.

Działalność zgromadzenia dobrze ukazuje jego dewiza *instaurare omnia in Christo* (odnowić wszystko w Chrystusie) — por. Ef 1, 10 (Wulgata). Było to życiowe hasło założyciela. Konstytucje orionistów (art. 3) ukazują cel zgromadzenia jako „szerzenie znajomości Jezusa Chrystusa, Kościoła i Papieża przede wszystkim wśród ludu; pozyskiwanie i łączenie serdecznym i nierozzerwalnym węzłem umysłów i serc dzieci ludu, a także pozyskiwanie i łączenie klas pracujących ze Stolicą Świętą”. Zgromadzenie zajmuje się szeroką działalnością duszpastersko-rekolekcyjną, charytatywną i wychowawczą, organizuje i utrzymuje zakłady dla dzieci specjalnej troski, dla opuszczonych, samotnych i starców oraz prowadzi szkoły zawodowe. Ponadto prowadzi działalność misyjną w krajach Ameryki Łacińskiej i w Afryce. Ubiozem zakonnym jest czarna sutanna.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 1063 członków (w tym 739 kapłanów) w 12 prowincjach. Polska prowincja — p.w. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Stanisława Kostki z siedzibą władz w Warszawie — w 1996 r. liczyła 117 orionistów (80 kapłanów, 25 kleryków, 6 braci i 6 nowicjuszy) w 19 domach polskich oraz 9 orionistów za granicą.

P

PALLOTYNI

Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego (Societas Apostolatus Catholici — SAC)

Stowarzyszenie pallotynów założył w 1834 r. św. Wincenty Franciszek Pallotti (1795-1850), od nazwiska którego przyjęła

się popularna nazwa. Na założyciela i ukształtowanie się idei nowej wspólnoty zakonnej znaczny wpływ mieli kard. Lambruschini i ks. Rafał Melia. Pierwsi pallotyni prowadzili działalność religijną i charytatywną na terenie Rzymu. Do Polski przybyli w 1907 r. z inicjatywy ks. Alojzego Majewskiego, byłego misjonarza w Kamerunie. Pierwszy dom zakonny powstał w 1907 r. w Jajkowcach, w archidiec. lwowskiej.

Cel apostolskiego posłannictwa w świecie, w myśl hasła założyciela „wszystko dla nieskończonej chwały Bożej”, pallotyni realizują przez działalność wydawniczą i szeroko rozumianą pracę duszpasterską, która polega na podejmowaniu prac kaznodziejskich, głoszeniu rekolekcji, sprawowaniu sakramentów świętych, pracy katechetycznej, działalności wśród wyodrębnionych grup duszpasterskich (np. pielgrzymkowych, studenckich, młodzieżowych) i prowadzeniu parafii. Szczególnym rysem działalności pallotynów jest działalność apostolska na terenach uznanych za misyjne. W Polsce Stowarzyszenie zasłużyło się szczególnie w edytorstwie Pisma św. i ksiąg liturgicznych (Wydawnictwo Pallotinum w Poznaniu i Warszawie). Strojem zakonnym jest czarna sutanna z krótką pelerynką.

W 1995 r. na całym świecie było 2245 pallotynów, a prowincje polskie (Warszawa, Poznań) liczyły 118 zakonników poza granicami kraju i 464 (214 kapłanów, 114 kleryków, 47 braci zakonnych i 89 nowicjuszy) zamieszkałych w 24 domach. Przełożony pallotynów, nazywany rektorem generalnym, ma swoją siedzibę w Rzymie.

PASJONIŚCI

Zgromadzenie Męki Pana Naszego Jezusa Chrystusa (Congregatio Passionis Iesu Christi — CP)

Zgromadzenie powstało w 1720 r. w Castellazzo w Piemoncie. Członkowie Zgromadzenia nazywani są popularnie pasjonistami (łac. *passio* — męka). Jego twórcą był św. Paweł od Krzyża (Paweł Franciszek Danei, 1694-1775). Ostateczne zakończenie formowania się Zgromadzenia nastąpiło w 1741 r. Do Polski sprowadził pasjonistów abp Antoni Julian Nowowiejski. Pierwszy klasztor założono w 1923 r. w Przasnyszu w opustoszałym klasztorze pobernardyńskim.

Pasjoniści szczególnie zajmują się szerzeniem kultu Męki Pańskiej i jej rozważaniem. Śmierć Jezusa na krzyżu jest znakiem największej miłości i poświęcenia. Tymi wartościami w życiu i działalności duszpasterskiej mają kierować się pasjoniści. Każdy z zakonników składa czwarty ślub: miłości i kultu Męki Jezusowej oraz zobowiązuje się do krzewienia nabożeństwa pasyjnego. Znakiem oddania się Jezusowi cierpiącemu jest godło pasjonistów przedstawiające serce z napisem „Męka Jezusa Chrystusa”, z którego wyrasta krzyż. Całość okala dewiza „Męka Jezusa Chrystusa zawsze w sercach naszych”. Dewizę tę, przejętą od założyciela, pasjoniści odnoszą do siebie. Ma być przypomnieniem ciągle aktualnej ofiary Chrystusa, jej owoców i zarazem posłannictwa każdego z pasjonistów. Godło to pasjoniści noszą na habitach po lewej stronie na wysokości serca. Podobnie jak inne zgromadzenia oddają się głoszeniu rekolekcji i misji ludowych oraz prowadzą duszpasterstwo młodzieży i powołaniowe, pracują jako katecheci i spowiednicy.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 2570 członków w 82 prowincjach. Polska prowincja pasjonistów, której władze znajdują się w Warszawie, liczyła 7 domów i 73 zakonników (54 księży, 7 kleryków, 10 braci i 2 nowicjuszy). Władze generalne Zgromadzenia mają swoją siedzibę w Rzymie.

PAULINI

Zakon Braci Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika — ZP (Ordo Fratrum Sancti Pauli Primi Eremitae — OSPPE)

Początek temu Zakonowi dał bł. Euzebiusz (ok. 1200-1270), kanonik katedralny w Ostrzyhomiu na Węgrzech. Pierwsza wspólnota, nawiązująca do życia św. Pawła Pustelnika z Teb (228-341), powstała w 1250 r., a zatwierdzenie papieskie otrzymała w 1308 r. Wtedy też nadano paulinom Regułę augustiańską. Ostatnie zmiany ustaw zakonnych wprowadzono w 1986 r. Paulinów sprowadził do Częstochowy książę opolski Władysław w 1382 r., fundując im klasztor na Jasnej Górze. W XVIII wieku paulini posiadali 25 klasztorów; zaborcy skasowali 23 konwenty. W 1986 r. Zakon otrzymał zatwierdzenie dla odnowionych po II Soborze Watykańskim Konstytucji zakonnych.

Początkowo Zakon był wspólnotą kontemplacyjną, której członkowie oddawali się modlitwie i praktykom pokutnym. Szczególnie wysoko ceniono kontemplację Boga w samotności i w modlitwie liturgicznej. Obecnie służą bliźnim przez ofiarne sprawowanie sakramentów i krzewienie duchowości maryjnej. Każdy z paulinów ma być uwrażliwiony na znaki czasu i według aktualnych potrzeb Kościoła podejmować działania duszpasterskie. Najbardziej znanym klasztorem paulinów, a zarazem siedzibą władz generalnych Zakonu jest klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie. Inne znane sanktuaria w Polsce pozostające pod opieką paulinów to: Leśna Podlaska z cudownym wizerunkiem Matki Bożej i Kraków (Skałka), gdzie rozwinął się kult św. Stanisława. Strojem zakonnym paulinów jest biały, przepasany pasem habit ze szkaplerzem i kapturem.

W 1995 r. Zakon liczył 236 kapłanów i 169 braci zakonnych w 40 klasztorach na terenie Polski, Włoch, Węgier, Niemiec i byłej Jugosławii. W Polsce w 15 domach przebywało 167 kapłanów, 68 kleryków, 55 braci oraz 27 nowicjuszy.

PAULIŚCI

Towarzystwo Świętego Pawła Apostoła (Societas a Sancto Paulo Apostolo — SSP)

Paulistów, nazwanych tak od patrona Towarzystwa św. Pawła Apostoła, założył sługa boży ks. Jakub Alberione (1884-1971). Pierwsza wspólnota zawiązała się w Alba we Włoszech w 1914 r. W Polsce pauliści osiedlali się dwukrotnie. Pierwszy raz w 1934 r. założyli dom w Warszawie, który opuścili po II wojnie światowej, po raz drugi w 1978 w Częstochowie, gdzie rezydują władze prowincji polskiej i gdzie ma siedzibę wydawnictwo „Święty Paweł”.

Celem Towarzystwa jest doskonalenie się w miłości poprzez ducha i praktykę życia we wspólnocie, w czystości, w ubóstwie, w posłuszeństwie, a także poprzez codzienną Eucharystię i lekturę Pisma św. Ich symbole odnajdujemy w godle paulistów. W tarczy godła znajduje się ponadto pióro i miecz — atrybuty św. Pawła jako pisarza i męczennika. Na otwartej księdze widnieje pierwsza część dewizy Towarzystwa „Aby jawna stawała się przez Kościół Mądrość Boża” (por. Ef 3, 10). Dalszy jej ciąg umieszczony pod godłem brzmi „Chwała Bogu,

pokój ludziom". Pauliści oddają się apostołatowi przez środki masowego przekazu. Prowadzą własne wydawnictwo, którego książki, płyty kompaktowe, taśmy magnetofonowe i filmowe znane są na całym świecie. W wielu krajach posiadają własne rozgłośnie radiowe i stacje telewizyjne. Strojem zakonnym paulistów jest czarna sutanna.

W 1995 r. Towarzystwo liczyło 571 kapłanów i 623 braci zakonnych w 19 prowincjach. Polska prowincja liczyła 9 kapłanów, 11 kleryków, 3 braci oraz jednego nowicjusza w 3 domach w kraju. Przełożony generalny ma swoją siedzibę w Rzymie.

PIJARZY

Zakon Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych (Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum; Ordo Scholarum Piarum — SchP, SP)

Zakon ten założył św. Józef Kalasanty (1557-1648) w Rzymie w 1597 r. W 1617 r. wspólnota otrzymała aprobatę papieską, a kanoniczne zatwierdzenie Zakonu nastąpiło w 1621 r. Do Polski pijarzy przybyli w 1642, sprowadzeni do Warszawy przez króla Władysława IV. Do rozbiorów funkcjonowało na ziemiach polskich 39 kolegiów pijarskich. Większość z nich uległa kasacji w XIX wieku.

Podstawowym celem Zakonu jest praca wychowawcza wśród dzieci i młodzieży, szczególnie ubogiej i wykolejonej, w duchu wiary i kultury katolickiej, co założyciel zawarł w określeniu *pietas et litterae* (pobożność i nauka). Patronką Zakonu jest Maryja — Matka i Wychowawczyni — odznaczająca się miłością, cierpliwością i ofiarnością. Te cnoty, wraz z pobożnością maryjną, mają pijarzy zaszczerpieć u swych wychowanków. Na przestrzeni wieków, także na ziemiach polskich, rozwinęli bogatą działalność pedagogiczną. Do najwybitniejszych pijarów, którzy odegrali znaczącą rolę w życiu politycznym, naukowym i kulturalnym naszego kraju, należy zaliczyć m.in. Stanisława Konarskiego (1700-1778), Onufrego Kopczyńskiego (1735-1817), Macieja Dogiela (1715-1760) i Teodora Ostrowskiego (1750-1802). Pijarzy byli założycielami słynnej XVIII-wiecznej szkoły średniej — Collegium Nobilium. Po okresie stagnacji spowodowanej okresem zaborów i upaństwowieniem szkolnictwa po II wojnie światowej pijarzy na nowo powrócili w ostatnich latach do organizowania własnych szkół. Siedziba

władz generalnych Zakonu znajduje się w Rzymie, a prowincjalnych polskich w Krakowie. Strojem zakonnym pijarów jest czarna sutanna.

W 1995 r. Zakon liczył 1447 członków w 18 prowincjach. Polska prowincja liczyła 85 zakonników w 12 domach w kraju (50 kapłanów, 17 kleryków, 8 braci i 10 nowicjuszy) oraz 18 za granicą.

POCIESZYCIELE

Zgromadzenie Braci Pocieszycieli z Getsemani (Congregatio Fratrum Consolatorum de Gethsemani — CC)

Twórcą tego Zgromadzenia był kapłan polskiego pochodzenia o. Józef Jan M. Litomyski (1888-1956). Rozpoczęło ono swoją działalność w 1922 r. w Wiedniu. W 1980 r. bracia pocieszyciele przybyli z Czechosłowacji do Wrocławia za sprawą Czecha, o. Stanisława Ślápaka i Polaka, ks. Stefana Wancla, ówczesnego proboszcza parafii p.w. św. Wawrzyńca. Pierwszy dom Zgromadzenia na ziemiach polskich erygowano w 1982 r. we Wrocławiu.

Pocieszyciele wszystkie trudy życia i pracy ofiarowują jako zadośćuczynienie Sercu Jezusowemu za zniewagi i wykroczenia przeciw Bożemu miłosierdziu. Kult Najśw. Sakramentu w każdej wspólnocie cieszy się szczególnym nabożeństwem. Adoracja i ekspiacja są programem życia i działalności całego Zgromadzenia. Każdy z zakonników obok pracy nad własnym uświęceniem prowadzi działalność charytatywną obejmującą najuboższych, cierpiących i ludzi z marginesu społecznego, m.in. alkoholików i narkomanów. Dewiza wszelkich podejmowanych działań brzmi: *Omnia ad consolationem Divini Cordis Iesu* (wszystko dla pocieszenia Boskiego Serca Jezusowego). Habit pocieszycieli przypomina habit franciszkanów konwentualnych. Zamiast białego sznura pocieszyciele noszą czarny skórzany pas.

W 1993 r. Zgromadzenie liczyło 52 członków. W polskiej prowincji w 1996 r. w dwóch domach było 17 zakonników (6 kapłanów, 2 kleryków, 7 braci i 2 nowicjuszy). Siedziba władz generalnych Zgromadzenia znajduje się w Wiedniu, a prowincjalnych polskich w Sobótce.

R

REDEMPTRYŚCI

Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela (Congregatio Sanctissimi Redemptoris — CSSR)

Św. Alfons Maria de Liguori (1696-1787) założył wspólnotę zakonną, która oficjalnie ukonstytuowała się w 1732 r. w Scalo k. Neapolu. Zatwierdzenie papieskie Zgromadzenie otrzymało w 1749 r. Pierwsi redemptoryści, m.in. św. Klemens Hofbauer (1751-1820), przybyli do Polski w 1786 r. i osiedlili się w Warszawie. Wówczas nazwano ich benonitami — od wezwania świątyni dedykowanej św. Benonowi, przy której osiedlili się redemptoryści. W 1808 r. władze Księstwa Warszawskiego zniosły klasztor, a w 1824 ponownie pozwolono osiedlić się redemptorystom w Piotrkowicach k. Kielc. Kolejna likwidacja przez władze rosyjskie miała miejsce w 1834 r. Trzecie osiedlenie się nastąpiło w 1883 w Mościskach k. Przemyśla (obecnie Ukraina).

Powołaniem redemptorystów, obok dążenia do własnego uświęcenia, jest niesienie pomocy ludziom religijnie najbardziej opuszczonym, szczególnie ubogim, poprzez działalność wydawniczą, misje ludowe i rekolekcje parafialne, a także misje zagraniczne. Znani są jako wytrawni misjonarze ludowi i kaznodzieje. Życie, słowa i gesty każdego redemptorysty mają ukazywać, iż ukrzyżowany Chrystus wszystkim wysłużył odkupienie. Mówi o tym dewiza Zgromadzenia: *Copiosa apud Eum Redemptio* (obfite u Niego odkupienie). Znanymi ośrodkami redemptorystów są seminaria duchowne: w Krakowie — filozofia i w Tuchowie (woj. tarnowskie) — teologia. Przy ośrodkach ukształtowały się pod patronatem redemptorystów sanktuaria maryjne. W ostatnich latach rozwinęli w Polsce apostolat i oddziaływanie społeczne poprzez „Radio Maryja”. Strojem redemptorystów jest czarny habit przepasany pasem oraz szeroka biała koloratka wokół szyi.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 6008 członków w 42 prowincjach. Polska prowincja, której władze znajdują się w War-

szawie, w 1996 r. liczyła 361 zakonników w kraju (250 kapłanów, 80 kleryków, 24 braci i 7 nowicjuszy) w 20 domach oraz 144 zakonników poza granicami Polski. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

REFORMACI

ZOB.: BRACIA MNIEJSI

ROCHICI

Wspólnota Braci Miłosierdzia od św. Rocha

Założycielem wspólnoty był bp wileński Konstanty Kazimierz Brzostowski (1644-1722). On też opracował dla rochitów zakonne ustawy. W 1713 r. założyciel osadził członków nowego zgromadzenia przy wybudowanym przez siebie szpitalu p.w. św. Rocha w Wilnie, skąd Zgromadzenie wzięło swoją popularną nazwę. Rozwinęło się na Litwie i Żmudzi. W 1753 r. rochici otrzymali kanoniczne potwierdzenie od bpa Michała Zienkowicza.

Pierwotnie celem rochitów było pielęgnowanie i grzebanie ofiar epidemii — zgodnie z czwartym ślubem zakonnym nakazującym im miłość w ratowaniu ubogich i „powietrzem zarażonych”. Ten cel wyrażało charakterystyczne godło zakonne, przedstawiające trupa głowę i skrzyżowane pod nią piszczele, białe na czarnym tle. Znak ten nosili rochici na zakonnych czarnych płaszczach, którymi okrywali szare (potem zamienione na białe) habity przepasane czarnym pasem skórzanym. Stroju dopełniała czarna czapka. W późniejszym okresie rochici oddawali się pracy duszpasterskiej w parafiach na wzór kapłanów diecezjalnych. Wspólnota składała się w większości z braci zakonnych, jednak w każdym domu przebywał jeden kapłan dla duchowej opieki nad chorymi i braćmi. Na czele Wspólnoty stał „brat starszy”.

Zgromadzenie zostało skasowane przez władze carskie w 1840 r., ale przetrwało kilka następnych lat we Worniach i Kęstajciach na Żmudzi, gdzie rochici prowadzili szpitale.

ROGACJONIŚCI

Zgromadzenie Rogacjonistów Najświętszego Serca Jezusa (Congregatio Rogationistarum a Corde Iesu — RCI)

Zgromadzenie powstało w 1926 r. w Messynie (Włochy) z inicjatywy bł. Annibale Maria di Francia (1851-1927). Kanoniczne zatwierdzenie wspólnoty jako kleryckiego zgromadzenia zakonnego nastąpiło w 1958 r. Do Polski pierwsi rogacjoniści przybyli w 1991 r., a w 1993 założyli pierwszą wspólnotę w Warszawie. Popularna nazwa Zgromadzenia wywodzi się od łacińskiej dewizy, którą przyjęli: *Rogate ergo Dominum* (Proście więc Pana — Mt. 9,38).

Zadaniem rogacjonistów jest nieustanna modlitwa o powołania, propagowanie i pogłębianie ducha modlitwy, troska o chrześcijańskie wychowanie dzieci oraz młodzieży potrzebującej pomocy i opuszczonej. Zakonnicy, w miarę możliwości, starają się wspierać ubogich.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 3 prowincje z 192 kapłanami i 176 braćmi zakonnymi. W Polsce w 1996 r. w jednym domu przebywało 3 kapłanów, 3 kleryków i jeden nowicjusz, zaś 4 rogacjonistów pracowało poza krajem. Siedziba kurii generalnej Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

S

SALETYNI

Zgromadzenie Księży Misjonarzy Matki Boskiej z La Salette (Missonarii Dominae Nostrae a La Salette — MS)

W r. 1852 ordynariusz Grenoble bp Philibert de Brouillard (1765-1860) powołał do istnienia wspólnotę zakonną złożoną z duszpasterzy pracujących wśród pielgrzymów w La Salette. Aprobata papieską otrzymali saletyni w 1926 r. Na ziemię polskie przybyli w 1902. W trzy lata później abp lwowski J. Bilczewski ofiarował im parafię w Pużnikach.

Saletyni początkowo opiekowali się pielgrzymami przybywającymi licznie do La Salette w diec. Grenoble. Od nazwy

miejsowości, w której duszpasterzowali, zostali nazwani saletynami. W tej to miejscowości 19 IX 1846 roku dwójka dzieci, Melania Calvat i Maksymilian Giraud, przeżyła objawienia Matki Bożej Płaczącej. Obecnie księża saletyni oddają się głoszeniu misji i rekolekcji, prowadzeniu parafii i dzieł społecznych oraz wychowaniu młodzieży. Prowadzą także misje zagraniczne. Obsługują również miejsca pielgrzymkowe, wśród których do najbardziej znanych w naszym kraju należą: Dembowiec k. Jasła (od 1910) — sanktuarium maryjne i Kobylanka k. Gorlic (od 1929) — cudowny wizerunek Ukrzyżowanego. Strojem saletynów jest czarna sutanna przepasana płóciennym pasem.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 886 zakonników w 11 prowincjach. W Polsce w rok później pracowało 180 saletynów w 24 domach (116 kapłanów, 46 kleryków, 8 braci i 10 nowicjuszy). Poza Polską przebywało 50 zakonników. Władze generalne Zgromadzenia mają swoją siedzibę w Rzymie, a władze prowincji polskiej w Warszawie.

SALEZJANIE

Towarzystwo Świętego Franciszka Salezego (Societas Sancti Francisci Salesii — SDB)

Początek salezjanom dał św. Jan Bosko (1815-1888). W 1859 r. zorganizował w Turynie pierwsze oratorium dla zaniedbanych moralnie i religijnie chłopców. Od patronalnego wezwania oratorium nowa wspólnota zakonna przyjęła nazwę salezjanie.

Pierwsi salezjanie przybyli do Polski w 1898 r. do Oświęcimia, sprowadzeni przez tamtejszego proboszcza ks. Andrzeja Knycza, który przekazał im ruiny kościoła św. Krzyża i klasztoru poddominikańskiego. Założona tam w 1901 r. szkoła mechaniczna cieszy się nadal dobrą renomą. Tylko do 1919 r. salezjanie założyli na ziemiach polskich 10 ośrodków: Daszawa (zakład dla spóźnionych powołań), dwa domy w Przemyślu (szkoła dla organistów i bursa), trzy domy w Krakowie (szkoła szewska i ogrodnicza, oratorium, seminarium), Kielce (szkoła stolarska i krawiecka), Aleksandrów Kujawski (gimnazjum), Warszawa (szkoła krawiecka i poligraficzna), Różanystok (gimnazjum). W latach 1921-1939 powstało 25 ośrodków sale-

zańskich. Prawie wszystkie (oprócz szkoły oświęcimskiej) uległy zniszczeniu w okresie wojny i w latach PRL.

Salezianie zgodnie z poleceniem św. Jana Bosko pracują w duchu chrześcijańskim z młodzieżą, szczególnie ubogą i potrzebującą, prowadzą różnorodne szkoły i internaty oraz duszpasterzują wśród młodych w tzw. oratoriach. Inną szczególnie polecaną przez założyciela formą pracy dla Kościoła jest działalność misyjna. Wzór doskonałości każdego salezjanina wyraża myśl: *Da mihi animas caetera tolle* (daj mi duszę, resztę zabierz). W miarę możliwości oddają się działalności rekolekcyjnej i kaznodziejskiej.

Strojem zakonnym salezjanów jest czarna sutanna.

W 1995 r. Towarzystwo liczyło 17 567 członków w 1742 domach podzielonych na 84 prowincje. Cztery polskie prowincje, zwane także inspektoratami (krakowski, pilski, warszawski i wrocławski), liczyły w tym samym czasie 1158 członków w 74 domach w kraju (716 kapłanów, 314 kleryków, 56 braci, 72 nowicjuszy) oraz 127 kapłanów i braci poza Polską. Siedzibą zarządu generalnego z przełożonym Towarzystwa zwanym „wielkim rektorem” jest Rzym.

SALWATORIANIE

Towarzystwo Boskiego Zbawiciela — TBZ (Societas Divini Salvatoris — SDS)

Zgromadzenie ukonstytuowało się w 1881 r. w Rzymie, a początki dał mu sługa boży ks. Franciszek Maria od Krzyża Jan Chrzyciel Jordan (1848-1918). Jeszcze za życia założyciela, w 1911 r., salwatorianie otrzymali papieską aprobatę. Pierwsi członkowie Towarzystwa przybyli do Krakowa w 1900 r. i zamieszkali w domu prywatnym. Po trzech latach przenieśli się do Trzebini.

Salwatorianie oddają się pracy duszpasterskiej poprzez szafowanie sakramentów świętych, działalność kaznodziejską, rekolekcyjno-misyjną, dydaktyczną, wychowawczą, prowadzenie misji zagranicznych, duszpasterstwo polonijne, działalność społeczną i charytatywną oraz akcję wydawniczą. Każda forma duszpasterstwa i działalności ma przypominać światu, że Jezus Chrystus jest jego Zbawicielem. Strojem zakonnym salwatorianów jest czarna sutanna.

W 1995 r. Towarzystwo liczyło 1227 zakonników w 13 prowincjach i 3 placówkach misyjnych. Prowincja polska w 1996 r. liczyła 443 zakonników w 47 domach, w tym ok. 100 kleryków. Poza Polską przebywało w tym czasie 118 salwatoriaków. Władze generalne Towarzystwa mają swoją siedzibę w Rzymie.

SAMARYTANIE

Bracia Samarytanie św. Franciszka z Asyżu

Samarytanie powstałi z inicjatywy Bogumiła Gaworeckiego (1894-1945) ze Zgromadzenie Braci Misjonarzy Kresowych. Pierwszy klasztor powstał w 1934 r. w Białymstoku, gdzie założyciel objął zarząd miejskiego domu noclegowego dla bezdomnych wraz z kuchnią dla ubogich. Zgromadzenie było agregowane (ok. 1937) do zakonu kapucynów.

Projekt konstytucji, opracowany przez kapucyna o. Cyryla Fermonta, przewidywał pracę wśród najbiedniejszych i opuszczonych, opiekę nad sierotami, starcami i inwalidami oraz troskę o chorych w szpitalach zakaźnych i dla umysłowo chorych. Ideę poświęcenia wyrażał czerwony krzyż wyszyty na białych tunikach, wzorowanych na bernardyńskich habitach.

Wspólnota upadła w okresie II wojny światowej, zanim nastąpiło jej kanoniczne zatwierdzenie.

SERCANIE

Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego (Congregatio Sacerdotum a Sacro Corde Iesu — SCI)

W 1874 r. sługa boży ks. Leon Jan Dehon (1843-1925) założył w Saint Quentin w Pikardii (Francja) tzw. oratorium diecezjalne grupujące kapłanów pragnących pogłębić swoje życie duchowe. Wyłoniło się z niego w 1878 r. Zgromadzenie, którego członkowie są nazywani dehonianami lub sercanami. Do Polski przybyli w 1928 r. z inicjatywy abpa Adama Stefana Sapiehy i osiedlili się w krakowskiej dzielnicy Płaszów. W 1947 r. została erygowana samodzielna polska prowincja sercanów.

Każdy sercanin ma obowiązek szerzyć kult Eucharystii i Najśw. Serca Jezusa. Głównym celem Zgromadzenia —

wskazanym przez założyciela — jest działalność misyjna na wszystkich kontynentach. Sercanie zajmują się także pracą duszpasterską w krajach europejskich poprzez misje ludowe i rekolekcje, katechizację, działalność wydawniczą i prowadzenie parafii. Strój zakonny sercanów składa się z czarnej sutanny przepasanej czarnym sznurem.

Spośród znanych polskich ośrodków prowadzonych przez sercanów należy wymienić Stadniki (woj. krakowskie), gdzie znajduje się ich wyższe seminarium duchowne. Kształci ono przyszłych duszpasterzy, misjonarzy ludowych, rekolekcjonistów i kaznodziejów. Jest ośrodkiem działalności publicystycznej i intelektualnej Zgromadzenia.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 2412 członków zorganizowanych w 21 prowincji. W 1996 r. polska prowincja sercanów liczyła 306 zakonników, z których w Polsce przebywało 144 kapłanów, 51 kleryków, 18 braci i 11 nowicjuszy. Pozostali pracowali poza granicami kraju. Siedzibą władz generalnych Zgromadzenia jest Rzym, a władz prowincji polskiej Warszawa.

OJCOWIE NAJŚW. SERC

Zgromadzenie Najświętszych Serc Jezusa i Maryi oraz Wieczystej Adoracji Najświętszego Sakramentu Ołtarza (Congregatio Sacrorum Cordium Iesu et Mariae necnon Adorationis Perpetuae Sanctissimi Sacramenti Altaris — SSCC)

Zgromadzenie to (jego członkowie często określane są jako sercanie) powstało w 1787 r. w Poitiers we Francji. Założycielami nowej wspólnoty byli o. Józef Maria Piotr Coudrin (1768-1837) oraz Henrietta Aymr de la Cevalerie (1767-1834). Aprobata ze strony Stolicy Apostolskiej nastąpiła w 1817 r. Konstytucje Zgromadzenia oparte są na Regule św. Benedykta. Na teren archidiec. wrocławskiej pierwsi ojcowie Najświętszych Serc przybyli w 1926 r. i założyli dom p.w. Chrystusa Króla w Falkenheim (obecnie Polanica Zdrój). W 1947 r. na miejsce sercanów pochodzenia niemieckiego przybyli pierwsi zakonnicy polscy.

Sercanie prowadzą w świątyniach istniejących przy klasztorach wieczystą adorację Najśw. Sakramentu, krzewią nabożeństwo do Serca Jezusa i Maryi, którym oddali się poprzez zakonną konsekrację. Poświęcają się wychowaniu dzieci i młodzieży, pracują w duszpasterstwie parafialnym i w katechizacji oraz

prowadzą działalność misyjną. Strojem zakonnym jest biały habit z wyszytymi dwoma sercami.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło ok. 1257 zakonników w 16 prowincjach. W polskiej prowincji w 1996 r. było 68 sercanów (w kraju 48 w 2 domach: 24 kapłanów, 14 kleryków, 8 braci i 2 nowicjuszy). Dom władz generalnych znajduje się w Rzymie.

SŁUDZY CHRYSTUSA KAPŁANA

Jest to pierwszy świecki Instytut kapłański na ziemi afrykańskiej. Jego Konstytucje zostały zatwierdzone w 1963 r. Początkowo miał przyjmować tylko Afrykańczyków, lecz na prośbę Stolicy Apostolskiej Instytut otworzył się także dla ludzi innych ras i narodowości. Obecnie rozwija się w Kanadzie i USA.

Instytut prowadzi podwójne apostołstwo: działania i obecności. Zadania Instytutu to: praktykowanie miłości bliźniego, prostoty i ubóstwa oraz praca nad formacją duchowieństwa. Jego członkowie (poza Ameryką Północną) żyją w małych wspólnotach w najbardziej opuszczonych rejonach Afryki.

Na ziemiach polskich członkowie Instytutu pracują w pięciu diecezjach.

SŁUDZY MARYI

Zgromadzenie Braci Sług Najświętszej Maryi Niepokalanej — BSM (Congregatio Servorum Beatae Mariae Immaculatae)

Wspólnota została założona w 1880 r. przez bł. Honorata Koźmińskiego (1829-1916) przy współudziale Franciszka Michalskiego (1834-1890), Ignacego Syskiego (1858-1898) i Michała Grzybowskiego (1834-1916) w Zakroczymiu. Wkrótce po powstaniu ze Zgromadzenia wyłoniła się (pod wpływem o. Izzydora Wysłoucha OFM Cap) wspólnota Zgromadzenie Synów Matki Bożej Bolesnej (zob. doloryści). Na nowo słudzy Maryi zostali zorganizowani w 1883 r. W 1910 wspólnota została zatwierdzona przez władze kościelne.

Jest to zgromadzenie bezhabitowe. Bracia dążą do własnego uświęcenia przez życie według zasad ewangelicznych oraz pracę nad podnoszeniem religijności mas i poziomem moralności, zwłaszcza przez propagowanie życia w trzeźwości.

W okresie międzywojennym prowadzili szkoły i zakłady rzemieślnicze. Oddają się działalności apostołskiej, wychowawczej, społecznej (zakładanie kółek rolniczych, warsztatów rzemieślniczych, kas zapomogowych) wśród mieszkańców wsi i rzemieślników. Pracują w szpitalach oraz pomagają w duszpasterstwie parafialnym i przy utrzymaniu świątyń.

W 1996 r. Zgromadzenie (działa tylko w Polsce) liczyło w 2 domach 11 profesów i jednego nowicjusza. Przełożony generalny Zgromadzenia rezyduje w Nowym Mieście n. Pilicą.

SOMASCY OJCOWIE

Zakon Kleryków Regularnych z Somasko (Ordo Clericorum Regularium a Somascha — CRS)

Zakon powstał w 1934 r. we Włoszech, a w sześć lat później został zaaprobowany przez władzę kościelną.

Ojcowie poświęcają się duszpasterstwu i pracy wychowawczej wśród młodzieży, szczególnie osieroconej i z niepełnych rodzin. Prowadzą parafie, szafują sakramenty święte oraz, w miarę potrzeb, wspomagają kapłanów diecezjalnych.

W 1995 r. Zakon liczył 534 zakonników. Na ziemiach polskich pracowało 2 kapłanów i jeden kleryk.

STANISŁAWICI

Stowarzyszenie Czczycieli Niepokalanie Poczętej Dziewicy Królowej Pokoju

Wspólnota została zatwierdzona w 1928 r. przez bpa podlaskiego Henryka Przeździeckiego jako stowarzyszenie na prawie diecezjalnym. Siedzibą zarządu Stowarzyszenia był Janów Podlaski.

Celem Wspólnoty było propagowanie kultu Matki Bożej — szczególnie Niepokalanie Poczętej Dziewicy oraz św. Stanisława biskupa (stąd nazwa), szerzenie nabożeństwa w intencji dusz czyśćcowych, modlitwa w intencji zmarłych podczas epidemii i poległych w wojnach, pełnienie dzieł miłosierdzia oraz działalność katechetyczna i rekolekcyjno-misyjna na terenie Podlasia. Bracia nie składali ślubów zakonnych.

Stowarzyszenie nie rozwinęło większej działalności. W 1955 r. decyzją ordynariusza podlaskiego Ignacego Świrskiego zostało rozwiązane.

STUDYCI

Mnisi o Regule Studyckiej (Monachi a Regula Studitorum; Monachi Studiti Ucraini — MSU)

Pod koniec XIX wieku powstały niezależnie od siebie dwie wspólnoty modlitewne, których członkowie rekrutowali się z unitów. W 1901 r. abp Andrzej Roman Aleksander Szeptycki (1865-1944) połączył obie wspólnoty i osadził w Wólce k. Lwowa, a potem w Skniłowie. W 1906 r. wspólnota przyjęła za podstawę życia wskazania dla mnichów zwane „ustawem studyjskim” opracowane przez Studiosa (V w.), a uzupełnione i poprawione przez św. Teodora Studytę (759-826). W 1906 r. konferencja episkopatu greckokatolickiego we Lwowie zatwierdziła dodatkowe konstytucje, dostosowując dawne wskazania do współczesnych warunków. Ostateczną aprobatę papieską studyci otrzymali w 1965 r. Po rozwiązaniu w 1947 r. klasztoru we Florynce k. Grybowa studyci na nowo osiedlili się w Polsce w 1980 r. w Białym Borze w woj. koszalińskim, a od 1990 w Cyganku k. Nowego Dworu Gdańskiego.

Studyci, rekrutujący się z katolików obrządku bizantyjsko-ukraińskiego, prowadzą życie modlitewne, pracują fizycznie i oddają się działalności kaznodziejskiej, pedagogicznej i wydawniczej dla wiernych swego obrządku. Propagują także działalność ekumeniczną.

W 1995 r. wspólnota studytów w Polsce liczyła 11 mnichów, w tym 8 kapłanów. Generał Zakonu, zwany archimandrytą, rezyduje w Marino k. Rzymu w monasterze Studion.

SYNOWIE MARYI

Zgromadzenie Synów Najświętszej Maryi Niepokalanej (Congregatio Filiorum Sanctae Mariae Immaculatae — FSMI)

Za twórcę Zgromadzenia uważa się Giuseppe Frassinettiego (1804-1868). W połowie XIX w. założył on we Włoszech Pobożną Unię Synów Maryi, z której w 1903 r. powstało Zgroma-

dzenie Synów Najśw. Maryi. Do Polski pierwsi Synowie Maryi przybyli w 1991 r. i zatrzymali się wpierw w Tuchowie, a następnie założyli (1992) dom w Brzozówce k. Tarnowa.

Celem Zgromadzenia jest troska o powołania zakonne i kapłańskie oraz wychowanie i wykształcenie młodzieży w duchu chrześcijańskim.

Zgromadzenie w 1993 r. liczyło 125 zakonników. W Polsce w tym czasie było 3 synów Maryi.

SZENSZTACCY OJCOWIE

Instytut Ojców Szensztackich (Schönstatt Patres; Institutum Schoenstattense Patrum — ISCh)

Twórcą Wspólnoty był pallotyn ks. Józef Kentenich (1885-1968), który w 1965 r. w Schönstatt-Vallendar k. Koblenz powołał do życia Instytut, będący częścią założonego w 1914 r. Ruchu Szensztackiego — międzynarodowego ruchu odnowy religijnej o duchowości maryjnej. Do Polski ojcowie szensztaccy przybyli w 1981 r. i osiedlili się w Józefowie k. Otwocka.

Ojcowie szensztaccy współdziałają w procesach formacji chrześcijańskiej, reewangelizują zachodnią Europę oraz prowadzą działalność misyjną, charytatywną i wydawniczą.

W 1991 r. Instytut liczył 197 kapłanów. W 1996 r. w Polsce przebywało 6 kapłanów, 6 kleryków i 9 nowicjuszy. Władze centralne Instytutu mają swoją siedzibę w Schönstatt-Vallendar.

T

TEATYNI

Zakon Kleryków Regularnych Teatynów (Clerici Regulares Theatini — CR, CRTh)

Św. Kajetan di Tiene (1480-1547) i Jan Piotr Caraffa (1476-1559), późniejszy papież Paweł IV, w 1524 r. w Rzymie dali początek teatynom, zwanym niekiedy kajetanami. Do Polski sprowadził ich bp przemyski Jan Stanisław Zbąski. W 1696 r. za-

mieszkali w Warszawie, a ok. 1702 przybyli do Lwowa, gdzie prowadzili seminarium ormiańskie. W 1791 r. zmarł w Warszawie ostatni teatyn polski. W 1909 r. papież Pius X połączył teatynów ze Zgromadzeniem Synów Świętej Rodziny.

Celem działalności teatynów jest wychowanie duchowieństwa, odnowienie życia apostolskiego i parafialnego, szerzenie oświaty wśród kleru, propagowanie kultu Eucharystii i Matki Bożej oraz pielęgnowanie liturgii, nauczanie młodzieży i modlitwa za dusze w czyśćcu.

W 1995 r. Zakon liczył 171 zakonników i 32 domy zakonne.

TEMPLARIUSZE

Bracia Grobu Świętego (Fratres Militiae Templi)

Zakon powstał w Jerozolimie w 1118 lub w 1119 r. Swoją popularną nazwę wziął od łac. słowa *templum*, co oznacza świątynię. Według tradycji pierwsi templariusze mieli zamieszkać w pobliżu ruin świątyni jerozolimskiej. Założycielem i organizatorem Zakonu był rycerz z Szampanii Hugon de Payens (+1136), który przez 18 lat pełnił obowiązki wielkiego mistrza Zakonu. Podstawą życia i działalności templariuszy była Reguła ułożona w 1128 r. przez św. Bernarda z Clairvaux. W 1291 r. templariusze osiedlili się na Cyprze, potem we Francji. Około 1225 r. przybyli na Dolny Śląsk. Zakon składał się z trzech klas: rycerzy (*fratres milites*), służby (*servientes*) i duchownych (*fratres capellani*). Na czele Zakonu stał wielki mistrz. W 1312 r. nastąpiła kasata Zakonu.

Templariusze troszczyli się o zdrowie i bezpieczeństwo pielgrzymów w Ziemi Świętej (do czego zobowiązywali się przez złożenie czwartego ślubu) i brali udział w zbrojnych walkach w obronie królestwa jerozolimskiego. Ideę walki wyrażał czerwony równoramienny krzyż noszony na białych płaszczach.

TRAPIŚCI

Reformowani Cystersi od Matki Bożej de La Trappe (Ordo Cisterciensium Reformatorum — OCistRef, OCR; Ordo Cisterciensium Strictioris Observantiae — CRO, OSCO)

Opat Armand Jean Le Bouthillier de Rance (1626-1700) z grupą zakonników wyodrębnił się w latach 1664-1666 z za-

konu cystersów podejmując próbę radykalniejszej reformy życia zakonnego. Dom macierzysty znajdował się w La Trappe we Francji — stąd popularna nazwa Zakonu. W 1990 r. zostały odnowione Konstytucje zakonne. Do Polski trapiści przybyli w 1798 r. i zatrzymali się w Orszy, potem w Dermaniu, ale w 1800 opuścili dawne ziemie Rzeczypospolitej.

Trapiści oddają się kontemplacji, służbie Bożej, modlitwie oraz pracy ręcznej. Podstawowym środkiem ascezy jest post, ciągłe milczenie i umartwienia indywidualne. Zakonnicy nie jedzą mięsa, a nabiał spożywają kilka razy w roku. Rytm dnia i nocy wyznacza wspólna modlitwa chórowa, na którą trapiści zbierają się sześć razy na dobę. Trapiści noszą białe habity z oddzielnym kapturem.

W 1995 r. Zakon posiadał 93 klasztory, które zamieszkiwało 2571 zakonników. Opat generalny, najwyższy przełożony trapistów, mieszka obecnie w Rzymie.

TRYNITARZE

Zakon Najświętszej Trójcy od Wykupu Niewolników; Zakon Najświętszej Trójcy (Ordo Sanctissimae Trinitatis — OSST)

W 1198 r. papież Innocenty III zatwierdził ten Zakon, powstały w Cerfroid we Francji. Twórcą trynitarzy był św. Jan z Mathy (1160-1213) i św. Feliks de Valois (ok. 1127-1220). W XVI wieku św. Jan Chrzyciel od Poczęcia — Juan Jion y Lopez Rico (1561-1613) przeprowadził reformę Zakonu w kierunku radykalizacji zasad życia, co zatwierdziła w 1599 r. Stolica Apostolska. W 10 lat później trynitarze zostali uznani jako zakon żebrzący. Do Lwowa sprowadził trynitarzy ok. 1685/86 r. Jan Kazimierz Denhof, późniejszy kardynał. Kasata Zakonu na ziemiach polskich nastąpiła w połowie XIX wieku. Na nowo osiedlili się w 1988 r. w Budziskach w diec. sandomierskiej.

Początkowo trynitarze zajmowali się wykupem niewolników-chrześcijan z niewoli muzułmańskiej. W wypadku braku funduszy sami oddawali się w niewolę. Prowadzili także duszpasterstwo wśród jeńców chrześcijańskich. Obecnie, obok działalności misyjnej i duszpasterstwa na terenach szczególnie niebezpiecznych, zajmują się działalnością charytatywną i społeczną. Szerzą kult Trójcy Świętej. Tradycyjnym strojem tryni-

tarzy jest biały habit z naszytym czerwono-niebieskim krzyżem.

W 1995 r. było na świecie 703 trynitarzy, w tym 394 kapłanów. W Polsce przebywał wówczas jeden trynitarz. Generalne władze zakonne rezydują w Rzymie.

U

UNIA KAPŁAŃSKA „JESUS-CARITAS”

Międzynarodowa unia kapłańska utworzona w duchu Karola de Foucauld (1858-1916). Wspólnota polska zrzesza kapłanów z dawnej archidiecezji warszawskiej, spotykających się raz w miesiącu na adoracji wspólnie sprawowanej Eucharystii. Podczas spotkań kapłani rozważają sprawy codzienne, którymi żyje Kościół. Każdy z członków uczy się odnajdywać w życiu codziennym swój i brata Karola de Foucauld „Nazaret” oraz stara się znaleźć czas na codzienną, godzinną adorację Najświętszego Sakramentu.

W

WERBIŚCI

Zgromadzenie Bożego Słowa (Sotietas Verbi Divini — SVD)

Werbistów założył w 1875 r. bł. Arnold Jansen (1837-1909) w Stijl w Holandii. Na ziemię polskie pierwsi werbiści przybyli do Poznania w 1919 r. i wkrótce założyli pierwszy dom w Bytomiu. Obecnie do najbardziej znanych ośrodków werbistów należy seminarium werbistów w Pieniężnie, gdzie również znajduje się muzeum misyjne.

Działalność werbistów jest ściśle misyjna. Konstytucje Towarzystwa mówią, że werbiści mają pracować — „tam gdzie Ewangelii

w ogóle jeszcze nie słyszano albo głosi się w niedostatecznym stopniu, albo gdzie Kościół miejscowy sam nie jest jeszcze zdolny do życia". Ponadto werbiści organizują pomoc duchową i materialną dla misjonarzy oraz pracują nad budzeniem świadomości misyjnej. Strojem zakonnym werbistów jest czarna sutanna.

W końcu 1992 r. Towarzystwo liczyło 5707 członków (w tym 3627 kapłanów) w 43 prowincjach i 12 regionach. W 1996 r. polska prowincja liczyło 328 werbistów (171 kapłanów, 92 kleryków, 42 braci i 23 nowicjuszy) w 12 domach w kraju oraz 323 na misjach. Przełożony generalny Towarzystwa ma swoją siedzibę w Rzymie, a władze prowincji polskiej rezydują w Warszawie.

Z

ZMARTWYCHWSTAŃCY

Zgromadzenie Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa (Congregatio a Resurrectione Domini Nostri Iesu Christi — CR)

Bogdan Teodor Ignacy Jański (1807-1840) oraz Piotr Semeńko (1814-1886) i Ambroży Hieronim Józef Kajsiewicz (1812-1873) założyli to Zgromadzenie w 1836 r. w Paryżu. Wszyscy wymienieni są kandydatami na ołtarze, a ich procesy beatyfikacyjne są w toku. Pierwszy dom zakonny w Polsce założył ks. Walerian Kalinka we Lwowie w 1880 r.

Zadaniem każdego członka Zgromadzenia jest dążenie do osobistego zmartwychwstania we wspólnocie z Chrystusem i do „zmartwychwstania” całego społeczeństwa. Ideę Zgromadzenia zrozumiemy, gdy uświadomimy sobie, iż powstało w okresie rozbiorów Polski, w środowisku emigracyjnym i miało na celu, obok religijnych założeń, doprowadzić do odrodzenia politycznego i moralnego Polski. Współczesna działalność zmartwychwstańców realizowana jest poprzez działalność parafialną, pracę apostołską, kaznodziejstwo i katechizację. Podejmują też duszpasterskie działania specjalistyczne w kraju i w środowiskach polonijnych. „Zgromadzenie zajmu-

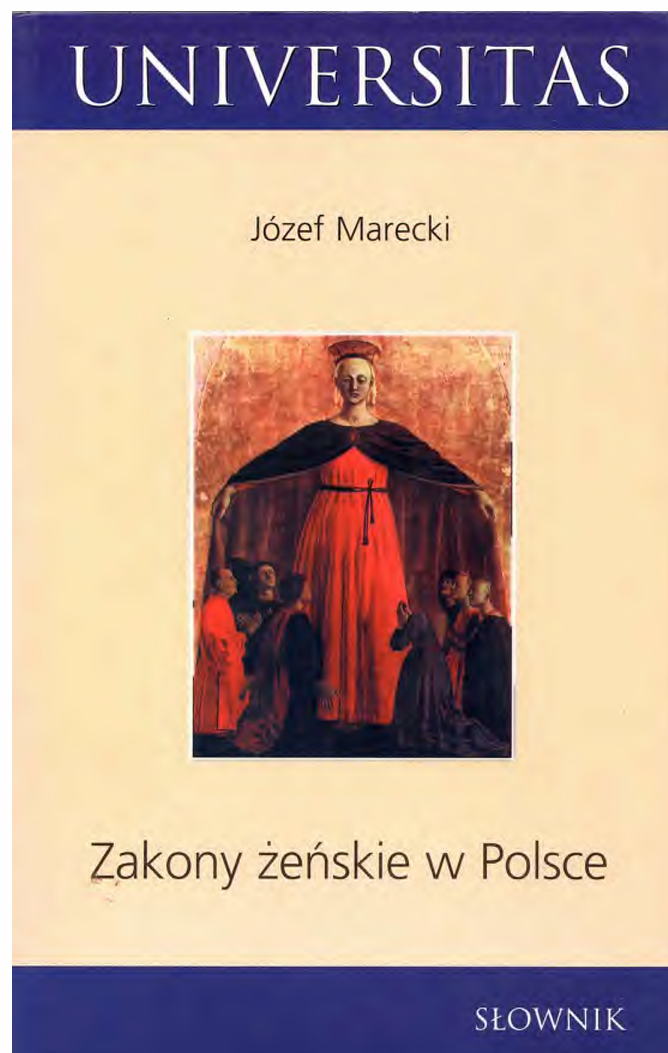
je się w sposób szczególny wychowaniem i duszpasterstwem parafialnym, uznając te właśnie posługi za pierwszorzędne apostołaty... Jednak może się zdarzyć, bądź ze względu na potrzeby Kościoła lokalnego, bądź uzdolnienia zakonników, że Zgromadzenie będzie wezwane, by któremuś z zakonników zlecić apostołat będący poszerzeniem apostołatów pierwszorzędnych" (konst., art. 190). Jako stroju zakonnego zmartwychwstańcy używają czarnych sutann.

W 1995 r. na świecie było 435 członków w trzech prowincjach i jednym regionie, a w Polsce w 1996 r. w jednej prowincji 246 zakonników. W 16 domach przebywało 101 kapłanów, 34 kleryków, 10 braci i 12 nowicjuszy; 89 pracowało w środowiskach emigracyjnych. Dom generalny zmartwychwstańców znajduje się w Rzymie. Siedziba władz polskich mieści się w Warszawie.

Józef Marecki OFMCap.

ZAKONY ŻEŃSKIE W POLSCE

INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO
INSTYTUTY I ZGROMADZENIA ZAKONNE
INSTYTUTY ŚWIECKIE
WSPÓLNOTY ŻYCIA APOSTOLSKIEGO

KRAKÓW

© Copyright by Józef Marecki
and Towarzystwo Autorów i Wydawców
Prac Naukowych UNIVERSITAS,
Kraków 1997, wyd. I

ISBN 83-7052-909-7
TAiWPN UNIVERSITAS

Projekt okładki i stron tytułowych
Robert Guzik

Na okładce
Pierro della Francesca, *Madonna Miłosierna*.
Fragment Ołtarza Miłosierdzia. Sansepolcro,
Pinacoteca Comunale

Imprimatur:

Kuria Metropolitalna w Krakowie
† Kazimierz Nycz, wikariusz generalny
Ks. Jan Dyduch, kanclerz
L. 1869/97, dnia 2 VII 1997 r.

A

ADORATORKI

Siostry Adoratorki Krwi Chrystusa (Sorores Adoratrices Pretiosissimi Sanguinis Christi — ASC)

Bł. Maria de Mattias (1805-1866) przy współudziale św. Kaspra del Buffalo (1786-1837) powołała do istnienia to Zgromadzenie w 1834 r. w Acuto (Włochy). Do Polski pierwsze adoratorki przybyły w 1946 r. z Jugosławii i osiedliły się w Bolesławcu.

Główny cel życia i działalności sióstr to kult Męki Pańskiej i adoracja Jezusa Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego, co wyrażają Konstytucje (nr 2): „odtworzyć w sobie i odzwierciedlać coraz żywszy obraz Boskiej miłości, przez którą została przelana [Krew Jezusowa] i dla której ta sama Krew była i jest znakiem, wyrazem, miarą i gwarancją”. Założenia te siostry realizują poprzez wychowanie dzieci i młodzieży oraz prowadzenie szkół, opiekę nad ubogimi i chorymi, pomoc w pracach parafialnych, pomoc w prowadzeniu rekolekcji i dni skupienia dla dzieci, młodzieży i dorosłych, szycie i wykonywanie szat liturgicznych. Pomocą w tej działalności służą członkowie „Stowarzyszenia Krwi Chrystusa”. Siostry noszą dwuczęściowy czarny habit z białym kołnierzykiem i czarny welon.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 2102 siostry pracujące w 26 krajach, z czego w polskiej prowincji (erygowanej w 1965) przebywało 78 sióstr profesek i 3 nowicjuszek w 10 domach w kraju, jednym na Ukrainie i jednym w Rosji. Polskie adoratorki pracują ponadto w Belgii, Niemczech, Szwajcarii i we Włoszech. Dom generalny adoratek znajduje się w Rzymie, a władze prowincji polskiej mają swoją siedzibę we Wrocławiu.

ADORATORKI PRZEBŁAGANIA

Adoratorki Prześlągania (Adoratrices Propiziatoriae)

W 1888 r. w Zakrocymiu pod opieką bł. Honorata Koźmińskiego (1829-1916) kilka sióstr rozpoczęło życie kon-

templacyjne na podstawie Reguły św. Klary. Bł. Honorat jest założycielem 4 zgromadzeń męskich i 22 zgromadzeń żeńskich, z których 18 istnieje do dnia dzisiejszego. W większości są to zgromadzenia bezhabitowe (oprócz felicjanek i serafitek), których członkowie przykładem osobistego życia, słowem i czynem prowadzą apostołstwo w różnych środowiskach. W 1897 r. omawiane Zgromadzenie liczyło 20 sióstr. Wspólnota upadła w pierwszych latach XX wieku.

Siostry swój czas dzieliły na modlitwę, szczególnie oddając się adoracji Najśw. Sakramentu i pracę przy wykonywaniu nowych szat liturgicznych.

ALBERTYNKI

Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim (Congregatio Sororum Albertinorum Pauperibus Inservientium)

Zgromadzenie powstało z inicjatywy artysty-malarza i byłego powstańca styczniowego św. Alberta — Adama Chmielowskiego (1845–1916) w 1891 r. w Krakowie. Konstytucje, zatwierdzone w 1926 r. przez władze kościelne, napisała bł. Bernardyna Jabłońska (1878–1940), która od 1902 r. aż do śmierci była jego przełożoną generalną. W 1965 r. Zgromadzenie otrzymało prawa papieskie. Nazwa „albertynki” nawiązuje do zakonnego imienia Założyciela.

Duchowość Zgromadzenia opiera się na duchowości franciszkańskiej. Św. Albert — jako tercjarz franciszkański — był entuzjastą i propagatorem osoby oraz idei św. Franciszka. Charyzmat św. Brata Alberta to wniknięcie w tajemnicę Chrystusa przedstawionego przez świętego w obrazie *Ecce Homo* i oddanie się Mu w formie niepodzielnego daru z siebie. Dla św. Alberta każdy ubogi i opuszczony był żywą ikoną *Ecce Homo*. Na wzór swego Założyciela siostry albertynki służą najbiedniejszym, bezdomnym i opuszczonym. Od ponad stu lat prowadzą otwarte przytuliska dla biednych, domy dla księży emerytów, zakłady dla przewlekłe chorych i umysłowo upośledzonych, a także pomagają w pracy parafialnej i katechetycznej. Na wzór Założycieli siłę do pracy czerpią z kontemplacji i adoracji Najśw. Sakramentu.

Charyzmat Zgromadzenia ukazuje jego godło. Albertynki używają godła franciszkańskiego, w które wpisano chleb oraz

franciszkańską dewizę *Pokój i Dobro*. Skrzyżowane dłonie Chrystusa i św. Franciszka z krzyżem pośrodku oznaczają przynależność Zgromadzenia do rodziny franciszkańskiej. Chleb nawiązuje do wypowiedzi św. Alberta, że „trzeba być dobrym jak chleb”. Przypomina ponadto siostrom o celu Zgromadzenia i przykładzie, jaki pozostawił Założyciel. Siostry noszą szary habit przepasany sznurem i szkaplerz oraz szary welon.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło w Polsce 638 sióstr (w tym 38 nowicjuszek) w 3 prowincjach (poznańska, krakowska i warszawska) w 67 domach. W 6 placówkach zagranicznych (Argentyna, Boliwia, Słowacja, Włochy, Ukraina i USA) pracowało w tym czasie 36 albertynek. Dom generalny znajduje się w Krakowie.

ANTONIANKI

Zgromadzenie Sióstr Antonianek III Zakonu Reguły św. Franciszka z Asyżu (Congregatio Sororum Antoniarum a Christo Rege III Ordinis Reg. S. Francisci Assisiensis)

Zgromadzenie to powołali do istnienia w 1935 r. sługa Boży o. Anastazy Pankiewicz OFM (1882-1942) i Franciszka Józefa Galczak (1886-1977). W 1959 r. nastąpiło zatwierdzenie Zgromadzenia według przepisów prawa kościelnego. Pierwsza placówka powstała w Łodzi.

Duchowość Zgromadzenia opiera się na założeniach franciszkańskich. Szczególnym celem działalności sióstr jest obrona życia nienarodzonych dzieci, opieka nad samotnymi matkami i pomoc dzieciom oraz rodzinom wielodzietnym. Ponadto siostry podejmują opiekę nad dziećmi matek pracujących, katechizację, pracę w kancelariach parafialnych i zakrystiach oraz inne zadania aktualnie potrzebne Kościołowi. Patronem Zgromadzenia, a także patronem matek oczekujących dziecka, jest św. Antoni (ok. 1195-1231), przykład zawierzenia Bogu i poświęcenia się dla bliźnich oraz wzór doskonałości. Św. Antoni jest jednym z najbardziej popularnych świętych katolickich.

W 1992 r. Zgromadzenie, którego dom generalny znajduje się w Łodzi, liczyło 35 sióstr w 5 domach.

ANTONINKI

Zgromadzenie Sióstr Opieki Społecznej pod wezwaniem Świętego Antoniego (Congregatio Sororum a Succursu Sociali sub patrocinio Sancti Antonii — SOS)

Jest to drugie, chociaż chronologicznie pierwsze, po omówionych wcześniej antoniankach Zgromadzenie, które za swego patrona przyjęło św. Antoniego. Powstało w 1933 r. w Poznaniu. Jego inicjatorką była s. Innocenta Katarzyna Rządka (1894-1962). W 1946 r. antoninki otrzymały zatwierdzenie kanoniczne, a w 1960 r. zostały przyłączone do Zakonu Braci Mniejszych (zob.).

Siostry prowadzą działalność społeczno-charytatywną, pracują w szpitalach i domach opieki. Podejmują się także opieki nad ubogimi, opuszczonymi, samotnymi i chorymi przebywającymi w domach. Pomagają w pracy duszpasterskiej, prowadzą katechizację i dbają o wystrój świątyń. Zgromadzenie należy do rodziny franciszkańskiej, którą cechuje ubóstwo, prostota i radość. W duchu św. Franciszka antoninki pragną nieść dobro i pokój w trudne ludzkie życie.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 92 siostry. Siedziba władz Zgromadzenia mieści się w Wieluniu.

APOSTOLSKIE POMOCNICE

Towarzystwo Apostolskich Pomocnic (Auxiliatrices Apostolicae)

Wspólnota jest w trakcie organizacji. Jego członkinie mają pomagać w duszpasterstwie Cyganów, m.in. prowadząc ośrodek duszpasterstwa Romów w Bajerzu (woj. toruńskie). Nazwa nawiązuje do określenia ewangelicznych niewiast, które „usługiwały ze swego mienia” apostołom (por. Łk. 8, 3), ułatwiając im działalność duszpasterską, były ich pomocnicami oraz troszczyły się o ich utrzymanie.

AUGUSTIANKI

Zgromadzenie Sióstr Świętego Augustyna w Polsce (Congregatio Sororum Sancti Augustini in Polonia — OSA)

Jest to jedno z najstarszych zgromadzeń żeńskich powstałych na ziemiach polskich, które w długim okresie swej historii

przeszło wiele reform i zmian wewnętrznych. Siostry augustianki można też uważać za gałąź żeńską polskich augustianów. Augustianki powstały w 1583 r. z inicjatywy kaznodziei królewskiego i prowincjała augustianów o. Szymona Mniszka (ok. 1551-1591). Zgodę na istnienie żeńskiej wspólnoty opartej na duchowości augustiańskiej wyraził bp Piotr Myszkowski (1510-1591). Początkowo była to wspólnota bezhabitowa. Pierwszą przełożoną nowej wspólnoty, która zawiązała się przy klasztorze augustianów (zob.) obsługujących kościół p.w. św. Katarzyny na Kazimierzu (obecnie Kraków), została Katarzyna z Kłobucka (ok. 1552 – po 1624). W tymże klasztorze mieści się obecnie siedziba władz generalnych Zgromadzenia. Od 1666 r. siostry zamieszkały za klauzurą i przywdziały habity zakonne. W 1964 r. dekretem kard. S. Wyszyńskiego Zgromadzenie zostało przekształcone w kongregację czynną na prawie papieskim z jedną kategorią sióstr. Wcześniej bowiem istniały dwie grupy: siostry chórowe i konwerski.

Polskie augustianki tworzą samoistną organizację opartą na Regule św. Augustyna. Zgodnie z duchowością augustyńską i z charyzmatem założyciela siostry augustianki poprzez pracę nad sobą i modlitwę miały zgłębiać miłość Boga i gorliwie pracować nad własnym oraz innych uświęceniem. Przez cztery stulecia oddawały się prowadzeniu szkół i instytutów wychowawczych dla dziewcząt. Obecnie augustianki pracują w katechizacji i pomagają w duszpasterstwie, prowadzą szkołę podstawową, zakład dla dziewcząt niepełnosprawnych oraz przedszkola. Całe życie sióstr i wszelka działalność mają być zwrócone ku Bogu. Dobrze oddaje to augustiańska dewiza: „jedno serce i jedna dusza zwrócona ku Bogu”. Strojem sióstr jest czarny habit i taki sam welon.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 65 sióstr przebywających w 6 domach.

B

BAZYLIANKI

Siostry Zakonu Świętego Bazylego Wielkiego (Ordo Sancti Basilii Magni — OSBM; Sorores Basilianae)

Swój początek bazylianki, nazywane też „siostrami Krzyża Świętego”, biorą od św. Bazylego Wielkiego (ok. 330-379) i jego siostry św. Makryny (324-379). Ok. 354 r. w Annesis na terenie Pontu w Azji Mniejszej zawiązała się pierwsza wspólnota bazylianek. Pierwszy klasztor bazylianek prawosławnych na ziemiach polskich powstał w 1581 r. w Słowicie k. Lwowa, unicki w 1610 r. w Wilnie, następny w Jaworowie w 1621 r. (przyjął unię w 1691 r.) i w Przemyślu w 1902 r. Niektóre opracowania historyczne stwierdzają, że bazylianki przebywały na ziemiach polskich już w XIV wieku. W 1958 r. bazylianki w Polsce utworzyły wiceprowincję Krzyża Świętego, której władze znajdują się w Gorlicach. Dom generalny jest w Rzymie.

Życie sióstr oparte jest na Regule św. Bazylego, on też jest patronem Zakonu — od jego imienia siostry nazwano bazyliankami. Zadaniem sióstr, należących do rytu wschodniego (obecnie nazywanego obrządkiem bizantyjsko-ukraińskim), jest modlitwa, praca wychowawcza nad młodzieżą, troska o religijne życie dorosłych i opieka nad starcami. W okresie międzywojennym bazylianki prowadziły żeńskie gimnazja i szkoły powszechne z językiem ukraińskim. Ważne miejsce w działalności bazylianek zajmuje szerzenie sztuki kościelnej, propagowanie wydawnictw religijnych i podejmowanie niezbędnych dla swego środowiska prac apostolskich. Strojem sióstr jest czarny habit i takiż welon.

W 1995 r. Zakon liczył 95 domów i 569 sióstr po ślubach wieczystych, 62 po ślubach czasowych i 49 nowicjuszek. W Polsce w 1996 r. w 4 domach pracowało 20 bazylianek. Przełożona generalna ma swoją siedzibę w Rzymie.

BEGINKI

Trudno jednoznacznie określić, czy beginki, podobnie jak begardzi (zob.), były osobami zakonnymi w naszym współczesnym rozumieniu. Pierwsze wspólnoty beginiek i begardów powstały w XIII wieku w krajach zachodnich. Beginki składały śluby zakonne na ręce spowiedników, żyły we wspólnotach (ich domy zwano beginażami) i nosiły habity. Swoje praktyki ascetyczne ograniczały do udziału w Mszy św., spowiedzi, odmawiania brewiarza oraz Komunii w większe święta. Utrzymywały się z pracy rąk oraz posługi w szpitalach. W XIV wieku pojawiły się na ziemiach polskich (m.in. Płock, Poznań, Toruń i Gdańsk).

BENEDYKTYNKI (Wspólnota kontemplacyjna)

Kongregacja Panien Benedyktynek w Polsce p.w. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Maryi Panny (Moniales Ordinis Sancti Benedicti — OSB)

Początki benedyktynek sięgają pierwszych lat fundacji klasztorów benedyktyńskich (V w.). Twórcami tej formy życia mniszego byli św. Benedykt (ok. 480–547) i jego siostra św. Scholastyka (ok. 480– ok. 547). Pierwszy duży klasztor benedyktynek na ziemiach polskich powstał w Staniątkach ok. 1250 r. z fundacji kasztelana krakowskiego Klemensa Jaksy Gryfity z Ruszчы. Wcześniej, bo w 1150 r., ufundowano klasztor w Gubiniu n. Nysą. Duży wpływ na życie polskich benedyktynek miała ksieni klasztoru w Chełmnie Magdalena Mortęska (ok. 1554-1631), która przeprowadziła reformę polskich klasztorów i utworzyła z nich prężną kongregację. W okresie I Rzeczypospolitej siostry benedyktyнки posiadały na ziemiach polskich 22 klasztory. Większość z nich została skasowana przez władze zaborcze.

Życie kontemplacyjne zakonu oraz pielęgnowanie ducha modlitwy wynika z duchowości opartej na Regule św. Benedykta. Ośrodkiem wszystkich poczynąń, prac i dążeń jest Eucharystia. Życie codzienne sióstr benedyktynek wypełnia modlitwa i praca. Każdy klasztor jest samoistny, na jego czele stoi ksieni wybierana przez wspólnotę. Działalność ksieni Mortęskiej doprowadziła do przekształcenia klasztorów w ośrodki naukowe i kształcące młodzież żeńską. Dla zapewnienia nale-

żytej opieki duchowej dla sióstr wystarała się w Rzymie o pozwolenie na założenie seminarium kształcącego kapelanów dla klasztorów żeńskich. Ufundowała ponadto dom emerytów dla wysłużonych kapelanów klasztorów benedyktynek. Polskie benedyktyнки zasłużyły się prowadzeniem szkół dla dziewcząt oraz artystycznymi pracami krawieckimi i hafciarskimi. Jak w większości żeńskich zakonów siostry stanowiły dwie grupy: siostry chórowe i konwerski. Podział ten, zależny od pochodzenia, wykształcenia i posagu, został zniesiony po Soborze Watykańskim II (1962-1965).

Na świecie żyło w 1995 r. 5531 benedyktynek w 248 klasztorach. Na terenie Polski istnieje osiem niezależnych klasztorów (Drohiczyn, Krzeszów, Łomża, Przemyśl, Sierpc, Staniątki, Wołów Śląski i Żarnowiec) zrzeszonych od 1931 r. w Kongregację p.w. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Maryi Panny i skupiającej 170 sióstr.

BENEDYKTYNKI LORETANKI

ZOB. LORETANKI

BENEDYKTYNKI ORMIAŃSKIE

Wspólnota tzw. benedyktynek ormiańskich, nazywanych często benedyktynkami armeńskimi, powstała w drugiej połowie XVII wieku we Lwowie na podstawie Reguły św. Benedykta i dzięki aprobachie papieża Aleksandra VIII. Klasztor przeznaczony był dla kandydatek obrządku ormiańskiego — stąd ich popularna nazwa.

Początkowo Zakon miał charakter kontemplacyjny. Zagrożone kasatą w XVIII wieku siostry poświęciły się od 1782 r. wychowaniu młodzieży żeńskiej. W gimnazjum założonym we Lwowie w 1928 r. i prowadzonym przez benedyktyнки kształciły się dziewczęta z zamożnych rodzin ormiańskich zamieszkałych na ziemiach polskich. Siostry piełęgnowały liturgię i język ormiański, mimo że z braku powołań od połowy XIX wieku przyjmowano do klasztoru także polskie kandydatki obrządku łacińskiego.

Klasztor lwowski został zlikwidowany w 1946 r., a siostry deportowano do Wołowa Śląskiego. W 1961 r. konwent włą-

czono do polskiej Kongregacji Sióstr Benedyktynek p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Aktualnie w klasztorze wołowskim obok benedyktynek obrządku łacińskiego żyje 9 sióstr z dawnej obsady klasztoru lwowskiego. W modlitwach i życiu codziennym siostry używają języka polskiego. Obecnie siostry oddają się kontemplacji i zajmują się wykonywaniem szat liturgicznych.

BENEDYKTYNKI MISJONARKI

Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Misjonarek (Congregatio Sororum Benedictinarum Missionariarum — OSB)

W 1917 r. w Białej Cerkwi na Ukrainie z inicjatywy matki Jadwigi Józefy Kuleszy (1859-1931) powstała wspólnota zakonna o charakterze apostołskim, oparta na duchowości benedyktyńskiej, która za wzorem założycielki przyjęła habit koloru czarnego. Po trzech latach działalności — z powodu rewolucji i wojny — siostry zostały zmuszone opuścić Ukrainę i przeniosły się na teren diecezji łuckiej, gdzie rozwinęły działalność opiekuńczo-wychowawczą. W 1928 r. ordynariusz łucki bp Adolf Szelażek zatwierdził Zgromadzenie na prawie diecezjalnym. Po II wojnie światowej siostry wraz z sierotami, którymi się opiekowały, zostały deportowane do Polski. Od 1979 r. siostry benedyktynki misjonarki istnieją jako Zgromadzenie na prawie papieskim.

Główny cel benedyktynek misjonarek to pomoc w pracy duszpasterskiej, katechetycznej i misyjnej wśród dzieci i młodzieży — zwłaszcza pozbawionych opieki oraz apostołstwo wśród kobiet. W miarę potrzeb siostry podejmują także inne prace, szczególnie wśród ubogich i cierpiących. Działalność misyjna, o której mówi popularna nazwa, miała się odnosić do pracy na kresach dawnej Rzeczypospolitej, gdzie zgromadzenia zakonne nie były liczne, oraz do apostołstwa w najbliższym otoczeniu. Z czasem Zgromadzenie podjęło pracę na terenach uznawanych za misyjne. Siostry, za wzorem założycielki, specjalną czcią i miłością otaczają Najświętsze Serce Jezusowe.

Zgromadzenie, liczące w 1996 r. 271 sióstr, posiadało 21 domów w Polsce oraz 4 na Ukrainie, 3 w Brazylii, jeden w Libii i jeden w USA. Pierwsze domy sióstr na Ukrainie powstały w latach 70. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Otwocku.

BENEDYKTYNKI OBLATKI ZOB. OBLATKI

BENEDYKTYNKI OBLICZANKI

Zgromadzenie Sióstr Benedyktyniek od Wynagrodzenia Najświętszemu Obliczu Chrystusa Pana

Zgromadzenie jest w stadium organizacji. Pierwsza wspólnota benedyktyniek obliczanek powstała na ziemiach polskich w Kupieninie. Nie należy mylić z obliczankami (zob.).

BENEDYKTYNKI SAKRAMENTKI (wspólnota kontemplacyjna)

Mniszki Benedyktynki od Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu (Moniales Ordinis Sancti Benedicti ab Adoratione Perpetua Sanctissimi Sacramenti — OSBap)

Siostry benedyktynki sakramentki, nazywane także sakramentkami, założyła s. Mechtylda od Najśw. Sakramentu, Katarzyna de Bar (1614-1698). Jako datę powstania nowego Zgromadzenia przyjęto dzień 25 III 1653. Wtedy to po raz pierwszy wystawiono w Paryżu publicznie Najśw. Sakrament do adoracji wiernych. W Polsce pierwszy klasztor benedyktyniek sakramentek został ufundowany w Warszawie jako wotum dziękczynne królowej Marii Kazimierze Sobieskiej za zwycięstwo Jana III nad Turkami pod Wiedniem i jego szczęśliwy powrót do kraju. W czasie powstania warszawskiego klasztor ten został doszczętnie zburzony (obecnie odbudowany), a pod jego gruzami zginęło wówczas 35 sióstr. Kolejne klasztory powstały we Lwowie (1715 — deportowany do Wrocławia 1946) i w Siedlcach (1959).

Siostry prowadzą życie kontemplacyjne według Reguły św. Benedykta i oddają się nieustającej (w dzień i w nocy) adoracji Najśw. Sł. ramentu w duchu wynagrodzenia za zniewagi przeciw Eucharystii i grzechy świata. Znakiem i przypomnieniem trwania przed Najśw. Sakramentem jest wyszyta na habicie monstrancja. Oprócz modlitwy siostry zajmują się pracą ręczną, m.in. wykonują paramenty liturgiczne i hafty artystyczne oraz prowadzą opłatkarnię. W ubiegłych stuleciach przy klasztorach istniały szkoły i pensjonaty dla arystokratycznej młó-

dzieży żeńskiej. Strojem sióstr jest czarny habit ze szkaplerzem i takim samym welonem.

Od 1962 r. autonomiczne polskie klasztory benedyktynek sakramentek utworzyły federację. W 1992 r. przebywało w nich 97 mniszek.

BENEDYKTYNKI SAMARYTANKI

Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego (Congregatio Sororum Benedictinarum Samaritanarum a Cruce Christi)

Zgromadzenie założyła służebnica Boża Wincenta Jadwiga Jaroszeńska (1900-1937). Pierwszy dom Zgromadzenia otwarto w Warszawie w 1926 r. Siostry pracowały w szpitalu p.w. św. Łazarza na oddziale skórno-wenerycznym. Rok później powierzono siostronom kierownictwo zakładu dla dziewcząt moralnie zagrożonych w Henrykowie. Początkowo było to stowarzyszenie świeckie, a od 1930 r. przekształciło się w zgromadzenie zakonne, które zatwierdził kard. Aleksander Kakowski w 1932 r. Zatwierdzenie na prawie papieskim nastąpiło w 1974 r.

Zgromadzenie ma charakter pokutny. Modlitwą i pracą siostry wynagradzają Bogu grzechy ludzkości, za które na krzyżu umarł Jezus Chrystus. Życie wewnętrzne siostry formują na Regule św. Benedykta oraz kulcie Męki Pańskiej i Matki Bożej Bolesnej. Duchowość benedyktyńska i pełna poświęcenia samarytańska posługa dla bliźnich (por. przypowieść o miłosiernym Samarytaninie — J 10, 30-37), co widoczne jest także w nazwie oficjalnej, dało początek popularnemu określeniu „benedyktyнки samarytanki”.

Obok celu ekspiacyjnego i dążenia do własnego uświęcenia benedyktyнки organizują opiekę oraz wychowanie dzieci i młodzieży upośledzonej, moralnie zaniedbanej i nieprzystosowanej społecznie. Siostry opiekują się także kobietami zagrożonymi moralnie, więźniami i ich rodzinami, pracują w ośrodkach dla psychicznie chorych i szpitalach dla chorych wenerycznie. Przez angażowanie się w pracę wśród „najbiedniejszych” realizują hasło Zgromadzenia „Bóg jest miłością” (1 J 4, 8). Strojem sióstr jest czarny habit z takim samym welonem.

Zgromadzenie liczyło w 1996 r. 167 sióstr przebywających w 14 domach na terenie Polski. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Niegowie, w woj. ostrołęckim.

BERNARDYNKI (wspólnota kontemplacyjna)

Mniszki Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka z Asyżu (Moniales Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci Assisiensis-Bernardinae — OSF-B)

Pierwszy dom bernardynek powstał z inicjatywy św. Jana Kapistrana w 1454 r. na Stradomiu (obecnie w Krakowie) na podstawie Reguły III Zakonu Franciszkańskiego. W 1459 r. kasztelan sandomierski Hińcza z Rogowa ufundował bernardynkom krakowskim klasztor z kościołem p.w. św. Agnieszki. W dwa lata później wikariusz prowincji bernardynów o. Gabriel Rangoni zaprowadził w klasztorze bernardynek klauzurę. Fundacja ta upadła. Ok. 1640 r. bp krakowski Jakub Zadzik ufundował bernardynkom klasztor św. Józefa przy ul. Poselskiej w Krakowie, znany z łaskami słynącego obrazu św. Józefa. Jest to obecnie najstarszy klasztor bernardynek w Polsce. Nazwa bernardynki pochodzi od popularnej nazwy bernardynów, gdyż siostry od chwili swego powstania podlegają jurysdykcji ich prowincjała.

Siostry prowadzą życie kontemplacyjne w duchu św. Franciszka, oddają się pokucie i modlitwie w intencji nawrócenia grzeszników oraz wypraszają łaski dla całego świata. Ponadto wykonują szaty liturgiczne, haftują, wykonują komunikanty, pracują w ogrodach i na roli. Dawniej niektóre konwenty prowadziły szkoły dla dziewcząt i przedszkola.

Strojem sióstr jest habit koloru brązowego.

Na początku 1992 r. na ziemiach polskich było 220 sióstr w 9 samoistnych domach, zrzeszonych od 1959 r. w federację p.w. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Klasztory bernardynek znajdują się w Brzezinach Łódzkich, Chęcinach, Krakowie (gdzie siostry szczególnie pielęgnują kult św. Józefa), Łodzi, Łowiczu, Świętej Katarzynie, Warcie, Wieluniu i Zakliczynie.

BETANKI

Zgromadzenie Sióstr Rodziny Betańskiej (Congregatio Sororum Familiae Betanensis)

Betanki, nazywane także „towarzystwem betańskim”, założył salwatorianin ks. Józef Chryzostom Małysiak (1884-1966) przy współpracy Ireny Parasiewicz (1889-1943). Zgromadzenie zostało w pierwz zatwierdzone przez prymasa kard. Hłonda w 1930 r. jako „Towarzystwo Pracy Betańskiej”, a ostatecznie w 1958 r. jako zgromadzenie zakonne. W 1992 r. zyskało akceptację Stolicy Apostolskiej. Pierwszy dom założono w Puszczykowie. Władze generalne rezydują w Lublinie.

Siostry swoją pracą i modlitwą wspomagają duszpasterzy. Podjmują różnorodne obowiązki na plebaniach, w kościołach, w domach rekolekcyjnych i w innych instytucjach kościelnych, stąd zwane są często także „siostrami parafialnymi”. Siostry betanki nawiązują do ewangelicznej Marii i Marty z Betanii, słuchających Słowa Bożego i wypełniających swoje codzienne obowiązki (por. Łk 10, 38-42) — stąd popularna nazwa. Patronem Zgromadzenia jest Chrystus Król. Do Niego odnosi się dewiza Zgromadzenia: „niech żyje Chrystus Król — na zawsze w sercach naszych”.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 92 siostry w 22 domach.

BOROMEUSZKI MIKOŁOWSKIE

Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza (Congregatio Sororum Misericordiae Sancti Caroli Borromaei)

Na ziemiach polskich pracują dwie rodziny boromeuszek: starsza — trzebnicka i młodsza — mikołowska. Omówimy je w porządku alfabetycznym. Warto zaznaczyć, że boromeuszki tworzą obecnie siedem niezależnych zgromadzeń zakonnych (z siedzibami w Nancy, Trewirze, Pradze, Grafschaft, Wiedniu, Trzebnicy i Mikołowie), zorganizowanych od 1970 r. w federację. Patron sióstr — św. Karol Boromeusz (1538-1584) — był nie tylko jednym z wybitniejszych hierarchów kościelnych, ale także odznaczał się chrześcijańskim miłosierdziem, troską o wiernych swej diecezji i losy chrześcijan.

Zgromadzenie sióstr boromeuszek mikołowskich powstało w 1652 r. w Nancy, we Francji, gdzie urodził się adwokat i członek parlamentu w Metz, Józef Chauvenel (1620-1651),

uważany przez siostry za swego zakonodawcę. Chauvenel poświęcił się dla najbardziej ubogich i chorych oraz dotkniętych skutkami wojny trzydziestoletniej. Pielęgnując chorych na cholere w Toul zaraził się i zmarł. Dzieło Józefa kontynuował jego ojciec Emanuel. On to, spełniając testament syna, przekazał fundację p.w. św. Rodziny współpracownikom Józefa Chauvenela, gotowym poświęcić swoje życie służbie chorym i ubogim. Po przekazaniu im następnego domu p.w. św. Karola Boromeusza siostry nazwano boromeuszkami. W 1679 r. cztery pierwsze siostry złożyły śluby, iż będą trwać w Zgromadzeniu do śmierci oraz że oddadzą się na służbę ubogim i opuszczonym. Zatwierdzenie od Stolicy Apostolskiej otrzymało Zgromadzenie w 1892 r.

Głównym zadaniem sióstr według aktu fundacyjnego jest: „odwiedzać ubogich, chorych i opuszczonych, pomagać im, pocieszać i zatroszczyć się o to, by otrzymali święte Sakramenty Kościoła”. Dla doskonałej realizacji dzieł miłosierdzia składają ślub poświęcenia się chorym i potrzebującym opieki zarówno w szpitalach jak i w domach prywatnych. W miarę potrzeb podejmują katechizację oraz oddają się wychowaniu dzieci i młodzieży. Swoją duchowość opierają na pouczeniach i przykładzie św. Franciszka Salezego. Strojem zakonnym boromeuszek jest czarny habit z białym kołnierzykiem, białe nakrycie głowy z czarnym welonem, srebrny medal z wizerunkiem św. Rodziny i św. Karola Boromeusza.

Od połowy XIX wieku na Dolnym i Górnym Śląsku przebywały siostry należące do kongregacji praskiej. W czerwcu 1939 r. siostry pracujące na ziemiach polskich i tworzące od 1923 r. własną prowincję zakonną z siedzibą w Rybniku ukonstytuowały niezależną organizację zakonną z własnym domem generalnym w Mikołowie (od 1945).

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 367 sióstr profesek i nowicjuszek w 49 domach w Polsce oraz we Włoszech i Zambii.

BOROMEUSZKI TRZEBNICKIE

Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza w Trzebnicy (Congregatio Sororum Misericordiae Sancti Caroli Borromaei)

Zgromadzenie to wyłoniło się z wielkiej rodziny sióstr boromeuszek założonej w 1652 r. w Nancy, we Francji. Siostry bo-

romeuszką przybyły do szpitala w Nysie w 1848 r. Sprowadził je dziekan nyski ks. Ferdynand Neuman. W 1857 r. utworzyły kongregację śląską. W 1861 r. przeniosły się do Trzebnicy i ukonstytuowały się w niezależne Zgromadzenie. Tam też do dzisiaj znajduje się siedziba władz generalnych. W okresie międzywojennym, co wspomniano wcześniej, z tegoż Zgromadzenia wyłoniły się boromeuszką mikołowskie (zob.).

Siostry pracują wśród biednych, opuszczonych, chorych i zaniedbanych moralnie. Jest to tradycyjna działalność Zgromadzenia. W okresie międzywojennym siostry obsługiwały na ziemiach polskich 19 szpitali, 15 domów starców, 11 sierocińców, 49 przedszkoli, a ponadto prowadziły żłobki, bursy, internaty, kilkanaście szkół, gimnazjum i seminarium nauczycielskie. Obecnie, w miarę lokalnych potrzeb, siostry podejmują różne prace w instytucjach kościelnych. Zawsze mają pracować dla wiernych — na wzór swego Patrona — z miłością, poświęceniem i oddaniem, co przypomina godło Zgromadzenia wyobrażające przebite strzałami serce Jezusa.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 224 siostry w 25 domach na terenie Polski i poza jej granicami.

BRYGIDKI

Zakon Najświętszego Zbawiciela; Zakon Świętej Brygidy (Ordo Sanctissimi Salvatoris; Ordo Sanctae Birgittae — OSSalv)

Zakon swój początek zawdzięcza św. Brygidzie Szwedzkiej (ok. 1303-1373), od której imienia siostry nazwano brygidkami. Pierwszy klasztor brygidek powstał po 1346 r. Regułę zakonną miał podyktować założycielce sam Jezus podczas jednej z wielu wizji, jakie przeżywała Święta. Zakon zatwierdził papież Urban V w 1370 r., a w osiem lat później jego następca Urban VI zatwierdził Regułę. Z czasem Zakon podzielił się na trzy gałęzie. Na ziemiach polskich brygidki osiedliły się w 1394 r. w Gdańsku, a następnie w Lublinie, z fundacji króla Władysława Jagiełły, w 1426. Zakon został zniesiony w Polsce w XIX wieku, a ostatnia brygidka zmarła w Grodnie w 1908 r. Ponowne przybycie sióstr do Polski (Częstochowa) miało miejsce w 1990 r. Są to siostry trzeciej gałęzi Zakonu Brygidek, odnowionej przez Elżbietę Hesselblat (1870-1957) w 1911 r. w Rzymie.

Na duchowość brygidek wszystkich gałęzi znaczny wpływ wywarła pobożność św. Brygidy i jej mistyczne objawienia. Święta propagowała kult Eucharystii i Męki Pańskiej. Zadania Zakonu to kontemplacja cierpień Chrystusa, ekspiacja za grzechy, szerzenie idei ekumenizmu, organizowanie domów dla pielgrzymów i nieustanne rozpamiętywanie rzeczy ostatecznych w łączności z cierpiącym Jezusem.

W 1995 r. było na całym świecie 397 brygidek w 27 klasztorach trzeciej gałęzi Zakonu, z czego w Polsce było 6 sióstr w domach częstochowskim i gdańskim.

C

CÓRKI BOŻEJ MIŁOŚCI

Zgromadzenie Córek Bożej Miłości (Congregatio Filiarum Divinae Caritatis — FDC)

Początek Zgromadzenia datuje się na 1868 r., kiedy to Franciszka Lechner (1833-1894) zawiązała wspólnotę w Wiedniu. Na ziemię polskie siostry przybyły w 1885 r. dzięki staraniom bpa Albina Dunajewskiego i pierwszą placówkę założyły w Białej k. Bielska (obecnie Bielsko-Biała).

Cel Zgromadzenia streszcza jego dewiza: „wszystko dla Boga, biednych i dla naszego Zgromadzenia”. Siostry powołane są do pełnienia dzieł, które wypływają z ofiary Krzyża i wzajemnej miłości Bożej: Ojca i Syna i Ducha Świętego. Swoją duchowość opierają na Regule św. Augustyna. Szczególny nacisk kładą na otoczenie opieką i wychowanie dzieci i młodzieży i działalność charytatywną wśród najbardziej potrzebujących pomocy bez względu na ich wyznanie czy narodowość. Siostry pracują w parafiach jako katechetki, zakrystianki, organizatki i opiekunki chorych. Życiem czystym, ubogim i posłusznym dają świadectwo Bożej Miłości we współczesnym świecie.

W 1997 r. Zgromadzenie liczyło ok. 1300 sióstr, z czego w Polsce, w 18 domach zorganizowanych w prowincję z siedzibą władz w Krakowie, pracowały 233 siostry. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Grottaferrata k. Rzymu.

CÓRKI JEZUSA

Zgromadzenie Córek Jezusa Ukrzyżowanego (Filiae Crucifixi)

Zgromadzenie założył bł. Honorat Koźmiński. Pierwszą przełożoną została Józefa Ramel. Wspólnota powstała ok. 1890 r. w Zakroczymiu. W 1905 r. po odejściu J. Ramel Zgromadzenie zaczęło upadać i w 1908 r. włączono je do Zgromadzenia Sióstr Pocieszycielek Serca Jezusowego (zob. pocieszycielki).

CÓRKI MARYI

Zgromadzenie Sióstr Córek Maryi — Emaus (Congregatio Filiarum Mariae)

Zgromadzenie zawiązało się w 1835 r. Siostry za swych założycieli uważają ks. Nikolasa Josepha Baudy (1765-1822) i Françoise Lorisignol (1796-1843). Ks. Baudy, reagując na religijną ignorancję i nędzę duchową po rewolucji francuskiej, marzył o odrodzeniu parafii. Problemy te powierzał Bogu w modlitwie, zwłaszcza przed Najśw. Sakramentem. Pozostawione przez niego wskazania stały się ideowym programem sióstr: wychowywać do życia autentyczną wiarą, współdziałać w dziele Odkupienia i dawać świadectwo życia w prostocie i ubóstwie.

Do Polski siostry przybyły z Belgii w 1991 r. i założyły dom w Częstochowie. Ich główne zadania to: 1. żyjąc we wspólnocie dawać świadectwo życia ubogiego, modlitewnego i siostrzanego; 2. poświęcić się pracy wychowawczej wśród studentek; 3. rozwijać dialog pomiędzy narodem polskim i belgijskim; 4. propagować znajomość języka francuskiego.

W 1996 r. Zgromadzenie, podzielone na 4 prowincje, liczyło 140 sióstr, z których w domu częstochowskim przebywały 3.

CÓRKI MATKI BOŻEJ

Córki Matki Bożej Częstochowskiej (Filiae Mariae de Częstochowa)

Była to kolejna wspólnota zakonna założona przez bł. Honorata Koźmińskiego. Zgromadzenie wyłoniło się w 1889 r. w Zakroczymiu ze Zgromadzenia Sióstr Służek Najświętszej

Maryi Panny Niepokalanej z Mariówki (zob. służki) i w 1908 r. zostało do niego ponownie wcielone. Na przełomie XIX i XX wieku liczyło 9 członkiń prowadzących 2 hospicja przeznaczone dla przybywających do miasta rolników.

Siostry otaczały opieką wyzyskiwanych i rozpijanych mieszkańców wsi oraz pracowały nad podnoszeniem ich poziomu religijnego i kulturalnego przez szerzenie prasy i książek religijnych. Patronką sióstr była Matka Boża Częstochowska, szczególnie czczona wśród ludności wiejskiej. Dlatego siostry siebie i swych podopiecznych polecały jej opiece.

CÓRKI SERCA MARYI

Zgromadzenie Córek Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny

Zgromadzenie powstało w Uhryniczach w diec. pińskiej wśród dziewcząt obrządku bizantyjsko-słowiańskiego pragnących poświęcić się Kościołowi poprzez życie zakonne, pracę duszpasterską i działalność charytatywno-wychowawczą.

W 1923 r. bp Henryk Przeździecki przedstawił Stolicy Apostolskiej plan tworzenia na terenach prawosławnych parafii katolickich podległych biskupom obrządku łacińskiego. Uważano bowiem, że prawosławni na ziemiach polskich są zrusyfikowanymi greko-katolikami (unitami) i należy pomóc im powrócić na łono Kościoła katolickiego. Nowy obrządek nazwano bizantyjsko-słowiańskim lub neounią. Do tegoż obrządku należały obok omawianych córek Serca Maryi również: Zgromadzenie Dzieci Maryi (zob. dzieci Maryi) i Zgromadzenie Misjonarek Najświętszego Serca Jezusowego (zob. misjonarki Serca Jezusowego).

Przed wybuchem II wojny światowej Zgromadzenie liczyło 9 sióstr w klasztorze uhrynickim i w Lubieszowie. Wspólnota córek Serca Maryi upadła około 1946 r.

CÓRKI ŚW. FRANCISZKA

Zgromadzenie Córek Świętego Franciszka Serafickiego (Congregatio Sororum Sancti Francisci Seraphici Filiarum)

Założycielem wspólnoty nazywanej również franciszkankami lub serafitkami z Sandomierza był sł. Boży ks. Antoni Rewera

(1869-1942). Wspólnota powstała w Sandomierzu w 1928 r., a zatwierdzenie kanoniczne nastąpiło w 1959 r. przez bpa Jana Lorka.

Duchowość sióstr opiera się na tercjarskiej Regule św. Franciszka. Siostry oddają się pracy w duszpasterstwie parafialnym we wszelkich jego formach, takich jak: katechizacja, opieka nad świątyniami, praca w urzędach parafialnych i prowadzenie gospodarstw parafialnych, a także szycie szat liturgicznych.

W 1991 r. Zgromadzenie liczyło 89 sióstr w 22 placówkach. Zarząd generalny Zgromadzenia rezyduje w Sandomierzu.

CÓRKI ŚW. FRANCISZKA Z FLORENCJI

Instytut Sióstr Tercjarek Franciszkańskich. Córki Świętego Franciszka z Florencji (Institutum Sororum Tertiariarum Franciscanarum. Filiarum Sancti Francisci de Florentia)

Założycielką Instytutu była Maria Teresa Biagiotii (1849-1929), która przyjęła zakonne imię Klary od Najświętszego Sakramentu. Pierwsza wspólnota sióstr zawiązała się w 1901 r. we Florencji. Do Polski córki św. Franciszka przybyły w 1991 r. i założyły dom w Krakowie, w którym przebywają 3 siostry. Instytut, którego zarząd główny ma swoją siedzibę we Florencji, liczy obecnie 50 sióstr.

Celem członkiń Instytutu jest służba ubogim i potrzebującym, zwłaszcza dzieciom — zgodnie z wymogami czasu i okoliczności, w duchu św. Franciszka z Asyżu.

CYSTERKI (wspólnota kontemplacyjna)

Zakon Cysterek (Sacer Ordo Cisterciensis — SOCist)

Pierwsze wspólnoty cysterek, które w późniejszym okresie przyjęły nazwę Zakonu Cysterek, powstały w latach 1120-1125. Za swego założyciela uważają opata z Citeaux (łac. Cistertium) Stefana Hardinga, który pierwszym siostrom sprowadzonym do Tard z opactwa benedyktyńskiego w Jully, nadał „statuty i zwyczaje” opracowane na podstawie cysterskich.

Pierwszy klasztor w Polsce ufundował książę śląski Henryk Brodaty w Trzebnicy w latach 1202-1203. Następne fundacje powstały w Ołoboku (1213) i w Żarnowcu (1235). Do końca

XIII wieku powstało na ziemiach polskich ponad 20 klasztorów. Część z nich upadła w okresie reformacji. Zakon na ziemiach polskich został skasowany w XIX wieku. Kasata ostatniego klasztoru cysterek w Kimbarówce nastąpiła w 1885 r.

Życie sióstr w klasztorach cysterskich ma charakter wybitnie ascetyczny i kontemplacyjny. Siostry prowadziły szkoły i szpitale oraz oddawały się pracy ręcznej.

W 1996 r. na całym świecie Zakon Cysterek liczył 92 klasztory, w których przebywało ok. 1600 sióstr.

D

DOMINIKANKI

Zgromadzenie Sióstr Świętego Dominika (Congregatio Sororum Sancti Dominici in Polonia — OP)

Zgromadzenie należy do rodziny dominikańskiej, powołanej do głoszenia słowa Bożego. Zostało założone przez służebnicę Bożą matkę Marię Kolumbę (Różę Filipinę Białecką 1838-1887). Zgromadzenie zawiązało się w 1861 r., a pierwszy klasztor założono w Wielowsi k. Sandomierza, gdzie siostry przybyły na zaproszenie miejscowego proboszcza ks. Juliana Leszczyńskiego. W 1874 r. Zgromadzenie otrzymało zatwierdzenie na prawie diecezjalnym, a w 1885 zatwierdzenie papieskie. Jeszcze za życia s. Kolumby powstały domy w Bielinach, Tyczynie, Wielkich Oczach i Rawie Ruskiej. Z czasem powstały nowe placówki.

W ramach zakonu dominikańskiego Zgromadzenie Sióstr św. Dominika uznaje za swe zadanie głoszenie prawdy ewangelicznej najbardziej potrzebującym. W zależności od potrzeb siostry zajmują się apostołatem wśród najbardziej opuszczonych i zaniedbanych, podnoszeniem oświaty religijnej i pracą katechetyczno-parafialną oraz niesieniem pomocy ludziom samotnym, chorym, cierpiącym i opuszczonym. Sama założycielka osobiście pielęgnowała chorych na cholere, grzebała zmarłych podczas epidemii i opiekowała się rannymi powstańcami z 1863 r.

Ośrodkiem życia wspólnotowego i osobistego jest Eucharystia. Główną patronką Zgromadzenia jest Matka Boża, a także

św. Dominik i św. Katarzyna Sieneńska. Strój dominikanek to biały habit, czarny płaszcz (kapa) i welon. W codziennej pracy siostry używają habitów koloru czarnego.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 356 sióstr profesek i 12 nowicjuszek przebywających w 44 domach w Polsce i 12 za granicą. Dom generalny znajduje się w Krakowie.

DOMINIKANKI KLAUZUROWE (wspólnota kontemplacyjna)

Mniszki Zakonu Kaznodziejskiego (Moniales Ordinis Praedicatorum — OP)

W 1206 r. założono pierwszy klasztor dominikanek w Prouille k. Tuluzy (Francja) z inicjatywy św. Dominika Guzmána i św. Dydaka z Azevedo, bpa Osmy. Od swego założyciela siostry nazwano dominikankami. Na ziemię polską przybyły ok. 1290 r. i założyły klasztor w Raciborzu, a następnie w Poznaniu i Lwowie. Do końca XVII wieku w Polsce ufundowano dominikankom 13 klasztorów. W okresie rozbiorów klasztory te uległy kasacji; został się jedynie klasztor w Krakowie i w Piotrkowie, z którego przeniesiono siostry do Świętej Anny pod Przyrowem.

Zakon ma charakter kontemplacyjny. Siostry „dążą do doskonałej miłości względem Boga i bliźniego: do miłości, która skutecznie troszczy się i wyjednuje ludziom zbawienie... Zadaaniem braci, sióstr oraz świeckich członków Zakonu jest głosić po całym świecie imię Pana naszego Jezusa Chrystusa, zadaniem zaś mniszek — szukać, rozważać i wzywać tegoż Chrystusa w cichości, aby słowo, które wychodzi z ust Boga, nie wracało do Niego próżne, lecz pomyślnie spełniło swoje posłannictwo” (por. Podstawowa Konstytucja 1, 2). Cel ten zakonnice realizują i jednoczą się z Bogiem poprzez modlitwę wspólną i indywidualną w różnorodnych intencjach Kościoła, pracę i umartwienie oraz duchowe wspieranie duszpasterskich poczynąń Kościoła. Siostry poświęcają się pracy umysłowej i fizycznej, a także wykonują szaty liturgiczne. Strojem sióstr jest biały habit i czarny welon.

W 1995 r. Zakon na całym świecie miał 228 klasztorów i 3996 dominikanek. W Polsce liczył 63 sióstr profesek i 7 nowicjuszek w 3 niezależnych domach (Kraków, Przyrów — Św.

Anna, Radonie), nad którymi pieczę sprawuje prowincjał dominikanów.

DOMINIKANKI MISJONARKI

Zgromadzenie Sióstr Dominikanek Misjonarek Jezusa i Maryi (Congregatio Sororum Dominicanarum Missionariorum Iesu et Mariae)

Zgromadzenie wyłoniło się w 1932 r. w Warszawie ze wspólnot tercjarek III Zakonu św. Dominika. Inicjatorami nowej rodziny zakonnej byli: dominikanin o. Jacek (Adam Woroniecki 1878-1949), s. Tomea (Tekla Byszewska 1891-1981), s. Maria (Janina Wielowieyska 1899-1981) i s. Imelda (Zofia Błęszyńska 1901-1982). Zatwierdzenie kanoniczne otrzymało Zgromadzenie w 1932 r.

Duchowość dominikanek misjonarek cechuje szczególny rys dominikański: kontemplacja i płynące z niej apostołstwo. Dewizą sióstr jest „służyć Prawdzie w Miłości” — zgodnie z tym hasłem siostry podejmują pracę i modlitwę na rzecz misji i ekumenizmu, a także pomagają w pracy parafialnej, szczególnie w katechezie.

W 1992 r. Zgromadzenie liczyło 81 sióstr pracujących w kraju (75 w 6 domach) i za granicą. Dom generalny dominikanek misjonarek znajduje się w Zielonce k. Warszawy.

DOMINIKANKI RÓŻAŃCOWE

Zgromadzenie Sióstr Dominikanek Matki Bożej Różańcowej — MBR

Nowa wspólnota dominikanek, od swej patronki nazywanych różańcowymi, powstała w 1895 r. w Iolo di Prato (Włochy), a początek dał jej ks. Dydak Bessi (1856-1919). Do Lublina, gdzie siostry założyły pierwszy dom na ziemiach polskich, przybyły w 1987 r.

Według ustaw zakonnych „fundatorką i mistrzynią Zgromadzenia jest Maryja”. Życie codzienne sióstr, ich posługa i modlitwa, są budowane w oparciu o duchowość dominikańską ze szczególnym uwzględnieniem kultu Eucharystii, Jezusa Ukrzyżowanego i modlitwy różańcowej. Siostry poświęcają się pracy

katechetycznej, oświatowo-wychowawczej wśród młodzieży zagrożonej oraz działalności misyjnej.

W 1993 r. Zgromadzenie liczyło 150 sióstr, z których 11 pracowało w Polsce.

DUCHACZKI

Zgromadzenie Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego (Congregatio Sororum Canonissarum Spiritus Sancti — CSS)

Siostry duchaczki, nazywane również Kanoniczkami Ducha Świętego, powstały w początkach XII wieku na terenie Francji jako żeńska gałąź Zakonu Ducha Świętego założonego przez bł. Gwidona z Montpellier. W 1198 r. Zakon został zatwierdzony przez papieża Innocentego III. Do 1920 r. nazwa żeńskiej gałęzi brzmiała „Zakon Kanoniczek Regularnych Ducha Świętego”. Pierwszy dom duchaczek na ziemiach polskich powstał na Prądniku k. Krakowa w 1220 r. z fundacji bpa Iwona Odrowąża. W 1741 r. polskie domy otrzymały autonomię. Nazwa „kanoniczki” wywodzi się od zbioru przepisów opartych na Regule św. Augustyna, czyli kanonów, które pozostawił siostrze bł. Gwidon jako normę życia zakonnego.

Zgodnie z pierwotnymi założeniami zadaniem duchaczek jest szerzenie kultu Ducha Świętego i uwielbienie Boga przez pracę wśród chorych, samotnych i opuszczonych oraz troska o wychowanie dzieci i młodzieży. W okresie międzywojennym duchaczki prowadziły gimnazja i szkoły zawodowe dla dziewcząt, internaty i szkoły powszechne oraz przedszkola. Obecnie siostry pracują wśród chorych w szpitalach, w domach dla osób starszych i w domach prywatnych. Oddają się wychowaniu dzieci w domach dziecka, prowadzą przedszkola, troszczą się o religijne wychowanie dzieci przez katechizację, niosą pomoc samotnym matkom.

Duchowość sióstr streszcza się w dewizie: „Łaska Ducha Świętego niech zawsze będzie z nami” oraz „jedność i miłość w Duchu Świętym”. Znakiem przynależności do Zgromadzenia jest symbol Ducha Świętego (gołębicę) unoszącego się nad dwuramiennym krzyżem z dwunastoma zakończeniami. Znak ten noszą siostry na czarnych habitach.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło na terenie Polski 180 sióstr w 18 domach, a za granicą (Włochy i Burundi) w 3 domach

przebywało 12 sióstr. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Krakowie.

DZIECI MARYI

Zgromadzenie Dzieci Maryi

Zgromadzenie powstało w 1926 r. w Rozhurczu na ówczesnych tzw. kresach wschodnich jako odłam studytek (zob.) dla wiernych obrządku bizantyjsko-słowiańskiego (tzw. neounitów). W kilka lat później siostry przeniosły się do Zarzecza k. Pińska. W 1935 r. wspólnota liczyła 14 sióstr.

Zgromadzenie miało apostołować wśród neounitów, budzić wśród nich świadomość katolicką i prowadzić działalność charytatywną. Nie rozwinęło jednak większej działalności z powodu wybuchu wojny. Przed 1939 r. siostry zorganizowały ochronkę dla dzieci wiejskich i zajmowały się pielęgnowaniem chorych.

E

ELŻBIETANKI

Na ziemiach polskich działają dwa zgromadzenia pod patronatem św. Elżbiety z Turyngii, nazywanej także Węgierską (1207-1231), noszące nazwę „elżbietanki”. Wspólnoty zostaną omówione w porządku chronologicznym.

ELŻBIETANKI CIESZYŃSKIE

Zgromadzenie Sióstr Świętej Elżbiety Trzeciego Zakonu Świętego Franciszka (Congregatio Sororum a Sancta Elisabeth Tertiæ Ordinis Sancti Francisci)

Założyła je w 1622 r. w Aachen (Akwizgran) Apolonia Radermecher (1571-1626). Genezy elżbietanek należy doszukiwać się w pierwszych wspólnotach tercjarskich żyjących w duchu

św. Franciszka, a naśladowających w posłudze chorym i bezdomnym św. Elżbietę. Na ziemiach polskich siostry osiedliły się w 1754 r. w Cieszynie; stąd nazwano je elżbietankami cieszyńskimi, niekiedy zaś elżbietankami czarnymi, a to z powodu koloru habitu. W 1963 r., po zmianie ustroju Zgromadzenia, siostry klasztoru cieszyńskiego utworzyły odrębną wspólnotę zakonną z własnymi władzami generalnymi.

Duchowość i posługę Zgromadzenia symbolizuje jego godło. Przedstawia ono św. Elżbietę rozrzucającą róże. Patronka Zgromadzenia, która służyła biednym i chorym, jest wzorem poświęcenia i miłosierdzia, jakie mają realizować siostry. Róże oznaczają dobre uczynki i serce gotowe do miłosierdzia.

Uzupełnieniem godła jest przyjęta przez siostry franciszkańska dewiza „Bóg mój i wszystko”. Zadaniem sióstr jest spełnianie uczynków miłosierdzia chrześcijańskiego, a zwłaszcza opieka nad biednymi i chorymi oraz praca w szpitalach na wzór św. Elżbiety, a także działalność katechetyczna.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło w Polsce 60 sióstr w 6 domach.

ELŻBIETANKI NYSKIE

Zgromadzenie Sióstr Świętej Elżbiety (Congregatio Sororum Ravarum a Sancta Elisabeth — CSSE)

Założyły je Klara Dorota Wolff (ok. 1805-1853), Franciszka Werner (1817-1885) i Maria Luiza Merkert (1817-1872) w 1842 r. w Nysie. Zatwierdzenie apostolskie Zgromadzenie otrzymało w 1887 r. Od miejsca osiedlenia nazywano niekiedy siostry elżbietankami nyskimi. W okresie międzywojennym w Polsce pracowały w 33 szpitalach oraz kilku sanatoriach, domach specjalnej troski, zakładach opiekuńczych i schroniskach dla nieświadomych.

Dewizą życia i wszelkich działań elżbietanek są słowa Chrystusa: „wszystko co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt. 25, 40). Powołanie do miłości siostry realizują szczególnie poprzez służbę wśród chorych i samotnych w domach prywatnych, pracę w szpitalach i opiekę nad dziećmi. Siostry podejmują także prace wychowawcze w zakładach opiekuńczych dla dzieci; pomagają w pracy katechetycznej i parafialnej. Duchowość Zgromadze-

nia opiera się na regule augustiańskiej. Źródłem światła i siły do życia duchowego i apostolskiego sióstr jest uczestnictwo w codziennej Mszy św., modlitwa liturgiczna i osobista, słuchanie i rozważanie Słowa Bożego oraz adoracja Najśw. Sakramentu.

W 1991 r. Zgromadzenie liczyło 13 prowincji z 2293 siostrami. W sześciu polskich prowincjach (z domami prowincjalnymi w Katowicach, Nysie, Poznaniu, Toruniu, Warszawie i Wrocławiu) pracowały w tym czasie 1454 elżbietanki żyjące w 208 domach. Władze generalne elżbietanek rezydują w Rzymie.

EUCHARYSTKI

Zgromadzenie Sióstr Służebnic Jezusa w Eucharystii (Congregatio Sororum Ancillarum Iesu in Eucharistia)

Założycielem eucharystek był odnowiciel marianów bł. Jerzy Matulewicz (1871-1927), abp wileński w latach 1918-1925. Pierwsza wspólnota eucharystek powstała w 1923 r. w Drui na Wileńszczyźnie. Zatwierdzenie papieskie otrzymały siostry w 1987 r.

Duchowość Zgromadzenia oparta jest na kulcie Eucharystii, z której siostry czerpią siłę do pracy — i streszcza się w dewizie „wszystko dla Chrystusa i przez Chrystusa”. Zadaniem sióstr oprócz adoracji Najśw. Sakramentu jest troska o religijne wychowanie dzieci i młodzieży, zwłaszcza żeńskiej, praca katechetyczna, charytatywna i pomoc w duszpasterstwie parafialnym. Po zakończeniu II wojny światowej wiele sióstr pracowało w ukryciu w europejskiej i azjatyckiej części ZSRR troszcząc się o podtrzymywanie i rozwój życia religijnego wśród tamtejszej ludności. Siostry noszą czarny habit, z białym, rozcinanym kołnierzykiem oraz czarny welon z białą wypustką.

W 1996 r. Zgromadzenie, którego dom generalny znajduje się w Pruszkowie, liczyło około 180 sióstr pracujących w Polsce, Niemczech i na terenie byłego ZSRR. W kraju w 13 domach przebywało 98 sióstr.

F

FAUSTYNKI

Zgromadzenie Sióstr Jezusa Miłosiernego (Sorores Iesu Misericordis)

Ks. Michał Sopoćko (1888-1975), kierownik i spowiednik bł. Faustyny Kowalskiej (1905-1938), utworzył w Wilnie wspólnotę, z której wyłoniło się omawiane Zgromadzenie oraz (zob.) Instytut Świecki Miłosierdzia Bożego. Wspólnota zawiązała się 5 X 1944, a w pięć dni później ks. Sopoćko przyjął od sześciu kandydatek prywatne śluby w kaplicy sióstr karmelitanek w Wilnie. Jeden z pierwszych domów Zgromadzenia powstał w 1947 r. w Myśliborzu na Ziemiach Zachodnich.

Zadaniem sióstr faustynek, które swą popularną nazwę przyjęły od bł. Faustyny Heleny Kowalskiej, jest propagowanie kultu Bożego Miłosierdzia wynikającego z objawień przeżywanych przez błogosławioną i praktykowanie miłości chrześcijańskiej realizowanej w różnych formach działalności, zależnie od lokalnych potrzeb społeczeństwa.

W 1992 r. Zgromadzenie, którego dom generalny znajduje się w Gorzowie Wielkopolskim, liczyło 45 sióstr w ośmiu domach.

FELICJANKI

Zgromadzenie Sióstr Świętego Feliksa z Cantalicio Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka (Congregatio Sororum S. Felicis de Cantalice Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci)

Nazwa „felicjanki”, używana od pierwszych lat istnienia, wzięła się od patrona Zgromadzenia i jego ołtarza w bocznej kaplicy w warszawskim kościele Kapucynów, przy którym modliły się pierwsze siostry ze swymi podopiecznymi. Kapucyn św. Feliks z Cantalice (1515-1587) jest patronem dzieci. Podczas ekstaz miał otrzymywać od Maryi do piastowania Dziecię Jezus. Olejem wykradanym z wiecznej lampki namasz-

czał chore niemowlęta, które powracały do zdrowia. Obrzęd namaszczenia olejem poświęconym ku czci świętego praktykuje się w kościołach kapucyńskich w jego święto 18 maja.

Zgromadzenie ukonstytuowało się w 1855 r. w Warszawie, a w 1857 erygowano tamże pierwszy dom zakonny za ustną zgodą abpa Antoniego Fijałkowskiego. Założycielami Zgromadzenia — jak uważają siostry — byli bł. o. Honorat Koźmiński i bł. Maria Angela Zofia Truszkowska (1825-1899). W 1858 r. felicjanki zostały afiliowane do zakonu kapucynów. W 1860 wyłoniła się ze Zgromadzenia grupa sióstr klauzurowych, do której to grupy początkowo należała także założycielka. One to w 1864 r. tworzyły wspólnotę kapucynek (zob.). W 1865, po kasacie na terenie zaboru rosyjskiego, siostry zdecydowały się przenieść do Galicji, gdzie miały zapewnione warunki rozwoju. Kanoniczne zatwierdzenie felicjanek przez Stolicę Apostolską miało miejsce w 1899 r., a w 1907 otrzymały zatwierdzenie Konstytucji. Poza Polską Zgromadzenie rozwinęło się znacznie na terenie USA, gdzie pierwsze felicjanki przybyły w 1874 r.

Celem życia sióstr jest całkowite oddanie się Bogu i ludziom poprzez działalność apostolską. Felicjanki prowadzą katechizację dzieci i młodzieży, pracują w zakładach dla dzieci i dorosłych specjalnej troski oraz wśród osób w podeszłym wieku, pomagają w pracy parafialnej jako organistki, kancelistki, zakrystianki. Prowadzą przedszkola i szkołę podstawową w Warszawie. Za granicami kraju polskie felicjanki pracują wśród emigrantów, zwłaszcza w USA. Pomagają w duszpastwie w Anglii, Francji i Estonii oraz prowadzą działalność misyjną w Kenii.

Należy wspomnieć o znamiennej dla felicjanek pobożności eucharystycznej. W publicznych kaplicach sióstr trwa nieprzerwanie adoracja Najśw. Sakramentu. Wszelkie poczynania sióstr doskonale oddaje dewiza *omnia per Cor Mariae ad honorem Sanctissimi Sacramenti* (wszystko przez Serce Maryi na cześć Najświętszego Sakramentu). Duchowość franciszkańska, na której opierają się felicjanki, ma swoje źródło w Eucharystii, kulcie Matki Bożej Częstochowskiej i Niepokalanego Serca Maryi oraz przynależności założycielki do Trzeciego Zakonu Regularnego św. Franciszka i oparciu się Zgromadzenia na Tercjarskiej Regule św. Franciszka.

W 1996 r. Zgromadzenie, z domem generalnym w Rzymie, liczyło 2661 sióstr w 307 domach, z czego w Polsce przebywały w tym czasie 992 siostry w 104 domach trzech prowincji (krakowskiej, przemyskiej i warszawskiej).

FRANCISZKANKI MARYI NIEUSTAJĄCEJ POMOCY

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Matki Bożej Nieustającej Pomocy (Congregatio Sororum S. Francisci a Perpetuo Succursu Beatae Mariae Virginis)

Anna Brunner (1851-1911) w 1889 r. dała początek Zgromadzeniu, które kanoniczne zatwierdzenie otrzymało w 1932 r. Pierwszy dom założono w Polsce w latach 1928-1929 w Krzyżanowicach (woj. katowickie). Jest to jedyne Zgromadzenie, które do Polski przybyło z Węgier.

Życie sióstr oparte jest na duchowości franciszkańskiej. Patronką Zgromadzenia jest Maryja Niepokalana. W swoim życiu siostry starają się naśladować Jej cnoty. Głównym zadaniem sióstr jest — na wzór założycielki — pielęgnowanie nieuleczalnie chorych w zakładach leczniczych i w szpitalnictwie otwartym oraz troska o ich życie religijne. Jak wiele zgromadzeń, tak i franciszkanki Nieustającej Pomocy podejmują prace katechetyczne oraz prowadzą działalność duszpasterską wśród młodzieży żeńskiej. Strojem sióstr jest czarny habit ze szkaple rzem przepasany białym sznurem, czarny welon upięty na białym czepku, a po złożeniu profesji wieczystej siostry noszą krzyżyk na piersi.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło w Polsce 61 sióstr profesek i 3 nowicjuszki w 6 domach. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Krzyżanowicach.

FRANCISZKANKI MISJONARKI

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Misjonarek Maryi (Congregatio Franciscalium Missionariorum Mariae — FMM)

S. Maria od Męki Pańskiej, Helena Maria Filipina de Chapotin (1839-1904), działająca na polecenie papieża Piusa IX założyła to Zgromadzenie w 1877 r. w Ootacamund na terenie Indii. Kanoniczne zatwierdzenie nastąpiło w 1890 r. Pierwsze

franciszkanki misjonarki przybyły do Polski w czerwcu 1922 z Odessy po opuszczeniu placówek Zgromadzenia w Rosji Radzieckiej. Osiedliły się w Łabuniach k. Zamościa, w pałacu ofiarowanym przez hr. Aleksandra Szeptyckiego.

Zgromadzenie ma charakter wybitnie misyjny. Zadaniem sióstr jest modlitwa i pokuta, praca oraz apostołstwo realizowane na wzór patrona, św. Franciszka z Asyżu, na wskazaniach którego siostry opierają swoją duchowość. Siostry żyjące we wspólnotach misyjnych akceptują każdą rasę, język i narodowość, głosząc Dobrą Nowinę tam, gdzie Chrystus nie został jeszcze objawiony, a zwłaszcza wśród najuboższych. Zapał misjonarski i siłę do codziennej pracy czerpią z Eucharystii. Oprócz ewangelizacji siostry prowadzą działalność oświatowo-wychowawczą, pracują w ośrodkach zdrowia (kraje misyjne) i nad podniesieniem poziomu życia oraz dowartościowaniem godności osoby ludzkiej. Cechą charakterystyczną franciszek misjonek jest oddanie się sprawom Kościoła i poleceniom papieża. Siostry podejmują także prace na rzecz lokalnych potrzeb Kościoła i społeczeństw, w których żyją. Wzorem dla każdej siostry winna być Maryja wsłuchująca się w głos Boga i wypełniająca Jego polecenia — stąd dewiza „oto ja służebnica Pańska” (Łk. 1, 38). Strój zakonny sióstr uzależniony jest od miejscowych warunków. Najczęściej jest to skromny habit koloru białego lub szarego.

W 1990 r. Zgromadzenie liczyło ok. 9000 sióstr (73 narodowości) i 903 placówki w 76 krajach, zorganizowanych w 54 prowincje. W prowincji Polska-Ukraina (z siedzibą władz w Warszawie) w 1992 r. było w 22 domach 276 sióstr, z czego 103 na misjach.

FRANCISZKANKI OD CHRZEŚCIJAŃSKIEJ MIŁOŚCI

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Miłości Chrześcijańskiej (Congregatio Sororum Franciscalium a Caritate Christiana)

Wspólnotę tę powołał do istnienia kard. Josef Othmar von Rauscher w 1857 r. w Wiedniu. W okresie międzywojennym siostry założyły dom w Częstochowie, z którego zostały usunięte w okresie stalinizmu. Na nowo osiedliły się w Częstochowie w 1990 r. zakładając dom zwany „Porcjunkulą”.

Siostry oddają się działalności charytatywno-opiekuńczej nad osobami chorymi, starszymi i dziećmi w zakładach opieki i w domach prywatnych. Bez względu na narodowość, rasę czy religię niosą pomoc wszystkim nieszczęśliwym i potrzebującym pomocy. W życiu codziennym, dążeniu do doskonałości i w posłudze bliźnim kierują się przykładem i wskazaniem św. Franciszka. Strojem sióstr jest czarny habit i taki sam welon.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 179 sióstr, z czego w Polsce 5 w domu częstochowskim.

FRANCISZKANKI OD CIERPIĄCYCH

Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących (Congregatio Sororum Franciscantium ab Afflictis)

Zgromadzenie założył bł. o. Honorat Koźmiński przy współudziale Kazimierzy Gruszczyńskiej (1848-1927) w 1882 r. Definitywne zatwierdzenie Zgromadzenia przez władzę kościelną nastąpiło w 1937 r. Dom generalny — pierwsza placówka Zgromadzenia w Polsce — znajduje się w Warszawie. Popularna nazwa „franciszkanki od cierpiących” wzięła się od duchowości, na której siostry budują swoje dążenie do doskonałości, oraz od zadania wyznaczonego siostrom przez założycieli, a podanego również w oficjalnej nazwie Zgromadzenia.

Przeznaczeniem sióstr wynikającym z charyzmatu Zgromadzenia jest służba chorym i cierpiącym w szpitalach, zakładach opieki i domach prywatnych, a także spełnianie uczynków miłosierdzia względem wszystkich nieszczęśliwych i potrzebujących pomocy. Przykładem dla realizacji celu Zgromadzenia i powołania każdej z sióstr jest św. Franciszek pielęgnujący trędowatych. Jest to zgromadzenie bezhabitowe.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 212 sióstr w 15 domach w Polsce i w jednym w Rzymie (4 siostry) i na Białorusi (4 siostry).

FRANCISZKANKI OD NAJŚWIĘTSZEGO SAKRAMENTU ZOB. KLARYSKI OD WIECZYSTEJ ADORACJI

FRANCISZKANKI OD POKUTY I MIŁOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Pokuty i Miłości Chrześcijańskiej (Congregatio Sororum Franciscanae de Poenitentia et Caritate Christiana — CSF)

W Polsce często siostry te bywają nazywane „franciszkankami z Orlika”. W Orliku k. Chojnic bowiem znajduje się ich dom prowincjalny. Twórczynią Zgromadzenia powstałego w 1835 r. w Holandii była s. Magdalena Katarzyna Daemen (1787-1858). Kanoniczne zatwierdzenie Zgromadzenia nastąpiło w 1852 r. Pierwszy dom w Polsce erygowano w 1867 r. w Chojnicach z inicjatywy ks. Augusta Berendta, który zamierzał otworzyć zakład wychowawczy oraz sierociniec, i ziemianina Józefa Tuschika, który ofiarował siostronom posiadłość ziemską.

Franciszkański charyzmat prostoty i służby, bezgraniczne zawierzenie Bogu jest realizowane przez własne uświęcenie, modlitwę, pokutę, a także pracę naukową, dydaktyczną (szkoły średnie i uniwersytety) i wychowawczą wśród dzieci oraz młodzieży, opiekę nad chorymi, biednymi i opuszczonymi. Znaczna część sióstr poświęca się pracy misyjnej. Wszelkie prace, a nawet utrzymanie siostry zawierzają Bożej Opatrzności w myśl dewizy pozostawionej przez Założycielkę: *Deus providebit* (Bóg zatroszczy się). Przykładem zawierzenia Bogu, a zarazem patronem Zgromadzenia jest św. Franciszek. Siostry noszą brązowy habit ze szkaplerzem i czarny welon.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 2316 sióstr w 10 prowincjach (263 domy); w polskiej prowincji w 1992 r. były 163 siostry w 16 domach.

FRANCISZKANKI RODZINY MARYI

ZOB.: SIOSTRY RODZINY MARYI

FRANCISZKANKI SZPITALNE

Zgromadzenie Sióstr Pielęgniarek Trzeciej Reguły Świętego Franciszka (Congregatio Sororum III Ordinis Sancti Francisci Infirmis Ministrantium)

Założycielem franciszkanek szpitalnych był o. Krzysztof Jan Bernsmeyer OFM (1777-1858), który dostrzegł potrzeby czasu:

ludzi samotnych, chorych, osierocone dzieci, brak miłości. Znaczący wpływ na rozwój Zgromadzenia wywarł bp Jan Jerzy Müller (1798-1870). Pierwszy dom powstał w 1844 r., a kanoniczne zatwierdzenie wspólnoty nastąpiło w 1901 r. Na Śląsk siostry przybyły w 1848 r. z domu macierzystego w Telgte (Westfalia) i w kilka dni później podjęły pracę w szpitalu wojskowym w Studzionce k. Pszczyny wśród chorych na tyfus. Później pracowały w szpitalu w Opolu. Pierwszymi placówkami Zgromadzenia na dzisiejszych ziemiach polskich były klasztor w Ołdrzychowicach Kłodzkich (1848) — obecnie dom prowincjalny oraz szpital p.w. św. Wojciecha w Opolu, gdzie rozpoczęły pracę w 1849 r. Następną placówką, fundowaną w 1851 r., był klasztor i szpital w Kłodzku-Jurandowie.

Życie sióstr oparte jest na duchowości franciszkańskiej. Główny cel to pielęgnacja chorych, starszych i niedołączonych w domach prywatnych, szpitalach i domach specjalnej troski — stąd popularna nazwa „franciszkanki szpitalne”. Ponadto siostry prowadzą działalność apostolską, charytatywną i duszpasterską w domach starców, przedszkolach i parafiach. Opiekują się rozbitymi rodzinami i pozbawionymi opieki dziećmi. W miarę potrzeb, tak jak inne Zgromadzenia, podejmują różnorodne prace apostolskie. Siostry prowadzą działalność jako katechetki, organistki, zakrystianki. Organizują i prowadzą rekolekcje i dni skupienia. Franciszkanki szpitalne pracują na wszystkich kontynentach.

Strojem sióstr jest czarny habit przepasany białym sznurem z trzema węzłami. Na habicie siostry noszą czarny szkaplerz, na nim zaś franciszkański symbol w kształcie greckiej litery TAU (T).

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 1690 sióstr w 6 prowincjach, a w Polsce 190 sióstr w 23 domach jednej prowincji. Dom generalny znajduje się w Münster w Niemczech, prowincjalny zaś w Ołdrzychowicach.

FRANCISZKANKI ŚW. KLARY

Siostry Franciszkanki od św. Klary (Institutum Sororum Franciscanarum Sanctae Clarae)

Instytut powstał w 1923 r. we Włoszech, a jego założycielką była służebnica Boża m. Teresa Cortimiglia (1867-1934). W

1971 r. Instytut otrzymał zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej i został przyłączony do Franciszkańskiego Zakonu Świeckich.

Celem Instytutu jest propagowanie kultu Imienia Jezus, którego hierogram IHS został wypalony na ciele założycielki podczas jednej z ekstaz. Życie wewnętrzne sióstr opiera się na duchowości franciszkańskiej i przykładzie, który pozostawiła patronka Instytutu św. Klara. Szczególnym zadaniem franciszekanek św. Klary jest opieka nad biednymi i opuszczonymi dziećmi oraz młodzieżą, a także troska o samotne i starsze kobiety. Część sióstr pracuje na terenach misyjnych. Siostry przebywające w Polsce pracują w katechizacji. Do Polski siostry przybyły w 1994 r. i zamieszkały na terenie krakowskiej parafii p.w. św. Judy Tadeusza.

W 1996 r. Instytut liczył 312 sióstr, w większości pracujących we Włoszech i Kolumbii. W domu krakowskim pracowały 3 siostry.

FRANCISZKANKI Z CHICAGO

Zgromadzenie Sióstr Jezusa Miłosiernego

Założycielami Zgromadzenia byli: służebnica Boża s. Maria Teresa Józefa Dudzik (1860-1918) i s. Maria Anna Róża Wyśińska (1850-1917) oraz zmartwychwstaniec ks. Wincenty Barzyński (1838-1899). Pierwszy dom sióstr powstał w 1894 r. w Chicago. Tam bowiem wraz z rodzicami wyemigrowała s. Maria Teresa. Tam też aktywnie włączyła się w działalność środowisk polonijnych i religijnych. Jako przełożona wspólnoty tercjarek franciszkańskich zorganizowała dom pomocy dla starszych i niedołączonych sióstr, z której to inicjatywy powstało Zgromadzenie. Pierwsze siostry nazywano „kunegundkami”. Kanoniczne zatwierdzenie Zgromadzenia nastąpiło w 1910 r. W Polsce pierwszy dom erygowano w 1992 r. w Płociczu, w woj. bydgoskim.

Franciszkańska duchowość Zgromadzenia wywodzi się z przynależności s. Marii Teresy do Trzeciego Zakonu św. Franciszka. To ona nadała główny rys działalności Zgromadzenia. Siostry poświęcają się pracy wśród chorych, cierpiących i opuszczonych, pomagają w parafiach polonijnych, prowadzą działalność kulturalną i charytatywną. Patronką Zgromadzenia jest bł. Kinga, zwana też Kunegundą (1234-1292) — klaryska, fundatorka klasztoru starosądeckiego, znana jako przykład wstrzemięźliwości, pokory, modlitwy i pracy.

Obecnie w Polsce pracuje kilka tych sióstr. Dom generalny znajduje się w Lemont (USA).

FRANCISZKANKI Z LASEK

Siostry Franciszkanek Służebnic Krzyża (Sorores Franciscanae Ancillae Crucis)

W 1910 r. służebnica Boża s. Elżbieta Róża Czacka (1876-1961), ociemniała w wieku 22 lat, założyła w Warszawie Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, zorganizowała przytułek dla niewidomych staruszek, warsztat koszykarski i szkołę dla niewidomych dzieci z polskim językiem wykładowym. Zainicjowała przepisywanie książek punktowym pismem Braille'a i zorganizowała bibliotekę dla niewidomych. Pragnąc zapewnić swemu dziełu charakter katolicki, wstąpiła do Trzeciego Zakonu św. Franciszka. W Żytomierzu złożyła profesję jako s. Elżbieta od Ukrzyżowania Pana Jezusa. W 1918 r. w Warszawie uzyskała zatwierdzenie przez władze kościelne nowego zgromadzenia zakonnego, powołanego do wszechstronnej służby niewidomym. Pierwszy dom powstał w Warszawie. Pierwsze konstytucje zostały zatwierdzone przez kard. Aleksandra Kakowskiego w 1922 r. Stolica Apostolska zatwierdziła Konstytucje Zgromadzenia w 1981 r. Zgromadzenie słynie ze współpracy z prowadzonym przez Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi Zakładem dla Niewidomych w Laskach koło Warszawy, dlatego też popularnie mówi się o Zgromadzeniu „siostry z Lasek”. Noszą one brązowe habity przepasane sznurem, z różańcem i szkaplerzem oraz welony (czarne lub brązowe).

Siostry pracują wśród niewidomych w szkołach i internatach, jako katechetki i pielęgniarki. Prowadzą działalność apostołską wśród ludzi dalekich od Boga (niewidomych na duszy) w domu rekolekcyjnym i bibliotece wiedzy religijnej. Podejmują akty pokutne dla wynagrodzenia Bogu za „duchową ślepotę świata”. Życie, modlitwa i praca sióstr opierają się na umiłowaniu Krzyża i służeniu Chrystusowi. Duchowość i działalność Zgromadzenia oddaje jego dewiza: „miłość Chrystusa przynagla nas — pokój i radość w Krzyżu”. Patronem Zgromadzenia jest św. Franciszek, który upodobił się do Chrystusa

Ukrzyżowanego poprzez ubóstwo, pokorę i miłość do wszelkiego stworzenia.

W 1965 r. Zgromadzenie, działające na ziemiach polskich oraz na Ukrainie, we Włoszech i Indiach, liczyło 14 domów, w których przebywało 211 sióstr profesek i 5 nowicjuszek. Dom generalny znajduje się w Warszawie.

H

HONORATKI

Zgromadzenie Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi (Congregatio Parvarum Sororum Immaculati Cordis Mariae)

Siostry honoratki nazywane niekiedy „małymi siostrami”, „zgromadzeniem robotniczym” lub „siostrami fabrycznymi” są jednym z wielu zgromadzeń bezhabitowych założonych przez bł. o. Honorata Koźmińskiego. Od imienia założyciela otrzymały swe popularne określenie. Znaczny wpływ na losy Zgromadzenia miała pierwsza honoratka s. Aniela, Róża Kostka-Godecka (1861-1937). Wspólnota powstała w 1888 r., a pierwszy dom założono w Warszawie. W 1897 r. włączono do Zgromadzenia siostry martanki (zob.). Początkowo Zgromadzenie działało jako stowarzyszenie świeckie „Przezorność” (do 1934). Definitywne zatwierdzenie Zgromadzenia przez Stolicę Apostolską nastąpiło w 1938 r.

Zgromadzenie oddaje się pracy nad utrzymaniem wiary i rozwojem życia chrześcijańskiego w społeczeństwie, szczególnie w środowiskach robotniczych — stąd „siostry fabryczne”. Siostry podejmują w miarę potrzeb prace w duszpasterstwie parafialnym, w katechizacji oraz w domach opieki społecznej. Podstawą wszelkiej działalności jest modlitwa. Siostry szczególnie kultem otaczają Najświętszy Sakrament, a przez adoracje starają się wynagradzać Chrystusowi Eucharystycznemu wyrządzone zniewagi. Cześć w Zgromadzeniu odbiera także Serce Maryi Panny — jego wyobrażenie znajduje się w godle. Maryja jest wzorem życia ukrytego i pobożnego.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 287 sióstr w 55 domach w kraju oraz poza jego granicami. Dom generalny znajduje się w Częstochowie.

I

INSTYTUT CHRYSTUSA KRÓLA I MARYI MATKI KRÓLOWEJ

Założony przez ks. Antoniego Słomkowskiego (1900-1982), który w okresie stalinowskim odbywając wyrok za pracę rektorską na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim rozważał problem pogłębienia życia duchowego wiernych. Po wyjściu na wolność zaczął organizować wraz z prymasem kard. Stefanem Wyszyńskim rekolekcje i dni skupienia dla inteligencji katolickiej. Założyciel dostrzegł potrzebę otwierania domów rekolekcyjnych i konieczność znalezienia chętnych do ich prowadzenia. W ten sposób pod koniec lat 50. wyłoniła się grupa, która stała u początków Instytutu. W 1988 r. kard. Józef Glemp zatwierdził Instytut. Najbardziej znanym ośrodkiem prowadzonym przez członkinie Instytutu jest dom rekolekcyjny w Kaniach koło Warszawy.

Celem działalności Instytutu jest nie tylko obsługa ośrodków rekolekcyjnych, ale także szerzenie Królestwa Chrystusowego w ludzkich sercach przez wstawianictwo Maryi Matki i Królowej. Rysem znamienym duchowości Instytutu jest oparcie się na wskazaniach Kościoła, szerzenie kultu maryjnego i apostołska działalność w różnych środowiskach. Członkinie Instytutu podejmują różnorodne prace zawodowe, by w ten sposób dawać świadectwo miłości i przenikania ducha chrześcijańskiego.

INSTYTUT CHRYSTUSA ODKUPICIELA CZŁOWIEKA

Instytut, noszący początkowo nazwę Sacramenti Unionis, został założony przez kapłana archid. krakowskiej, ks. Witolda Kacza (+1981) w 1960 r. Od encykliki Jana Pawła II *Redemptor*

hominis (Odkupiciel człowieka) przyjął nazwę Instytut Chrystusa Odkupiciela Człowieka.

Celem Instytutu jest uczestnictwo w dziele odkupienia przez modlitwę, pracę oraz służenie innym. Jego charyzmat łączy się z sylwetką i życiem założyciela, który przebywał prawie cztery lata w więzieniu jako ofiara prześladowań okresu stalinowskiego. W celi więziennej, wśród zła, nienawiści, obłudy i poniżenia człowieka oraz zatracenia sensu życia, zrodziła się u ks. Kacza idea poświęcenia się Bogu. Dostrzegł również potrzebę kształtowania osób pozostających w świecie, ale oddanych Kościołowi, żyjących radami ewangelicznymi i w nich odnajdujących sens życia. Instytut szczególny nacisk kładzie na życie w prawdzie, miłości i radości oraz służbę społeczeństwu przez działalność zawodową. Członkinie wspólnoty pomagają sobie wzajemnie w odczytaniu powołania zawodowego, wskazując możliwości rozwoju indywidualnych uzdolnień traktowanych jako dar Boży, mający służyć innym. Trud i cierpienie związane z wykonywaną pracą członkinie Instytutu uważają za zadośćuczynienie za grzechy własne i otoczenia. Głównym środowiskiem działania apostolskiego jest miejsce pracy i własne środowisko społeczne oraz rodzinne.

INSTYTUT NIEPOKALANEJ MATKI KOŚCIOŁA

Instytut, którego twórcą był ks. Franciszek Blachnicki (1912-1978), powstawał stopniowo w połączeniu z jego akcjami duszpasterskimi, po okresie przemian społecznych i politycznych w październiku 1956 r. Początkowo była to ogólnopolska akcja antyalkoholowa pod nazwą „Krucjata Wstrzemięźliwości”, która została zlikwidowana przez władze państwowe pod zarzutem „działalności antypaństwowej”. Kolejny etap tworzenia Instytutu miał ścisły związek z realizacją charyzmatu skonkretyzowanego w Ruchu Światło-Życie. Ruch ten stał się treścią apostolskiego zaangażowania członkiń Instytutu.

Celem Instytutu jest dawanie świadectwa przez prowadzenie życia konsekrowanego w świecie oraz diakonia na rzecz budowania Kościoła jako wspólnoty, szczególnie poprzez Ruch Światło-Życie. Rysem duchowości Instytutu jest postawa służebna, polegająca na naśladowaniu Chrystusa Sługi i Maryi jako Służebni-

cy Pańskiej. Członkinie podejmują również pracę w instytucjach kościelnych i świeckich oraz zajmują się katechizacją.

Dla utrzymania wzajemnej więzi i wspólnego realizowania celów członkinie tworzą małe wspólnoty zwane rodzinami.

INSTYTUT PRZEMIENIENIA

Instytut Świecki Przemienienia Pańskiego

Instytut wyłonił się z Bractwa Przemienienia Pańskiego, którym od 1924 r. kierowała Halina Dernałowicz (+1980). Wraz z ks. Władysławem Kornilowiczem (1884-1946) rozpoczęła ona formowanie pierwszych powołań będących zaczątkiem zespołu Przemienienia. Współzałożycielką Instytutu była Krystyna Popiel (+1964), która odegrała dużą rolę w początkowym okresie jego istnienia. Po ogłoszeniu przez papieża Piusa XII konstytucji apostolskiej *Provida Mater Ecclesia* grupa zaczęła rozwijać się w kierunku wskazanym przez ten dokument, dążąc do tego, by stać się Instytutem świeckim. Instytut erygował kanonicznie ks. kardynał Stefan Wyszyński, w 1981 r. zatwierdzając jego nowy Statut.

Wspólnota opiera się na trzech zasadach ewangelicznych: życia w czystości, posłuszeństwie i bez własności. Celem jej jest dawanie świadectwa o Chrystusie oraz działalność apostolska w różnych formach. Życie duchowe członkiń kształtowane jest przez tajemnicę Przemienienia Chrystusa (por. Mt 17, 1-9). Członkinie Instytutu składają śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, mieszkają pojedynczo lub z rodziną, realizują swoje powołanie indywidualnie, dążąc do przemienienia świata od wewnątrz na chwałę Bożą, w duchu Ewangelii.

Dewizą Instytutu Przemienienia jest często powtarzane w modlitwach wezwanie: „Jezu, przemieniaj nas na chwałę Twoją”.

INSTYTUT ŚWIECKI „CARITAS CHRISTI”

Nazwa Instytutu pochodzi od początkowych słów jednego z wersetów listu św. Pawła: *Caritas Christi urget nos* (miłość Chrystusa przynagla nas) — 2 Kor 5, 14.

Instytut ten założyła we Francji Julietta Molland (+1979) w 1937 r. przy współpracy dominikanina o. Józefa Perrin (ur.

1905). W 1955 r. Instytut został zatwierdzony na prawie papieskim, a jego odnowione Konstytucje w 14 lat później. Na ziemi polskie pierwsze członkinie Instytutu przybyły w 1960 r. osiedlając się w Krakowie. W 1967 r. pierwsze Polki złożyły śluby na ręce kard. Karola Wojtyły.

Charyzmaty Instytutu wynikają z duchowości dominikańskiej św. Katarzyny ze Sieny. Jego członkinie, żyjąc według zasad ewangelicznych (ubóstwa, posłuszeństwa i czystości), dają świadectwo wiary, nadziei i miłości w środowiskach rodzinnych i zawodowych. Celem Instytutu jest duchowe formowanie kobiet o nastawieniu kontemplacyjnym i apostołskim, prowadzących równocześnie życie w świecie. Instytut zrzesza kobiety niezamężne i wdowy pragnące w swych środowiskach służyć Bogu, Kościołowi i ludziom.

W 1996 r. Instytut liczył około 1800 członkiń w 34 krajach, w tym także w Polsce.

INSTYTUT ŚWIECKI CHRYSUSA KRÓLA

Instytut założono w 1942 r., ale jego początki datują się na koniec lat trzydziestych. U jego początków stał prof. Giuseppe Lazzatti (ur. 1909). Instytut początkowo rozwijał się tylko na terenie archidiecezji mediolańskiej. Pierwsze rekolekcje zamknięte dla członków Instytutu odbyły się latem 1943 r. Następnie sformułowano zwięzły regulamin życia określający cel wspólnoty. W październiku 1944 r. w święto Chrystusa Króla po raz pierwszy członkinie Instytutu złożyły śluby czystości, posłuszeństwa i ubóstwa. Wtedy to Chrystus Król stał się patronem wspólnoty. Aprobatę ze strony Stolicy Apostolskiej Instytut otrzymał w 1963 r.

Celem poszczególnych członkiń Instytutu jest uświęcenie własne i swego otoczenia. Członkinie pragną nieść Chrystusa Króla każdemu człowiekowi i w każdym człowieku Go dostrzegać. Mieszkają samotnie, w swych rodzinach lub w małych grupach. Pogłębianie związku z Chrystusem odbywa się przez codzienny udział we Mszy św., adorację, modlitwę ustną i cichą. Żyjąc Ewangelią pragną wprowadzać w swoje środowisko pokój, zgodę i jedność.

Instytut od kilku lat działa również w Polsce, w 11 diecezjach.

INSTYTUT ŚWIECKI „DZIEŁO MIŁOSIERDZIA BOŻEGO”

Instytut, który powstał i działa w Posce, jest wspólnotą osób pragnących poświęcić się wyłącznej służbie Bogu przez praktykowanie czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Wspólnota kształtuje życie swych członkiń w trzech kręgach: apostołstwa czynnego przez dawanie świadectwa życia chrześcijańskiego w środowiskach świeckich, życia kontemplacyjnego jako poświęcenia się wyłącznie modlitwie i pokucie dla wynagrodzenia za grzechy świata oraz kręgu czcicieli Miłosierdzia Bożego, którzy nie składają ślubów, lecz współpracują z Instytutem.

Celem wspólnoty jest uwielbienie Boga w tajemnicy Jego Miłosierdzia i ubłaganie Miłosierdzia dla ludzkości, Kościoła i Ojczyzny. Znamionnym rysem Instytutu jest modlitwa i pokuta w intencji kapłanów i wszystkich osób poświęconych Bogu. Cel ten realizowany jest przez praktykę rad ewangelicznych, pracę nad własnym uświęceniem oraz działalność apostołską i czynne miłosierdzie w wymiarze duchowym i materialnym w środowiskach zawodowych i w miejscach indywidualnego zamieszkania.

Członkinie Instytutu szerzą kult Miłosierdzia Bożego organizując rekolekcje dla jego czcicieli oraz propagując duchową sylwetkę bł. Faustyny Kowalskiej.

INSTYTUT ŚWIECKI MIŁOSIERDZIA BOŻEGO

Instytut wywodzi się ze wspólnoty założonej w okresie II wojny światowej w Wilnie przez sługę Bożego ks. Michała Sopoćkę (1888-1975) — spowiednika bł. Faustyny Kowalskiej. W 1942 r. w Wilnie złożyło śluby pierwszych sześć członkiń tejże wspólnoty. Ze wspólnoty wyłoniło się zgromadzenie zwane faustynkami (zob.) oraz w 1948 r. omawiany Instytut.

Członkinie Instytutu pracują w świecie według zamiłowania i wykształcenia jako osoby świeckie. Każda składa śluby zakonne. Struktura Instytutu jest dwuczłonowa. Pierwszy człon stanowią osoby wolne, prawnie związane z Instytutem przez śluby ubóstwa, czystości i posłuszeństwa. Drugi człon stanowią osoby zamężne składające przyrzeczenie czystości stanowej, ubóstwa i posłuszeństwa obowiązujące w sumieniu.

Celem szczegółowym Instytutu jest wielbienie Boga modlitwą — zwłaszcza koronką i nowenną do Miłosierdzia Bożego,

konsekrowanym życiem w świecie i czynami miłosierdzia oraz szerzenie czci Miłosierdzia Bożego i wypraszenie go dla świata. Dewizą Instytutu są słowa modlitwy bł. Faustyny „Jezu ufam Tobie!”

INSTYTUT ŚWIECKI ŚW. ANIELI MERICI

Jest to prekursor instytutów świeckich w Kościele katolickim. Wywodzi się z Towarzystwa św. Urszuli, które w 1535 r. założyła św. Aniela Merici (ok. 1474-1540). Towarzystwo to zatwierdził papież Paweł III bullą *Regimini Universalis Ecclesiae* z 1544 r. Po upadku w latach 1810-1866, co było spowodowane wojnami napoleońskimi i wydarzeniami politycznymi we Włoszech, Towarzystwo wznowiło działalność w 1866 r. w diec. Brescia. W 1958 r. Stolica Apostolska uznała Towarzystwo za Instytut Świecki. Pierwsze członkinie Instytutu przybyły do Polski w 1952, a w 1969 r. dekretem Stolicy Apostolskiej została zatwierdzona w Polsce pierwsza grupa diecezjalna.

Członkinie Instytutu zobowiązane są do praktykowania rad ewangelicznych (posłuszeństwa, ubóstwa i czystości) oraz do całkowitego daru z siebie na służbę Bogu i ludziom. Misję tę realizują we własnym środowisku rodzinnym, zawodowym, społecznym i kościelnym. Wszelkie poczynania przekształcają w apostołstwo, oddając całe życie Bogu przez modlitwę i kontemplację. Konstytucje Instytutu oparte są na Regule i pismach św. Anieli Merici.

INSTYTUT TEREZJAŃSKI

Założycielem tego Instytutu był ks. Jan Majchrzycki. Zatwierdzony został na prawie diecezjalnym przez ks. kard. Stefana Wyszyńskiego w 1981 r. Założyciel oparł się na duchowości św. Teresy od Dzieciątka Jezus (1873-1897). Początkowo organizował na terenie Warszawy „Kółka św. Teresy od Dzieciątka Jezus” dla nauczycielek i katechetek, które pod kierownictwem duchowym założyciela utworzyły wspólnotę terezjańską. Nazwę utworzono od imienia patronki — św. Teresy.

Życie duchowe Instytutu opiera się na radach ewangelicznych: czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. Członkinie Instytu-

tu składają czwarty ślub wierności powołaniu. Charyzmatem Instytutu jest „dzieciństwo duchowe” wskazane przez św. Teresę od Dzieciątka Jezus. Działalność Instytutu obejmuje wychowanie i kształcenie dzieci i młodzieży, propagowanie nowej ewangelizacji wśród nauczycieli i współpracę z nimi oraz udział w poradnictwie rodzinnym. Szczególnym rysem działalności Instytutu jest, wzorem patronki, modlitwa w intencji kapłanów.

INSTYTUT TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTSZEJ

Instytut założony został w 1960 r. i istnieje na podstawie ustnej aprobaty ówczesnego bpa łódzkiego Michała Klepacza. Nazwa Instytutu ma uświadamiać jego członkiniom ich włączenie w Boże życie, z którego czerpią moc i wzór jedności. Szczególnymi patronami Instytutu są Matka Boża oraz apostołowie: św. Piotr i św. Paweł.

Celem Instytutu jest dawanie w swych środowiskach świadectwa życia w pełni chrześcijańskiego. Członkinie mają obowiązek pokuty i modlitwy w intencji jednej z polskich diecezji i kraju misyjnego. Modlą się także w intencji różnorodnych prac apostołskich prowadzonych przez kapłanów oraz nowych powołań kapłańskich. W tych intencjach ofiarują trudy życia samotnego oraz pracy zawodowej. Podobnie jak członkinie innych instytutów składają śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa.

INSTYTUT VERITAS ET CARITAS

Instytut Świecki „Veritas et Caritas”

Instytut został zatwierdzony w 1957 r. przez ks. kard. Stefana Wyszyńskiego. Funkcjonuje w dwóch ściśle ze sobą współpracujących ośrodkach: w Warszawie i Poznaniu. Patronem Instytutu jest św. Paweł Apostoł. Członkinie dążą do całkowitego oddania się na służbę Bogu i Kościołowi przez zachowanie rad ewangelicznych w życiu świeckim oraz pracę w duchu świadectwa o Chrystusie w każdym czasie i na każdym miejscu. Cel ten realizują przez codzienny udział we Mszy św., modlitwę brewiarzową, czytanie Pisma św. i dokumentów Kościoła oraz modlitwę cichą i różańcową. Mieszkając indywidu-

alnie członkinie podejmują różne prace zawodowe i społeczne, aby głębiej wnikać w środowisko, w którym żyją. Spotykają się co kilka tygodni dla modlitwy i studium Pisma św. oraz wspólnego rozważania tematów życia duchowego, encyklik papieskich i bieżących spraw Kościoła. Co roku wspólnota organizuje tygodniowe rekolekcje zamknięte. Obok działalności indywidualnej członkinie Instytutu podejmują wspólne akcje, np. tworzenie bibliotek religijnych oraz wysyłkę książek i czasopism religijnych dla Polaków żyjących w środowiskach emigracyjnych.

J

JADWIZANKI

Zgromadzenia Sióstr Świętej Jadwigi (Congregatio Sororum Sanctae Hedvigis — CSSH)

W 1859 r. we Wrocławiu powstała nowa wspólnota zakonna założona przez ks. Roberta Spiske (1821-1888). W 1924 r. powstała polska prowincja Zgromadzenia z siedzibą w Katowicach. Kanoniczne zatwierdzenie wspólnoty jadowizanek miało miejsce w 1901 r. W 1946 r. teren prowincji wrocławskiej oficjalnie wszedł w skład państwa polskiego. Określenie „jadowizanki” nawiązuje do oficjalnej nazwy i wskazuje na św. Jadwigę, która obok Maryi jest współpatronką Zgromadzenia.

Zadaniem jadowizanek, zgodnie z wolą założyciela, jest życie oparte na Regule św. Augustyna i jego życiowej maksymie „kochaj i czyń co chcesz”. W życiu codziennym założenia te siostry realizują poprzez pracę wśród opuszczonych i zaniebanych dzieci oraz młodzieży, katechizację, apostołstwo chorych w szpitalach i domach opieki. Pełnione przez siostry dzieła miłosierdzia wynikają ze słów Chrystusa „błogosławieni miłosierni” (Mt 5, 7), które są dewizą Zgromadzenia. Znakiem charakterystycznym, który wyróżnia jadowizanki spośród innych sióstr, jest niebieski welon — znak Maryi Niepokalanie Poczętej, którą szczególnie czcił założyciel.

W 1991 r. Zgromadzenie liczyło 500 sióstr, z czego 300 pracowało w 30 domach dwóch prowincji (katowickiej i wrocławskiej) na terenie Polski. Dom generalny jawiżanek jest w Berlinie.

JÓZEFITKI

Zgromadzenie Sióstr Świętego Józefa (Congregatio Sororum a Sancto Joseph)

W Polsce terminem „józefitki” określa się siostry należące do dwóch zgromadzeń zakonnych. Często, aby je odróżnić, używa się określeń „józefitki ks. Gorazdowskiego” lub zamiennie „józefitki łacińskie”. Drugie Zgromadzenie, ponieważ należy do Kościoła greckokatolickiego, określa się jako „józefitki wschodnie”. Zgromadzenia te zostaną omówione w porządku chronologicznym.

Sługa Boży ks. Zygmunt Gorazdowski (1845-1920) — proboszcz parafii p.w. św. Mikołaja we Lwowie i s. Salomea Adela Danek (1845-1934) dali początek józefitkom, które do niedawna używały nazwy „Zgromadzenie Sióstr Świętego Józefa Trzeciego Zakonu Świętego Franciszka z Asyżu”. Pierwsza wspólnota o duchowości franciszkańskiej i ukształtowana na wzór tercjarskiej zawiązała się w 1884 r. we Lwowie. Wtedy to 4 siostry otrzymały z rąk prowincjała kapucynów o. Floriana Janochy zakonne habity jako tercjarki franciszkańskie. Definitywne zatwierdzenie Zgromadzenia miało miejsce w 1937 r. Dom generalny józefitek znajduje się obecnie w Krakowie.

Siostry, oprócz pracy nad własnym uświęceniem, podejmują liczne dzieła miłosierdzia, aby dotrzeć do „cierpiącego w braciach Chrystusa”. Do najczęstszych należy służba ubogim, samotnym, cierpiącym w szpitalach i domach prywatnych, opieka nad dziećmi i młodzieżą, praca katechetyczna i działalność misyjna. Zarówno duchowość, wzorowana na św. Józefie — patronie Zgromadzenia, jak i codzienną pracę sióstr wyraża dewiza „serce przy Bogu — ręce przy pracy”.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 461 sióstr pracujących w 39 domach w Polsce oraz w 13 w Brazylii, Kongo i we Włoszech.

JÓZEFITKI

Zgromadzenie Sióstr Świętego Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny

Zgromadzenie, zwane po ukraińsku „Sestry Zhromaždennia Sw. Josyfa Obrucznyka Diwy Marii”, zostało założone przez ks. Cyryla Sieleckiego (1835-1918) w 1898 r. w Cebłowie k. Bełżca. Jest jednym z niewielu zgromadzeń żeńskich Kościoła obrządku bizantyjsko-ukraińskiego (zwanego dawniej greckokatolickim) na terenie naszego kraju. Od 1946 r. siostry pracują w Krakowie. Tutaj znajduje się dom generalny Zgromadzenia.

Józefitki pracują wśród dzieci, młodzieży i dorosłych w środowiskach swego obrządku. Charyzmatycznym zadaniem sióstr jest praca wychowawcza wśród dzieci, opieka nad chorymi i starcami, pomoc w pracy duszpasterskiej w środowiskach unickich, szerzenie kultu św. Józefa oraz troska o świątynie. Na wzór patrona Zgromadzenia siostry mają służyć Kościołowi w jego posłudze i apostolskiej działalności.

Strojem sióstr jest czarny habit przepasany czarnym wełnianym sznurem, szkaplerz i czarny welon z białym czepkiem.

Zgromadzenie, które w 1995 r. liczyło 113 sióstr, posiada 8 domów na terenie Polski z 19 członkiniami. Ponadto polskie józefitki pracują w 10 placówkach w Brazylii i Kanadzie.

K

KAMEDUŁKI (wspólnota kontemplacyjna)

Mniszki Zakonu Kamedulskiego (Monasterium Monialium Camaldulensium)

Ok. 1023-1025 r. powstał w Mugello w Toskanii pierwszy erem mniszek, a jego fundatorem był św. Romuald (ok. 952-1027). Ostateczny wpływ na ukształtowanie się Zakonu miał generał kamedułów św. Rudolf (+1089). Popularna nazwa zarówno członków zakonu męskiego jak i żeńskiego pochodzi od pustelni założyciela — Camaldoli. Do Polski kamedułki przybyły w 1948 r. zatrzymując się początkowo w Szczecinie, a potem — już na

stałe — w Złoczewie. Kanoniczne ustanowienie domu zakonnego i zaprowadzenie klauzury w eremie — bo tak nazywają się klasztory kamedulskie — nastąpiło w 1956 r.

Zakon ma charakter kontemplacyjno-pokutniczy. Siostry swoim życiem wynagradzają Bogu grzechy ludzkości oraz wspierają modlitwą i pokutą duszpasterskie dzieła Kościoła. Poprzez śluby zakonne oddają się całkowicie Bogu; wyraża to zakonna dewiza *Ego vobis — vos Mihi* (Ja należę do was — wy do Mnie).

W 1992 r. Zakon w Polsce liczył 16 kamedulek w jednym domu (erem w Złoczewie k. Sieradza). Na świecie było w tym czasie 11 eremów.

KAMILIANKI

Zgromadzenie Sióstr Córek Świętego Kamila (Congregatio Sororum Sancti Camilli)

Zgromadzenie to założyli w Rzymie w 1892 r. kamilianin o. Alojzy Tezza (1841-1923) — duchowy syn św. Kamila oraz s. Józefina Judyta Vannini (1859-1911). Zatwierdzenie przez władzę kościelną Zgromadzenie otrzymało w 1931 r. Do Polski kamilianki przybyły w jesieni 1969 r. i osiedliły się w Opolu-Półwsi.

Zadaniem Zgromadzenia, zgodnie z czwartym ślubem składanym przez siostry, jest pełnienie dzieł miłosierdzia w szpitalach i domach prywatnych nawet z narażeniem własnego życia. Posługę miłości chrześcijańskiej wyobraża czerwony krzyż — godło kamilianów i kamilianek — oraz dewiza „uzdrawiajcie chorych — głosście ewangelię” (por. Mt. 10, 8; Mk 16, 15). Czerwony krzyż jest symbolem poświęcenia i miłości heroicznej aż do oddania życia.

W 1992 r. Zgromadzenie liczyło 850 sióstr pracujących w Europie, Azji i Ameryce Łacińskiej. Klasztor w Opolu zamieszkiwało w tym czasie 6 kamilianek.

KANONICZKI WARSZAWSKIE

Kapituła Kanoniczek Świeckich od Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Matki Boskiej

Znana z historii Warszawy arystokratyczna kongregacja, założona w latach 1744-1745 przez Józefę Antoninę z Zahorowskich

Zamoyską (+1747/48). Budynki klasztorne zbudowano pomiędzy obecnymi ulicami: Senatorską, Wierzbową i pl. Teatralnym. Zabudowania klasztorne wraz z bogatym archiwum spłonęły w czasie powstania w 1944 r., a Wspólnota uległa zagładzie.

Kanoniczki żyły we wspólnocie upodobnionej do wspólnot zakonnych, oddawały się modlitwie i pracy ręcznej. Siostry podzielone były na dwa chóry.

KANOSJANKI

Zgromadzenie Córek Miłości

Założycielką kanosjanek była św. Magdalena Gabriela di Canossa (1774-1835). Swą nazwę popularną Zgromadzenie zawdzięcza nazwisku założycielki. Pierwsza wspólnota zawiązała się w Weronie w 1808 r. Do Polski siostry przybyły w 1992 r. i osiedliły się w rok później w Grodkowicach k. Krakowa.

Zgodnie z charyzmatem Zgromadzenia każda siostra ma być świadectwem miłości Boga i siostrą wszystkich, ma służyć z radością i w radości Bogu i ludziom. Siłę czerpią z kontemplacji serca Jezusa Ukrzyżowanego. Wzorem do naśladowania dla każdej z członkiń Zgromadzenia jest Maryja stojąca u stóp krzyża. Siostry służą potrzebującym poprzez prowadzenie szkół dla biednych dzieci, pracę w szpitalach, pomoc w duszpasterstwie parafialnym, działalność misyjną i szerzenie nauki chrześcijańskiej.

W 1996 r. było 3489 kanosjanek profesek, 105 nowicjuszek i 60 postulantek w 32 krajach (382 domy). W dwóch domach polskich (Grodkowice i Wierzchosławice — od 1995 r.) pracowało w tym czasie 6 sióstr. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

KAPUCYNKI (wspólnota kontemplacyjna)

W Polsce działają obecnie dwa zgromadzenia, które za swą popularną nazwę przyjęły żeńską formę nazwy kapucynów. Zgromadzenia zostaną omówione w porządku chronologicznym.

Mniszki Zakonu Świętej Klary Kapucynki (Moniales Capuccinae Sanctae Clarae)

Fundatorką pierwszego klasztoru kapucynek, powstałego w 1538 r. na terenie Włoch, była s. Maria Laurenta Longo (ok. 1469-1543). Kapucynki powstały jako żeńska gałąź zakonu kapucynów. Polska rodzina kapucynek wyłoniła się pod wpływem bł. Honorata Koźmińskiego ze Zgromadzenia Sióstr Felicjanek (zob. felicjanki) w 1860 r. w Warszawie, jako wspólnota kontemplacyjna (istniejąca w Zgromadzeniu Felicjanek od 1855 r.). W 1871 r. grupa ta założyła samodzielny konwent w Przasnyszu. W 1927 r. przyjęła duchowość włoskich kapucynek oraz Regułę św. Klary. Odtąd siostry zostały urzędowo nazwane „kapucynkami św. Klary”.

Życie codzienne kapucynek wypełnia modlitwa, praca fizyczna i intelektualna oraz ofiara z własnego życia dla wspomagania Kościoła i jego prac.

W 1995 r. Zakon liczył 152 klasztory z 2329 mniszkami kapucynkami. Cztery polskie klasztory (Ostrów, Brwinów, Przasnysz, Szczytno) i nowo powstającą fundację w Krakowie zamieszkiwało w 1992 r. 58 kapucynek.

KAPUCYNKI SERCA JEZUSOWEGO

Zgromadzenie Sióstr Kapucynek Najświętszego Serca Jezusa (Congregatio Sororum Capuccinarum Sacratissimi Cordis Iesu)

Jest to drugie Zgromadzenie, które swoją nazwę przyjęło od kapucynów. Kapucynki powstały w 1897 r. w Roccalumera na Sycylii z inicjatywy ks. Franciszka di Francia (1853-1913) i Natali Briguglio (1870-1950), posługującej się zakonnym imieniem s. Weroniki od Dzieciątka Jezus. Definitywne zatwierdzenie Zgromadzenia nastąpiło w 1957 r. Do Polski pierwsze kapucynki przybyły w 1987 r. i osiedliły się w Lublinie.

Realizacja powołania sióstr opiera się na kontemplacji Serca Jezusowego oraz pracy wśród dzieci i młodzieży pozbawionej opieki, zaniedbanej duchowo i materialnie. Godło kapucynek to znak franciszkański — skrzyżowane ręce Chrystusa i św. Franciszka, nad którymi widnieje Serce Jezusa w glorii. Na tle Serca umieszczono przecinające się w formie krzyża słowa *caritas* (miłość) i *humilitas* (pokora). Słowa dewizy odnoszą się do cnót, którymi odznaczeni byli założyciele i przekazali je członkiniom Zgro-

madzenia. Pokora i miłość względem Boga i bliźniego winny cechować każdą siostrę, a cnoty te ukazuje Serce Jezusowe.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 256 sióstr, z czego w Polsce w dwóch domach przebywało 8 sióstr (1992). Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

KARMELITANKI

Instytut Sióstr Matki Bożej z Karmelu (Institutum Sororum Carmelitanarum III Ordinis)

Twórczynią Instytutu była Maria Teresa Scrilli (1825-1889). Pierwsza wspólnota powstała w 1859 r. w Montevarchi (Włochy). W Polsce Instytut pracuje od 1954 r., a pierwszy klasztor powstał w Rykach. W 1976 r. włączono do Instytutu Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek (zob.) utworzone przez Terezytę Skalską.

Cel życia i działalności sióstr karmelitanek ujęła założycielka w słowach: „jesteśmy na tej ziemi jedynie po to, aby wypełnić wolę naszego Ojca Niebieskiego i aby trudzić się nad prowadzeniem dusz do Niego”. W tym duchu siostry prowadzą działalność dydaktyczną, wychowawczą i katechetyczną wśród dzieci i młodzieży, a także opiekują się chorymi i potrzebującymi pomocy. W miarę potrzeb siostry pomagają w pracy parafialnej jako zakrystianki i organistki.

W 1993 r. Instytut liczył 230 sióstr w trzech delegaturach. W Polsce w tym czasie przebywało 26 sióstr w 6 domach. Siedzibą zarządu generalnego jest Rzym, a prowincji polskiej Wola Gułowska (diec. siedlecka).

KARMELITANKI

Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek

Zgromadzenie, założone przez Terezytę Skalską (1900-1984), powstało w latach pięćdziesiątych. Ostatecznie zostało zatwierdzone na prawie diecezjalnym w 1976 r. przez bpa podlaskiego Jana Mazura i wkrótce włączone do Instytutu Sióstr Matki Bożej z Karmelu (zob.).

Według założycielki siostry miały wychowywać dzieci i młodzież w duchu chrześcijańskim oraz pełnić dzieła miłosierdzia wśród chorych i potrzebujących. Każda praca miała być

przepojona modlitwą pojętą jako środek pomocy żywym i zmarłym oraz jako środek apostolski.

KARMELITANKI BOSE (wspólnota kontemplacyjna)

Zakon Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmelu (Ordo Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo. Carmelitanarum Discalceatarum — OCD)

Karmelitanki powstały jako żeńska gałąź zakonu karmelitów w 1452 r. z inicjatywy generała karmelitów bł. Jana Soretha (1394-1471). Ostatecznie zatwierdzone zostały w 1476 r. Reformę przeprowadziła mistyczka św. Teresa od Jezusa (zwana Wielką) Teresa Cepedes (1515-1582) w 1563 r. Kolebką reformy Zakonu był klasztor p.w. św. Józefa w Avila, w którym — za zgodą papieża Piusa IV — od 1562 r. zaprowadziła pierwotną obserwancję. Znaczny wpływ na działalność świętej miał początkowo św. Piotr z Alkantary (1499-1562), a następnie św. Jan od Krzyża (1542-1591). Z inicjatywy św. Teresy powstało 18 klasztorów karmelitanek. Do Polski pierwsze karmelitanki przybyły w 1612 r. i osiedliły się w Krakowie, przy kościele p.w. św. Marcina (obecnie w posiadaniu Kościoła Augsbursko-Reformowanego). Do czasu rozbiorów na ziemiach polskich ufundowano karmelitankom bosym 8 klasztorów. Okres niewoli narodowej przetrwały tylko dwa klasztory położone w Krakowie.

Zadaniem sióstr jest nieustanna modlitwa, pokuta i praca w intencjach apostolskich Kościoła. Karmelitanki oddane są całkowicie kontemplacji. Wykonując różne prace, zgodnie ze wskazaniem przepisów zakonnych, zdobywają środki na własne utrzymanie. Wzorem życia oddanego Bogu i cichej pracy karmelitanek jest Maryja, której siostry oddają szczególną cześć i szerzą Jej kult. Najbardziej popularną karmelitanką jest św. Teresa od Dzieciątka Jezus (1873-1897) zwana „małą świętą Tereską”.

W 1996 r. Zakon liczył 12 400 sióstr w 874 klasztorach. W 25 domach w Polsce w prowincji warszawskiej i krakowskiej przebywało 436 (1994 r.) karmelitanek. Każdy klasztor jest samodzielny i podlega zwierzchnictwu prowincjała karmelitów. W ostatnich latach polskie karmelitanki osiedliły się w Islandii, Norwegii, Słowacji i na Ukrainie.

KARMELITANKI DAWNEJ OBSERWANCJI

Zgromadzenie, pierwotnie jako tercjarskie, powstało w 1632 r. we Lwowie. Założycielkami były Aniela i Konstancja Dunin Szpotówne. W 1638 r. nastąpiło uroczyste wprowadzenie sióstr do budynku i kościoła p.w. św. Agnieszki na przedmieściu halickim Lwowa oraz zaprowadzenie klauzury.

Siostry oddawały się indywidualnej i chórowej modlitwie, pokucie i pracy. Życie zakonne koncentrowało się na dążeniu do doskonałości i uświęcenia osób proszących o modlitwę.

W 1756 r. istniały dwa klasztory tego Zgromadzenia (Lwów i Dubno) i liczyły 86 sióstr. Klasztor lwowski skasowano po 1880, a klasztor w Dubnie w 1890 r.

KARMELITANKI DZIECIĄTKA JEZUS

Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (Congregatio Sororum Carmelitanarum Infantis Iesu)

Zgromadzenie to zapoczątkowali karmelita bosy o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego, Maciej Gądek (1884-1969) i s. Maria Teresa od św. Józefa, Janina Kierocińska (1885-1946). Karmelitanki Dzieciątka Jezus powstały w 1921 r. w Sosnowcu, a zatwierdzenie kanoniczne otrzymały w 1959 r.

Siostry pracują nad szerzeniem chwały Bożej i miłości bliźniego poprzez wychowanie i katechizację dzieci oraz młodzieży, pomoc w pracy parafialnej, pełnienie dzieł miłosierdzia, działalność misyjną i prowadzenie domów rekolekcyjnych. Dzieciątko Jezus, które szczególnie kochała św. Mała Teresa, ma każdej siostrze przypominać o dobroci, miłości, poświęceniu oraz o tym, że „Słowo stało się ciałem” (J 1, 14). Godło zgromadzenia przedstawia błogosławiące Dziecię Jezus na tle krzyża z trzema karmelitańskimi gwiazdami.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 45 domów z 383 siostrami profeskami i 37 nowicjuszkami pracującymi w Austrii, Polsce, Włoszech, Francji i na Białorusi oraz na misjach w Burundi i Rwandzie. Dom generalny znajduje się w Markach k. Warszawy.

KARMELITANKI MISJONARKI

Zgromadzenie Zakonne Sióstr Karmelitanek Misjonarek

Założycielem karmelitanek misjonarek był kapłan z Zakonu Karmelitów bł. Franciszek od Jezusa Maryi Józefa, Franciszek Palau y Quer (1811-1872). Pierwszy klasztor powstał w 1861 r. w Ciudadela na Majorce. Potwierdzenie kanoniczne karmelitanek misjonarek otrzymały w 1917 r.

W Polsce Zgromadzenie to osiedliło się w 1988 r. Siostry prowadzą działalność misyjną — stąd ich nazwa, pracują charytatywnie, w szpitalnictwie oraz w katechizacji. Duchowość karmelitańska żąda od nich całkowitego poświęcenia się sprawom Bożym poprzez służbę ludziom.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 10 prowincji z 1920 siostrami. W Polsce w tym czasie przebywało 10 sióstr w Trzebini k. Żywca. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

KATARZYNKI

Zgromadzenie Sióstr Świętej Katarzyny Dziewicy i Męczennicy (Congregatio Sororum Sanctae Catharinae Virginis et Martyris — CSC)

Powstanie katarzynek datuje się na 1571 r., pierwszy klasztor powstał w Braniewie na Warmii. Organizatorką tej wspólnoty zakonnej była służebnica Boża s. Regina Protmann (1552-1613), która powierzyła siostry patronce kościoła parafialnego w Braniewie św. Katarzynie Dziewicy i Męczennicy. W 1583 r. bp Marcin Kromer zatwierdził Regułę Katarzynek. Jej twórczynią była s. Protmann, która współpracowała w tym dziele z braniewskimi jezuitami. W 1602 r. Reguła została poddana rewizji i ostatecznie zatwierdzona w Wilnie przez bpa warmińskiego Piotra Tylickiego i nuncjusza apostolskiego Klaudiusza Rangoniego.

Siostry w myśl zakonnej dewizy „jak Bóg chce” prowadzą dzieła miłosierdzia, otaczają troską młode matki i poczęte życie, pielęgnują chorych i starców, pracują nad wychowaniem dzieci i żeńskiej młodzieży. Podejmują także prace katechetyczne i pomagają w różnorodnych pracach parafialnych. W miarę potrzeb idą za wskazaniem Założycielki „i otwierają się na znaki czasu”.

W pracy nad sobą i w działalności zewnętrznej siostry kierują się przykładem i cnotami św. Katarzyny Aleksandryjskiej —

jej przywiązaniem do Chrystusa, całkowitym oddaniem sprawom Bożym i poświęceniem się dla zbawienia innych. Święta poniosła śmierć męczeńską przez łamanie kołem i ścięcie, dając w ten sposób dowód wierności Chrystusowi. Wzorem do naśladowania jest także służebnica Boża Regina Protmann, która żyła w zjednoczeniu z Chrystusem i zmarła w opinii świętości. Strojem sióstr jest habit koloru czarnego.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 6 prowincji (po dwie w Brazylii i w Niemczech, po jednej w Polsce i na Litwie) z około 900 członkiniami, z których w Polsce w 27 domach pracowało 139 sióstr. Katarzynki pracują także we Włoszech, w Togo (Afryka), na Białorusi i w Obwodzie Kaliningradzkim (Rosja). Dom generalny znajduje się w Grottaferrata k. Rzymu, a dom prowincjalny w Braniewie.

KLARETYNKI

Zgromadzenie Sióstr Maryi Niepokalanej — Misjonarki Klaretyнки

Siostry nazywane są często „siostrami Maryi Niepokalanej” lub „misjonarkami klaretynkami”. Założycielami Zgromadzenia byli św. Antoni Maria Klaret (1804-1870) i s. Antonia Paris (1813-1885). Wspólnota powstała w 1885 r. w kubańskiej miejscowości Santiago de Cuba. Do Polski siostry przybyły w 1990 r. i założyły klasztor na warszawskim Bródnie, a następnie przeniosły się do Rembertowa.

Celem klaretynek jest praca misyjna. Siostry wspomagają modlitewnie działalność duszpasterską i ewangeliczną klaretyków, od których wzięły nazwę. Szczególne znaczenie, obok zewnętrznej aktywności, ma wewnętrzny rozwój każdej z sióstr.

W końcu 1993 r. Zgromadzenie liczyło 581 sióstr w 8 prowincjach. W Polsce w klasztorze rembertowskim przebywało 7 sióstr.

KLARYSKI (wspólnota kontemplacyjna)

Zakon Świętej Klary (Ordo Sanctae Clarae — OSC)

Św. Klara Favarone d'Offreduccio (1193/94-1253) jest jedną z najpopularniejszych świętych. Od jej imienia wspólnota, której dała początek w 1212 r. w Asyżu, przyjęła zarówno popularną

jak i oficjalną nazwę. Święta była pierwszą jej przełożoną i twórczynią Reguły. Wielki wpływ na postawę św. Klary i jej współsióstr miał św. Franciszek (1181-1226).

Ich dobrowolna rezygnacja z bogactwa, posiadania majątku i przyjęcie stylu życia najbiedniejszych, aby upodobnić się do Chrystusa, stały się „rewolucją” w Kościele średniowiecza. Pierwsze klaryski otrzymały od papieża Innocentego III w 1215 r. „przywilej ubóstwa”. Nową, złagodzoną Regułę klarysek zatwierdził papież Urban IV, stąd niekiedy używa się określenia „klaryski urbanistki”. Ok. 1245 przybyły na ziemię polskie, do Zawichostu, gdzie klasztor ufundował im Bolesław Wstydlivy. W klasztorze tym przebywała (wg tradycji jako ksieni) jego siostra Salomea (+1268). W późniejszym okresie powstały jeszcze klasztory w Starym Sączu, Krakowie, Wrocławiu, Gnieźnie, Śremie, Chęcinach i Kaliszu, a ostatnio w Miedniewicach.

Zadaniem sióstr, żyjących w klauzurze, jest nieustanne uwielbienie Boga przez regularną modlitwę chórową w dzień i w nocy oraz pracę podejmowaną w intencjach Kościoła. Na wzór swej założycielki klaryski podtrzymują kult Męki Pańskiej i Eucharystii. W wolnych od modlitwy chwilach klaryski oddają się pracy ręcznej lub intelektualnej. Do II wojny światowej siostry prowadziły szkoły, gimnazja i seminaria nauczycielskie. Strojem klarysek jest czarny habit przepasany białym sznurem.

Zakon w 1995 r. liczył 569 klasztorów i 8285 sióstr. W Polsce w czterech klasztorach (Kraków, Stary Sącz, Kalisz, Miedniewice) przebywało w 1992 r. 80 klarysek. Każdy klasztor jest samodzielny.

KLARYSKI OD WIECZYSTEJ ADORACJI (wspólnota kontemplacyjna)

Mniszki Klaryski od Wieczystej Adoracji (Moniales Clarissarum a Perpetua Adoratione — CPA)

Zakon, zwany również franciszkanami od Najśw. Sakramentu, powstał w 1854 r. w Paryżu. Jego założycielami byli kapucyn o. Bonawentura, Jan Heurlaut (1816-1887) oraz s. Maria od św. Klary, Wiktorja Józefina Bouilleaux (1820-1871). Twórczynią polskiej gałęzi Zakonu była s. Maria od Krzyża, Ludwika Nałęcz-Morawska (1842-1906). Pierwszy klasztor na

ziemiach polskich powstał w 1871 r. w Granowie k. Poznania z inicjatywy s. Marii od Krzyża. Po roku siostry przeniosły się do Gniezna, a następnie w 1873 r. do Lwowa.

Siostry kształtują swoje życie w duchu franciszkańskim, na wzór św. Klary. Prowadzą nieustającą (przez całą dobę) adorację Najśw. Sakramentu w duchu dziękczynienia oraz modlitwę połączoną z ofiarą ekspiacyjną, stąd określenie „od wieczystej adoracji”. Wzorem trwania na modlitwie i przy Jezusie jest Maryja. Godłem Zakonu jest monstrancja ozdobiona pszenicznymi kłosami. Jej podobiznę w postaci małej mosiężnej monstrancji noszą siostry na szkaplerzu. Oprócz modlitwy, na którą poświęcają około 8 godzin na dobę, siostry pracują fizycznie przy wykonywaniu szat liturgicznych, w hafciarni, w ogrodzie. Strojem zakonnym sióstr jest brązowy habit przepasany franciszkańskim sznurem, szkaplerz i czarny welon z białym kornetem.

W 1992 r. istniało w Polsce 7 klasztorów sióstr klarysek od wieczystej Adoracji (Bydgoszcz, Elbląg, Kęty, Kłodzko, Pniewy, Słupsk i Zabkowice), w których żyło 180 sióstr. Wszystkie klasztory są samoistne, lecz tworzą (od 1955) federację p.w. Świętej Klary.

KLAWERIANKI

Siostry Misyjne Świętego Piotra Klawera (Sodalitas Sancti Petri Claver pro Missionibus Africanis)

W 1894 r. w Salzburgu powstała założona przez bł. Marię Teresę Ledóchowską (1863-1922) Sodalicja św. Piotra Klawera. W tym samym roku powstała filia Sodalicji w Krakowie. W trzy lata później klawerianki — nazwane tak od nazwiska patrona, św. Piotra Klawera (1580-1654) — zostały kanonicznie zatwierdzone jako zgromadzenie. W 1931 r. siostry założyły klasztor w Krośnie, który obecnie pełni funkcję domu prowincjalnego.

Pierwotnym zadaniem Sodalicji była działalność na rzecz zniesienia niewolnictwa w Afryce oraz modlitewne i materialne wspieranie misji katolickich w Afryce. Obecnie siostry zajmują się propagowaniem działalności misyjnej poprzez akcję wydawniczą (m.in. „Echo z Afryki i innych kontynentów” — wydawane w 8 językach), prelekcyjną i organizowanie pomocy materialnej oraz budzenie świadomości misyjnej. Prowadzą

także domy rekolekcyjne i zajmują się katechizacją. W każdym poczynaniu siostron ma towarzyszyć myśl zaczerpnięta z pism św. Dionizego Aeropagity: „z rzeczy Boskich najbardziej Boską jest współpraca dla zbawienia dusz”.

W 1995 r. Sodalicia liczyła 262 członkinie, a w Polsce pracowało w 3 domach 29 sióstr.

KOLETKI

W Polsce pierwsze wspólnoty niewiast żyjące według Reguły III Zakonu św. Franciszka powstały po pobycie św. Jana Kapistrana (1385-1456) w Krakowie. Święty w kazaniach ukazywał życie zakonne jako jedyną formę doskonałości chrześcijańskiej, zachęcał do tworzenia wspólnot upodobnionych do zakonnych, opartych na wspólnocie dóbr i poddaniu się przełożonym pełniącym rolę przewodników duchowych. Ten sposób życia potwierdził papież Mikołaj V. W 1594 r. ogłoszono koletkom, żyjącym na Stradomiu pod Krakowem w pobliżu męskiego klasztoru obserwantów p.w. św. Bernarda, bullę papieża Piusa V nakazującą klauzurę tercjarkom żyjącym wspólnie. Nazwę swą zawdzięcza ją św. Kolecie (1381-1447), kanonizowanej w 1807 r., reformatorce klarysek, która była patronką klasztoru.

Koletki prowadziły życie wspólne według ideałów franciszkańskich, stosownie do rad ewangelicznych. Czas poświęcały na modlitwę i pracę. Wspólnota koetek przetrwała do 1823 r.

L

LORETANKI

Zgromadzenie Sióstr Matki Boskiej Loretańskiej (Congregatio Sororum Beatae Mariae Lauretanae)

W 1920 r. w Warszawie na Bródnie powstał pierwszy klasztor loretanek. Jego inicjatorem był sł. Boży ks. Ignacy Kłopotowski (1866-1931). Popularna nazwa „loretanki” przyjęła się od wezwania parafii na Pradze, której proboszczem był zało-

życiel. W 1949 r. nastąpiło kanoniczne zatwierdzenie Zgromadzenia.

Loretanki prowadzą apostołstwo poprzez wydawanie książek i czasopism religijnych, oddają się wychowaniu dzieci oraz młodzieży, a także pracują wśród opuszczonych, chorych i starców. Każda loretanka ma uobecniać na świecie swoją modlitwą i pracą tajemnicę domu nazaretańskiego, w którym „Słowo stało się ciałem” (J 1, 14) za sprawą Ducha świętego. Dlatego też ich życie i posługa ma przebiegać na wzór Maryi z Nazaretu. Siostry noszą czarne habity. Charakterystycznym znakiem sióstr loretanek jest biały równoramienny krzyż na czarnym welonie. Znak ten siostry tłumaczą jako „znak pogotowia dla Kościoła” i jako symbol ukrzyżowania się w ślubach zakonnych dla Jezusa. Zgromadzenie posiada własne wydawnictwo oraz drukarnię.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 209 sióstr (w tym 194 profeski, 10 nowicjuszek i 5 postulantek) w 16 domach na terenie Polski i w 7 poza jej granicami (Rosja, Rumunia, Szwajcaria, Ukraina i Włochy). Siedzibą władz generalnych jest Warszawa.

M

MAGDALENKI

Zakon Sióstr Świętej Marii Magdaleny od Pokuty (Ordo Sanctae Mariae Magdalенаe de Poenitentia)

Zakon powstał we Francji. Jego założycielem był św. Rudolf, metropolita z Bourges. Zatwierdził magdalenki papież Grzegorz IX w 1227 r. Na Śląsk zostały sprowadzone z Marsylii przez św. Jadwigę (1174-1243) i osadzone w Nowogrodźcu w 1217 r., a przez księcia Henryka I Brodatego (1163-1238) w 1220 r. w Lubaniu Śląskim, który w niedługim czasie stał się główną siedzibą sióstr.

W swoją wielowiekową historię siostry, oprócz modlitwy wynagradzającej za grzechy ludzkości, wpisały wspaniałe dzieła samarytańskiej posługi wobec najmniejszych tego świa-

ta: biednych, opuszczonych i chorych. Magdalenki zakładały szkoły, ochronki i szpitale, utrzymując je z posiadanych przez Zgromadzenie dóbr.

Zakon, początkowo o charakterze kontemplacyjnym i pokutnym, poświęca się obecnie pracy apostołskiej i charytatywnej; szczególnie zaś siostry służą pomocą w pracach parafialnych. W przeszłości magdalenki prowadziły domy dla upadłych dziewcząt. Wyrazem aktualności posłannictwa Zgromadzenia są prace związane z budową domu — schroniska dla dziewcząt ze środowisk ubogich i zagrożonych patologią społeczną. Szczególną patronką Zakonu jest św. Magdalena, stąd często w zakonnej ikonografii występują jej atrybuty: lilia i balsaminka. Lilia — symbol czystości — jest znakiem nawrócenia Magdaleny i jej późniejszego pokutniczego życia. Balsaminka to naczynko zawierające wonne olejki, którymi obmywała nogi Chrystusa i którymi miała namaścić Jego ciało w grobie. Strojem sióstr jest habit i welon koloru szarego.

W 1996 r. Zakon (istniejący już tylko w Polsce) liczył 44 magdalenki w 8 klasztorach. Dom generalny Zakonu znajduje się w Lubaniu Śląskim.

MAKSYMILIANKI

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rycerstwa Niepokalanej (Congregatio Sororum Franciscalum Militiae Immaculatae)

Zgromadzenie założył franciszkanin konwentualny o. Mieczysław Maria Mirochna (1908-1989) w Kongaj (Japonia) w 1949 r. W Polsce, w Strachocinie k. Sanoka, siostry osiedliły się w 1988 r.

Siostry całkowicie oddają się Niepokalanej w duchu św. Maksymiliana M. Kolbe (stąd nazwa), szerzą Królestwo Boże na ziemi przez pomoc w apostołskich pracach Kościoła, działalność charytatywną i katechizację.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 169 sióstr, z czego w Polsce w trzech domach (Strachocina, Niepokalanów i Zielona Góra) przebywało 25 sióstr pochodzenia polskiego i japońskiego.

MAŁE APOSTOLKI MIŁOŚCI

Początki Instytutu sięgają okresu II wojny światowej, ale rozwój nastąpił po 1946 r. we Włoszech. Twórcą Instytutu był ks. Luigi Monza (1898-1954). W 1950 r. Instytut otrzymał zatwierdzenie na prawie diecezjalnym, a w 1973 r. na prawie papieskim.

Jego celem jest przeniknięcie społeczeństwa duchem miłości apostolskiej i miłości pierwszych chrześcijan przy równoczesnym wewnętrznym rozwoju duchowym swoich członkiń. Należąc do Instytutu mogą pozostawać w swych środowiskach rodzinnych i zawodowych lub pracować w „centrach apostolskich”. Członkinie prowadzą działalność apostolską grupowo i indywidualnie. Podstawową działalnością Instytutu jest re-edukacja dzieci nieprzystosowanych i upośledzonych. Członkinie pracują w różnych ośrodkach i szkołach dla dzieci specjalnej troski oraz przy wydawaniu publikacji o charakterze dydaktycznym i pedagogicznym.

Od kilku lat działają również w Polsce.

MAŁE SIOSTRY JEZUSA

Zgromadzenie Małych Sióstr Jezusa (Congregatio Parvarum Sororum Iesu)

Duchowym założycielem Zgromadzenia jest Charles de Foucauld (1858-1916) — pustelnik z Sahary, który zginął zamordowany oddając swoje życie za zbawienie Tuaregów. Pierwsza wspólnota sióstr powstała w 1939 r. w Touggourt na Saharze z inicjatywy s. Magdaleny, Elżbiety Hutin (1898-1989), zainspirowanej pismami i wzorem życia de Foucauld'a. Zatwierdzenie kanoniczne jako instytut świecki otrzymały w 1964 r. Do Polski pierwsze siostry przybyły w 1957 r. i osiedliły się w Częstochowie, ale życie wspólne rozpoczęły dopiero w 1965 r. Nazwa „małe siostry Jezusa” nawiązuje do ideału braterstwa z najbiedniejszymi, które propagował de Foucauld.

Małe siostry powołane są do życia kontemplacyjnego w świecie, wśród ludzi — zwłaszcza ubogich — aby świadczyć całym swym życiem o tajemnicy zbawienia objawionej w Betlejem i w Nazarecie. Dla zapewnienia swego utrzymania siostry podejmują zwykłą pracę, najchętniej fizyczną, dzieląc warunki życia i troski ludzi ubogich. Szczególnym miej-

scem ich obecności są środowiska naznaczone materializmem i ateizmem oraz niedostępne regularnemu duszpasterstwu (plemiona koczownicze, obozy cygańskie, cyrki, lunaparki, więzienia). Poprzez codzienną adorację siostry czczą obecność Jezusa w Eucharystii, pamiętając jednocześnie, że jest ona nierozłączna z Jego obecnością w braciach, szczególnie „najmniejszych”.

Siostry żyją w małych wspólnotach, bardzo zróżnicowanych pod względem wieku, pochodzenia i narodowości. Jedna czwarta sióstr żyje w środowiskach muzułmańskich, zaś wszystkie ofiarowują swe życie za wyznawców Islamu. Strój sióstr uzależniony jest od miejscowych warunków i kraju, w którym siostry przebywają. W Polsce strojem małych sióstr Jezusa jest niebieski habit i niebieska chustka na głowie. Noszą także drewniany krzyż z sercem oraz różaniec przy pasku.

W 1992 r. Zgromadzenie liczyło ok. 1400 członkiń w 64 krajach świata, z czego w Polsce przebywało 40 sióstr mieszkających w 8 wspólnotach. Dom generalny znajduje się w Rzymie, a siedziba władz regionalnych w Zielonce k. Warszawy.

MARIAWITKI

Zgromadzenie Sióstr Życia Maryi (Congregatio Mariae Vitae)

Ok. 1737 r. w Wilnie siostry, od swego oficjalnego, łacińskiego określenia *Mariae Vitae* nazwane mariawitkami, założyły pierwszy klasztor. Początek Kongregacji dał ks. Józef Stefan Turczynowicz (1696-1773), proboszcz kościoła p.w. św. Stefana w Wilnie. Nowe Zgromadzenie zatwierdził papież Benedykt XIV w 1752 r. Siostry rozwinęły działalność na Litwie i Rusi.

W pracy nad sobą i w życiu codziennym siostry starały się naśladować cnoty Matki Boskiej — patronki Zgromadzenia. Znakiem przynależności do Maryi było Jej imię wyszyte czerwona nicią na popielatym habicie. Szczególnym zadaniem była praca nad nawracaniem dziewcząt i kobiet pochodzenia żydowskiego oraz otoczenia opieką ubogich dziewcząt i sierot.

W 1830 r. Zgromadzenie liczyło ok. 120 sióstr i 17 domów. Rozwiązane zostało w 1864 r. Istniały wówczas 4 klasztory, z których domy w Witebsku i Mohylewie przetrwały do początku XX wieku.

MARTANKI

Zgromadzenie Sióstr św. Marty (Sorores Sanctae Marthae)

Założycielem bezhabitowego Zgromadzenia martanek był bł. Honorat Koźmiński, który opracował dla nich Statuty. W 1882 r. powstała pierwsza wspólnota sióstr prowadzących gospodę w Zakroczymiu — stąd też często nazywano siostry gospodziarkami. Po pięciu latach martanki zostały włączone do honoratek (zob.).

Założyciel, dla ratowania rozpijanych przez zaborców mieszkańców wsi i proletariatu, polecił siostronom zakładanie i prowadzenie bezalkoholowych gospód oraz domów podróжных. Martanki pracowały nad propagowaniem życia i zabaw w trzeźwości. Nazwa „martanki” wywodzi się od patronki Zgromadzenia, usługującej Jezusowi, gdy zatrzymał się w Betanii w domu, w którym mieszkała z Marią i wskrzeszonym Łazarzem (por. Łk 10, 38-42).

MICHALITKI

Zgromadzenie Sióstr Świętego Michała Archaniola (Congregatio Sororum Sancti Michaelis Archangeli — CSSMA)

Początki Zgromadzenia sięgają końca ubiegłego wieku. Specyfiką ówczesnych inicjatyw religijnych było zespolenie idei narodowej i odrodzenia religijnego z działalnością społeczną. W tym duchu działał w Miejscu Piastowym sługa Boży ks. Bronisław Bonawentura Markiewicz (1842-1912) — założyciel michalitów (zob.) i michalitek. Wokół ks. Markiewicza skupili się pomocnicy należący do Towarzystwa „Powściągliwość i Praca”, którzy w 1898 r. dali początek michalitom. Z tego samego Towarzystwa wywodziły się pierwsze michalitki. W 1928 r. współpracujące z michalitami i żyjące we wspólnocie kobiety założyły „Stowarzyszenie Niewiast im. ks. Bronisława Markiewicza”. Zgodnie ze swym statutem prowadziły zakłady wychowawcze dla dziewcząt. Szczególną rolę w tworzeniu wspólnoty michalitek odegrała s. Boża Anna Kaworek (1872-1936). Kościelne zatwierdzenie uzyskały w 1956 r.

Siostry, podobnie jak michalicy, poświęcają się wychowaniu dzieci oraz młodzieży z ubogich środowisk, rodzin zaniedbanych moralnie i pozbawionych opieki. Prowadzą placówki

wychowawcze i oratoria-świetlice. Pracują jako katechetki i pomagają kapłanom w pracy duszpasterskiej. Szerzą kult św. Michała Archanioła — patrona Zgromadzenia. Jak archanioł Michał (hebr. Mi-cha-el = któż jak Bóg) zawsze mają stać przy Bogu i sławić Jego wielkość. Metodę pracy oraz osobistego uświęcenia nakreślają główne hasła Zgromadzenia: *Któż jak Bóg!* oraz *Powściągliwość i Praca*. Naczelnym zadaniem sióstr jest uwielbienie Boga w połączeniu z działalnością apostolską. Strojem jest czarny habit z takim samym welonem.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 38 domów i 285 członkiń. W domach na terenie Polski przebywało w tym czasie 260 sióstr. Poza krajem michalitki pracują w Niemczech, Francji, Białorusi, Ukrainie oraz w Kamerunie. Dom generalny znajduje się w Miejscu Piastowym (woj. krośnieńskie).

MIRONOSYCE

Zgromadzenie greckokatolickie mironosyc (niosących balsam) założył w 1911 r. bazylianin o. Julian Dacj w Krystonopolu. W okresie międzywojennym mironosyce posiadały dom w Bohorodczanach k. Stanisławowa, który zamieszkiwało około 70 sióstr. Klasztor rozwiązano po 1946 r., ale siostry przetrwały „w podziemiu” na Ukrainie do czasów współczesnych.

Siostry opiekowały się najbiedniejszymi i najbardziej opuszczonymi, zwłaszcza sierotami i starcami. Na swoje utrzymanie pracowały własnymi rękoma, a w dni wolne od pracy adorowały Najśw. Sakrament.

MISJONARKI

Misjonarki Królewskości Chrystusa

Działalność Instytutu została zapoczątkowana w latach 20. obecnego wieku w Mediolanie przez o. Agostino Gemelli OFM (1878-1959) i franciszkańską tercjarkę służebnicę Bożą Armidę Barelli (1882-1952). Pierwsze członkinie pochodziły z kręgów włoskiej Akcji Katolickiej. Wspólnota została zatwierdzona przez papieża Piusa XI jako „stowarzyszenie świeckich poświęconych Bogu dla apostołstwa w świecie”. Po 1947 r. Sto-

warzyszenie przekształciło się w Instytut świecki, a rok później otrzymało zatwierdzenie na prawie papieskim.

Członkinie należą do różnych środowisk społecznych, każda wybiera indywidualnie własną dziedzinę działalności apostołskiej. Angażują się w działalność polityczną, społeczną, zawodową i kościelną we wszystkich środowiskach. Duchowość Instytutu opiera się na założeniach franciszkańskich z uwzględnieniem chrystocentryzmu jako drogi wewnętrznego rozwoju ascetycznego poszczególnych członkiń. Cechą charakterystyczną jest mocno akcentowana w Instytucie wierność Kościołowi i oddanie się do jego całkowitej dyspozycji.

Instytut swoją działalność prowadzi na terenie Europy, Azji, Ameryki i Australii, a od kilku lat także w Polsce.

MISJONARKI CHRYSTUSA

Instytut Świecki Misjonarek Chrystusa

Początki Instytutu sięgają lat pięćdziesiątych XX w., kiedy to w Polsce wyłoniła się grupa dziewcząt i kobiet, które poza codziennymi obowiązkami znajdowały czas na wspólną modlitwę, nocne czuwania, adoracje, dobrowolne praktyki pokutne oraz działalność apostołską w swoich parafiach. W tymże czasie na podstawie Konstytucji Apostolskiej Piusa XII *Provida Mater Ecclesiae* ks. Alfons Tomasz Ślusarczyk (+1972) opracował statut Instytutu i przedstawił go władzom Archidiecezji Wrocławskiej. W 1966 r. pierwsze kandydatki złożyły na ręce ks. Ślusarczyka śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Druga grupa dziewcząt po otrzymaniu błogosławieństwa ordynariusza abpa Karola Wojtyły złożyła w 1969 r. w Trzebini takie same śluby.

Celem wspólnoty jest całkowite oddanie się Jezusowi w życiu świeckim przez dążenie do doskonałości chrześcijańskiej, praktykowanie rad ewangelicznych umocnionych ślubami oraz przez apostołstwo miłości w świecie. Członkinie obejmują troską duchową i materialną ludzi religijnie i moralnie zaniedbanych oraz prowadzą katechizację. Do ich obowiązków należy także codzienny udział w Eucharystii, rozważanie Pisma św. i tajemnic różańcowych, adoracja Najśw. Sakramentu oraz wspólne comiesięczne spotkania.

MISJONARKI CHRYSTUSA KRÓLA

Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Chrystusa Króla dla Polonii Zagranicznej (Congregatio Sororum Missionariorum Christi Regis pro Polonis Emigrantibus)

Siostry misjonarki Chrystusa Króla, nazywane niekiedy misjonarkami dla Polonii, założył ks. Ignacy Posadzy (1898-1984) — współzałożyciel Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej (Chrystusowcy). Zatwierdzenie Zgromadzenia i Domu Macierzystego w Poznaniu-Morasku nastąpiło w 1959 r. Prawa papieskie Zgromadzenie otrzymało w 1996 r.

Siostry uczestniczą w zbawczej misji Kościoła przez troskę o wiarę i zbawienie polskich emigrantów. Pracują w kraju w 11 domach oraz za granicą w 19 placówkach w Anglii, Australii, Białorusi, Brazylii, Kanadzie, Niemczech i USA. Wspomagają działalność duszpasterską Towarzystwa Chrystusowego, pracują jako katechetki, zakrystianki, kancelistki, opiekunki charytatywne i organistki. Pomagają w prowadzeniu plebanii. Pracują wśród dzieci, młodzieży i rodzin emigrantów, wśród chorych i samotnych opiekując się nimi w domach pogodnej starości i w ich własnych mieszkaniach. W środowiskach polonijnych nauczają w szkołach, prowadzą ośrodki kulturalne oraz grupy liturgiczne i duszpasterskie. Starają się wszędzie ożywić życie duchowe, szerzyć znajomość Mszy św. i pełniejsze w niej uczestnictwo. Siostry troszczą się też, by rodacy poza granicami kraju zachowali ojczystą kulturę, polskie zwyczaje i język. Strojem sióstr jest szary lub czarny habit z takim samym welonem.

Zgromadzenie liczyło w 1997 r. 136 sióstr profesek, 27 nowicjuszek i 15 postulantek. Dom generalny położony jest w Poznaniu-Morasku.

MISJONARKI CIERPIĄCYCH

Misjonarki Cierpiących — Chrystus nadzieją

Początki Instytutu sięgają 1936 r. i związane są z osobą prof. Germany Sommarugi z Mediolanu. W 1948 r. Instytut otrzymał aprobatę na prawach diecezjalnych, a w 1961 aprobatę papieża Jana XXIII i możliwość działania na prawach papieskich. W 1979 r. Kongregacja ds. Zakonów i Instytutów Świeckich

zatwierdziła nazwę Instytutu „Misjonarki Cierpiących — Chrystus nadzieją”.

Członkinie Instytutu żyją indywidualnie w świecie, aby uczestniczyć w pełni w ludzkich problemach, zobowiązując się postępować według rad ewangelicznych. Starają się być wrażliwe na problemy dzieci, ludzi ciemnionych i gnębionych, na kłopoty osób z marginesu społecznego, biednych, samotnych i chorych. Pracują wśród osób w podeszłym wieku i umierających. W pracy nad sobą szczególnie korzystają z pomocy Eucharystii, Pisma św. i wskazań Kościoła.

Na ziemię polskie misjonarki dotarły w 1988 r.

MISJONARKI MIŁOŚCI

Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Miłości (Congregatio Sororum Missionariarum Caritatis)

Zgromadzenie to, nazywane niekiedy „siostrami matki Teresy”, swymi początkami sięga 1946 r. W tymże roku Matka Teresa (Agnieszka Bojaxhiu, ur. 1910 r.) decyduje się opuścić zgromadzenie loretanek, a w 1948 r. otrzymała od Piusa XII pozwolenie na życie wśród ubogich w Kalkucie. Zatwierdzenie na prawie diecezjalnym Zgromadzenie otrzymało w 1950 r., a na prawie papieskim w 1965 r. Do Polski siostry przybyły w 1983 r. Władze prowincji polskiej rezydują w Warszawie.

Życie misjonarek miłości wypełnia modlitwa i praca charytatywna. Pracują wśród najuboższych, dzieląc ich warunki życia. Siostry składają ślub bezgranicznego służenia biednym. Wy różniają się charakterystycznym strojem zwanym po hindusku „sari”.

Obecnie Zgromadzenie liczy 543 domy i 3957 sióstr. Zarząd generalny misjonarek miłości ma swoją siedzibę w Kalkucie.

MISJONARKI MIŁOŚCI NIESKOŃCZONEJ

Instytut Misjonarek Miłości Nieskończonej

Instytut powstał we Włoszech ze Stowarzyszenia Misjonarek Betanii Najświętszego Serca, zatwierdzonego w 1948 r. Instytut

jest jednym z odgałęzień Dzieła Miłości Nieskończonej, które z kolei wyłoniło się z kontemplacyjnej wspólnoty Betania Najświętszych Serc (jej inspiratorką była francuska wizytka sł. Boża m. Ludwika Małgorzata Claret de la Touche). Instytut został kanonicznie erygowany w 1972 r. Obecnie rozwija się we Włoszech, Francji, Szwajcarii, Niemczech i w Polsce.

Duchowość Instytutu oparta jest na kulcie Bożej Miłości. Członkinie, które składają śluby ubóstwa, posłuszeństwa i czystości, pragną być pokornymi narzędziami Bożej Miłości w świecie, przeciwieństwem nienawiści i wrogości oraz odpowiedzią na Bożą Miłość. Szczególną czcią otaczają Tróję Świętą i szerzą Jej kult. Wspierają kapłanów modlitwą, ofiarą i wszelką pomocą.

MISJONARKI SERCA JEZUSOWEGO

Zgromadzenie Misjonek Najświętszego Serca Jezusowego

Początkowo wspólnota skupiała członkinie warszawskiego związku „Czcicielek Serca Jezusowego”, a potem siostry obrządku bizantyjskiego — tzw. neounii. Twórcą omawianej wspólnoty, jednej z trzech tegoż obrządku (zob. dzieci Maryi i córki Serca Jezusowego), był jezuita, o. Paweł Macewicz. Pierwsza wspólnota zawiązała się w sierpniu 1927 r. w Warszawie, a w następnym miesiącu siostry rozpoczęły nowicjat w Wilnie. Rok później metropolita wileński Romuald Jałbrzykowski zatwierdził Zgromadzenie.

Patronem Zgromadzenia był sam Jezus, przebite serce jest symbolem miłości i poświęcenia. Głównym zadaniem misjonek, obok własnego dążenia do doskonałości, była praca misyjna na polu neounijnym, nauczanie i wychowanie katolickie dzieci oraz młodzieży żeńskiej. Siostry pracowały jako katechetki, prowadziły szkoły i pielęgnowały chorych. Kilka sióstr pracowało w gospodarstwie Seminarium Papieskiego w Dubnie, które przygotowywało kapłanów do pracy neounijnej.

W 1935 r. było w Polsce 25 sióstr w 4 domach. Zgromadzenie posiadało także dom z 3 siostrami w Estonii. W Polsce przetrwały do lat sześćdziesiątych.

MISJONARKI ŚWIĘTEJ RODZINY

Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny (Congregatio Sororum Missionariarum Sanctae Familiae)

Zgromadzenie powstało w 1905 r. w Mohylewie n. Dnieprem. Jego fundatorką była bł. Bolesława Maria Lament (1862-1946), wcześniej czasowa profeska Zgromadzenia sióstr Rodziny Maryi, a następnie przełożona wspólnoty tercjarek franciszkańskich. Decydującą rolę w tworzeniu nowego zgromadzenia odegrał jezuita o. Feliks Wierciński (1858-1940). Początkowo siostry nie nosiły stroju zakonnego; przywdziały go w 1922 r. Pierwszy dom na ziemiach polskich założono w 1922 r. w Chełmnie Pomorskim. Zatwierdzenie na prawie papieskim nastąpiło w 1967 r. Beatyfikacji założycielki dokonał Jan Paweł II 5 VI 1991 w Białymstoku.

Siostry za swój główny cel działalności uważają pracę ekumeniczną i działalność misyjną w duchu nakazu Chrystusa „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28, 19-20). Ponadto misjonarki Świętej Rodziny podejmują nauczanie religii dzieci i młodzieży w parafiach i inne prace duszpasterskie według aktualnych potrzeb Kościoła — zgodnie ze swoją dewizą: „wszystko na większą chwałę Bożą”. Wiele sióstr prowadzi działalność charytatywną. Swoją pracę, cierpienia i modlitwy ofiarowują w intencji zjednoczenia chrześcijan. Patronami Zgromadzenia są Jezus, Maryja i Józef. Siostry propagują kult Eucharystii oraz Świętej Rodziny i starają się naśladować Jej cnoty.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 336 sióstr i 10 nowicjuszek w 44 domach zakonnych. W Polsce jest 27 wspólnot, poza krajem 17: na Białorusi — 6, Litwie — 2, Rosji — 2, Kenii — 1, Zambii — 3, USA — 2 i we Włoszech — 1. Siedzibą władz generalnych Zgromadzenia jest Komorów k. Warszawy.

N

NATYWITANKI

Zgromadzenie Sióstr Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Sororum Nativitatis Beatae Mariae Virginis)

Przed 1890 r. Helena Zbraniecka (1856-1911) z dwiema towarzyszkami złożyła w Warszawie prywatne śluby na ręce kapucyna o. Leandra Lendziana (1817-1890). O. Leander był głównym inicjatorem założenia nowej rodziny zakonnej. Kanoniczne zatwierdzenie na prawie diecezjalnym nastąpiło w 1926 r. w Warszawie przez kard. Aleksandra Kakowskiego. Nazwa „natywitanki” wywodzi się od łac. *nativitas*, co oznacza narodzenie i odnosi się do nazwy oficjalnej.

Cel natywitanek jest niezmienny od stu lat. Siostry prowadzą apostołstwo w rodzinach chrześcijańskich, troszczą się o katolickie wychowanie dzieci, przygotowują młodzież żeńską do życia chrześcijańskiego, rodzinnego i zawodowego oraz pracują nad budzeniem powołań do służby Bożej. Szczególnym obowiązkiem natywitanek jest codzienna modlitwa o powołania kapłańskie. Jak większość zgromadzeń, także i ta wspólnota podejmuje prace charytatywne, katechetyczne i apostołskie w miarę potrzeb środowiska. Patronką Zgromadzenia jest Maryja. Siostry starają się naśladować Jej cnoty w życiu zakonnym i posłudze bliźnim.

W 1991 r. Zgromadzenie liczyło 30 członkiń w 6 domach. Dom generalny znajduje się w Łodzi.

NAZARETANKI

Zgromadzenie Najświętszej Rodziny z Nazaretu (Congregatio Sororum Sacrae Familiae de Nazareth — CSFN)

Bł. Maria od Jezusa Dobrego Pasterza, Franciszka Siedliska (1842-1902), przy duchowym współudziale kapucynów: o. Leandra Lendziana (1817-1890) – swego kierownika duchowego i spowiednika oraz br. Stefana Rembiszewskiego (1844-1921) założyła w 1875 r. pierwszy dom nazaretanek w Rzymie. Tam też do dzi-

siaj znajduje się dom generalny Zgromadzenia. Zatwierdzenie według przepisów prawa kościelnego nastąpiło w 1909 r. Początkowo siostry nazywano loretankami — co wiązało się ze szczególnym miejscem Domku Loretańskiego w duchowości wypływającej z ideału Najśw. Rodziny. Bł. Maria Franciszka bardzo często odwiedzała sanktuarium w Loreto, a dom macierzysty Zgromadzenia w Rzymie początkowo nazywała Loreto; tę nazwę zmieniła później na Nazaret. Pierwsze siostry przybyły do Polski w 1881 r. i założyły dom w Krakowie.

Siostry wychowują i uczą dzieci i młodzież. Katechizują w szkołach, internatach, przedszkolach, posługują chorym i niedołącznym w domach opieki oraz w szpitalach. Zgromadzenie prowadzi domy rekolekcyjne i ośrodki duszpasterskie dla dzieci i młodzieży oraz domy samotnej matki. Od pierwszych lat istnienia nazaretanki oddają się także pracy wśród emigrantów. W okresie międzywojennym Zgromadzenie prowadziło szereg szkół dla żeńskiej młodzieży znanych z wysokiego poziomu nauczania. Zostały one zlikwidowane przez władze państwowe w latach 50. Obecnie siostry prowadzą własne Licea Ogólnokształcące w Warszawie i Kaliszu. W każdej pracy przyświeca nazaretankom dewiza „bądź wola Twoja” (Mt 26, 42). Wzór i natchnienie do modlitwy i pracy siostry czerpią z życia Naświętszej Rodziny z Nazaretu. Strojem nazaretanek jest czarny habit i welon tego samego koloru.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 1721 członkiń w 144 domach podzielonych administracyjnie na 9 prowincji, a w Polsce pracowały w dwóch prowincjach z siedzibami w Krakowie i Warszawie 852 siostry w 49 domach.

NIEPOKALANKI

Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Sororum Immaculatae Conceptionis Beatae Virginis Mariae — CSIC)

Nazwą „niepokalanki” określa się dwie rodziny zakonne: pierwsza — habitowa — powstała w Rzymie w latach 1854-1857, druga powstała w nurcie zgromadzeń ukrytych w 1891 r.

Zgromadzenie założyły sł. Boża Józefa Karska (1823-1860) i bł. Marcelina z Kotowiczów Darowska (1827-1911). Znaczną rolę w tworzeniu się Zgromadzenia odegrał zmartwychwsta-

niec ks. Ambrożego Hieronima Kajsiewicza (1812-1873). Popularna nazwa „niepokalanki” pochodzi od Patronki Zgromadzenia. Pierwszy klasztor powstał w Rzymie (1857). Definitywne zatwierdzenie Zgromadzenia przez Stolicę Apostolską miało miejsce w 1874 r. Do Jazłowca — pierwszego klasztoru na polskiej ziemi — niepokalanki przybyły w 1863 r. Kolejno powstawały następne: Jarosław (1875), Niżniów (1883), Nowy Sącz (1897), Słonim (1907) i Szymanów (1908).

Niepokalanki prowadzą szeroko pojętą pracę wychowawczą wśród dziewcząt, dążąc do moralnego odrodzenia narodu polskiego przez wychowanie kobiet świadomych swych obowiązków wobec Kościoła, rodziny, środowiska i społeczeństwa. Siostry szerzą kult Maryi Niepokalanej oraz propagują zadośćuczynienie za winy narodu. Siostry katechizują w szkołach i przedszkolach, zarówno państwowych jak i prywatnych, które same prowadzą. Podejmują różne prace charytatywne. Obecnie Zgromadzenie posiada 4 szkoły średnie, 2 podstawowe i 3 przedszkola. Do Soboru Watykańskiego II Zgromadzenie składało się z sióstr chórowych (I chór) i konwerek (II chór), które zajmowały się pracami fizycznymi i porządkowymi. Strojem sióstr jest biały habit.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 230 sióstr profesek i 10 nowicjuszek na terenie Polski, Białorusi, Ukrainy i we Włoszech. Dom generalny niepokalanek znajduje się w Szymanowie.

NIEPOKALANKI (NIEHABITOWE)

Zgromadzenie Córek Maryi Niepokalanej (Congregatio Filiarum Mariae Immaculatae)

Drugą wspólnotą zakonną noszącą popularne określenie niepokalanki jest Zgromadzenie, któremu początek dali bł. Honorat Koźmiński oraz s. Ludwika Waleria Gąsiorowska (1864-1949). Zgromadzenie powstało w 1891 r. w Zakroczymiu, gdzie zamieszkały siostry z nowo powstałej wspólnoty w wynajętym mieszkaniu u sióstr serafitek. Rok później niepokalanki przeprowadziły się do Warszawy, a następnie do Nowego Miasta. Do dzisiaj tamże znajduje się dom generalny Zgromadzenia. Jak większość zgromadzeń założonych przez bł. Honorata, także niepokalanki nie używają stroju zakonnego.

Cel Zgromadzenia wyznaczył jego założyciel w słowach skierowanych do pierwszych niepokałanek: „waszym zadaniem jest uświęcanie ludzi... przez modlitwę, pokutę i usilną pracę we wszystkich wam dostępnych kierunkach”. Główne zadanie sióstr to oddawanie Bogu chwały i własne uświęcenie. Celem szczególnym jest praca nad podniesieniem poziomu życia religijnego i moralnego mieszkańców miast oraz szerzenie kultu Matki Boskiej Niepokalanej w duchu św. Ludwika Grignon de Montfort (1673-1716). Znaczna część sióstr pracuje wśród dzieci i młodzieży prowadząc domy wychowawcze i opiekuńcze, przedszkola oraz szkoły zawodowe. Patronką Zgromadzenia jest Matka Boża Niepokalana; do Niej są skierowane słowa dewizy-modlitwy: *monstra Te essem matrem* (okaż się nam matką).

W 1995 r. w 33 domach było 206 sióstr. Prowadzą one działalność w dziesięciu diecezjach na terenie Polski, posiadają także placówki na Litwie i Białorusi oraz w Rzymie.

NIEWIASTY EWANGELICZNE

Mulieres Evangelicae

Początki tej wspólnoty sięgają 1889 r. W cztery lata później Zgromadzenie otrzymało od bł. Honorata Koźmińskiego — swego założyciela — Konstytucje oparte na Regule III Zakonu św. Franciszka.

Zadaniem sióstr było oddziaływanie na swoje środowisko przez życie oparte na radach ewangelicznych (dobrowolne ubóstwo, świadome posłuszeństwo i dozgonna czystość) według zasad życia tercjarzy franciszkańskich.

Zgromadzenie nie rozwinęło większej działalności. Istniało do II wojny światowej.

NORBERTANKI (wspólnota kontemplacyjna)

Zakon Norbertański (Ordo Praemonstratensis)

Jest to kontemplacyjna, żeńska gałąź zakonu norbertanów. Obie wspólnoty powołał do istnienia św. Norbert von Genep (ok. 1082-1134), od imienia którego otrzymały swe popularne nazwy. Norbertanki powstały w 1121 r. w dolinie Prémontré

we Francji, w czym znaczny udział miała bł. Ricovera de Clastre (+1136). Pierwszy klasztor w Polsce powstał w latach 1126-1139 w Kościelnej Wsi pod Kaliszem przy męskim opactwie św. Wawrzyńca z fundacji Piotra Własta Dunina (1100-1153). Z czasem pojawiło się jeszcze 12 klasztorów norbertanek na ziemiach polskich. Obecnie istniejący najstarszy klasztor pańien norbertanek znajduje się w Krakowie (Zwierzyniec) ufundowany przez Jakśę Gryfitę (+1176) ok. połowy XII wieku. Drugim istniejącym do czasów współczesnych jest konwent norbertanek w Imbramowicach koło Krakowa, fundowany ok. 1225 r.

Siostry szerzą kult Eucharystii i nabożeństwo do Matki Bożej. Zakon ma charakter kontemplacyjny i ekspiacyjny, ale część sióstr pracuje w katechizacji. Do II wojny światowej norbertanki we własnych szkołach kształciły młodzież żeńską oraz prowadziły ochronki dla dzieci. Noszą habity koloru białego i czarne welony.

W 1995 r. Zakon posiadał 6 autonomicznych domów z 123 mniszkami, z których w Polsce przebywało 65 sióstr.

OBLATKI

Zgromadzenie Sióstr Oblatek Serca Jezusa (Congregatio Oblatarum Sacri Cordis Iesu)

Termin łac. *oblatio* oznacza dar ofiarny, dar całkowity i bezinteresowny, natomiast słowem *oblatae* określano kobiety szczególnie związane z żeńskim klasztorem, noszące niekiedy habit i zamiast ślubów składające przyrzeczenia. Oblacja to dar Bogu z samego siebie.

Zgromadzenie powstało w 1843 r. Jego założycielką była bł. Ludwika Teresa de Montaignac (1820-1885). Zgromadzenie zostało zatwierdzone na prawach diecezjalnych w 1874 r., a w pięć lat później przez papieża Leona XIII. Siostry nie noszą stroju zakonnego. Zgodnie z pragnieniem założycielki, aby także ludzie świeccy mogli w pełni angażować się w misję Kościoła, życie oblacją obejmuje trzy formy:

- siostry zakonne żyjące we wspólnocie,
- oblátky świeckie żyjące ślubami w swoich środowiskach,
- osoby „zjednoczone” żyjące oblacją bez składania ślubów.

Dom generalny znajduje się w Montluon we Francji, a wikariat polskiego w Krakowie — Tyńcu.

Oblátky poświęcają się całkowicie Kościołowi i podejmują prace, które są odpowiedzią na znaki czasu i potrzeby środowiska. W swoich środowiskach pragną być znakiem miłości i jedności. Jest to główny charyzmat Zgromadzenia. Polskie oblátky zaangażowane są w działalność wychowawczą, katechetyczną i rekolekcyjną, pracę w szpitalach i w posługę charytatywną oraz wspomaganie działalności duszpasterskiej kapłanów i utrzymywanie świątyń. Duchowość Zgromadzenia opiera się na słowach Pisma św.: „Aby byli jedno” (J 17, 22), które są dewizą Zgromadzenia, nazywaną przez oblátky „Kodeksem prawa”.

W 1992 r. Zgromadzenie na terenie Europy, Azji i Ameryki Łacińskiej liczyło 308 sióstr zakonnych i 111 oblatek świeckich. W 1996 r. posiadało na ziemiach polskich 4 domy i 2 centra spotkań oblatek świeckich i zjednoczonych. Wszystkich sióstr (trzech form życia) było ok. 80.

OBLATKI DZIECIĄTKA JEZUS

Zgromadzenie Sióstr Oblatek Najświętszego Dzieciątka Jezus

Zgromadzenie powstało na terenie Włoch. Prowadzi działalność wychowawczą wśród dzieci i młodzieży, angażuje się w katechizację i zadania wyznaczone przez Kościół. Po przybyciu do Polski oblátky obecnie (1996) organizują swój pierwszy dom w Tarczynie k. Warszawy.

OBLATKI ŚW. BENEDYKTA

Siostry Oblátky Świętego Ojca Benedykta (Sorores Oblatae Sancti Patris Benedicti)

Żalóżycielką wspólnoty była Florentyna Benedykta Siostrzewitowska (1854-1936). Wspólnota powstawała stopniowo w la-

tach 1880-1892 w parafii Zbuczyn. Zatwierdził ją kanonicznie bp podlaski Henryk Przeździecki w 1933 r., a w 1965 r. oblatki zostały agregowane, czyli przyłączone, do tynieckiego opactwa benedyktynów.

Jest to zgromadzenie niehabitowe. Działalność sióstr wypełnia praca charytatywna, społeczna i katechetyczna. Ponadto troszczą się o miejscowy kościół parafialny. Duchowość sióstr opiera się na wskazaniach benedyktyńskich.

W 1993 r. wspólnota liczyła 11 sióstr.

OBLICZANKI

Zgromadzenie Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza (Congregatio Sororum Expiatricum Sacratissimi Vultus)

Jest to zgromadzenie bezhabitowe, założone przez bł. Honorata Koźmińskiego oraz s. Teresę od Przenajświętszego Oblicza, Elizę Cejdzik (1858-1898). Pierwsza wspólnota sióstr ukonstytuowała się w 1888 r. w Warszawie. W 1979 r. obliczanki otrzymały zatwierdzenie na prawie papieskim.

Szczególnym charyzmatem Zgromadzenia, które ma charakter czynny i ekspiacyjny, jest wynagrodzenie Bogu grzechów świata, szczególnie za niewierności osób konsekrowanych oraz za odstępstwa od wiary. Siostry, poświęcone „miłości wynagradzającej”, szerzą cześć Najświętszego Oblicza Pana Jezusa znieważonego podczas Jego męki — stąd popularna nazwa obliczanki. Chusta Weroniki z prawdziwym odbiciem oblicza Chrystusa (gr. *veraikon*) jest jednym z elementów zakonnego godła sporządzonego dla sióstr przez założyciela. On też wyznaczył siostronom dewizę „wejrzyj Boże na oblicze Twego Pomazańca — zmiłuj się nad nami” (por. Ps 84, 10). W działalności apostolskiej siostry podejmują prace według potrzeb Kościoła i społeczeństwa, szczególnie zaś dążą do podniesienia religijności oraz moralności dzieci i młodzieży, opiekują się chorymi i starcami, pracują w szpitalach oraz starają się oddziaływać na środowisko własnym przykładem.

W 1996 r. Zgromadzenie, którego dom generalny położony jest w Warszawie, liczyło 121 sióstr profesek i 5 nowicjuszek w 15 domach.

OCHOTNICZKI KSIĘDZA BOSKO

Instytut Świecki „Ochotniczki Księdza Bosko”

Instytut powstał w Turynie jako „Stowarzyszenie Zelatorek Maryi Wspomożycielki” z inicjatywy wychowanek ośrodków salezjańskich. Pierwsza wspólnota zawiązała się już w 1917 r. z inicjatywy bł. Filipa Rinaldi (+1931). Po jego śmierci nastąpiła przerwa w działalności Stowarzyszenia aż do 1953 r., kiedy to wznowiło swą działalność pod obecnie używaną nazwą. W 1978 r. Instytut uzyskał zatwierdzenie papieskie. Pierwsza wspólnota Instytutu w Polsce powstała w 1972 r.

Cechami charakterystycznymi Instytutu są: uświęcanie poprzez stosowanie się do rad ewangelicznych, świeckość, duchowość salezjańska, duch apostołski, dyskrecja. Jego celem jest „naśladowanie Chrystusa czystego, ubogiego i posłusznego, w jedności z siostrami, w dialogu z Bogiem”, dawanie świadectwa życia chrześcijańskiego w każdym miejscu i czasie oraz niesienie Boga w każde miejsce, nawet tam, gdzie nie jest oczekiwany i szukany. Szczególnie troszczą się członkinie Instytutu o dzieci i młodzież, a także o ludzi dorosłych, biednych duchowo i materialnie. Wszystkie członkinie mieszkają w swych własnych środowiskach i utrzymują się z pracy zawodowej. Duchowość salezjańską Instytutu wyraża dewiza — hasło św. Jana Bosko: *Da mihi animas* (daj mi duszę).

ORIONISTKI

Zgromadzenie Sióstr Małych Misjonarek Miłosierdzia (Congregatio Sororum Parvarum Missionariorum a Misericordia — SMM)

Orionistki są nazywane również „małymi misjonarkami miłosierdzia”. Ich Zgromadzenie założył twórca orionistów bł. Alojzy Jan Orione (1872-1940). Od jego nazwiska gałąź męska i żeńska przyjęły powszechnie używaną nazwę. Orionistki swymi początkami sięgają 1904 r. Zakonna wspólnota zawiązała się w 1915 r. w Tortona we Włoszech, potwierdzenie kanoniczne otrzymała w 1965 r. Pierwsze siostry przybyły do Polski w 1932 r. i osiedliły się w Zduńskiej Woli.

Pracując w duchu bł. Orione siostry troszczą się o najbardziej potrzebujących pomocy materialnej i duchowej — zwłaszcza dziewczęta, roztaczają opiekę nad sierotami i chorymi

oraz prowadzą działalność katechetyczną. Dewizą każdej orionistki są słowa św. Pawła: „odnowić wszystko w Chrystusie” (Ef 1, 10).

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 889 sióstr w 6 prowincjach. W Polsce w 19 domach pracowało 165 sióstr. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie, a zarządu polskiej prowincji w Zalesiu Górnym k. Warszawy.

P

PALLOTYNKI

Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Apostolstwa Katolickiego (Congregatio Sororum Missionariorum Apostolatus Catholici — SAC)

Zgromadzenie powstało w 1838 r. w Rzymie. Popularna nazwa wywodzi się od nazwiska założyciela, św. Wincentego Alojzego Andrzeja Pallottiego (1795-1850). Zatwierdzenie kanoniczne Zgromadzenia nastąpiło w 1911 r. Do Polski pallotynki przybyły w lutym 1934 r. i założyły dom w Rajcy k. Nowogródka staraniem palotyńa ks. Alojzego Majewskiego.

Siostry prowadzą różnorodną działalność, obejmującą katechizację, organizowanie rekolekcji i prowadzenie „wspólnot wieczernikowych”, pomoc w pracach duszpasterskich, pracę w szpitalach, opiekę nad chorymi i samotnymi („Hospicjum”) oraz w zakładach specjalnej opieki, a także działalność misyjną w Afryce i ewangelizacyjną na Białorusi i Ukrainie. We wszelkich poczynaniach pallotynki mają naśladować Chrystusa. Konstytucje Zgromadzenia opierają się na wskazaniach św. Franciszka z Asyżu dla Trzeciego Zakonu.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 720 członkiń w 7 prowincjach (77 domów), z czego polska prowincja w 1992 r. liczyła 333 siostry w 23 domach w kraju i 6 za granicą. Generalne władze zakonne rezydują w Rzymie, a prowincji polskiej w Warszawie.

PASJONISTKI

Zgromadzenie Sióstr Męki Pana Naszego Jezusa Chrystusa (Congregatio Sororum Passionis Domini Nostri Iesu Christi)

Popularna nazwa tych sióstr pochodzi od łac. słowa *passio*, które oznacza mękę i cierpienie. Zgromadzenie powstało w 1918 r. w Płocku. W następnym roku pasjonistki zorganizowały pierwszy dom przy należącym do Płockiego Towarzystwa Dobroczynności zakładzie wychowawczym dla chłopców. Organizatorką i pierwszą przełożoną Zgromadzenia była Józefa Joanna Hałacińska (1867-1946), wcześniej serafitka. Zatwierdzenie kanoniczne Zgromadzenia na terenie diecezji nastąpiło w 1921 r., a w 1953 r. pasjonistki otrzymały zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej.

Wskazania swoich Konstytucji siostry realizują od pierwszych lat istnienia przez zakładanie sierocińców i domów opieki, organizowanie pomocy duchowej i materialnej, a także przygotowanie zawodowe młodzieży. W działalności mają kierować się dewizą „miłość Chrystusa przynagla nas”. Dopelnieniem działalności jest pomoc w prowadzeniu parafii i utrzymaniu świątyni. Duchowość pasyjna uwidacznia się w szerzeniu nabożeństwa Męki Pańskiej, który to kult był szczególnie bliski założycielce. Siostry noszą habit i welon koloru czarnego.

Pod koniec 1996 r. Zgromadzenie liczyło 36 domów (w tym 7 za granicą) z 257 siostrami. Kuria generalna Zgromadzenia znajduje się w Warszawie.

PASJONISTKI ŚW. PAWŁA OD KRZYŻA

Zgromadzenie Sióstr Pasjonistek Świętego Pawła od Krzyża (Congregatio Sororum Sancti Pauli a Cruce)

W 1815 r. we Florencji Maria Magdalena Frescobaldi Coppo ni (1771-1839) założyła Zgromadzenie Służebnic Męki Pana Naszego Jezusa Chrystusa, które zreorganizował i odnowił ks. Józef Fiametti (1834-1905). Pierwszy dom pasjonistek św. Pawła od Krzyża powstał w 1872 r. Kanoniczne zatwierdzenie Zgromadzenia nastąpiło w 1939 r. Na ziemię polską, do Przasnysza w woj. ostrołęckim, siostry przybyły w 1990 r.

Założycielka — „żywa pamiątka Męki Pańskiej” — pracowała wśród upadłych kobiet i dziewcząt. Obecnie siostry prowa-

dzą różnorodne działania apostolskie. Składają czwarty ślub zobowiązujący do medytacji Męki Pańskiej.

W 1994 r. Zgromadzenie liczyło ok. 1000 sióstr, z których 16 przebywało w Polsce w pięciu domach. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

PASTERKI

Zgromadzenie Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej (Congregatio Sororum Divini Pastoris a Providentia Divina — CSDP)

Zgromadzenie powstało z inicjatywy sł. Bożej Marii Karłowskiej (1865-1935) w 1894 r. w Poznaniu, a pierwszy klasztor z fundacji hr. Anieli Potulickiej założono na poznańskich Winiarach. Zatwierdzenie na prawie diecezjalnym nastąpiło w 1909 r., a kanoniczne przez Stolicę Apostolską w 1984. Założycielka naśladując „Dobrego Pasterza” już od 1892 r. opiekowała się upadłymi moralnie dziewczętami i kobietami, zapewniając im godziwe źródło utrzymania i mieszkanie, i nazywając je „owieczkami Dobrego Pasterza”. Słowa te występują w dewizie Zgromadzenia: „Ja jestem dobrym Pasterzem” (J 10, 11). Posłużyły one do utworzenia popularnej nazwy „pasterki”.

Ratowanie ciała i dusz „zagubionych owieczek” było największą troską założycielki, podjętą przez jej następczynię. Główny cel Zgromadzenia to praca dla dobra dziewcząt — szczególnie pomoc w odnalezieniu i pogłębieniu ich kontaktu z Bogiem, troska o kobiety moralnie zagrożone, opieka nad samotnymi matkami dla ratowania życia nienarodzonych, a także praca nad podniesieniem ducha religijnego i moralnego w społeczeństwie. W miarę możliwości siostry włączają się w posługę parafialną i katechetyczną. W początkowym okresie pasterki pielegnowały chorych wenerycznie — co było wówczas bardzo pogardzanym zajęciem. Siłę do pracy pasterki mają — zgodnie z myślą założycielki — czerpać z modlitwy i Eucharystii.

Dom generalny pasterek znajduje się w Jabłonowie Pomorskim. W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 250 sióstr w 26 domach w Polsce i we Włoszech.

PASTERZANKI

Zgromadzenie Sióstr Służebnic Matki Dobrego Pasterza (Ancillae Matris Boni Pastoris)

Jest to wspólnota zakonna bezhabitowa założona przez bł. Honorata Koźmińskiego i Ludwikę Małgorzatę Mariconi (1865-1933) oraz Helenę Józefę Bułharowską (1872-1954). Pierwsza placówka Zgromadzenia powstała w 1895 r. w Warszawie.

Siostry pasterzanki na wzór swego patrona Dobrego Pasterza troszczą się o zabłąkane owce, czyli o zbawienie i życie osób moralnie zaniedbanych, zwłaszcza wśród młodzieży, która zagubiła sens życia. Myślą przewodnią pasterzanek są słowa z Księgi Proroka Ezechiela (33, 11): „Nie chcesz, Panie, śmierci grzesznika, lecz aby się nawrócił i żył”.

W 1996 r. było w Polsce 111 pasterzanek w 14 domach. Dom generalny znajduje się w Piasecznie k. Warszawy.

PAULISTKI

Zgromadzenie Córek Świętego Pawła (Pia Societas Filiarum Sancti Pauli)

Istnieją dwa zgromadzenia zakonne powołane do życia przez założyciela paulistów sł. Bożego ks. Jakuba Alberione (1884-1971). Omawiane paulistki i uczennice Boskiego Mistrza (zob.) są dwoma z dziesięciu zgromadzeń zakonnych i instytutów świeckich tworzących razem Rodzinę Świętego Pawła. Popularna nazwa, której używa Zgromadzenie Córek Świętego Pawła, wywodzi się od łac. imienia *Paulus*. Zgromadzenie powstało w 1915 r. w Alba we Włoszech. Zatwierdzenie na prawie diecezjalnym otrzymało w 1929 r., a na prawie papieskim w 1953. Do Lublina paulistki przybyły w 1984 r., drugi zaś dom na ziemiach polskich założyły w Krakowie w 1996. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

Zgromadzenie ma charakter czynny. Siostry oddają się głoszeniu Ewangelii przez środki masowego przekazu, prowadzą działalność wydawniczą i duszpasterską.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło ok. 2590 sióstr, z których 8 (oraz jedna nowicjuszka i 4 postulanki) pracowało w polskich domach.

PIJARKI

Zgromadzenie Córek Maryi Szkół Pobożnych (Institutum Filiarum Mariae Scholarum Piarum — SchP)

W 1829 r. w katalońskiej miejscowości Figueras powstało Zgromadzenie nazywane popularnie pijarkami — od łac. nazwy oficjalnej *scholarum piarum* (szkół pobożnych). Jego założycielką była bł. Paula Montal Forns (1799-1889). Kanoniczne zatwierdzenie wspólnoty przez władzę kościelną nastąpiło w 1887 r. Do Polski siostry przybyły w 1990 r. i zamieszkały w Krakowie.

Celem zgromadzenia jest katolickie wychowanie i nauczanie dzieci oraz młodzieży według zasad pedagogicznych wypracowanych przez św. Józefa Kalasantego (1557-1648) i bł. Paulę Montal: wychowanie integralne i harmonijne ze zwróceniem uwagi na otwartość i prostotę. Działalność pedagogiczna ma wychowywać w wierze oraz w pobożności maryjnej. Szczególną troską należy obejmować ubogich, zarówno materialnie jak i duchowo. Do zasad św. Kalasantego należy ponadto formacja nauczycieli i promocja kobiety.

W 1996 r. Zgromadzenie, którego dom generalny znajduje się w Rzymie, liczyło ok. 900 sióstr. W Polsce pracowało 16 sióstr.

POCIESZYCIELKI

Zgromadzenie Sióstr Pocieszycielek Najświętszego Serca Jezusa (Congregatio Sororum Consolatrix Sacratissimi Cordis Iesu)

Kolejna wspólnota założona przez bł. Honorata Koźmińskiego. Pocieszycielki ukonstytuowały się w Nowym Mieście, gdzie przebywał założyciel. Przełożoną pierwszej wspólnoty sióstr, powstałej w 1894 r., która odegrała szczególną rolę w początkach Zgromadzenia, była Gertruda Krzymowska (+1944). W 1908 r. włączono do pocieszycielek Zgromadzenie Córek Jezusa (zob. córki Jezusa).

Działając bez stroju zakonnego, w zlaicyzowanych środowiskach, siostry szerzą katolicki światopogląd przez nauczanie dzieci i młodzieży, szczególnie przez katechizację, rekolekcje i dni skupienia, a także przez propagowanie wartościowych książek i prasy. Zgromadzenie podejmuje każdą pracę w za-

leżności od potrzeb Kościoła. Siostry oddają się ekspiacji za grzechy ludzkości i „pocieszaniu Najśw. Serca Pana Jezusa” — co znalazło odbicie w popularnej nazwie.

Dom generalny pocieszycielek znajduje się w Warszawie.

POMOCNICE MARYI JASNOGÓRSKIEJ

Instytut Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła

Instytut powstał podczas II wojny światowej z inicjatywy Marii Okońskiej (ur. 1920). Wraz z innymi ośmioma dziewczętami postanowiła całkowicie oddać się Bogu poprzez stworzenie instytucji wychowawczej „Miasto Dziewcząt” dla budowania Królestwa Chrystusowego w świecie. Inicjatywa „Miasta Dziewcząt” nie doszła jednak do skutku ze względu na powojenne warunki społeczno-polityczne. Kard. Stefan Wyszyński wezwał Instytut do pomocy w maryjno-kościelnym dziele, polegającym na zawierzeniu Kościoła i narodu Maryi i odbudowaniu z Jej pomocą moralnych podstaw Polaków.

Celem życia członkiń jest pełne zjednoczenie z Chrystusem i oddanie wszystkiego Maryi, wyrażone w zawołaniu: *Per Mariam — omnia Soli Deo* (przez Maryję — wszystko Jednemu Bogu). Instytut podejmuje obecnie duchowe dziedzictwo sł. Bożego S. Wyszyńskiego oraz prowadzi apostołstwo maryjne w duchu pomocy Kościołowi. Dziełem pomocnic jest Instytut Prymasowski Ślubów Narodu erygowany w 1957 r. przez ówczesnego prymasa Polski. Instytut posiada także swoje wydawnictwo „Soli Deo” oraz rozszerza opiekę nad założonym w 1957 r. Ruchem „Rodzina Rodzin”. Członkinie realizują swoje powołanie przez indywidualną pracę w różnych dziedzinach życia społecznego, zawodowego i religijnego. Instytut działa tylko w Polsce.

POŚLANNICZKI

Instytut Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego — Poślanniczki Maryi (Ancillae Sacratissimi Cordis Iesu — Nuntiae Mariae)

Obecnie jedną z najmniej licznych tzw. wspólnot honorackich jest Instytut poślanniczek. Jego twórcami byli bł. Honorat Koźmiński i Józefina Chudzyńska (1838-1914). Zgromadzenie

powstało w 1874 r., kiedy to pierwsze członkinie ofiarowały się na służbę Bogu w Zakroczymiu. W 1981 r. dekretem Kongregacji d/s Zakonów zostało zaliczone do instytutów świeckich na prawie papieskim.

Członkowie Instytutu składają śluby praktykowania w życiu świeckim rad ewangelicznych i żyją duchowością franciszkańską.

Misją Instytutu przekazaną przez Założycieli jest pełnienie dzieł charytatywnych, a szczególnie praca nad wychowaniem chrześcijańskim dzieci i młodzieży, zwłaszcza żeńskiej. Cel ten realizowano przez prowadzenie szkół i instytutów naukowych, organizowanie bibliotek i czytelni oraz propagowanie katolickich czasopism i książek. Zgromadzenie posiadało własne szkoły i internaty, które po II wojnie światowej upaństwowiono. Posłanniczki zostały zmuszone do angażowania się w struktury edukacji państwowej lub podejmowały działalność katechetyczną i pomagały przy pracach parafialnych.

Obecnie Instytut nie prowadzi życia wspólnego „pod jednym dachem”, każda z członkiń mieszka oddzielnie, istnieje jednakże dom główny, który jest siedzibą Instytutu, miejscem spotkań i formacji.

PREZENTKI

Zgromadzenie Panien Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Virginum a Praesentatione Beatae Mariae Virginis)

Jedna z najstarszych żeńskich wspólnot zakonnych powstałych na ziemiach polskich. Nazwa „prezentki” pochodzi od łac. *praesentatio* — ofiarowanie, które to słowo występuje w nazwie oficjalnej Zgromadzenia.

W latach 1621-1627 sł. Boża Zofia z Maciejowskich Czeska (1584-1650) założyła w Krakowie pierwszą w Polsce szkołę dla dziewcząt, zwłaszcza sierot i ubogich. Dla realizacji zadań wychowawczych powołała zgromadzenie zakonne, którego Konstytucje zostały zatwierdzone w 1660 r. Domem macierzystym szkoły i Zgromadzenia jest dom założycielki przy ul. Szpitalnej 18 w Krakowie. W 1726 r. Zgromadzenie przeniosło swą siedzibę na ul. św. Jana 7, gdzie obecnie mieści się dom generalny.

W myśl dewizy „Bogu i Jego Matce chwała” siostry poświęcają się wychowaniu i nauczaniu dzieci i młodzieży żeńskiej w duchu chrześcijańskim. Żeńskie liceum ogólnokształcące prowadzone przez siostry w Krakowie, które jest nieprzerwaną kontynuacją szkoły założonej przez m. Zofię Czeską, zyskało sobie ogólnokrajową renomę. Prezentki podejmują różne prace w miarę możliwości i lokalnych potrzeb Kościoła. Pracują w prowadzonych przez Zgromadzenie przedszkolach, domach dziecka, także specjalnej troski, jako katechetki, służą w parafiach jako zakrystianki, kancelistki i siostry parafialne. Propagują kult maryjny, gdyż Maryja ofiarowana w świątyni jest Matką i Patronką Zgromadzenia. Strojem sióstr jest habit i welon koloru czarnego.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 136 profesek i 2 nowicjuszek. Siostry pracują w 16 domach na terenie Polski, poza granicami kraju Zgromadzenie posiada domy w Rzymie i na Ukrainie.

R

REDEMPTORYSTKI (wspólnota kontemplacyjna)

Zakon Sióstr Najświętszego Odkupiciela (Ordo Sanctissimi Redemptoris — OSsR)

Założycielką redemptorystek, których nazwa pochodzi od łac. *Redemptor* — Odkupiciel, była s. Maria Celeste Crostarosa (1696-1755), a jej współpracownikiem założyciel o.o. redemptorystów św. Alfons Liguori (1696-1787). Zakon powstał w 1731 r. w Scala (Włochy). Zatwierdzenie kanoniczne redemptorystki otrzymały w 1750 r. Do Polski pierwsze siostry przybyły w 1989 r. do Tuchowa, gdzie przebywały tymczasowo do 1992 r., oczekując na wykończenie klasztoru w Bielsku-Białej; tam powstał ich pierwszy dom w Polsce jako filia klasztoru w Scala. Dom w Bielsku-Białej został kanonicznie erygowany w 1994 r. jako klasztor autonomiczny.

Zakon ma charakter kontemplacyjny, a siostry swymi modlitwami i czynami pokuty dają w Kościele i w całym świecie świadectwo żywej pamiątki ofiary Odkupiciela. Strojem sióstr jest ciemnofioletowy habit i czarny welon.

W 1995 r. Zakon liczył 600 sióstr w 74 klasztorach. W 1996 r. klasztor w Bielsku-Białej liczył 24 siostry (8 profesek wieczystych, 4 siostry po ślubach czasowych, 6 nowicjuszek i 6 postulantek) obrz. łacińskiego i greckokatolickiego z Polski i Słowacji.

S

SALEZJANKI

Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki (Congregatio Filiarum Mariae Auxiliatricis — FMA)

Salezjanki założył św. Jan Bosko (1815-1888) przy współudziale św. Marii Dominiki Mazzarello (1837-1881). Pierwsza wspólnota uformowała się w 1872 r. w Mornese (płn. Włochy). Kanoniczne zatwierdzenie żeńskiej wspólnoty salezjańskiej nastąpiło w 1911 r. Do Polski salezjanki przybyły w 1922 r. i osiedliły się w Różanymstoku k. Grodna. Kolejne domy założono w Wilnie (1924), Mysłowicach (1929) i Łodzi (1930). Nazwa „salezjanki” pochodzi od głównego patrona Zgromadzeń Salezjańskich — św. Franciszka Salezego. Zakładane przez św. Jana Bosko oratoria — schroniska dla bezdomnych chłopców — były pod wezwaniem św. Franciszka Salezego. Dlatego kapłanów prowadzących owe domy nazwano „salezjanami”.

Duchowość salezjanek oparta jest na kulcie Eucharystii i nabożeństwie do Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych. Kult ten szerzą siostry wśród młodzieży. Działalność wychowawcza sióstr opiera się na „systemie prewencyjnym”. Główny cel działalności salezjanek to podejmowanie prac w placówkach wychowawczych i dydaktycznych różnych szczebli. Salezjanki pracują także jako katechetki, zakrystianki, kancelistki. W krajach misyjnych, obok pracy wychowawczej wśród młodzieży, siostry prowadzą szpitale i leprozoria dla trędowatych. Podstawą wszelkich działań jest, zgodnie z ideą założyciela, troska o zbawienie każdego człowieka. Wyraża to dewiza św. Jana Bosko: „daj mi dusze, resztę zabierz”. Siostry używają habitu i welonu w trzech kolorach: czarnym, szarym i białym. Dodatkowym elementem jest noszony na piersiach metalowy krzyżyk.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 16 017 sióstr profesek i 434 nowicjuszek w 85 prowincjach (1583 domy), z tego w Polsce w dwóch prowincjach było 441 sióstr profesek i 21 nowicjuszek w 47 domach. Dom generalny salezjanek znajduje się w Rzymie, a polskie domy prowincjalne we Wrocławiu i w Łomiankach k. Warszawy.

SALWATORIANKI

Zgromadzenie Sióstr Boskiego Zbawiciela (Sorores Divini Salvatoris — SDS)

Wspólnota powstała w Tivoli (Włochy) w 1888 r. Popularna nazwa salwatorianki pochodzi od łac. słowa *Salvator* — Zbawiciel. Założycielami sióstr byli o. Franciszek od Krzyża Jan Jordan (1848-1918) i bł. Maria od Apostołów Teresa von Wullenweber (1833-1907). Papieską aprobatę uzyskało Zgromadzenie w 1926 r. Do Polski pierwsze salwatorianki przybyły trzy lata później i zamieszkały w Trzebini. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie, a władze prowincji polskiej rezydują w Goczałkowicach Zdroju.

Zgromadzenie pracuje na wszystkich odcinkach działalności Kościoła, realizując swój cel przez podejmowanie nauczania, katechizację, pracę w szpitalnictwie, prowadzenie domów starców i działalność charytatywną oraz apostolat misyjny. Misja sióstr realizowana jest na wzór Chrystusa pełnego poświęcenia i poniżenia. Dewiza zgromadzenia zamieszczona w ich godle brzmi: *Salus tua ego sum* (Ja jestem twoim zbawieniem).

W 1992 r. Zgromadzenie liczyło 1562 siostry w 12 prowincjach i 7 regionach, z czego w Polsce pracowało 71 sióstr w 13 domach.

SERAFITKI

Zgromadzenie Córek Matki Bożej Bolesnej (Congregatio Sororum Beatae Mariae Virginis Addoloratae)

Pierwsza wspólnota serafitek powstała w 1881 r. Jej założycielami byli bł. Honorat Koźmiński i służebnica Boża m. Małgorzata Łucja Szewczyk (1834-1905). Początkowo było to zgromadzenie bezhabitowe. Pierwszy dom założono w 1881 r. w Zakroczymiu. W dziesięć lat później siostry przeniosły się do Ga-

licji i założyły dom w Hałcnowie przyjmując równocześnie habity. W 1953 r. Zgromadzenie zostało ostatecznie zatwierdzone przez władze kościelne. Dom generalny znajduje się w Krakowie.

Duchowość Zgromadzenia oparta jest na ideałach św. Franciszka z Asyżu i na kulcie Matki Bożej Bolesnej. Zgodnie z dewizą „wszystko dla Jezusa przez bolejące serce Matki” serafitki służą najbardziej potrzebującym, ubogim, niepełnosprawnym, opuszczonym, chorym w domach i szpitalach, dzieciom pozbawionym opieki, dlatego początkowo nazywano je „siostrzyczkami ubogich”. Jak większość wspólnot zakonnych żeńskich, serafitki pracują w katechizacji, w biurach parafialnych, dbają o wystrój świątyń i utrzymanie plebanii. Zgromadzenie prowadzi kilka zakładów specjalnych dla dorosłych i dzieci. Szczególnym znakiem dla każdej serafitki jest gorejące ogniem serce Maryi przeszyte siedmioma mieczami, symbolizującymi boleści Matki Boskiej. Matka Boża Bolesna jest patronką zgromadzenia. Siostry noszą habity koloru brązowego przepasane białym sznurem oraz czarne welony.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 737 sióstr w 73 domach trzech prowincji w kraju (Oświęcim, Poznań i Przemyśl) i w 11 placówkach zagranicznych (Białoruś, Francja, Szwecja, Włochy, Ukraina i USA).

SERCANKI

Sercankami nazywa się siostry zakonne czterech Zgromadzeń. Omówimy je kolejno w porządku chronologicznym.

Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszego Serca Pana Jezusa (Congregatio Famularum Sanctissimi Cordis Iesu Viennensium)

— nazywane niekiedy także „służebnicami Najśw. Serca”, założył ks. Piotr Wiktor Braun (1825-1882). Pierwsza wspólnota powstała w 1866 r. w Paryżu. Zgromadzenie ostatecznie ukonstytuowało się w 1894 r., a zatwierdzenie przez władzę kościelną uzyskało w 1934. Na Śląsku siostry osiedliły się w Chorzowie (1894) i Raciborzu (1904). Siedziba władz generalnych znajduje się w Wiedniu, a zarządu prowincji polskiej w Opolu.

Zgromadzenie poświęca się apostołstwu, pielęgnując chorych w szpitalach i domach prywatnych, prowadząc przedszkola i

szkoły gospodarcze. Siostry pomagają również w pracy parafialnej. Symbolem poświęcenia jest dla każdej siostry Serce Jezusowe; jest to także symbol miłości i dobrowolnego wyniszczenia.

W 1993 r. Zgromadzenie liczyło 226 członkiń, z czego w Polsce w tym czasie pracowało 11 sióstr w 3 domach.

SERCANKI

Zgromadzenie Córek Najczystsze Serca Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Filiarum Purissimi Cordis Beatae Mariae Virginis)

Kolejną wspólnotą noszącą nazwę sercanki jest Zgromadzenie bezhabitowe. Jego założycielem byli bł. Honorat Koźmiński oraz jego penitentka Paulina Anna Malecka (1852-1927). Zgromadzenie zaistniało w uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najśw. Maryi Panny — 8 XII 1885 r. Swoją działalność rozpoczęło w Warszawie i Wilnie, skąd rozszerzyło się na teren Rosji aż po Syberię.

Sercanki bezhabitowe oddają się pracy nauczycielsko-wychowawczej, działalności apostołskiej w kręgach nauczycielskich, prowadzą bursy, przedszkola, kursy zawodu. Siostry pomagają w pracach duszpasterskich w parafiach. Duchowość Zgromadzenia dobrze uwidacznia jedna z najstarszych wersji godła wykonana przez bł. Honorata, a wyobrażająca serce z gorejącym płomieniem i z krzyżem oraz znakiem franciszkańskim. Godło nawiązuje do wypowiedzi założyciela, które to słowa są także hasłem i wezwaniem Zgromadzenia: „Rozniecać w sercach ogień miłości Bożej dla przywrócenia pierwotnej gorliwości — Serce Maryi ucieczką naszą”.

W 1995 r. było 295 sióstr w 52 domach na terenie kraju, w „Wikariacie Wschód” oraz we Francji, Włoszech i w Brazylii. Siedziba władz generalnych Zgromadzenia znajduje się w Nowym Mieście.

SERCANKI

Zgromadzenie Sióstr Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego — SłNSJ (Servulae Sacratissimi Cordis Iesu)

Inną wspólnotą noszącą popularną nazwę „sercanki” jest Zgromadzenie założone przez bł. Józefa Sebastiana Pelczara

(1842-1924), profesora i rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, późniejszego bpa przemyskiego, przy współudziale służebnicy Bożej Matki Klary Szczęsnej (1863-1916). Zgromadzenie powstało w 1894 r. w Krakowie, a w 1908 zostało agregowane, czyli włączone, do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych. W 1912 r. otrzymało kanoniczne potwierdzenie przez Stolicę Apostolską.

Cechą duchowości Zgromadzenia jest kult Najśw. Serca Jezusowego. Wyraża to dewiza Zgromadzenia: „Chwała Najświętszemu Sercu Jezusowemu — Chwała na wieki” oraz symbol serca wyszyty na habitach sióstr wyrażający miłość Chrystusa ku ludziom, objawioną w przebitym na krzyżu sercu, zranionym cierniami grzechów.

W ciągu stuletniej historii Zgromadzenia sercanki podejmowały opiekę nad służącymi, robotnikami i chorymi w szpitalach, w zakładach opieki specjalnej i domach chorych, prowadziły ochronki i przedszkola dla dzieci, szkoły gospodarcze dla dziewcząt. Obecnie pracują w duszpasterstwie, w katechizacji dzieci i młodzieży, opiekują się chorymi i ubogimi, podejmują obowiązki w instytucjach kościelnych, kancelariach diecezjalnych i parafialnych, a także angażują się w prace misyjne. Służą potrzebującym jako pielęgniarce w szpitalach i zakładach oraz otaczają opieką moralną i materialną dziewczęta. Tę samą pracę podejmują poza granicami kraju (Francja, Włochy, Watykan, USA) i na terenach misyjnych (Ukraina, Libia, Boliwia).

Zgromadzenie w 1996 r. liczyło 72 domy i 614 sióstr (582 profeski i 32 nowicjuszki) w czterech prowincjach (Matki Bożej Królowej Polski z siedzibą w Częstochowie, św. Józefa z siedzibą w Zakopanem, św. Małgorzaty Marii we Francji i Najśw. Serca Jezusowego w USA). Siedzibą władz generalnych jest Kraków.

SERCANKI

Zgromadzenie Sióstr Bożego Serca Jezusa (Congregatio Sororum Divini Cordis Iesu)

Najmłodszą wspólnotą „sercanek” jest Zgromadzenie nazywane również „siostrami Bożego Serca”, powstałe z inicjatywy s. Gabrieli Klausa (1870-1942). Pierwszy klasztor założono w

1928 r. we Wrocławiu, a zatwierdzenie apostolskie Zgromadzenie otrzymało dziewięć lat później.

Każda siostra całkowicie poświęca się Bożemu Sercu. Zadaniem członkiń Zgromadzenia jest modlitwa i pokuta jako zadośćuczynienie za grzechy świata. Ponadto mają obowiązek pełnić dzieła miłosierdzia. Znaczna część sióstr zatrudniona jest w pracy katechetycznej, charytatywnej i pomaga w duszpasterstwie parafialnym. Poza granicami Polski siostry prowadzą szkoły i roztaczają opiekę nad młodzieżą akademicką. Siostry jako stroju używają habitu koloru czarnego lub szarego z białą koloradką oraz czarnego welonu z białą wypustką. Na habicie noszą metalowy krzyżyk przypominający zakonną konsekrację.

W 1992 r. Zgromadzenie liczyło 48 członkiń, a w 3 polskich domach przebywały 23 siostry. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Zülpich-Füssenich w Niemczech.

SIOSTRY DUSZY CHRYSTUSOWEJ

Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa — ZDCh (Congregatio Sororum Sanctissimae Animae Domini Nostri Iesu Christi)

W 1923 r. w Prądniku Białym k. Krakowa pod kierunkiem słuźebnicy Bożej s. Pauli Zofii Tajber (1890-1963) powstało „Katolickie Stowarzyszenie ku Czci Najśw. Duszy Chrystusa Pana” dla pogłębienia życia wewnętrznego członkiń. Siostry prowadziły życie wspólne i składały przyrzeczenia wierności, miłości i dziękczynienia Bogu. Starły się też o podniesienie kultury, poziomu oświaty i polepszenie warunków życia ludzi, wśród których pracowały. Dla obrony biednej ludności przed wyzyskiem siostry zakładały tanie sklepy. W 1949 r. Stowarzyszenie przekształciło się w Zgromadzenie, którego kanoniczne zatwierdzenie nastąpiło w 1981 r. Dom generalny sióstr Duszy Chrystusowej znajduje się w Krakowie.

Głównym celem życia i działalności Zgromadzenia jest szerzenie kultu Duszy Chrystusowej. Poprzez modlitwę siostry wypraszają łaski dla dzieci mających przyjść na świat. Poświęcają się kształceniu i wychowaniu dzieci oraz młodzieży, pie-

lęgowaniu chorych i osób w podeszłym wieku. Siostry podejmują każdą pracę w celu podkreślenia jej wartości w duchu chrześcijańskim. Znaczna część sióstr jest zatrudniona w katechizacji. Ten rodzaj pracy jest szczególnym zadaniem Zgromadzenia. Każda działalność ma wymiar chrystologiczny, który dobrze ukazuje dewiza: „Niech żyje Jezus w duszach naszych. Teraz i w wieczności”. Siostry Duszy Chrystusowej noszą ciemnogrnatowe habity.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 138 sióstr w 17 placówkach w kraju i jednej w USA.

SIOSTRY IMIENIA JEZUS

Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Imienia Jezus (Congregatio Sororum Nominis Iesu)

Jest to zgromadzenie bezhabitowe, założył je bł. Honorat Koźmiński przy współudziale s. Marii Franciszki Maryli Witkowskiej (1866-1895). Od imienia współzałożycielki siostry nazywane są często „marylkami”. Pierwszy dom powstał w Warszawie w 1887 r. Kanoniczne zatwierdzenie Zgromadzenia nastąpiło w 1946 r. Obecnie władze generalne Zgromadzenia rezydują w Warszawie.

W przeszłości Zgromadzenie znane było z prowadzonych przez siebie szkół i kursów zawodowych dla dziewcząt, które uczono krawiectwa i hafciarstwa. Siostry szczególnym kultem otaczają Najsw. Sakrament i podejmują dzieła pokutne celem wynagrodzenia Bogu za grzechy ludzkości. Obecnie siostry oddają się duszpasterstwu wśród dziewcząt i kobiet pracujących zawodowo, niosą im pomoc duchową i materialną oraz przygotowują do życia chrześcijańskiego. Dewizą każdego przedsięwzięcia są słowa: „na większą chwałę Boga w Eucharystii ukrytego”. Patronką Zgromadzenia jest NMP Wspomożenie Wiernych. Swoją duchowość opierają na założeniach franciszkańskich.

W 1991 r. Zgromadzenie liczyło w Polsce 225 sióstr w 24 domach. Poza granicami kraju (Anglia, Kanada, Namibia) pracowały 24 siostry.

SIOSTRY ŚW. JADWIGI KRÓLOWEJ

Zgromadzenie Sióstr Świętej Jadwigi Królowej Służebnic Chrystusa Obecnego (Congregatio Sororum Sanctae Hedvigis Reginae Ancillarum Christi Praesentis — CHR)

Wspólnota ta powstała w 1990 r. w Krakowie przy kościele św. Marka z inicjatywy ks. Wacława Józefa Świerzawskiego (ur. 1927), obecnie bpa ordynariusza sandomierskiego.

Siostry prowadzą ośrodki katechumenalne, w których przygotowują ludzi dorosłych i młodzież do chrztu, bierzmowania i Eucharystii. Poprzez pracę katechizacyjną i formacyjną siostry pomagają ludziom, szukającym Boga lub przeżywającym kryzys wiary, spotkać Chrystusa obecnego w liturgii i włączyć się we wspólnotę Kościoła. Znakiem sióstr, a zarazem godłem Zgromadzenia jest czerwone serce z wyrastającym z niego krzyżem. Zostało przyjęte od nieistniejącego już Zakonu Kanoników Regularnych od Pokuty, zwanych w Krakowie markami (od kościoła p.w. św. Marka). Godło nawiązuje do duchowości marków oraz do Reguły św. Augustyna, według której żyli, a której główne założenia przyjęły siostry. Miłością do Krzyża odznaczała się Patronka Zgromadzenia św. królowa Jadwiga, która swoje życie poświęciła rozszerzeniu i umacnianiu wiary katolickiej. Siostry wyróżniają się efektownym strojem: na białym habicie z wyszytym godłem marków — czerwonym sercem i przepasanym sznurem, noszą długą do ziemi ciemnobrązową pelerynę.

W 1997 r. Zgromadzenie liczyło 20 sióstr w trzech domach (dwa w Krakowie, jeden w Sandomierzu).

SIOSTRY MARYI

Szensztacki Instytut Sióstr Maryi (Institutum Schoenstattensis Sororum Marialium)

Instytut, nazywany do połowy lat osiemdziesiątych „siostry Maryi Apostolstwa Katolickiego”, należy do wielkiego dzieła, które prowadził ks. Józef Kentenich (1885-1968) w Schönstatt-Valendar k. Koblencji. Instytut jest jedną z wielu wspólnot międzynarodowego Ruchu Apostolskiego z Szensztat, zwanego również Ruchem Szensztackim lub Dziełem Szensztackim. Za datę powstania Instytutu przyjmuje się 1926 r. Kanoniczne zatwierdzenie na

prawie papieskim miało miejsce w 1976 r. Do Polski siostry przybyły w 1946 r. i zatrzymały się w Zabkowicach Śląskich.

Instytut jest maryjno-apostolską wspólnotą, której głównym celem jest stworzenie nowej społeczności i wychowanie nowego człowieka według wzoru Maryi i z Jej pomocą. Instytut urzeczywistnia ten cel poprzez formację świeckich aktywnie włączających się w służbę Kościołowi i ewangelizację świata. Siostry prowadzą pracę formacyjną we wspólnotach dziewcząt, matek, kobiet zawodowo czynnych oraz rodzin. W swym apostołacie ukazują współczesnemu światu wielkość i piękno powołania kobiety. Prowadzą także działalność misyjną oraz podejmują prace we wszystkich zawodach kobiecych.

Istnieje również w Instytucie wspólnota kontemplacyjna (zob. Siostry Wieczystej Adoracji Najświętszego Sakramentu).

W 1994 r. Stowarzyszenie liczyło ok. 2800 sióstr w 19 prowincjach na całym świecie, z czego w Polsce żyło 130 sióstr. Władze generalne Instytutu mają swoją siedzibę w Schönstatt—Vallendar w Niemczech, a dom zarządu prowincji polskiej w Świdrze k. Warszawy.

SIOSTRY MARYI NIEPOKALANEJ

Zgromadzenie Sióstr Maryi Niepokalanej (Congregatio Pauperum Sororum Beatissimae Semper Immaculatae Virginis Mariae)

Założycielem Zgromadzenia był ks. Jan Schneider (1824-1876). Pierwsza wspólnota powstała we Wrocławiu w 1854 r. Zatwierdzenie apostolskie nastąpiło w 1897 r. Władze generalne Zgromadzenia rezydują w Rzymie, a polskich prowincji w Branicach, Katowicach i we Wrocławiu.

Życie sióstr poświęcone jest pracy apostolskiej wśród młodzieży żeńskiej moralnie zagrożonej i pozbawionej pracy, opiece nad kobietami pracującymi oraz duszpasterstwu wśród kobiet samotnych. Siostry opiekują się chorymi w szpitalach i w zakładach specjalnych, prowadzą przedszkola, pomagają w pracach parafialnych i oddają się działalności misyjnej. Patronką Zgromadzenia jest Maryja, na Jej wzór siostry prowadzą życie całkowicie oddane Bogu.

W 1991 r. Zgromadzenie liczyło 533 siostry w pięciu prowincjach, z czego 317 pracowało w Polsce w 42 domach trzech prowincji. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Rzymie.

SIOSTRY MATKI BOŻEJ MIŁOSIERDZIA

Zgromadzenie Sióstr Matki Boskiej Miłosierdzia (Congregatio Sororum Beatae Mariae Virginis a Misericordia)

Inna częsta nazwa Zgromadzenia to „magdalenki”, związana z zakładanymi dawniej domami p.w. św. Marii Magdaleny przeznaczonymi do resocjalizacji upadłych kobiet. Pierwszy dom Zgromadzenia powstał w 1818 r. w Laval we Francji. Tam to s. Teresa Agata Rondeau (1793-1866) — założycielka Zgromadzenia — rozpoczęła swoją działalność otwierając dla kobiet z marginesu Dom Miłosierdzia. Inicjatorką sprowadzenia sióstr do Polski była m. Teresa — Ewa Karolina z Sułkowskich Potocka (1814-1881), która po śmierci męża wstąpiła do Instytutu Miłosierdzia w Laval, a następnie zaszczerpiła ideę Zgromadzenia na gruncie polskim. Pierwsze domy sióstr magdalenek na ziemiach polskich powstały w jesieni 1862 r. w Warszawie — z fundacji hr. Ksawerego Pusłowskiego i w Krakowie — z fundacji ks. Aleksandra Lubomirskiego. W 1920 r. polskie domy Zgromadzenia utworzyły autonomiczną wspólnotę z własnym domem generalnym w Warszawie. W 1927 r. siostry Matki Bożej Miłosierdzia otrzymały zatwierdzenie na prawie papieskim. Należy wspomnieć, że do omawianego Zgromadzenia należała bł. Faustyna Kowalska (1905-1938) wyniesiona na ołtarze przez Jana Pawła II.

Siostry od początków Zgromadzenia prowadzą działalność wśród dziewcząt i kobiet moralnie zagrożonych oraz potrzebujących pomocy duchowej i materialnej. Współpracują też z młodzieżowym duszpasterstwem parafialnym i prowadzą zakłady specjalnej opieki dla dzieci i dorosłych.

W 1995 r. Zakon liczył 402 siostry w 23 klasztorach. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Warszawie.

SIOSTRY MISYJNE

Zgromadzenie Misyjne Służebnic Ducha Świętego (Congregatio Missionalis Servarum Spiritus Sancti — SSpS, CMSSpS)

Zgromadzenie to założył bł. Arnold Janssen (1837-1909), założyciel werbistów, przy współudziale Marii Heleny Stollenwerk (1852-1900) i Józefy Hendriny Stenmanns (1852-1903). Pierwsza wspólnota sióstr, nazywanych niekiedy „werbistkami”, zawiązała się w 1889 r. w Steyl, w Holandii. Kanoniczne

zatwierdzenie wspólnoty miało miejsce w 1938 r. Na ziemi polskie siostry przybyły w 1921 r. i osiedliły się w Rybniku na Śląsku. Placówka ta, organizowana z myślą o domu formacyjnym dla Polek, została zlikwidowana w pierwszych dniach II wojny światowej. Po 1945 r. w granicach Polski pozostały siostry z domu rekolekcyjnego w Raciborzu, który przed wojną należał do prow. austriackiej. W 1967 r. pierwsza grupa sióstr wyjechała do pracy misyjnej poza Polskę.

Zgromadzenie ma, podobnie jak werbiści, charakter misyjny. Podstawowym celem sióstr jest praca nad rozkrzewianiem wiary, zwłaszcza na terenach misyjnych. Siostry posługują w duszpasterstwie, lecznictwie, szkolnictwie oraz prowadzą dzieła charytatywne. Używają granatowego habitu, na którym noszą krzyż z symbolem Ducha Św.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 3729 członkiń, w Polsce w tym czasie pracowało i przygotowywało się do pracy misyjnej 161 sióstr profesek, 15 nowicjuszek i 9 postulantek w 12 domach jednej prowincji. Warto dodać, że 55 polskich misjonarek pracuje w 17 pozaeuropejskich krajach, a 36 sióstr na terenie Anglii, Austrii, Belgii, Niemiec, Rosji, Rumunii, Ukrainy i Włoch. Siedziba władz generalnych znajduje się w Rzymie, a prowincji polskiej w Raciborzu.

SIOSTRY NAJŚWIĘTSZEJ RODZINY

Założycielem Zgromadzenia dla kandydatek pochodzących z rodzin obrządku greckokatolickiego (obecnie nazywanego bizantyjsko-ukraińskim) był ks. Teofil Gornikiewicz. Pierwsza wspólnota zawiązała się w 1911 r. w Hoszowie. W 1936 r. Wspólnota liczyła 64 siostry przebywające w 11 domach. Po 1946 r., tj. od zlikwidowania Kościoła Unickiego w ZSRR, siostry działały w ukryciu i organizowały duszpasterstwo i życie religijne wśród wiernych swego obrządku.

Siostry prowadziły ochronki i sierocińce dla dzieci oraz opiekowały się chorymi. Pomagały także w duszpasterstwie parafialnym, w odległych od kościołów parafialnych kaplicach i domach modlitwy organizowały nabożeństwa i naukę śpiewu cerkiewnego. Prowadziły kolportaż prasy religijnej. Duże znaczenie przywiązywały do przygotowania dziewcząt do

przyszłego życia — uczyły haftu, szycia, prowadzenia gospodarstw domowych i gotowania.

SIOSTRY OD ANIOŁÓW

Zgromadzenie Sióstr od Aniołów (Congregatio Sororum ab Angelis)

Zgromadzenie to założył w 1889 r. w Wilnie ks. Wincenty Kluczyński (1847-1917). W 1913 r. nastąpiło zatwierdzenie Zgromadzenia, jako bezhabitowego, przez Stolicę Apostolską.

Siostry pomagają kapłanom w pracy duszpasterskiej, prowadzą działalność katechetyczną, pedagogiczną i wychowawczą.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 151 sióstr w 24 domach, z czego w 14 domach polskich przebywało 101 sióstr. Zarząd generalny ma swoją siedzibę w Konstancinie-Jeziornej k. Warszawy.

SIOSTRY OPATRZNOŚCI BOŻEJ

Zgromadzenie Sióstr Opatrzności Bożej (Congregatio Sororum a Divina Providentia — SDP)

Zgromadzenie to powstało w 1857 r. we Lwowie. Założycielką była m. Antonina Marcjanna Mirska (1822-1905), z którą współpracował abp Łukasz Baraniecki oraz księżna Jadwiga Leonowa Sapieżyńska. Ustawy zakonne oparte na podstawie ustaw Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia zostały zatwierdzone przez kurię lwowską w 1857 r., zaś aprobatę Stolicy Apostolskiej uzyskało Zgromadzenie w 1867.

Szczegółowym celem Zgromadzenia jest szerzenie chwały Bożej i troska o zbawienie dusz ludzkich, zwłaszcza dziewcząt upadłych moralnie, zagubionych i osieroconych. Inną szczególnie pragnęła służyć założycielka, a drogę jej życia znaczyły liczne sierocińce, zakłady wychowawcze dla dziewcząt i domy specjalnej troski. Ideę tę kontynuuje współcześnie Zgromadzenie. Siostry poświęcają się wychowaniu dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie, moralnie zaniedbanej oraz biednej i osieroconej. Pracują w Domach Opieki Społecznej dla dzieci i starców, wychowują dzieci w przedszkolach i poprzez katechizację. Ważne jest także podejmowanie innych prac podyktowanych potrzebami chwili. Zgromadzenie przyjęło znak przedsta-

wiający Oko Opatrzności Bożej wpisane w trójkąt symbolizujące Tróję św., co oznacza zawierzenie Opatrzności Bożej. Strojem sióstr jest czarny habit z białym kołnierzykiem oraz czarny welon z białym czepkiem.

W 1996 r. Zgromadzenie, z siedzibą władz generalnych w Przemyśle, liczyło 42 domy w Polsce, Włoszech, Japonii, Szwajcarii i na Ukrainie, w których przebywało 301 sióstr profesek i 15 nowicjuszek.

SIOSTRY RODZINY MARYI

Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi (Congregatio Sororum Franciscalum Familiae Mariae)

— nazywane są często „franciszkankami Rodziny Maryi”. Twórcą omawianego Zgromadzenia był późniejszy abp warszawski, ks. Zygmunt Szczęsny Feliński (1822-1895). Zgromadzenie powstało w 1857 r. w Petersburgu, a definitywna aprobata Konstytucji Zgromadzenia przez Stolicę Apostolską nastąpiła w 1934 r. Pierwszy dom na ziemiach polskich powstał w Warszawie w 1862 r. Siostry wyróżnia fioletowy sznur, którym przepasują czarne habity.

Zgromadzenie swoją duchowość opiera na franciszkańskich ideałach poświęcenia się Bogu i ludziom. Siostry swoje życie kształtują na wzór Świętej Rodziny. Główny cel wyznaczony przez założyciela to służba bliźnim, szczególnie ubogim, działalność wychowawcza, nauczanie dzieci i młodzieży, troska o chorych, starszych i samotnych. Założyciel, jako wikariusz parafii, a potem profesor i ojciec duchowny Akademii Duchownej w Petersburgu, opiekował się polskimi sierotami i tułaczami. Siostry podejmują także prace w parafiach i instytucjach kościelnych oraz w katechizacji.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 1232 członkinie w 149 domach. Z tego: 66 domów w Brazylii, 4 na Ukrainie, 1 na Białorusi i 1 we Włoszech (Rzym). W Polsce — w trzech prowincjach z siedzibami zarządów w Krakowie, Poznaniu i Warszawie — przebywało w tym czasie w 77 domach 826 sióstr. Aktualnie Zgromadzenie w Polsce ma 24 nowicjuszek i 20 postulantek. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Warszawie.

SIOSTRY SACRÉ COEUR

Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Serca Jezusowego (Societas Sacratissimi Cordis Iesu)

Jest to jedno z wielu zgromadzeń zakonnych francuskich, jakie dotarły na polskie ziemie. Siostry Sacré Coeur (fr. Najśw. Serce) założyła św. Magdalena Zofia Barat (1779-1865). W dniu 21 XI 1800 r. złożyła ona pierwsze śluby zakonne, dlatego dzień ten uważa Zgromadzenie za datę swego powstania. Do Polski, do Lwowa, pierwsze siostry przybyły z s. Pelagią Dziekońską na czele w 1843 r. Pierwsze domy powstały w Poznaniu (1857) i w Zbylitowskiej Górze k. Tarnowa (1901). Dalsze klasztory założono w okresie międzywojennym w Polskiej Wsi (1921) i Poznaniu (1933). W okresie II wojny światowej powstał dom w Warszawie (1941), następne w Sosnowcu-Niwce (1973), na warszawskim Ursynowie (1981), w Markach (1989), Gdyni (1992) oraz w Pyrach i w Warszawie (1995). Od 1991 r. polskie siostry pracują w Moskwie.

Siostry poświęcają się szerzeniu miłości Boga, którą uzewnętrznia kult Eucharystii i Serca Jezusa. Prowadzą działalność wychowawczą w szkołach, akademikach, internatach i innych miejscach pracy. Na terenie Polski siostry pracują jako katechetki, przedszkolanki, pielęgniarki oraz nauczycielki — w prowadzonym przez siebie Liceum Ogólnokształcącym w Pobiedziskach i w szkołach państwowych. Organizują rekolekcje i dni skupienia dla młodzieży. Aktywnie uczestniczą w działalności misyjnej Kościoła. Każdy dom Zgromadzenia jest samodzielną jednostką i zależy bezpośrednio od władz generalnych, których siedzibą jest Rzym. Siostry noszą dwuczęściowy strój (bluza i spódnica) oraz popielaty welon.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 3876 sióstr 52 narodowości, w tym 113 Polek pracujących w 14 wspólnotach. Administracyjnie Zgromadzenie dzieliło się na 34 prowincje. W 1996 r. na ziemiach polskich funkcjonowało 10 wspólnot z 106 siostrami.

SIOSTRY SAMARYTANKI

Zgromadzenie Zakonne Sióstr Samarytanek Płomienia Miłości Niepokalanego Serca Maryi

Zgromadzenie powołał do życia ks. Andrzej Michałek (ur. 1939) w 1984 r.

Cel życia i działalności sióstr jest kontemplacyjno-apostolski: praca nad uświęceniem własnym, szczególna troska o świętość rodziny poprzez codzienną wspólną modlitwę z rozważaniem Słowa Bożego. Zgromadzenie propaguje miłość do Jezusa — Słowa Bożego oraz miłość samarytańską, czyli bezinteresowną miłość bliźniego. Strojem sióstr jest habit koloru zielonego przepasany czerwonym sznurem i biały welon.

Pierwszy dom (Centrum Fatimy) Zgromadzenia powstał w Grabiu w woj. krakowskim w 1990 r. W 1996 r. zamieszkiwało go 8 sióstr.

SIOSTRY SERCA MARYI

Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Sororum Immaculati Cordis Beatae Mariae Virginis)

Wyłoniły się ze Stowarzyszenia „Miłości Bożej”, które w 1911 r. zainicjował we Lwowie jezuita o. Konstanty Marszałowicz (1855-1918). W 1946 r. oddzieliła się od Stowarzyszenia grupa sióstr, która po przyjęciu habitów przyjęła podaną powyżej nazwę. Kanoniczne zatwierdzenie omawianej wspólnoty przez władzę kościelną nastąpiło w 1959 r.

Siostry pomagają we wszelkich akcjach duszpasterskich w parafiach, poświęcają się na rzecz najbardziej potrzebujących, szczególnie więźniów. Prowadzą działalność katechetyczną, ewangelizacyjną, charytatywną i wspomagają modlitewnie misje katolickie. Patronką i wzorem dla Zgromadzenia jest Maryja. Siostry szczególną czcią darzą Jej Niepokalane Serce.

W 1992 r. Zgromadzenie liczyło 43 siostry w 5 domach. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Kietrze Śląskim.

SIOSTY SŁOWA BOŻEGO

Instytut Apostolski Słowa Bożego (Istituto Apostolico „Verbum Dei”)

W ostatnich latach siostry Słowa Bożego założyły swój dom w Warszawie. Bliższych danych brak.

SIOSTRY SZKOLNE

Zgromadzenie Sióstr Szkolnych de Notre Dame (Congregatio Sororum Pauperum Scholarium de Notre Dame — SSND, ND)

W 1818 r. w Bawarii życie wspólne pod kierunkiem bł. Marii Teresy od Jezusa Karoliny Gerhardinger (1797-1879) rozpoczęły siostry, które w późniejszym okresie nazwano szkolnymi. Ustawy dla nich ułożył ks. Sebastian Job (na wzór reguły kanoniczek Notre Dame, powstałych w drugiej połowie XVI wieku). W 1833 r. siostry te założyły swoją pierwszą szkołę w Neuburg am Wald, w diec. ratyzbońskiej. Wówczas to wykrystalizował się cel nowej wspólnoty, która początkowo przyjęła nazwę „Zgromadzenie Ubogich Sióstr Szkolnych Matki Boskiej”. Rok 1833 przyjmuje się jako datę powstania Zgromadzenia. Kanoniczne zatwierdzenie Zgromadzenia nastąpiło w 1854 r. Do Wrocławia przybyły w 1851 r., a pierwsze domy na Śląsku powstawały kolejno w Bielsku (1859), Krzydlinie Małej (1861) i Głubczycach (1876). W 1904 r. powstał dom we Lwowie, w którym od 1934 r. była siedziba polskiej prowincji. Władze polskiej prowincji Zgromadzenia rezydują w Opolu. Władze generalne mają swoją siedzibę w Rzymie.

Działalność sióstr skupia się wokół religijnego wychowania oraz wykształcenia dzieci i młodzieży z najbiedniejszych rodzin oraz w domach opieki społecznej i w domach małych dzieci. Siostry, w miarę potrzeb, podejmują prace katechetyczne, duszpasterskie i pomagają w pracy parafialnej. Prowadzą także zakłady specjalnej troski. Do 1934 r. siostry składały czwarty ślub odnoszący się do nauczania i wychowania młodzieży. Wiele sióstr podejmuje działalność misyjną. Trud i poświęcenie sióstr uwidacznia ich dewiza, pozostawiona przez założycielkę: „wszystkie dzieła Boże dokonują się w bólu”. Szczególnego kultu w Zgromadzeniu doznaje Matka Boża czczona w paryskiej świątyni Notre Dame.

W 1992 r. Zgromadzenie liczyło 6243 siostry, z czego 255 (1996 r.) pracowało w polskiej prowincji w 22 domach.

SIOSTRY SZPITALNE

Zgromadzenie Sióstr Szpitalnych od Najświętszego Serca Jezusa (Congregationis Sororum Ospitalarium a Sanctissimo Corde Iesu)

Zgromadzenie powstało w 1881 r. w Ciempozuelos k. Madrytu. Jego założycielami byli: bonifrater bł. o. Benedykt Meni (1841-1914) oraz s. Maria Józefa Recio (1846-1883) i s. Maria Augustias Gimenes. Zatwierdzone zostało w 1923 r. W 1990 r. siostry przybyły do Polski i założyły dom w Warszawie-Ursusie.

Siostry szpitalne życie zakonne budują na poświęceniu się Bogu i ludziom. Szerzą kult Najśw. Serca Jezusowego naśladować równocześnie Jego cnoty. Konstytucje Zgromadzenia (6) polecają siostronom „modlić się, pracować, cierpieć, współcierpieć, kochać Boga i milczeć”. Siostry pracują w szpitalach (stąd popularna nazwa), domach opieki i zakładach zamkniętych. Opiekują się chorymi umysłowo, niepełnosprawnymi i ubogimi.

Dom generalny mieści się w Rzymie.

SIOSTRY ŚW. JANA CHRZCICIELA

Zgromadzenie Sióstr Świętego Jana Chrzciciela

Założone w 1878 r. w Angri we Włoszech przez ks. Alfonso Marię Fusco (1839-1910). Zatwierdzone definitywnie w 1927 r. Dom generalny mieści się w Rzymie.

Siostry swój pierwszy dom w Polsce założyły w Pasierbcu k. Limanowej w 1991 r.

SIOSTRY ŚW. JOZAFATA, JOZAFATKI

Towarzystwo Sióstr Świętego Jozafata Kuncewicza

Towarzystwo to zostało założone w Kozłowie k. Buska (obw. lwowski) w 1912 r. przez kaznodzieję lwowskiej katedry św. Jura ks. Aleksandra Dykija (1897-1918) i proboszcza w Ko-

złowie ks. Iwana Żyhala dla sióstr obrządku greckokatolickiego (obecnie bizantyjsko-ukraińskiego).

Siostry zajmowały się prowadzeniem domów starców, ochronek i przedszkoli, organizowaniem kolonii wakacyjnych dla dzieci z rodzin ubogich oraz pomagały klerowi diecezjalnemu w pracach parafialnych, m.in. katechizowały, uczyły śpiewu i dbały o cerkwie. W miejscowościach, w których brak było kapłanów, siostry urządzały nabożeństwa majowe, czerwcowe i październikowe oraz nowenny przed Bożym Narodzeniem i nabożeństwa w Wielkim Poście. Jozafatki prowadziły wzorcowe gospodarstwo rolne, z którego czerpały środki do działalności charytatywnej.

W 1937 r. Zgromadzenie liczyło 42 siostry w 10 domach. Po 1946 r. z powodu prześladowań władz sowieckich siostry prowadziły konspiracyjną działalność wśród katolików obrządku wschodniego.

SIOSTRY ŚWIĘTEJ RODZINY

Instytut Sióstr Świętej Rodziny z Bordeaux (Congregatio Sororum a Sacra Familia Burdigalensium)

Założycielem wspólnoty był ks. Piotr Benwenut de Noailles (1793-1861). Pierwszy klasztor powstał w 1820 r. w Bordeaux. Od 1902 r. Instytut działa na prawach papieskich. Do Polski siostry przybyły w 1934 r. i zamieszkały w Łodzi.

Zasadniczym celem Instytutu jest szerzyć i umacniać wiarę we wszystkich środowiskach, tak aby współcześni żyli na wzór pierwszych chrześcijan, których ożywiał „jeden duch i jedno serce” (Dz 4. 32). Każdego dnia siostry pełnią służbę bliźnim, wychowują oraz nauczają dzieci i młodzież, prowadzą świetlice dla dzieci z rodzin ubogich i zaniedbanych oraz organizują dla nich wypoczynek wakacyjny, pielęgnują chorych w szpitalach i domach prywatnych, a także pomagają w pracach parafialnych pracując w kancelariach oraz jako zakrystianki i organistki. W swoim życiu mają się wzorować na Świętej Rodzinie, naśladować jej cnoty i szerzyć jej kult. Do soboru Watykańskiego II Zgromadzenie dzieliło się na trzy chóry nazywane siostrami Niepokalanego Poczęcia, siostrami św. Józefa i siostrami św. Marty.

Do Instytutu należą osoby o zróżnicowanym powołaniu: siostry apostołskie (noszą szary habit i medalion z wyobrażeniem Zmartwychwstałego), siostry kontemplacyjne (noszące ten sam strój), siostry konsekrowane świeckie — żyjące we własnych środowiskach rodzinnych i zawodowych, osoby składające zobowiązania (świeccy, kapłani). Wszyscy żyją według tej samej duchowości.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło około 2700 sióstr w 24 krajach (20 prowincji), z których w Polsce w 8 domach jednej prowincji (6 — Polska, 2 — Białoruś) przebywało 65 członkiń. Przełożona generalna Instytutu rezyduje w Rzymie, a przełożona prowincji polskiej w Warszawie.

SIOSTRY WIECZYSTEJ ADORACJI (wspólnota kontemplacyjna)

Szensztacki Instytut Sióstr Maryi (Institutum Schoenstattense Sororum Marialium)

Jest to kontemplacyjna gałąź Szensztackiego Instytutu Sióstr Maryi (zob.) i przynależy do Ruchu Szensztackiego, który założył ks. Józef Kentenich (1885-1968) w Schönstatt. Instytut powstał w 1926 r. Kanoniczne zatwierdzenie Instytutu nastąpiło w 1976 r. Do Polski siostry przybyły w 1946 r. i osiadły w Ząbkowicach Śląskich. W naszym kraju wchodzi w skład prowincji czynnej jako placówka kontemplacyjna.

Zadaniem sióstr jest modlitwa i pokuta w intencji Kościoła świętego i Dzieła Szensztackiego. Wspierają modlitwą siostry czynne. Większą część dnia poświęcają modlitwie: sprawują Liturgię Godzin oraz adorują Najśw. Sakrament w ciągu dnia i nocy. Poza modlitwą oddają się pracy ręcznej. Wykonują szaty i paramenty liturgiczne, pracują w ogrodzie oraz wykonują inne prace, dostępne dla kontemplacyjnego stylu życia. Siostry utrzymują także korespondencję z członkami zewnętrznego Kręgu Adoracji ludzi świeckich, wysyłając listy okólne do osób deklarujących swą modlitwę i umożliwiając im raz w roku udział w rekolekcjach w domu sióstr.

W 1996 r. w całym Instytucie było 60 sióstr kontemplacyjnych. W tym czasie w Świdrze k. Otwocka zamieszkiwało 5 sióstr wieczystej adoracji.

SIOSTRY „WSPÓLNEJ PRACY”

Zgromadzenie Sióstr „Wspólnej Pracy” od Niepokalanej Maryi (Congregatio Sororum „Laboris Communis” ab Immaculata Maria)

Wspólnotę założyła w 1889 r. we Włocławku Franciszka Rakowska (1860-1938). W 1911 r. zatwierdzona została jako świeckie „Stowarzyszenie Kobiet Wspólnej Pracy pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najśw. Maryi Panny”. W dwanaście lat później bp sufragan włocławski Wojciech Owczarek przekształcił Stowarzyszenie w zgromadzenie zakonne. Kanoniczne zatwierdzenie nastąpiło w 1922 r. we Włocławku, a zatwierdzenie przez Stolicę Apostolską w 1983 r. Niekiedy siostry są nazywane „niepokalankami” lub „siostrami od Niepokalanej Maryi”.

Mysłą przewodnią wszelkich poczynąń założyciela była dewiza: „Tak gorliwie spełniać każdą czynność, jakby zależało od niej zbawienie nasze — owszem, świata całego”. Hasło to realizują siostry przez katechizację dzieci i młodzieży, pracę apostolską, charytatywną, misyjną, wychowawczą, opiekuńczą, parafialną, biurową i rękodzielniczą na rzecz społeczeństwa. Strojem sióstr jest ciemnogrnatowy habit oraz krótki granatowy welon z białą wypustką.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 261 sióstr i 7 nowicjuszek w 29 domach w Polsce oraz 21 sióstr w 4 placówkach zagranicznych (Anglia, Niemcy i Białoruś). Dom generalny znajduje się we Włocławku.

SŁUGI CHORYCH

Zgromadzenie Sióstr Infirmerek od Najśłodszego Serca Jezusa (Infirmariae a Corde Iesu)

— nazywane też infirmerkami — założył bł. Honorat Koźmiński w 1903 r.

Początkowo siostry miały opiekować się obłąkanymi i najbardziej niebezpiecznymi chorymi, potem założyły szpital w Nowym Mieście. W 1912 r. z powodu wewnętrznych kłopotów Zgromadzenia sługi chorych przyłączyły się do sióstr Imienia Jezus (zob.).

SŁUGI JEZUSA

Zgromadzenie Sióstr Sług Jezusa (Congregatio Ancillarum Iesu)

Jest to kolejna bezhabitowa rodzina zakonna powołana przez bł. Honorata Koźmińskiego. Pierwszą przełożoną i organizatorką domu zakonnego, który powstał w 1884 r. w Warszawie, była Eleonora Ludwika Motylowska (1856-1932). Zatwierdzenie kanoniczne Zgromadzenie otrzymało w 1908 r.

Początkowo siostry apostołowały wśród służących. Obecnie szczególną troską obejmują żeńską młodzież uczącą się i pracującą, zwłaszcza w instytucjach usługowych, ośrodkach przemysłowych i naukowych. Prowadzą także zakłady wychowawcze i opiekuńcze oraz pomagają w pracach katechetycznych i duszpasterskich Kościoła. Posługę, oddanie się i osobiste uświęcenie każdej z sióstr kształtuje postawa Maryi wypowiadającej słowa „oto ja służebnica Pańska” (Łk. 1, 38).

W 1996 r. Zgromadzenie, którego dom generalny znajduje się w Warszawie, liczyło w 35 domach 336 sióstr w Polsce i 23 poza jej granicami.

SŁUGI PARALITYKÓW

Była to wspólnota powstała w 1873 r. w Warszawie z inicjatywy bł. Honorata Koźmińskiego oraz Feliksa Sobańskiego i Izabeli Piłsudskiej.

Siostry opiekowały się przewlekłe chorymi oraz samotnymi, a także troszczyły się o ich życie religijne.

W 1897 r. Zgromadzenie liczyło 20 sióstr. Upadło w dziesięć lat później.

SŁUŻEBNICE DUCHA ŚWIĘTEGO (wspólnota kontemplacyjna)

Zgromadzenie Sióstr Służebnic Ducha Świętego Od Wieczystej Adoracji (Congregatio Servarum Spiritus Sancti de Adoratione Perpetua — SSpSdAP)

Jest to kontemplacyjny odłam sióstr misyjnych (zob.) założonych przez bł. Arnolda Janssena (1837-1909). Wspólnota kontemplacyjna powstała w 1896 r. w Steyl w Holandii. Początkowo obie wspólnoty istniały jako jedno Zgromadzenie. Usamo-

dzielnienie służebnic Ducha Świętego, zwanych także „różowymi siostrami” (od koloru habitu), miało miejsce w 1917 r., a ostateczne zatwierdzenie przez władze kościelne nastąpiło w 1950. W 1990 r. siostry założyły klasztor w Nysie.

Poprzez akty pokuty, osobiste modlitwy i nieustanną, trwającą dzień i noc adorację Najśw. Sakramentu siostry wspomagają duszpasterską działalność werbistów i sióstr misyjnych. Strojem sióstr jest różowy habit i biały szkaplerz oraz welon. Kolor habitu symbolizuje cześć Ducha Świętego i Jego Niepokalanej Oblubienicy Maryi.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 425 członkiń żyjących w 18 kontemplacyjnych klasztorach. W polskim klasztorze w Nysie pracowało 12 sióstr.

SŁUŻEBNICE CHRYSTUSA KAPŁANA

Instytut powstał w Afryce, a zatwierdzenie otrzymał w 1963 r. Jego założenia programowe zbliżone są do męskiego Instytutu Sług Chrystusa Kapłana. Członkinie pomagają kapłanom w pracach duszpasterskich; w Afryce często pracują jako katechetki lub organizują życie parafialne, prowadząc życie wspólne. Angażują się także w szkolnictwie i szpitalnictwie. Instytut działa również w USA i Kanadzie, gdzie członkinie nie prowadzą życia wspólnego. Pracują w domach starców i roztaczają opiekę nad osobami samotnymi. Wszystkie członkinie Instytutu modlą się za kapłanów i w intencji dzieł duszpasterskich przez nich prowadzonych.

Pierwsze członkinie Instytutu przybyły na ziemię polskie w ostatnich kilku latach.

SŁUŻEBNICE JEZUSA KAPŁANA

Instytut powstał w 1950 r. w Sao Paulo w Brazylii, a w 1963 został zatwierdzony na prawie diecezjalnym. Poza Brazylią członkinie Instytutu działają w krajach europejskich, m.in. w ostatnich latach także w Polsce.

Celem Instytutu jest współpraca z misją kapłańską, wspieranie duchowieństwa modlitwą i ofiarą oraz troska o nowe powołania kapłańskie, zakonne i misyjne. W środowiskach misyjnych organizują życie religijne, prowadzą katechizację i nabo-

żeństwa paraliturgiczne. Cel ten wynika z potrzeb Kościoła brazylijskiego. Każda z członkiń Instytutu według własnych możliwości i uznania wybiera sobie rodzaj działalności duszpastersko—religijnej, a dla własnego utrzymania i wspierania dzieł Kościoła podejmuje pracę zarobkową. Członkinie prowadzą systematyczne życie sakramentalne, szerzą kult Eucharystii i maryjny oraz prowadzą praktykę codziennej medytacji i czytania Pisma św.

SŁUŻEBNICE MARYI

Zgromadzenie Sióstr Służebnic Najświętszej Maryi Niepokalanie Poczętej (Congregatio Sororum Servularum Beatissimae Virginis Mariae Immaculatae)

Zgromadzenie należy do obrządku bizantyjsko-ukraińskiego (zwanego dawniej greckokatolickim). Założyli je bazylianin o. Jeremiasz — Jan Łomnicki (1860-1916), ks. Cyryl Sielecki (1835-1918) i s. Jozafata — Michalina Hordaszewska (1869-1919). Pierwsza wspólnota sióstr zawiązała się w 1892 r. w miejscowości Żużel (pow. sokalski) na Ukrainie. W 1909 r. założono dom w Przemyślu. Zatwierdzenie na prawie papieskim Zgromadzenie otrzymało w 1932 r. W kilka lat później Zgromadzenie liczyło na ziemiach polskich 463 siostry w 81 domach oraz prowincje w Brazylii i Kanadzie, a także pojedyncze klasztory w Czechosłowacji i Jugosławii.

Siostry służą pomocą w duszpasterstwie parafialnym oraz pracują w zakładach specjalnych dla dzieci i młodzieży. Poświęcają się pracy charytatywnej i wychowawczej. Patronką służebnic jest Matka Boża. W godle, obok litery M (Maryja) zdobionej krzyżem, można dostrzec trzy gwiazdy interpretowane jako trzy rady ewangeliczne: posłuszeństwo, ubóstwo i czystość; jako cnoty: cichość, pokora i miłość siostrzana; jako trzy podstawowe zadania realizowane przez Zgromadzenie: wychowanie dzieci i młodzieży, opieka nad chorymi, troska o świątynię. Strojem sióstr jest granatowy habit i czarny welon.

W 1994 r. Zgromadzenie liczyło 1052 członkinie w 7 prowincjach. W 1996 r. w 11 polskich domach przebywało 78 sióstr profesek i 4 nowicjuszek. Władze generalne służebnic Maryi rezydują w Rzymie.

SŁUŻEBNICE NAWIEDZENIA

Zgromadzenie Sióstr Służebnic Nawiedzenia (Ancillae Visitationis)

Założycielką Zgromadzenia jest s. Maria Wicencja Minet (ur. 1929). Wspólnota zawiązała się w 1978 r. w Asyżu. W 1993 r. siostry osiedliły się w Bolechowicach k. Krakowa.

Celem służebnic jest, obok własnego uświęcenia, przekazywanie otoczeniu radosnej tajemnicy Nawiedzenia (por. Łk. 1, 39-56) i spotkania Maryi z Elżbietą. W miarę swych możliwości siostry wychodzą naprzeciw kłopotom i problemom osób potrzebujących i biednych zarówno materialnie jak i duchowo. W pracy apostołskiej, charytatywnej, w zajęciach codziennych starają się wszystkich obdarzać osobą Chrystusa — radością zbawienia.

W 1996 r. Zgromadzenie, podzielone na 4 prowincje, liczyło 100 sióstr. W tym czasie w domu bolechowickim przebywało 5 służebnic.

SŁUŻEBNICE OŁTARZA

Instytut Służebnic Ołtarza

Instytut został założony w Wilnie przez Adelę Stefanowicz przy współpracy ks. Józefa Wojtukiewicza w latach trzydziestych. Po zakończeniu działań wojennych członkinie Instytutu zamieszkały w Częstochowie i Wrocławiu oraz w Gietrzwałdzie k. Olsztyna. W 1962 r. administrator diec. warmińskiej ks. Tomasz Wilczyński erygował kanonicznie wspólnotę, co potwierdził bp Józef Drzazga w 1973 r.

Duchowość Instytutu koncentruje się na Eucharystii. Codzienna Msza św. „jest źródłem i szczytem” codziennego życia jego członkiń, które całkowicie oddają się Bogu poprzez śluby zakonne oraz działalność ewangelizacyjną w różnych środowiskach. Członkinie Instytutu zajmują się katechizacją, kształceniem i wychowaniem katechetek, poradnictwem rodzinnym i pracą duszpasterską. Mieszkają indywidualnie, pracują w różnych zawodach. Obok posłuszeństwa, czystości i ubóstwa członkinie Instytutu ślubują poświęcenie się działalności apostołskiej.

SŁUŻEBNICE SŁOWA BOŻEGO

Zgromadzenie Służebnic Słowa Bożego (Congregatio Sororum Ancillarum Verbi Divini — AVD)

W 1982 r. zawiązała się w Elblągu wspólnota, z której powstało Zgromadzenie. Dekretem ordynariusza warmińskiego erygowano je na prawie diecezjalnym w 1985 r. Organizatorką Zgromadzenia była Zofia Klimowska (ur. 1937).

Siostry oddają się głoszeniu Słowa Bożego i przybliżają jego znajomość poprzez publikacje, konferencje i apostolat. W miarę możliwości pomagają w duszpasterstwie parafialnym i angażują się w katechizacji.

W 1992 r. Zgromadzenie, z siedzibą władz w Elblągu, liczyło 7 profesek w 3 domach.

SŁUŻEBNICZKI DĘBICKIE

Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej — BDNP (Congregatio Sororum Servularum Dei Genetricis Virginis ab Immaculata Conceptione)

Wspólnotę służebniczek założył sługa Boży Edmund Wojciech Stanisław Bojanowski (1814-1871). Pierwszy dom sióstr powstał w 1850 r. w Podrzeczu k. Gostynia, a w sześć lat później otwarto nowicjat. Założyciel z powodu choroby musiał przerwać studia uniwersyteckie w Berlinie, a potem w gnieźnieńskim Seminarium Duchownym. Całe swoje życie poświęcił zakładaniu ochronek (przedszkoli) dla wiejskich dzieci. Ich prowadzenie zlecił siostrze. Mimo wrogiej polityki władz zabórczych, dekretów kasacyjnych i licznych trudności, Zgromadzenie bardzo szybko rozwinęło się personalnie, a z czasem wyrosły z niego cztery niezależne wspólnoty: omawiane służebniczki dębickie, służebniczki starowiejskie (zob.), służebniczki śląskie (zob.) i służebniczki wielkopolskie (zob.), które od 1991 r. tworzą Federację Zgromadzeń Sióstr Służebniczek Najśw. Maryi Panny.

Służebniczki dębickie powstały jako galicyjska gałąź, której początek dał założony w 1861 r. dom w Łańcucie oraz ufundowany w 1882 r. przez hrabiów Raczyńskich dom w Dębicy. W 1887 r. bp Ignacy Łoboz usamodzielniał domy zakonne służebniczek w diec. tarnowskiej, a w 1890 r. nastąpiło usamodzielnienie słu-

żebniczek dębickich jako autonomicznego Zgromadzenia, niezależnego od władz zakonnych w Pleszewie. Kanoniczne zatwierdzenie słuźebniczek dębickich miało miejsce w 1937 r.

Powołaniem sióstr jest „kochać i służyć jak Chrystus”. Zadanie to słuźebniczki realizują przez pracę wśród dzieci i młodzieży, wśród chorych, opuszczonych i starców. Siostry pomagają także w duszpasterstwie parafialnym i w ośrodkach misyjnych. Każda praca i modlitwa, jak głosi dewiza, jest ofiarowana „na większą chwałę Bożą i cześć Niepokalanej Dziewicy”.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 640 sióstr profesek i nowicjuszek w 99 domach na terenie 6 krajów w Europie i w Boliwii. Zgromadzenie dzieli się na 3 prowincje z siedzibami w Krakowie, Poznaniu (prowincja poznańsko-warszawska) i Tarnowie.

SŁUŻEBNICZKI WIELKOPOLSKIE

Zgromadzenie Sióstr Słuźebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (Congregatio Sororum Ancillarum ab Immaculata Conceptione Beatae Mariae Virginis)

— nazywane do 1984 r. „słuźebniczkami pleszewskimi”. Jest to najstarsza gałąź wspólnoty, której początek dał sł. Boży Edmund Bojanowski (zob. słuźebniczki dębickie). W 1866 r. Zgromadzenie zostało zatwierdzone przez abpa Mieczysława Ledóchowskiego. Dekret pochwalny Stolicy Apostolskiej Zgromadzenie otrzymało w 1931 r., a kanoniczne zatwierdzenie wspólnoty zakonnej nastąpiło w 1940 r. Warunki historyczne sprawiły, że Zgromadzenie musiało kilkakrotnie zmieniać siedzibę zarządu generalnego. Od 1984 r. dom generalny znajduje się w Luboniu. Wraz z innymi wspólnotami założonymi przez E. Bojanowskiego: słuźebniczkami dębickimi (zob.), słuźebniczkami starowiejskimi (zob.) i słuźebniczkami śląskimi (zob.) omawiane Zgromadzenie należy do Federacji Zgromadzeń Sióstr Słuźebniczek Najśw. Maryi Panny powołanej w 1991 r.

Siostry prowadzą działalność dydaktyczną i wychowawczą wśród dzieci i młodzieży, zwłaszcza zaniedbanej moralnie i z rodzin pozbawionych środków do życia, w przedszkolach, szkołach i domach dziecka. Swoim wpływem wychowawczym obejmują młodzież — przez organizowanie rekolekcji i prowadzenie różnych grup duszpasterskich. Troszczą się o chrześci-

jańskie wychowanie w rodzinach i o życie parafialne, pomagają w utrzymaniu porządku w kościołach i w prowadzeniu plebanii oraz pracują charytatywnie. Pracują w instytucjach kościelnych. Na terenie Wielkopolski dały się poznać jako terenowe pielęgniarki i opiekunki chorych w domach prywatnych i szpitalach. Siostry całkowicie oddane Niepokalanej — patronce Zgromadzenia — ofiarują „wszystko na większą chwałę Bożą i cześć Niepokalanej Dziewicy”.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 462 członkinie w 67 domach, zorganizowanych w trzy prowincje z siedzibami w Konstancinie Jeziornej i Pleszewie oraz w Porto Alegre (Brazylia). Poza Polską siostry pracują w Brazylii, na Białorusi, we Francji, w Kazachstanie, w Szwecji i we Włoszech.

SŁUŻEBNICZKI STAROWIEJSKIE

Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej (Congregatio Sororum Servularum Beatae Mariae Virginis Immaculatae Conceptae)

Jest to trzecia wspólnota wywodząca się ze służebniczek założonych przez sł. Bożego Edmunda Bojanowskiego. Uwarunkowania polityczne sprawiły, że na terenie Galicji nie mogły przebywać siostry zakonne z innych zaborów. Po trzech dekreтах kasacyjnych rządu austriackiego, dzięki staraniom władz kościelnych domy służebniczek na terenie archidiec. lwowskiej i diec. przemyskiej usamodzielniały się w 1866 r. i otrzymały tymczasowe prawo istnienia pod warunkiem uniezależnienia się od przełożonych zamieszkałych w Wielkopolsce oraz całkowitego zerwania łączności z zagranicą. Kapituła Zgromadzenia, która odbyła się w 1874 r. w Starej Wsi, przyjęła te warunki i wybrała władze generalne. Od nazwy miejscowości, w której założono dom generalny, siostry nazwano służebniczkami starowiejskimi. Zatwierdzenie papieskie nowego Zgromadzenia nastąpiło w 1930 r. Wraz z innymi wspólnotami służebniczek: dębickimi (zob.), wielkopolskimi (zob.) i śląskimi (zob.) służebniczki starowiejskie należą do Federacji Zgromadzeń Sióstr Służebniczek Najśw. Maryi Panny założonej w 1991 r.

Codzienna praca sióstr, obok dążenia do własnego uświęcenia, to katechizacja, chrześcijańskie wychowanie dzieci i młodzieży, praca w placówkach opiekuńczych, szkołach i przed-

szkolach, a także działalność charytatywna: pielęgnowanie samotnych, chorych i opuszczonych, praca w domach dziecka. W zależności od aktualnych potrzeb siostry podejmują inne prace, zwłaszcza w instytucjach kościelnych, na plebaniach i w krajach misyjnych (Republika Południowej Afryki, Zambia, Meksyk oraz tereny byłego ZSRR).

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 1484 siostry pracujące w 239 domach w kraju i za granicą. Na ziemiach polskich siostry są zorganizowane w cztery prowincje z siedzibami w Krakowie, Łodzi, Przemyślu i Tarnowie, w których przebywało około 1290 słuźebniczek.

SŁUŻEBNICZKI SZPITALNE

Słuźebniczki Szpitalne (Sorores Valetudinariae)

W 1881 r. ks. Władysław Czarnecki (1861-1932) założył w Warszawie wspólnotę p.w. św. Władysława, której zadaniem było pielęgnowanie chorych. Z czasem opiekę nad wspólnotą przejął bł. Honorat Koźmiński. Siostry nie nosiły habitów; powstały bowiem i działały w nurcie tzw. zgromadzeń ukrytych. Było to spowodowane nie tylko zakazem rosyjskich władz zabórczych, ale i dla łatwiejszego dotarcia do zlaicyzowanych środowisk. W 1887 r. wspólnota liczyła 26 sióstr.

Siostry pracowały w szpitalach, opiekowały się chorymi i pomagały w pracach duszpasterskich sprawowanych przez kapelanów szpitalnych.

Kongregacja upadła na początku XX wieku.

SŁUŻEBNICZKI ŚLĄSKIE

Zgromadzenie Sióstr Słuźebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej (Congregatio Sororum Ancillarum Beatae Mariae Virginis Immaculatae Conceptae)

Jak wspomniano wcześniej, słuźebniczki śląskie stanowią jedną z czterech gałęzi Zgromadzenia założonego przez Edmunda Bojanowskiego w 1850 r. w Podrzeczu k. Gostynia w Wielkopolsce. W 1866 r. założyciel wysłał pierwsze słuźebniczki na ziemię śląską do Poręby k. Góry Świętej Anny.

Rozwój Zgromadzenia w zaborze pruskim przebiegał spokojnie do wybuchu Kulturkampf (1871). Skutkiem antykościelnych ustaw rządu pruskiego była początkowo likwidacja placówek, a następnie podział Zgromadzenia według diecezji. Pod naciskiem władz pruskich abp Florian Stablewski z Poznania w 1897 r. usamodzielniał śląskie domy słuźebniczek założone przez Edmunda Bojanowskiego od władz zakonnych przebywających w Wielkopolsce. Kanoniczne zatwierdzenie nowego zgromadzenia nastąpiło w 1947 r. W ten sposób powstała nowa gałąź, która przyjęła nazwę słuźebniczek śląskich. Wraz z innymi wspólnotami, które łączy postać tego samego założyciela: słuźebniczkami dębickimi (zob.), słuźebniczkami starowiejskimi (zob.) i słuźebniczkami wielkopolskimi (zob.), należą one do Federacji Zgromadzeń Sióstr Słuźebniczek Najśw. Maryi Panny, które ukonstytuowało się w 1991 r.

Zgodnie z charyzmatem przekazany przez założyciela siostry rozwijają działalność charytatywną i apostolską poprzez wychowanie dzieci i młodzieży, prowadzenie katechizacji, słuźbę chorym i opuszczonym, pomoc w duszpasterstwie, pracę w kancelariach parafialnych, w zakrystiach i na plebaniach. Słuźebniczki śląskie mocno zaangażowane są w działalność misyjną. Poza Polską pracują w Niemczech, Czechach, Francji, Słowacji, Włoszech, Kanadzie i w Kamerunie.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 864 siostry w 6 prowincjach posiadających 123 placówki. W Polsce w 106 domach 3 prowincji z siedzibami w Leśnicy Opolskiej, Katowicach i Warszawie było w tym czasie 750 sióstr w kraju i za granicą. Dom generalny słuźebniczek znajduje się we Wrocławiu.

SŁUŻKI

Zgromadzenie Sióstr Słuźek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej z Mariówki (Congregatio Religiosa Sororum Servularum Beatissimae Mariae Virginis Immaculatae de Mariówka)

W 1878 r. w Zakroczymiu powstało Zgromadzenie, które popularnie nazwano słuźkami. Wtedy też założono pierwszy dom sióstr w Nowym Mieście n. Pilicą. Założycielami Zgromadzenia byli bł. Honorat Koźmiński i Rozalia Szumska (1856-1916). Kanoniczne zatwierdzenie nowej wspólnoty zakonnej nastąpiło

w 1947 r. Dom generalny Zgromadzenia znajduje się w Smogorzowie Mariówce k. Opoczna.

Celem służek jest oddawanie chwały Bogu przez dążenie sióstr do miłości doskonałej drogą ślubowanych rad ewangelicznych (czystości, ubóstwa i posłuszeństwa) oraz przez utwierdzanie wiary i moralności chrześcijańskiej w środowisku, w którym siostry przebywają, a zwłaszcza wśród ludności wiejskiej. Celowi temu służyło m.in. zakładanie gospód i zajazdów bezalkoholowych, prowadzenie szkół i przedszkoli. Obecnie siostry pracują jako wychowawczynie, nauczycielki, pielęgniarzy. Podejmują także pracę jako katechetki, referentki w kuriach diecezjalnych i pomagają w obsłudze seminariów duchownych.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło w całym świecie 5 prowincji z 1014 członkiniami, z czego w Polsce 3 prowincje (łomżyńska, płocka i sandomierska) z 839 siostrami w 118 domach.

SPIGOLATRICI [czyt. spigolatriczi]

Instytut Świecki „Spigolatrici della Chiesa”

Początki Instytutu sięgają lat dwudziestych obecnego stulecia, a jego założycielką była Pia Tavernelli (ur. 1906 r.) — nauczycielka z włoskiej miejscowości Lippiano. W 1949 r. Instytut został zaaprobowany przez ordynariusza Città di Castello, a w 1967 r. zatwierdzony na prawie diecezjalnym w diec. Prato. Instytut działa w Europie (od 1986 r. w Polsce), Azji i Ameryce Południowej.

Swoją nazwę *Spigolatrici della Chiesa* (wł. „zbierające kłosa Kościoła”) Instytut zaczerpnął ze starotestamentowej księgi Rut (2, 1–4). Członkinie zamieszkują w małych grupach, a tylko w wyjątkowych sytuacjach indywidualnie. Ich zadaniem jest ewangelizować własne otoczenie słowem, czynem i osobistym przykładem. Pracują zawodowo, a równocześnie działają duszpastersko w zależności od kompetencji i potrzeb środowiska. Pracę zawodową i apostołstwo traktują jako wynagrodzenie zniewag Jezusowi ukrytemu w Eucharystii, którego otaczają szczególnym kultem.

W 1996 r. Instytut liczył 120 członkiń, z których 14 przebywało w Polsce (Lublin, Zamość i Białystok).

STUDYTKI

Na przełomie XIX i XX wieku powstały dwie męskie wspólnoty modlitewne, których członkowie rekrutowali się z wiernych obrządku greckokatolickiego. W 1901 r. abp Andrzej Roman Aleksander Szeptycki (1865-1944) zjednoczył obie grupy tzw. mnichów i osadził w Skniłowie. W 1906 r. wspólnota ta przyjęła za podstawę życia wskazania zwane „ustawem studyjskim” opracowane przez Studiosa (V w.) a uzupełnione i poprawione przez św. Teodora Studytę (759-826). W 1906 r. konferencja Episkopatu greckokatolickiego we Lwowie zatwierdziła dodatkowe konstytucje dostosowując przepisy życia mniszego Studionu do współczesnych warunków. Na wzór wspólnoty męskiej powstała w latach 1918-1921 wspólnota żeńska rekrutująca się z dziewczyn i kobiet obrządku greckokatolickiego, którą to wspólnotę nazwano studytkami. Wspólnotę zatwierdził w 1921 r. metropolita Andrzej Szeptycki. Pierwszy klasztor powstał w Jaktorowie. W 1935 r. w 4 klasztorach przebywało 61 zakonnic.

Studytki prowadziły życie kontemplacyjne, oddawały się pracy fizycznej, pedagogicznej i charytatywnej (sierociniec i ochronka) wśród wiernych swego obrządku.

Zgromadzenie upadło po 1946 r., kiedy to klasztory położone na Ukrainie oficjalnie zostały zlikwidowane decyzją władz radzieckich. Siostry, działające w ukryciu, przetrwały do czasów nam współczesnych i obecnie trwają prace nad reaktywowaniem żeńskiego życia studyckiego.

SZARYTKI

Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Świętego Wincentego à Paulo (Institutum Puellarum Caritatis Sancti Vincentii a Paulo)

W 1617 r. św. Wincenty à Paulo (1581-1660) i św. Ludwika de Marillac (1591-1660) założyli w Paryżu stowarzyszenie kobiet *soeurs de charité* (siostry miłosierdzia), którego zadaniem była opieka nad chorymi. W 1633 r. stowarzyszenie przekształciło się we wspólnotę życia apostołskiego. Aprobata papieską od Innocentego X zyskały szarytki w 1654 r., a definitywne zatwierdzenie przez władze kościelne nastąpiło w 1668. Pierwsze szarytki przybyły do Polski w 1652 r. na zaproszenie królowej

Marii Ludwiki Gonzagi, żony króla Jana Kazimierza, i zamieszkały w Warszawie. Nazwa szarytki wywodzi się z fr. słowa *charité* — miłosierdzie. Dom generalny szarytek znajduje się w Paryżu.

Zadaniem każdej szarytki jest szerzenie chwały Bożej oraz służba Jezusowi w bliźnich najbardziej potrzebujących pomocy i żyjących w niedoli, a więc ubogich, chorych, starcach i dzieciach. Siostry podejmowały przede wszystkim pracę w ambulatoriach, szpitalach i domach opieki, szkołach, sierocińcach i żłobkach. Obecnie oddają się także pracy katechetycznej i działalności misyjnej. W okresie międzywojennym prowadziły w Polsce 107 własnych szpitali, 7 zakładów dla nieuleczalnie chorych i 45 przytułków. Jednym z największych zakładów był Dom Ks. Boudouina w Warszawie, w którym przebywało 700 wychowanków. Całkowite poświęcenie się bliźnim przypominają siostron słowa św. Ludwika: *caritas Christi urget nos* (miłość Chrystusa przynagla nas), które są dewizą Zgromadzenia. Szarytki składają czwarty ślub — całkowitego poświęcenia się chorem i ubogim.

Do Soboru Watykańskiego II siostry szarytki wyróżniały się majestatycznym białym kornetem. Obecnie strój zakonny (koloru granatowego) uległ znacznej modyfikacji.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 27 223 członkinie w 73 prowincjach (2957 klasztorów), z czego 1740 sióstr pracowało w trzech prowincjach polskich (Chełmno, Kraków, Warszawa). Jest to liczebnie największe zgromadzenie żeńskie na świecie.

W okresie międzywojennym działały w Stanisławowie (od 1926) i we Lwowie (od 1929) przybyłe z Belgii szarytki obrządku greckokatolickiego (21 sióstr). Tzw. wschodnia gałąź szarytek powstała w 1837 w Opwyck na terenie Belgii. Przybyłe na ziemię polskie szarytki wschodniego obrządku zorganizowały sierociniec, pracowały w szpitalu we Lwowie oraz prowadziły przytuliska dla wiejskich dziewcząt poszukujących pracy w tym mieście.

Po wojnie wschodnia gałąź Zgromadzenia zanikła.

ŚWIECKI INSTYTUT DOMINIKAŃSKI Z ORLEANU

Instytut wywodzi się z „Małej Grupy Dominikańskiej Jezusa Ukrzyżowanego” powstałej w Orleanie we Francji w 1890 r. z inicjatywy Jeanne Leplâtre przy współudziale dominikanina o. Raymonda Boulanger’a. W Polsce Instytut istnieje od 1947 r.

Celem Instytutu jest realizowanie w warunkach życia świeckiego dewizy dominikańskiej: *Contemplare et contemplata aliis tradere* (żyć duchem kontemplacji i światło prawdy nieść innym). Członkinie Instytutu poświęcają się głównie modlitwie — codziennej Mszy św. i Liturgii Godzin (brewiarza), studiom — dla pogłębienia wiary i życia w prawdzie, pracy zawodowej — dla przenikania w różne środowiska i dla dzielenia z innymi trudów i radości życia. Żyją w duchu rad ewangelicznych. Składają śluby posłuszeństwa, czystości i ubóstwa, które mają ułatwić im całkowite oddanie się Bogu i służbie ludziom. Posiadają dom-ośrodek, w którym spotykają się, modlą, uczą i pracują, lecz mieszkają osobno w różnych regionach Polski.

ŚWIECKI INSTYTUT KARMELITAŃSKI „ELIANUM”

W 1948 r. o. Józef Prus, ówczesny polski prowincjał karmelitów, zaczął przygotowywać kandydatki do powstającego Instytutu. W 1966 r. za zgodą abpa krakowskiego Karola Wojtyły pierwsze osoby złożyły śluby. W 1983 r. kard. Franciszek Macharski kanonicznie erygował omawiany Instytut.

Określenie „Elianium” wywodzi się od proroka Eliasza — patrona Karmelu. Celem Instytutu jest udostępnienie powołanym do „Elianium” wartości charyzmatu karmelitańskiego, a więc kontemplacji Boga i życia w łączności z Matką Bożą. Członkinie Instytutu poświęcają się Bogu na służbę apostolską przez modlitwę, pokutę, chrześcijańską postawę miłości w codziennych kontaktach z bliźnimi i w pracy zawodowej. Codziennie uczestniczą we Mszy św. i praktykują modlitwę wewnętrzną. Wspólnotę Instytutu tworzą członkinie składające

śluby ubóstwa, posłuszeństwa i czystości oraz osoby współpracujące.

T

TERESKI

Zgromadzenie Sióstr „Jedność” pod wezwaniem Świętej Teresy od Dzieciątka Jezus (Congregatio Sororum „Unitas” sub titulo S. Teresiae ab Infante Iesu)

Zgromadzeniu dała początek podlaska Sodalicja Pracownic Katolickich założona w 1925 r. przez ks. Andrzeja Mazurkiewicza (1884-1955), która w 1954 r. ukonstytuowała się w Zgromadzenie zakonne na prawie diecezjalnym dzięki ks. Leonowi Walszkowi SDS (1915-1996). Kanoniczne zatwierdzenie na prawie papieskim Zgromadzenie otrzymało w 1988 r. Jest to zgromadzenie niehabitowe, do którego należą siostry żyjące we wspólnocie oraz siostry prowadzące życie „w świecie”.

Celem sióstr jest osobiste dążenie, we wspólnocie, do pełnej miłości Boga i człowieka ukazanej w Chrystusie i w Jego nauce. Mają też pobudzać ludzi świeckich do pracy nad sobą w duchu Chrystusowym. Siostry pracują w katechizacji, w instytucjach kościelnych jako zakrystianki i organistki, oddają się działalności społecznej i charytatywnej w służbie zdrowia jako pielęgniarki. Szczególne miejsce w życiu sióstr zajmuje działalność wśród zaniedbanej moralnie oraz duchowo młodzieży i dzieci. Duchowość sióstr opiera się na Ewangelii i przykładzie św. Teresy od Dzieciątka Jezus (1873-1897), która jest patronką Zgromadzenia i od której pochodzi nazwa „tereski”.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 72 siostry w 14 domach. Dom generalny sióstr znajduje się w Siedlcach.

TEREZJANKI

Zgromadzenie Sióstr Świętej Teresy od Dzieciątka Jezus (Congregatio Sororum Sanctae Teresiae ab Infante Iesu)

Jest to kolejne Zgromadzenie, które swoje życie zakonne, dążenie do doskonałości oraz poświęcenie się dla innych buduje na przykładzie św. Teresy od Dzieciątka Jezus (1873-1897). Pierwszy klasztor Zgromadzenia powstał w 1936 r. w Maszowie (diec. łucka, obecnie Ukraina). Za swego założyciela tereźjanki uważają bpa Adolfa Piotra Szelażka (1865-1950), który w 1936 r. w Łucku kanonicznie erygował pierwszą wspólnotę. Założkiem tereźjanek były dwie wspólnoty: założony w 1926 r. przez ks. Jana Majchrzyckiego Związek Tereźjański i powstała w 1927 r. z inicjatywy Marii Kubasiewicz Asocjacja Chrystusa Króla. W 1946 r., po deportacji z terenów diec. łuckiej, siostry przeniosły się do Rychnowa.

Zgodnie z wolą założyciela tereźjanki pracują wśród młodzieży, prowadzą katechizację oraz służą pomocą w duszpaństwie parafialnym. Siostry pracują w zakładach dla niepełnosprawnych, prowadzą „szkołę życia” oraz pracują we Włoszech wśród trędowatych. W duchu swej Patronki — św. Teresy — siostry modlą się za kapłanów i za misyjne dzieło Kościoła. Wszystko, co wykonują, winno być zgodne z dewizą Zgromadzenia: „szerzyć miłość dla Najwyższej Miłości”.

W 1995 r. Zgromadzenie, którego władze generalne rezydują w Podkowie Leśnej, liczyło 91 sióstr oraz 12 placówek.

TOWARZYSTWO MARIANUM

Towarzystwo Maryi Niepokalanej Marianum

Wspólnota Marianum powstała na terenie diec. przemyskiej w Pantalowicach (1928), a następnie w Jodłówce. Ostateczne formowanie się Towarzystwa nastąpiło w Wilnie. W 1936 r. było 6 „marianek”. Wspólnota upadła w okresie II wojny światowej.

Była to wspólnota kontemplacyjno-czynna, której celem, obok własnego uświęcenia, była działalność religijno-społeczna na gruncie Akcji Katolickiej, szerzenie kultu maryjnego i świętych polskich, działalność charytatywna oraz szerzenie oświaty religijnej poprzez kolportaż prasy katolickiej. Życie zakonne opierały siostry na duchowości franciszkańskiej.

U

UCZENNICE BOSKIEGO MISTRZA

Pobożne Uczennice Boskiego Mistrza (Piae Discipulae Divini Magistri)

Podobnie jak paulistki (zob.) omawiane Zgromadzenie należy do „Rodziny św. Pawła” i bywa niekiedy błędnie nazywane „paulistkami”. Założycielem był ks. Jakub Alberione (1884-1971). Pierwszy dom uczennic Boskiego Mistrza powstał we Włoszech w miejscowości Alba w 1924 r. Do Polski siostry przybyły w 1935 r. i zatrzymały się w Warszawie, a w 1936 założyły dom w Częstochowie.

Siostry szerzą kult Eucharystii i pracują nad osobistym uświęceniem. Troszczą się o szaty liturgiczne i ich wyrób. Swą modlitwą obejmują powołania kapłańskie i prace duszpasterskie. Podejmują, w miarę potrzeb, inne prace na rzecz Kościoła. Zewnętrznym znakiem sióstr jest krzyż, w który wpisano hostię oraz słowa Chrystusa: „Ja jestem Drogą, Prawdą i Życiem” (J 14, 6).

Strojem zakonnym jest niebieski habit i welon. Na adorację eucharystyczną siostry przywdziewają biały szkaplerz i długi, błękitny welon.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 1416 sióstr w 28 regionach (krajach) na wszystkich kontynentach, z czego 81 pracowało w Polsce w 9 wspólnotach tworzących Region Polski. Dom generalny znajduje się w Rzymie.

URSZULANKI

Zakon Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej (Unio Romana Ordinis Sanctae Ursulae — OSU)

Przyjmuje się, że pierwsza wspólnota sióstr powstała w 1535 r. we Włoszech pod kierunkiem św. Anieli Merici (ok. 1474-1540). Wówczas to zawiązało się „Towarzystwo Św. Urszuli” (zatwierdzone definitywnie w 1544), z którego na początku XVII wieku wyłoniły się autonomiczne klasztory urszulanek. W 1900 r. część

klasztorów zawiązała tzw. Unię Rzymską. Na ziemię polskie urszulanki przybyły w 1857 r. i osiedliły się w Poznaniu. W 1920 r. zawiązały Unię Urszulanek Polskich, która w 1935 r. przystąpiła do Unii Rzymskiej. Początkowo nosiły nazwę „urszulanki czarne”, którą otrzymały od koloru habitu i dla odróżnienia od wspólnoty założonej przez bł. Urszulę Ledóchowską, które to urszulanki nazwano — również od koloru habitu — „szarymi” (zob. urszulanki szare).

Głównym zadaniem sióstr jest praca wychowawczo-dydaktyczna w szkołach wszelkiego typu, także misyjnych, w internatach i innych placówkach pedagogicznych, działalność charytatywna i apostołska. Uprzywilejowane miejsce zajmuje katechizacja. Wzorem pójścia za Chrystusem jest patronka wspólnoty, męczennica z IV wieku św. Urszula, którą do męczeństwa doprowadziły żywa wiara, dziewictwo i bezkompromisowość.

W 1995 r. Unia liczyła 3201 sióstr. W Polsce było w tym czasie 414 sióstr w 20 domach jednej prowincji, której siedziba znajduje się w Warszawie. Dom generalny jest w Rzymie.

URSZULANKI SZARE

Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego — SJK (Congregatio Sororum Ursulinarum a Sacro Corde Iesu Agonizantis)

Założycielką tego zgromadzenia była bł. Urszula Julia Ledóchowska OSU (1865-1939), która w 1907 r. założyła w Petersburgu za zgodą Stolicy Apostolskiej autonomiczną wspólnotę, przekształconą następnie w Zgromadzenie w 1920 r. Założycielka odznaczała się głęboką miłością i przywiązaniem do Kościoła i ojczyzny, które to wartości wyniosła z domu rodzinnego. Przez szereg lat oddawała się działalności wychowawczej, pedagogicznej, apostołskiej, ekumenicznej i patriotycznej na terenie Rosji i w krajach skandynawskich. Działania I wojny światowej sprawiły, że pierwsze urszulanki szare musiały opuścić Petersburg i przez Szwecję oraz Danię dotarły do Polski. Pierwszy dom Zgromadzenia w kraju założyły w 1920 r. w Pniewach k. Poznania i przenieśli na niego status autonomii z Petersburga. Nowa wspólnota aprobatę papieską uzyskała w 1923, a definitywnie została zatwierdzona w 1930 r.

Obok dążenia do osobistego uświęcenia i doskonałości siostry zajmują się nauczaniem, pracą wychowawczo-oświatową wśród dzieci, młodzieży i studentów oraz akcją charytatywną. Służą najbardziej potrzebującym i pokrzywdzonym. Urszulan-ki szare są bardzo aktywne w środowiskach polonijnych. Od-dają się działalności misyjnej i ekumenicznej. Każdą pracę: fi-zyczną, umysłową, kulturalną i intelektualną, traktują jako po-sługę dla Chrystusa, jako „głoszenie miłości Jego Serca” (Konst. Zgrom.). Propagują kult Najśw. Serca Jezusa i Jezusa Konającego. Zgromadzenie prowadzi domy misyjne w Kana-dzie, Argentynie, Brazylii, Boliwii, Finlandii i Niemczech.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 931 sióstr w 13 centrach (pro-wincjach), w tym 744 siostry w 61 domach 5 centrów polskich z siedzibami w Lublinie, Łodzi, Pniewach, Poznaniu i Warszawie. Władze generalne Zgromadzenia rezydują w Rzymie.

W

WESTIARKI

Zgromadzenie Sióstr Westiarek Jezusa (Congregatio Sororum Vestiariarum Iesu)

Popularna nazwa „westiarki” pochodzi od łac. słowa *vestis*, które oznacza odzienie, szatę. Zgromadzenie powstało w 1882 r. w Zakroczymiu, a pierwszy dom siostry założyły w Zagórowie (diec. włocławska). Założycielami Zgromadzenia byli bł. Honorat Koźmiński i Sabina Józefa z Bielawskich Kawecka (1821-1886). Ka-noniczne zatwierdzenie otrzymało Zgromadzenie w 1982 r. Dom generalny westiarek znajduje się w Warszawie.

Głównym zadaniem westiarek jest troska o miejsca kultu litur-gicznego poprzez naprawę i wykonywanie szat kościelnych. Szczególne miejsce w życiu sióstr zajmuje wynagradzająca adora-cja Najśw. Sakramentu. Obrazuje ten cel godło Zgromadzenia wyobrażające ornat zawieszony na krzyżu. Na ornacie umiesz-czona jest hostia z hierogramem **IHS**, a u dołu skrzyżowane ręce Chrystusa i św. Franciszka — godło franciszkańskie. Symbolika ta wyraża duchowość i zadania Zgromadzenia: kult Eucharystii i

troska o świątynie w myśl słów założyciela, że celem sióstr jest „ozdabianie przybytków pańskich w duszach i kościołach”. Zadaniem Zgromadzenia jest ponadto przygotowanie dzieci do pełnego uczestnictwa w Eucharystii i katechizacja.

W 1995 r. Zgromadzenie liczyło 13 domów i 97 sióstr.

WIZYTKI (wspólnota kontemplacyjna)

Zakon Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny (Ordo Visitationis Beatae Mariae Virginis)

Zakon, nazywany potocznie wizytkami od łac. słowa *visitatio* — nawiedzenie, założyli św. Franciszek Salezy (1567-1622) i św. Joanna Franciszka Fremyot de Chantal (1572-1641). Pierwszy klasztor powstał w 1610 r. w Annecy, w Sabaudii. Do Polski pierwsze wizytki przybyły w 1654 r. sprowadzone przez królową Marię Ludwikę Gonzagę i osiedliły się w Warszawie. Od 1959 r. polskie klasztory tworzą własną federację.

Początkowo Zakon miał charakter kontemplacyjno-czynny: posługiwanie ubogim i chorym za przykładem Maryi nawiedzającej św. Elżbietę — stąd „Zakon Nawiedzenia”. Jeszcze za życia św. Joanny Franciszki Zakon przyjął rys kontemplacyjny. Był także znany z prowadzenia szkół dla córek rodzin arystokratycznych. Obecnie zadaniem Zakonu, pozostającego nadal wspólnotą kontemplacyjną, jest wspomaganie apostolskich dzieł Kościoła modlitwą i umartwieniem oraz dążenie do osobistej doskonałości. Duchowość wizytek oparta jest na wskazaniach Reguły św. Augustyna.

Do ostatniego soboru siostry dzieliły się na tzw. siostry chórowe (oddające się wyłącznie modlitwie i pracy intelektualnej), siostry domowe (zajmujące się gospodarstwem i pracą fizyczną) oraz kołowe (prowadzące sprawy klasztoru poza klauzurą).

Do omawianego Zakonu należała św. Małgorzata Maria Alacoque (1647-1690), słynna mistyczka i wizjonerka.

W 1992 r. Zakon liczył ok. 4000 sióstr w 180 samoistnych klasztorach. Na terenie Polski istniały w tym czasie 4 klasztory (Warszawa, Kraków — fundowany w 1681, Jasło i Siemianowice Śląskie — po 1945) z 114 siostrami.

WSPOMOŻYCIELKI

Zgromadzenie Sióstr Wspomożycielek Dusz Czyśćcowych (Congregatio Sororum Auxiliatricum Animarum Purgatorii)

Jest to kolejna wspólnota założona przez bł. Honorata Koźmińskiego (1829-1916) w grupie zgromadzeń ukrytych. Zgromadzenie powstało w 1889 r. w Zakroczymiu. Pierwsza wspólnota wspomożycielek była kierowana przez Wandę Oleńską (1861-1892), następnie przez Natalię Nitosławską (+1900). Ostateczne zatwierdzenie Zgromadzenia przez Stolicę Apostolską nastąpiło w 1982 r.

Pierwsze *Ustawy* napisane przez bł. Honorata w 1892 r. tak przedstawiały posłannictwo sióstr: „Wspomożycielki naśladować Chrystusa Pana, przenoszą się duchowo do czyśćca, aby ratować dusze tam cierpiące. [...] zrzekają się zasług wszelkich dla siebie na korzyść dusz czyśćcowych — a zatem przedstawiają tajemnicę miłości Chrystusa dla zmarłych” (2, 1). Ideę tę ukazuje godło Zgromadzenia zaprojektowane przez założyciela, a przedstawiające postacie ludzkie w płomieniach, wyciągające ręce w kierunku monogramu imienia Maryi.

Z myślą o cierpiących w czyśćcu siostry poświęcają się opiece nad biednymi i chorymi oraz pracy wśród osób w podeszłym wieku w domach prywatnych i w zakładach opiekuńczych. Podejmują także prace w ośrodkach duszpasterskich. Charyzmat Zgromadzenia można streścić w słowach „wszystko dla zmarłych”.

Zgromadzenie swoją misję realizuje przez świeckich współpracowników (należących do Apostolskiego Dzieła Pomocy dla Czyśćca) pragnących nieść pomoc душom cierpiącym w czyśćcu.

W 1995 r. Zgromadzenie, którego dom generalny znajduje się w Warszawie, liczyło 108 członkiń, 15 sióstr pracowało na Łotwie, Litwie i w Niemczech, pozostałe zaś w Polsce w 11 domach. Dom generalny znajduje się w Sulejówku.

WSPÓLNOTA „JEZUS — CARITAS”

Wspólnota „Jezus — Caritas” (Fraternité Jezus Caritas — FJC)

Jest to wspólnota międzynarodowa o charakterze kontemplacyjnym. Powstała we Francji w 1952 r., składa się z małych grup zwanych fraterniami (3-8 osób). Ich członkinie prowadzą normal-

ne życie w swych środowiskach, a jednocześnie w całkowitym oddaniu się Bogu poprzez osobistą modlitwę, codzienną adorację Najśw. Sakramentu i uczestnictwo we Mszy św., medytacje i rozważanie Pisma św. To połączenie życia świeckiego z duchowym członkinie Wspólnoty wzorują na życiu nazaretańskim Jezusa oraz Maryi i św. Józefa. Duchowym przewodnikiem Wspólnoty jest Karol de Foucauld (1858-1916), który całkowicie poświęcił się dla biednej ludności afrykańskiej nie rezygnując z życia oddanego Bogu. Obok życia duchowego i pracy zawodowej Wspólnota otacza opieką najbiedniejszych.

Wspólnota licząca w 1996 r. około 200 członkiń ma swoje domy również w Polsce (Warszawa, Kraków i Poznań) do których należą 22 osoby.

WYNAGRODZICIELKI

Instytut Wynagrodzicielek Serca Jezusa i Maryi

Instytut powstał z inicjatywy jezuitę o. Józefa Kościszka w 1956 r. W pięć lat później uzyskał aprobatę kard. Stefana Wyszyńskiego, a w 1991 r. ordynariusz diecezji tarnowskiej bp Józef Życiński wydał dekret zatwierdzający Instytut i jego Konstytucje.

Członkinie Instytutu prowadzą praktyki ascetyczne, które nakazuje Jezus i Konstytucje Instytutu. Każda z członkiń stara się być pośredniczką między Bogiem a ludźmi, uświęcać świat wewnątrz, przybliżać ludzi do Boga przez modlitwę i ofiarę, świadectwo życia radosnego przeżywanego po chrześcijańsku, kierowanie sprawami doczesnymi po myśli Bożej. Członkinie Instytutu mieszkając w małych wspólnotach lub indywidualnie dają świadectwo prostoty, ubóstwa w swych środowiskach społecznych i zawodowych.

Instytutowi bliski jest duch misyjny wyrażający się w pomocy misjom przez ofiarę, modlitwę czy bezpośrednio zaangażowanie się w działalność apostolską na terenach misyjnych.

Z

ZMARTWYCHWSTANKI

Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa (Congregatio Sororum a Resurrectione Domini Nostri Iesu Christi — CR)

Zgromadzenie zmartwychwstanek założyły w 1882 r. w Rzymie Celina Rozalia z Chludzińskich (1833-1913) i jej córka Jadwiga Petronela (1863-1906) Borzęckie. W 1891 r. ufundowano pierwszy klasztor zmartwychwstanek na ziemiach polskich w Kętach. Kolejne powstały w Częstochowie (1898) i Warszawie (1903). W 1900 r. pierwsze zmartwychwstanki dotarły do USA, gdzie w skupiskach polonijnych założyły szereg klasztorów. Duży wpływ na ukształtowanie się Zgromadzenia miał zmartwychwstaniec ks. Piotr Semenenko (1814-1886). W 1923 r. Zgromadzenie otrzymało kanoniczne zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej.

Głównym celem zmartwychwstanek jest praca nad moralnym, religijnym i narodowym odrodzeniem społeczeństwa, działalność apostolska realizowana przez katechezę, nauczanie i wychowanie dzieci oraz młodzieży, pomoc w duszpasterstwie parafialnym. Swoją działalnością założycielki pragnęły objąć tereny zaborów i Polaków na emigracji. Pierwszym miejscem pracy była szkoła i przedszkole w Rzymie. Strojem zakonnym jest czarny habit i taki sam welon.

W 1996 r. Zgromadzenie liczyło 610 sióstr, z czego 395 żyło w 35 polskich domach w dwóch prowincjach z siedzibami w Poznaniu i Warszawie. Dom generalny znajduje się w Rzymie.